

QASIM BƏY ZAKİR

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

İ. Ə. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Elmlər Akademiyası

“AVRASIYA PRESS”
BAKİ-2005

*Bu kitab "Qasım bəy Zakir. Seçilmiş əsərləri" (Bakı, Yazıçı, 1984)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtib edən və
ön sözün müəllifi:

Kamran Məmmədov

894.3611 - dc 21

AZE

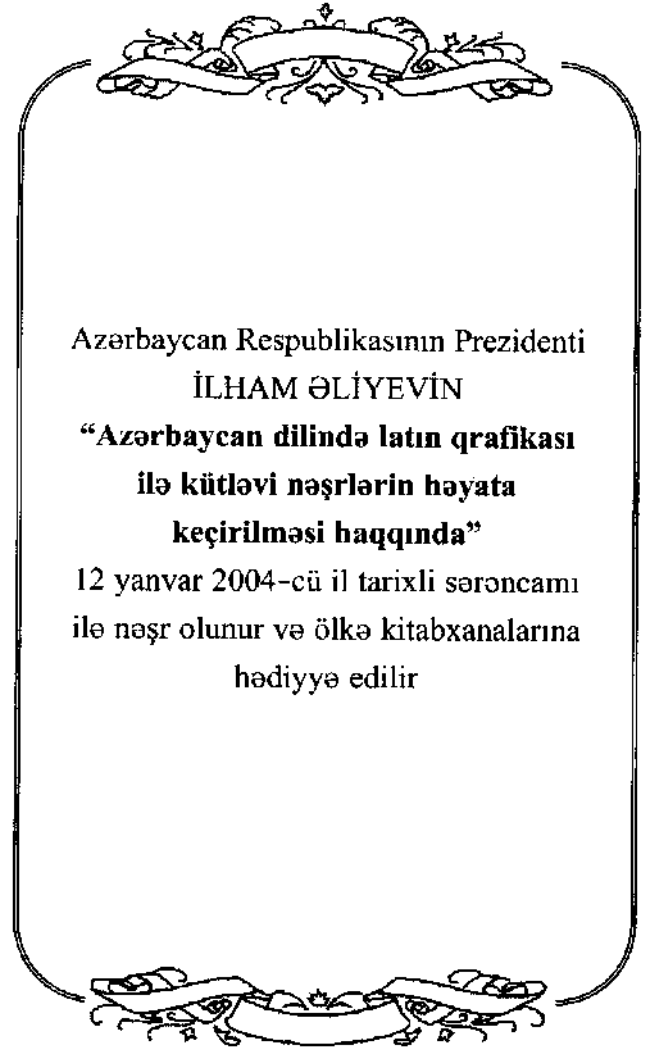
Qasım bəy Zakir. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Avrasiya Press", 2005,
400 səh.

XIX əsr Azərbaycan realist poeziyasının görkəmli yaradıcılarından olan Qasım bəy Zakir aşiqanə-lirik şeirləri, dövrünün ictimai eyiblərini ifşa və tənqid edən əsərləri ilə ümumxalq şöhrəti qazanmışdır.

Bu kitabda şairin ədəbiyyatımızın qızıl fonduna daxil olmuş ədəbi irsinin böyük bir qismi – qoşma, gəraylı, tənqis, qəzəl, bayatı, müxəmməs, müstəzad, təmsil, mənzum hekayələr, tərcibənd və tərkiqbəndləri, satıraları toplanmışdır.

ISBN 9952-421-24-7

© "AVRASIYA PRESS", 2005

ÖN SÖZ

Qasım bəy Zakir Azərbaycan ədəbiyyatında realizmin görkəmli nümayəndəsi, maarifçi realist satiranın banisidir. Ədəbiyyat tariximizdə xüsusi bir mərhələ təşkil edən Zakir satiraları feodalizm cəmiyyətinin qüsurlarını aşkara çıxaran, qamçılayan, zəhmətkeş xalqın hüquqlarını müdafiə edən sənət nümunələridir. Zakir klassik Şərq ədəbiyyatının ən yaxşı cəhətlərini özünəməxsus satirik və lirik üslubda davam və inkişaf etdirərək qüdrətli söz ustası kimi şöhrət qazanmışdır.

Zakir Azərbaycan bədii dilini yeni pilləyə qaldıraraq, məzmunca dolğun, formaca bitkin satirik şerləri, qoşmaları, gəraylıları ilə həməsi olduğu şairlərdən fərqlənmiş, ustad bir sənətkar kimi diqqəti cəlb etmişdir. Təsadüfi deyildir ki, M.F.Axundov, F.Köçərli, Ə.Haqverdiyev, S.Vurğun kimi böyük sənətkarlar Azərbaycan dilinin incəliyindən, gözəlliyindən danışarkən Zakirin də adını dönə-dönə çəkmişlər. Şairin yaradıcılığında XIX əsrin birinci yarısına məxsus Azərbaycan ədəbi-bədii dilinin əsas xüsusiyyətləri, səciyyəvi cəhətləri, poetik deyim tərzini parlaq şəkildə öz əksini tapmışdır.

Qasım bəy Əli bəy oğlu Zakir 1784-cü ildə Şuşa şəhərində bəy ailəsində anadan olmuşdur. Şairin uşaqlıq, yeniytmə və gənclik illəri haqqında çox az məlumat vardır. Əldə olunan sənədlərə əsasən Zakir mollaxanada təhsil almış, ərəb və fars dillərini öyrənmişdir. Gənc yaşlarından o, bədii ədəbiyyata xüsusi maraq göstərmiş, həm klassik Şərq poeziyasını, həm də aşıq şerini dərinləndirən öyrənməyə başlamışdır.

Şair cavan yaşlarında Qafqaz müsəlman könüllü süvari dəstəsində xidmətə olmuş, 1806-1813-cü il, 1826-1828-ci illər rus-İran müharibəsində iştirak etmiş, döyüşlərdə fərqləndiyinə görə çarın 1828-ci il 15 mart tarixli əmrinə əsasən gümüş medalla təltif olunmuşdur. Zakir müharibənin hər cür məşəq-qətlərinin şahidi olmuşdu. O, müharibə illərində doğma torpaqlarını tərk etmiş əməkçi kəndlilərin halına acımış, onların ata-baba yurdlarına qayıtması üçün əlindən gələni etmişdir. Bunu o dövrün sənədləri də sübut edir. Şairin müsəlman əyalətlərinin hərbiyyə rəisi general-mayor Abxazovun adına yazdığı 24 aprel 1828-ci il tarixli ərizə bu baxımdan maraqlıdır. O yazır: "... 1827-ci ildə Abbas Mirzənin qoşunları məğlubiyyətə uğradıqdan sonra Mehdiqulu xanın yanına gedərək bir gecə onun yanında oldum, onunla söhbətdən sonra Araz çayının o tayında on iki ağaclıq məsafədə olan Soraqlı camaatından 500-ə yaxın evi Arazın bu tayına köçürüb Tuğ kəndində yerləşdirdim..."

Müharibədə iştirakı şairin yaradıcılığında da öz əksini tapmışdır. Yaxın dostlarından Baba bəy Şakirə yazdığı "Çar müqəddiməsi" şerindən məlum olur ki, Zakir Çar-Balaken ətrafında döyüşlərdə iştirak edən Qarabağ atlı dəstəsinin də tərkibində olmuşdur.

Zakir ömrünün çoxunu Qarabağın hakimi Mehdiqulu xanın ona bağışladığı Xındırstan kəndində keçirmiş, öz əməyi ilə yaşamışdır. Cəmiyi iyirmi evdən ibarət olan kəndin bir az əkin yeri, bir az da üzüm və tut bağları varmış və onun illik gəliri təxminən 4500 manat imiş. Şair ailəsini bu gəlirlə dolandırmışdır.

Ucaboylu, gözəl simalı, zirək və alicənab bir adam olan Zakir istedadı, kəskin tənqidi ağı, şirin, mənalı söhbətləri ilə məşhur imiş. O, insanpərvər, xeyirxah, sözü üzə söyləyən, hər cür insafsız, ədalətsiz işlərə dərin nifrət bəsləyərmiş.

O zaman Qarabağ bəylərinin bir hissəsi gecə-gündüz vaxtlarını eysü-ışrətdə keçirib rəiyyətin, rəncbərin hesabına yaşayır və zəhmətkeş xalqla ədalətsiz rəftar edirdilər. Zakir isə rəiyyətlə birlikdə yer ekər, bağ becərər, qoyun qırax, bir süfrədə çörək yeyər, onların dərdlərinə şərik olardı. Zakirin kəndlilərlə dil bir olması, bəzi məsələlərdə onları ayıq salması yerli bəylərin mənafeyinə toxunurdu. Buna görə də illər ötdükcə onun düşmənləri artırdı. Qarabağın tanınmış bəylərindən olub, eyni zamanda şairlik edən Cəfərqulu xan Neva, gününü yaltaqlıqla, qulluqbazlıqla keçirən Hüseyn bəy şairə barışmaz düşmən münasibəti bəsləyirdilər. Zakir övvəllər Cəfərqulu xanla yaxın olmuş, lakin bir müddətdən sonra onun yaramaz hərəkətlərini görüb ondan üz döndərmişdi. O, əsərlərində Cəfərqulu xanın zəhmətkeş kəndliləri incitdiyini, öz mənafeyi və nəfsi xatirinə bir çox ocaqları söndürdüyünü dəfələrlə yazıb göstərmiş, murdar əxlaqını tənqid etmişdir. Şairin düşmənləri onu dolaşdırmaq üçün tədbirlər düşünür, fürsət axtarırdılar. Onlar Zakirin qardaşı oğlu Behbudun qaçaqçılıq etdiyini və rəsmi dairələrdə gözəndən düşmüş kürəkəni Əli bəy Fuladovla yaxın əlaqə saxladığı barədə hökumət dairələrinə xəbərçilik edirdilər. Zakirin qardaşı oğlu Rüstəm bəyin günahsız həbsə alınması və öldürülməsi, onun qardaşı Behbudu qaçaqçılıq etməyə və yerli çar məmurlarından intiqam almağa cəsarətləndirmişdi. Bu işin yaxşı nəticə verməyəcəyini gören şair müxtəlif yollarla Behbudu qaçaqçılıqdan çəkəndirməyə çalışmış, lakin buna müvəffəq olmamışdı.

1849-cu ilin oktyabr ayında Şuşa vilayətinin rəisi Tarxan Mauravov böyük bir dəstə ilə Zakirin yaşadığı Xındırstan kəndinə basqın edib, qoca şairi ailəsi ilə birlikdə həbsə alıb. Bu dəstədə Zakirə düşmən münasibəti bəsləyən bir çox Qarabağ bəyləri, o, cümlədən Cəfərqulu xan da var imiş. Çar üsul-idarəsinin nökrələri şairlə kobud rəftar edib, ona əziyyət verirdilər. Behbudun çar məmurlarını və polis nəfərlərini təqib etməsini və bəzilərini öldürməsini bəhanə

edərək, bu işdə Zakiri təqsirləndirirdilər. Lakin çar hakimləri şairin xalq arasında hörmət və nüfuzu olduğunu nəzərə alaraq, onu və yaxın qohumlarını açıq mühakimə etməkdən çəkinmişlər. Zaqafqaziya mülki idarə reisi qaçaq Behbudla və Zakirlə əlaqədar adamların cəzalandırılması haqqında Qafqaz canişininə raportunda yazırdı:

“Altmış yaşlı Qasım bəy Əli bəy oğlu ciddi polis nəzarəti altında saxlanılmaq şərti ilə Bakıya sürgün olunsun, ailəsi isə onunla birlikdə oraya getməyə məcbur edilməsin; iyirmi üç yaşlı Nəcəfqulu bəy, iyirmi yaşlı qohumu İsgəndər bəy Əli bəy oğlu, hərəsi təklidə üç il müddətinə Rusiyanın daxili vilayətlərinə sürgün edilsinlər; həm də sürgün xərcləri onların öz hesabına olmalıdır. Behbudun anası və səkkiz yaşlı kiçik qardaşı Mustafa yaşadıkları yerdə qalsınlar”.

Şair belə bir ədalətsiz hökm haqqında Qafqaz canişininə və Şamaxı vilayət rəisində şikayət yazırsa da, xahişi rədd edilir. Hələ bunlar az imiş kimi satqın bəylər vasitəsi ilə Zakirin ailə üzvlərinin başına olmağın oyunlar açılır.

Zakirin başına gələn müsibətlər, özünün Bakıya sürgün edilməsi, qardaşı oğlu Behbudun tutulub vəhşicəsinə öldürülməsi, ailəsinin dağılması şairin yenilməz vüqarı sarsıda bilmir. Lakin böyük mərdliklə müsibətlərə sine gormiş şair kömək üçün yaxın dostlarına, ehmə, mədəniyyətə qiymət verən bəzi vəzifəli adamlara müraciət etmiş, nahaq yerə şərə düşdüyünü məktub və orizələr vasitəsilə onlara bildirmişdir.

O, həyatının ağır günlərində M.F.Axundov, İ.Qutqaşanlı, Şamaxı vilayətinin rəisi M.P.Kolyubakin kimi şəxsiyyətlərə müraciət etmişdir.

Zakir sürgündə çox əzab-əziyyət çəkir. Dağ havasına alışmış qoca şairə Bakının iqlimi düşmür, səhəti getdikcə pisləşir. Bir neçə ay Bakıda sürgün həyatı keçirdikdən sonra o, yaxın həmfikirələrinin, xüsusən M.F.Axundovun ciddi-cəhdli nəticəsində yenidən Şuşaya qayıdır və ömrünün sonuna qədər burada polis nəzarəti altında yaşayır. Bir neçə ay keçdikdən sonra M.F.Axundov, M.P.Kolyubakin və “gürcü nücebalarının” yaxından köməyi nəticəsində şairin oğlu və qardaşı oğlu da həbsdən azad olunurlar. Zakir yaradıcılığının ilk çağlarında olduğu kimi ömrünün son illərində də müasir cəmiyyətə kəskin tənqidi münasibət bəsləmişdir. Şairin öz dövründən narazılığı, güzəranından şikayətləri yaxın dostlarına, o cümlədən Məhəmməd bəy Cavanşir Zəngilaniyə (Aşıq) yazdığı məktublarda da öz əksini tapmışdır.

Bir tərəfdən təqib, həbs və mənəvi əzablar, o biri tərəfdən qoca vaxtında çətin maddi ehtiyac içərisində yaşaması Zakirə ağır təsir göstərmiş, səhətini pisləşdirmişdi. O, 1857-ci ildə Şuşa şəhərində vəfat etmiş və orada Mirzə Həsən qəbristanlığında dəfn olunmuşdur.

Zakirin yaradıcılığı yaşadığı dövrlə bağlı olduğu kimi, Azərbaycan bədii və ictimai fikrinin qabaqcıl ənənələri ilə də möhkəm əlaqədədir. Şifahi xalq yaradıcılığı və klassik şeir ənənələrindən məharətlə istifadə etməsi onun yaradıcılığını zənginləşdirmişdir.

Məlumdur ki, XVIII əsrdə Azərbaycanda realist xalq şeri geniş yayılmışdı. Vidadi və Vaqifin, aşıq şeri üslubunda yazıb-yaradan başqa şairlərin əsərləri xalq içərisində geniş şöhrət tapmışdı. Zakir də öz aşiqanə şeirlərini, xüsusilə qoşma, gəraylı, təniz və bayatlarını yaradarkən şifahi xalq poeziyası ənənələrindən istifadə edərək ondan qidalanmışdır. Onun “Ağlaram”, “Öyrənib”, “Ay mədəd” və s. rədifli qoşmalarını aşıq şeirindən ayırmaq çətindir. Bunlar təkə üslub, ifadə tərzii ilə deyil, həyata, yaşayışa, eşq və məhəbbətə münasibət baxımından da aşıq şeirinə yaxındır. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, Zakir bir çox qoşmalarında süjetli lirikamın ən gözəl nümunələrini yaratmışdır.

Zakirin lirik qəhrəmanı yüksək, saf estetik duyğularla yaşayır, gözəlliyə pərəstiş edir. O, ailəyə, həyat məsələlərinə və ev-eşiyə münasibətdə də gözəllik axtarır. Şair göstərir ki, bədniyyət, qədirlilməz, bihörmət gözəllər çoxdur, lakin onların qiyməti bir qara puldur. Şairə görə, gözəldə aşağıdakı sifətlərin olması vacibdir:

Gözəl olan gerek biar olmasın,
Təmiz tərzi olsun, yassar olmasın,
Heç kafər bəndəyə düşar olmasın.
Ev-eşiyi mürdar, bihünər gözəl.

Məhəbbət şeirlərində Zakir həyəcan və iztirablarını təsvir etməklə bərabər vefa, sədaqət, hünər, fədakarlıq haqqında fikir və duyğularını da verir, bunun üçün münasib boyalar axtarıb tapır. Bu şeirlərdə şifahi xalq yaradıcılığına xas olan sadəlik və təbiiyyət vardır:

Məhəbbət damını yırtıb çıxmağı,
Ovçuların xanımının yıxmağı,
Yeriyib-yeriyib durub baxmağı
Ahunun balası səndən öyrənib və s.

Zakir aşıq şerine uyğun bir tərzdə gözələ öz münasibətini incə hisslərlə bildirməklə kifayətlənmir, həm də Vaqif qoşmalarından fərqli olaraq, özünün dövrədən şikayətçi əhval-rühiyyəsini ifadə edir. “Gözüm yolda qaldı, könül intizar”, “Dost yolu bağlandı, ümid kəsildi”, “Dərdbilməzlər qınar məni, heç

deməz”, “Qadir Allah səbəb sala araya”, “Dost yolunda cəfa çəkdim, can üz-düm”, “Nə müddətdi, iştiağım çəkirdim”, “Fələk səndə nə adətdir”, “Nə müddətdir, dost yolları” misraları ilə başlanan qoşma və gəraylıları məhəbbət mövzusunda yazılmış olsa da ictimai məzmununa malikdir. Bu şeirlərdə “çərxin sitəmindən dövrün zülmündən, “zalım fələyin qana susamasından”, “hərzə taleyin ədavətindən” şikayət edilir. Ayrılıq və qeriblik kədərini ifadə edən şeirlərində də müəyyən dərəcədə ictimai kəder vardır. Zakir bir sıra şeirlərini şifahi xalq yaradıcılığında tez-tez rast gəldiyimiz fələyə müraciət formasında yazmışdır. İstər şifahi ədəbiyyatımızda, istərsə də klassik şeirimizdə “fələk” məfumu altında haqsızlıqlarla dolu olan dövr nəzərdə tutulur. Zakirdə də beledir.

“Durnalar” şerində ictimai məzmun daha güclüdür. Bu şeir Zakir yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Şair onu Bakıda sürgündə olarkən yazmışdır. Doğma yurdundan ayrı düşmüş şair daim nəzarət altında həyat keçirdiyi üçün dər-dini durnalara söyləyir, onlardan imdad gözləyir və yaşadığı ağır zamanı ey-hamla tənqid edir.

Zakirin gəraylıları ruh, məzmun etibarilə şifahi xalq ədəbiyyatına o qədər yaxındır ki, bunların möhürbəndi olmasa, xalq yaradıcılığı nümunələrindən ayırmaq çətin olar:

Bilmirəm nəçin ölmürəm,
Berkiyibdir üzüm sənsiz.
Həqq bilir ki, öz işimə
Təəccübəm özüm sənsiz.

Yaxud:

Neyləmişəm, inciyibsen,
Yenə ay gülbedən, məndən?
Zahirən vardır təzədən
Sənə bir söz deyən məndən.

Bəzi gəraylılarında Zakir lirik qəhrəmanın eşqinin şiddətini bildirmək üçün qışla yazı qarşılaşdırır; yaz fəslində təbiətin və canlıların şad-xürrəm olduqları bir vaxtda “əşiqin” dərdinə çarə tapılmadığını, onun yara həsrət qaldığını, hər yerdə baharın hökm sürdüyünü, yalnız əşiqin məhəbbətlə dolu ürəyində hələ də qış olduğunu söyləyir.

Zakir heca vəznində sadə üslubda yazdığı şerləri ilə Azərbaycan ədəbiyyatında yeni, realist meyillərin qüvvətlənməsində mühüm rol oynamışdır. Bununla belə o, klassik şeir üslubuna, əsrlərdən bəri davam edib gələn qəzəl, qəsidə, müxəmməs kimi bədii formalara, bu şeirin ənənələrinə də biganə qalmamışdır. O, klassik Azərbaycan və Şərqi şairlərini mükəmməl bilirdi, ye-

ri gəldikcə əsərlərində Firdovsi, Xaqani, Nizami, Cami, Hafiz, Füzuli kimi sənətkarların adlarını böyük hörmətlə çəkir, onların əsərlərini yüksək qiymətləndirirdi. Zakir ustad saydığı şairlərə hətta nəzirələr də yazmışdı. O, klassik şairlər içərisində Füzuliyə xüsusi rəğbət bəsləmiş, onun yaradıcılığın-dan bacarıqla bəhrələnmişdir.

Zakirin müxəmməs, müstəzad, tərəcibənd və tərkiqbəndlərinin də əsas mövzusu məhəbbətdir. Lakin onlarda şairin dövrün, məişət ağırlığından, qo-calıqdan şikayətləri də müəyyən dərəcədə öz əksini tapmışdır. Bəzən də dünyagörmüş bir qoca kimi şair gənclərə nəsihət verib yol göstərir. O, gəncləri ağıllı, təmkinli, hörmətçi, təmiz əxlaqlı olmağa çağırır, onlara namuslu yaşamağı, zəhmətə alışmağı məsləhət görür.

Şairin lirikasında Azərbaycan koloriti qüvvətlidir. Sənətkar öz ilhamını yaşadığı həyatdan, gördüyü canlı insanlardan, doğulub böyüdüğü milli zəmindən almışdır. Onun lirikası XIX əsr Azərbaycan həyatının bir çox cəhətlərini öyrənməyə, oxucuda qabaqcıl görüşlərin, incə zövqün, gözəl hissələrin tərbiyə olunmasına kömək edir.

3

Zakirin satiraları Azərbaycan ədəbiyyatında realizmin formalaşması və inkişafında mühüm rol oynamışdır. Zəngin məzmunu malik satiralarında şair Azərbaycan həyatını geniş lövhələrdə əks etdirmiş, dövrün mühüm ictimai-siyasi məsələlərini, tipik cəhətlərini ümumiləşdirmiş, feodal üsul-idarəsinin nöqsanlarını açıb göstərmişdir. Zakirin satirik əsərləri bədii forma və sənətkarlıq cəhətdə də kamil sənət nümunələridir.

Zakir feodal-patriarxal münasibətlərin hökm sürdüyü cəmiyyəti, çürüməyə başlayan qanun-qaydaları, istismarçı təbəqələrin əxlaq və rəftarını, ümumiyyətlə, həyatda gördüyü kəsir və nöqsanları cəsarətlə ifşa edirdi. Onun amansız həcvindən, acı gülüşlərindən nə bəy, xan, mülkədar, nə çar məmurları, nə ruhanilər... yaxalarını qurtara bilməmişlər.

Həyatın vacib məsələlərinə, ictimai ziddiyyətlərinə həsr olunmuş şerlərində Zakirin dərdi xalq dərdi, el kədəri idi. Onun şeirlərində ictimai kəder, ədalətsiz cəmiyyətdən narazılıq hissi qüvvətlidir.

N.Nərimanov Zakirin adını xalq şairləri sırasında çəkərkən, heç şübhəsiz, onun yaradıcılığında bu cəhəti nəzərdə tutmuşdu.

Dünyagörüşünün bəzi məhdud cəhətlərinə baxmyaraq, Zakir öz yaradıcılığında xalq həyatının bir çox mühüm cəhətlərini işıqlandırmışdır.

Onun şerhəri ictimai haqsızlığa qarşı xalq şüurunda güclənən tənqidi münasibətdən, xalq yaradıcılığının realist və satirik məzmunundan qida alır. Mənsub olduğu sinfin dünyagörüşündən asılı olmayaraq, Zakir realist əsərlərində obyektiv olaraq ictimai ədalətsizliyə qarşı çıxır.

Zakir satirasının əsas tənqid hədəfi şairin yaşadığı ictimai mühitdəki haqsızlıq və özbaşnalıq, hakim imtiyazlı təbəqələrdir. “Şərin kökünü” ölkənin ağası hesab olunan çar hakimlərində, onlara havadarlıq edən alçaq təbiətli yerli bəylərdə və yaltaq ruhanilərdə gören şairin M.F.Axundova, İ.Qutqaşınliya, Baba bəy Şakirə, M.P.Kolyubakina yazdığı məktublarında, eləcə də ayrı-ayrı satirik şerhlərində ictimai məsələlər – zülmün, özbaşnalıq və haqsızlığın kəskin tənqidi, vətən və xalq məhəbbəti əsas yer tutur. Məktublarda ölkəni idarə edənlərin, hakim feodal qüvvələrin əxlaq və rəftarı kəskin tənqid olunur.

Xalqını, vətəni qızgın məhəbbətlə sevdiyi üçün tüfeyli həyat sürənlərə, xalqın əməyi ilə varlanıb eys-ışrətlə yaşayanlara şair dərin nifrət bəsləyirdi. Şairin yerli çar hakimləri (Tarxan-Mauravov, Xandəmirov və b.) haqqında yazdığı satiralar bir də ona görə əhəmiyyətlidir ki, onlarda qüvvətli bədii ümumiləşdirmə var və tipik surətləri düzgün əks etdirmişdir.

Şairin ifşa etdiyi ictimai tiplər “dövlətli-malı əndazədən” çıxanlar, mahalı “çapıb-talayan”lar idilər. Zakir göstərirdi ki, bu yaramazlar taun kimi ölkənin hər yerinə yayılmışdır. Onlar xalqın “gününi qara əsgiyə bükmüşlər”, sonsuz zorakılıqla məşğuldurlar.

Şairi qəzəbləndirən bir də o idi ki, idarə və məhkəmələrə soxulmuş şöhrətperst adamlar “qanunu” qorumaq əvəzinə ölkədə cinayətin, özbaşnalığın həddən aşması üçün şərait yaratmışlar.

Gün kimi tutub ələmi bu şöhrəti-bica
Divan əmələcatına yox əldə həmta –

mətləi ilə başlanan satirada divanxanalardakı yalan, hiylə, “ədalət” pərdəsi altında törənən alçaq işlər acı bir kinayə ilə ifşa olunurdu.

Zakir çar hakimlərinin və yerli ağaların rüşvətxorluğunu xususi bir qəzəblə lənətləyirdi:

Yüz təşnələbi-qəhr olasan, xadimi-dövlət
Verməz bir içim su sana ta alınaya dərya.
Simü zər ilə doldurasan ta gərək ovcun,
Ondan sora zahir qıla şaəd yədi-beyza.

Böyük şair öz tənqidini konkret həyat hadisələri üzərində qurur, gördüklərinə əsaslanırdı. Belə olmasaydı onun satiraları bu qədər həyatı, kəskin, canlı olmazdı. Dərin müşahidə qabiliyyəti olan şair ancaq belə deyə bilərdi.

Ərzə verə bir adamın pədəri,
Fərzədinə olmaz zahir əsəri.
Yetmiş ildən sonra nəvvadələri
Məgər ondan tapa bir rahi-nicət.

Zakir satirasında XIX əsrin birinci yarısındakı mülkədar-kəndli münasibətinin bəzi mühüm, tipik cəhətləri də öz əksini tapmışdır. Şair mülkədar və bəylərin xalqa zülm etməkdə çar məmurları ilə əlbir olduqlarını, onlardan geri qalmadaqlarını göstərirdi. Mülkədar və bəylərin yoxsul, əməkçi kəndli ilə rəftarı “insaf və mürvətdən” kənar olduğu üçün şairdə kəskin etiraz doğurmuşdu.

Şairin tənqid etdiyi bəylər yalnız onun şəxsi düşmənləri olmayıb cəmiyyət üçün, xalq üçün də ictimai bəla idi. Zakir yirtici təbiətə malik olan, “rəiyyəti şişə taxan” mülkədarlara, xanxanələrə nifrət oymaqla, onları hərtərəfli tanımaqla xalqına kömək edirdi.

Satira və həvələrində şairin müasirləri olan Cəfərqulu xan Nəva, Əmiraslan bəy, Mehdi bəy Kəbirli, Hüseyn bəy, knyaz Xasay kimi konkret, real, böyük mülkədar və bəylər tənqid olunmuşdur. Şair onları feodal dünyasının yirtici, eybəcər nümayəndələri kimi təsvir və təqdim etmişdir.

Şair onların yirtici təbiətini, pozğun rəftarını ifşa üçün xalqın bədii tənqidi təfəkküründə yaranmış surətlərdən, ifadələrdən, təşbihlərdən bol-bol istifadə etmişdir.

Zakirin tənqid hədəflərindən biri də dövrünün ikiüzlü, dələduz, satqın ruhaniləri idi. Şair görürdü ki, ruhanilər aldatmaq, tələ qurmaq, çaxnaşma salmaq, təriqətlər düzəltmək kimi müxtəlif yollarla zəhmətkeş kütlələri göz açmağa qoymurlar. Şair dinə inam bəsləyəndə, ruhanilərin törətdiyi başıpozuqluğu, dələduzluğu düzgün görmüş, həqiqəti söyləməkdən qorxmamış, din nümayəndələrini xalq arasında rüsvay etmişdir.

Zakirin dini mövhumat və ruhanilik əleyhinə çevrilmiş satirik şerhlərində diqqətə cəlb edən məsələlərdən biri də şəriət məhkəmələrinin ciddi tənqididir. Bu heç də səbəbsiz deyildi. Şəriət məhkəmələri din pərdəsi altında ölkədə hər cür oğurluğun, quldurluğun artması üçün şərait yaradırdı. Dövrünün qabaqcıl ziyalısı və sənətkarı bu vəziyyətə qarşı öz kəskin tənqidi münasibətini bildirirdi.

“Elat əhlinin tərifi və qazinin əsl-nəsebi haqqında” və “Qarabağ qazisi” adlı satirik şerhlərdə şəriət məhkəmələrinin iç üzünü açıqlayıb göstərilmiş, oradakı özbaşnalıq, tipik bir qazinin mənfi sifətləri ifşa edilmişdir. Əlbəttə, Zakir dövründə nüfuzlu qazini satira atəşinə tutmaq o qədər də asan iş deyildi. Şair bunu başa düşürdü. O, bədii təzaddan istifadə edərək qazinin sözü ilə əməli arasındakı ziddiyyətləri aşkar edir, sərrast ifadələrlə məqsədini oxucuya çatdırırdı.

dırır. Zakir qazini ədalətlə iş görməyə çağırırdı. Söz yoxdur ki, Zakirin qazi haqqında bəslədiyi arzu onun yaradıcılığının zəif cəhətlərindəndir. zaiqr dərk edə bilməmişdi ki, istismarçı sınıflara xidmət edən qazi nə qədər mərhəmətli, insafli olsa da, yenə “əhli-vilayətin qəmine” qala bilməz, dövlətli ağaları qoruyub zəhmətkeş xalqa xidmət edə bilməz.

Zakirin şerlərində diqqəti cəlb edən məsələlərdən biri də təziyədarlıq mərasimlə əlaqədar olan və zəhmətkeş xalqa çox baha oturan adətlərin tənqididir. Həmin dövrdə ayrı-ayrı şəhərlərdə, eləcə də Şuşada hər il təziyədarlıqla əlaqədar olaraq şəhərin hər məhəlləsində xüsusi dəstələr təşkil olunurdu. “Ağ köynək” adlanan bu dəstələrə ruhanilər başçılıq edirdilər. Çox vaxt dəstələr arasında toqquşma baş verir, cahil dəstə başçısının fitvasına qurban olanlar da olurdu. Bu vəhşi adətin aradan götürülməsi üçün əhalinin tələbi ilə yerli hökumət əmr vermişdi. lakin əmrə narazı qalan Şuşa qazisi Mirzə Əbülqasim öz mövqeyindən istifadə edərək “ağ köynək” dəstələri təşkil etmək üçün hökumətdən təzədən icazə alır və yenidən toqquşmalara, nahaq qanlar tökülməsinə, təqsirsiz adamların öldürülməsinə bais olur.

Şairin “Bax” rədifli şerində ruhanilərin ifşası daha kəskin və aydındır:

Sürəhi solunda, bədə sağında,
Məzə qabağında, mey dodağında.
Çeşmə کنارında, çay qırağında
Əmmameyi-seyyid, mollaya bir bax.

Mövhumat və fanatizmə, dini təriqətlərə, şəriət məhkəmələrinə, mürtece adətlərə qarşı mübarizədə Zakir xalq mənafeyini müdafiə edən bir humanist şair kimi çıxış edirdi. Bununla bərabər, dünyagörüşündəki ziddiyyətlər üzündən şair bəzi şeirlərində “axirət” xülyası ilə yaşayır, Quran hökmlərini təbliğ edirdi.

Zakir satirasının hədəf dairəsi çox genişdir. Onun satirik şerlərində feodal cəmiyyətinin başqa tufeyli zümərələri: xəbis tacirlər, darğalar, fırıldaqçı həkim və nüsxəbəndlər də satira atəşindən kənarda qalmamışlar. Bu baxımdan onun “Şişəlilər” sərlövhəsi altında çap olunmuş M.F.Axundova dördüncü məktubu diqqəti xüsusi cəlb edir. Şeirdə satirik qəhrəmanların fərdi xüsusiyyətləri də açıqlıb göstərilir. Məsələn, şair yığcam, qısa şəkildə tacirlər üçün səciyyəvi olan “aldatmaq” sifətini belə qələmə alır:

Səhra mərdümünü şəhr əhli görcək,
Yalvarıb, yapışıb, oturdur çömmək;
Beş arşında sürüşdürür on çərək,
Taciri seyr eylə, sövdəyə bir bax!

Tacirin əməl qardaşı baqqalın xarakterini isə o, belə təsvir edir:

Baqqal tərəziyə qoyar imanını,
Əsəl qiymətinə satar ayrınanı,
Qudurmuş it kimi tutar dörd yanını,
Deyən yoxdur ali-əbəyə bir bax!

Zakirin M.F.Axundova yazdığı sonuncu mənzum məktubu tənqid və ifşanın əhatə dairəsinin genişliyi ilə əvvəlki məktublardan fərqlənir. Burada ictimai həyatın geniş inikası ilə yanaşı ölkədə “fısqü-fücürü” “həddən aşırarı” tufeyli təbəqələr cəsarətlə ifşa olunur. Şərdə qüvvətli tipikləşdirmə və ümumiləşdirmə vardır:

Həddən aşıb bu vilədə şərəret,
Hər kim bir iş görə puluna minnot.
Bu qədəri yoxdur ədlü ədalet
Və lakin şöhrəti bicayo bir bax.

Zakir dövrünün qubernatorundan tutmuş ixtiyarı intehəsiz olan bəy və qazilərə qədər hamısının zəhmətkeş xalqa, vətənə bəla kəsildiyinə münasibətini qısa və aydın şəkildə belə ifadə edirdi:

Bu əhldən sinədəgəm, sinədəğ!

Şair bununla da kifayətlənmir. O, qoluzorluların feodal dünyasının rəzəllətlərinə, yalanlarına üsyan edir, yaşadığı dövrün “sərnigun” olmasını istəyirdi. Onun acı gülüşlərində müsbət ideal, vətəndaş kədəri vardır. Vətəninə və vətəndaşlarını hər cür bəladan azad görmək, insanın insan kimi yaşaması istəyi satirik sənətkarın ən böyük ideali idi. Ədəbiyyatşünas S. Mümtazın sözləri ilə desək, Zakir “doğma yurdu və eli Azərbaycanın dördünə yanub yaxılan qəhrəman şairlərimizin biri olmuşdur”.

Zakir satirası XIX əsrin birinci yarısı Azərbaycan tarixi şəraitinin məhsulu olmaqla bərabər, o vaxta qədər inkişaf edib gəlmiş milli, ictimai və bədii tərəkürlə də möhkəm əlaqədardır. Lakin həyata fəal tənqidi münasibət baxımından Zakir öz sənəflərinin bir çoxundan fərqlənirdi. Vaqif poeziyasındakı realist meyillər Zakir yaradıcılığında inkişaf edərək həyatı qüvvəsini artırırdı, ictimai varlıqla daha sıx bağlandı. O, feodal dünyasının bir çox ziddiyyətlərini, yaşadığı dövrün əsas cəhətlərini şeir, sənət dili ilə ifadə etdi. Sənəflərindən fərqli olaraq, o, satiranın ictimai motivli, mübariz bir janrı kimi müəyyənleş-

məsində mühüm iş gördü. İctimai haqsızlıqlara qarşı bənsəz münasibət, Zakir realizminin diqqəti cəlb edən cəhətlərindəndir. Zakir bədii yaradıcılığının həyatiliyi, aktualığı ilə yanaşı dil üslubunun xəlqiliyi, şifahi ədəbiyyatdan sənətkarına istifadə etməsi ilə diqqəti cəlb edir.

M.F.Axundovla Zakir məslək dostları idilər. Onlar bir-birinə qarşılıqlı ədəbi təsir də göstərmişlər. Zakirin satirada irəli sürdüyü bir sıra mühüm ictimai məsələlər ondan az sonra M.F.Axundov tərəfindən daha artıq bacarıqla həll edilmişdir.

Zakirin yaradıcılığı ilə dünyagörüşü arasında müəyyən ziddiyyətlər də mövcuddur. Şair bir tərəfdən istismara əsaslanan ictimai təbəqələri amansızcasına rüsvay edir. mühitdəki cybəcərliklərə acı gülüşlə gülür, o biri tərəfdən isə özünün bəylik imtiyazlarını müdafiyyə qalxırdı.

Görüşlərindəki məhdudluq Zakiri belə bir yanlış fikrə də gətirib çıxarmışdı ki, guya baş hakimlər, “dövləti ali” əgər ölkədəki haqsızlıq və rəzalətdən xəbər tutsalar, bütün işlər düzələr. Yaşadığı dövrdə hədsiz rəzalət gören Zakir bir çox hallarda özünü keçmiş tutaraq “əyyami-sələfin” həsrətini çəkir, cəmiyyətin geriyyə qayıtmasını arzulayırdı. Onun satiralarında bəzən açıqdan-açığa dünən bu günə qarşı qoyulur, keçmiş tarixi dövrlər müasir həyatdan üstün tutulurdu:

Ədalət varidi bundan əzələ,
Yaman yerə yctib iş gələ-gələ.

Bu cəhət klassik şeirimiz üçün təbii hal idi. Müasir quruluşu tənqid etmək üçün şairlər keçmişə idealizə üsuluna müraciət edirdilər. Zakir də belədir. Onun öz vətəninin keçmişinə həsr etdiyi “Gözüm” rədifli şeiri ölkədə həddini aşmış dələduzluqları, “apar-aparı”, “ötür-ötürü”, “məzlumun zalim əlindən qan ağladığını” görməmək və həmin dənşətləri az müddət ərzində olsa da unutmaq üçün şair xəyalının bir anlığı qədim tarixə etdiyi soyahətin məhsuludur.

İctimai ədalətsizlik əleyhinə çevrilmiş satiralarını yazarkən dövrünün qabaqcıl, üsyankar qüvvələrindən ilham alan Zakirin “əyyami-sələfi” arzularının və tərifiyələməsinin özü də “baş götürüb” qaçmaq istədiyi yaşadığı dövrün ağır həyatı ilə bağlı idi.

5

Zakirin ədəbi irsinin mühüm bir hissəsini mənzum hekayələri və təmsilləri təşkil edir. Şair açıq dildə söyləyə bilmədiyi bir çox cəsəretli fikirləri mənzum hekayələrində, təmsillərində dolayı yolla oxuculara çatdırır. Realist

mahiyyətdə olan bu mənzum hekayə və təmsillər Azərbaycan klassik şeirinin müsbət ənənələrinin davamı və inkişafı baxımından da diqqətəlayiqdir.

Mövzularına görə şairin mənzum hekayələrini aşağıdakı şəkildə təsnif etmək olar: feodal əxlaq normalarını, din nümayəndələrini ifşa edən mənzum hekayələr: “Əxlaqsız qazi”, “Xalqa vəz deyən, özü fisqü fücürdan çıxan bi-məl alim”, “Həyasız dərviş” və s; sevgi, evlənmək, ailə, qadın hüququ kimi məsələləri əhatə edən mənzum hekayələr: “Qoca kişi və cavan arvad” “Zövcü axər” və s.

“Xalqa vəz deyən...” adlı hekayədə oxucu zahirən xoşsima, daxilən pozğun molla ilə tanış olur. Avam camaata özünü təmiz adam kimi qələmə verən namussuz həyat sürənlərin, başqasının arvadına pis gözlə baxanların “cəhən-nəmlik” olduqlarını söylədiyi halda, özü min cür çirkin işlərlə məşğul olur, xalqa haram saydığını “halva-çörək kimi yeyir”. Hekayənin sonunda şair fikrini ümumiləşdirərək yazır:

Nəhayət, bir parə mollayı-biar,
Düşən yerdə dini dünyayə satar.

“Əxlaqsız qazi” hekayəsində qazilərin pozğunluğu tənqid olunur. Qazi və onun kimilərin gəccə yarıya qədər əkində-biçində olan zəhmətkeş xalqın başına açdıqları cürbəcür oyunlar şairin qəzəbinə səbəb olmuşdur. Bu müftəxorların törətdikləri cinayətlər o qədərdir ki, şairi:

Gərək bu ələmdən eyləmək həzər,
Öz yerində deyil çünki keyrü şər, –

deməyə məcbur edir.

“Həyasız dərviş” hekayəsində diqqətəlayiq bir cəhəti ayrıca qeyd etməliyik. O da şairin qadınlara, qızlara hörmət və rəğbətidir. Burada Zakir özünü “müqəddəs” göstərən, əslində isə “bi-həyə” olan dərvişə qarşı ismatli bir qız qoymuşdur. Dərvişin əxlaqsızlığını başa düşən qüzün “qəzəbi cusa gəlir”. Şairin hekayədə gəldiyi nəticə olduqca mənalıdır:

Övrotin əksəri olur mərdanə!

Zakir sevgi, evlənmək, ailə qurmaq kimi həyatı məsələlərə açıq gözlə baxırdı. “Qoca kişi və cavan arvad” adlı mənzum hekayədə şair yaşca bir-birindən çox fərqlənən ər və arvadın faciəvi həyatını təsvir etmişdir.

Cəmiyyətdəki qanunsuzluq və hərə-mərcliyə qarşı çıxan şair belə bir doğru nəticəyə gəlir ki, bu vəziyyət çox hallarda dövlətli ailələrdəki başıpo-

zuqluqdan başlayır. O göstərir ki, ailədə öz yaşayışını qura bilməyən şəxs cəmiyyət üçün də heç bir xeyirli iş görə bilməz. Mühüm bir cəhətdir ki, hekayələrdəki müsbət surətlərin çoxu yoxsul təbəqələrin və kiçik sənətkar zümərənin nümayəndələridir (“Zövcü-axər”, “Əmirzadə və aşıq” və s.).

“Sevgi-sevgisinə bərabər görək” motivi “Zövcü-axər” hekayəsində daha kəskin şəkildə qoyulmuş və həll edilmişdir. Nağılvari məzmun daşıyan hekayə şairin yaşadığı mühitdə hər gün baş verən bir sıra tipik hadisələri əks etdirir. Onun fikrincə, gənc qızlar kasıb olsalar da, onu başa düşsən, onu anlayan, “sevgisinə tən olan” cavabla ailə qurmalıdır. Ərinin “sahibi-zər” olması, onu anlamaması, yaşca aradakı böyük fərqdən doğan narazılıq və bu kimi mühüm səbəblər ancaq ailə faciəsi doğurur. Lakin sənətkar məsələni başqa cür həll edir. Tacir qızında az da olsa cəsarət vardır. O düşdüyü tələdən azad olmaq üçün çırpınır və nəhayət, öz xoşbəxtliyini kasıb pineçi ilə ailə qurmaqda tapır, bütün varlığı ilə ona bağlanır. Əlbəttə, əsərin bu cür nikbin nəticə ilə bitməsi şairin arzusu idi.

Bu göstərilənlərlə bərabər, Zakirin ictimai məzmun cəhətdən məhdud olan mənzum hekayələri də vardır (“Məyusluq vaxtında arsızlıq edən əqli-kəm” və s.).

Zakir təmsillərində də haqsızlıqlara tənqidi münsibət bəsləmiş, zəhmətkeş xalqın mənafeyini, xalqın əsrlərdən keçib gələn yaxşı ənənələrini müdafiə etmişdir. Təmsillərdə şifahi xalq yaradıcılığının zəngin mənbələrindən şair öz məfkürəsinə uyğun şəkildə istifadə etmişdir. “Tülkü və şir”, “Qurd, çaqqal və şir”, “Tülkü və qurd” təmsilləri Azərbaycan xalq təmsillərinin orijinal yolla işlənmiş şəkildir.

Təmsilləri iki hissəyə bölmək olar. Birinci hissəyə aid təmsillər ictimai ədalətsizliyə, hakim təbəqələrə kəskin tənqidi münasibəti əks etdirir. Həmin təmsillərdə zəhmətkeş xalqa rəğbət və məhəbbət ifadə olunmuşdur. (“Tısbəğa, qarğa, kəsəyən və ahu”, “Tülkü və şir”, “Qurd, çaqqal və şir”).

“Tülkü və şir” təmsili şifahi xalq ədəbiyyatında olan “Aslan və dovşan” təmsili əsasında yazılmışdır. Lakin o bir sıra orijinal xüsusiyyətlərə də malikdir. Xalq təmsilinin ideya məzmunu daha da zənginləşmiş, ictimai həyatla əlaqəsi qüvvətlənmişdir. Təmsil zalimlərə nifrət, məzlumlara rəğbət hissi ilə aşılanmışdır.

Yaşadığı zamanədə “dolanmağın xəta olduğunu” dönə-dönə təkrar edən şair “Qurd, çaqqal və şir” təmsilində məsələyə başqa cəhətdən yanaşır. O göstərir ki, qolugüclülər (şir) və onlara yaltaqlıq edənlər (çaqqal) firavan həyat sürür və məzlumların başına min bir münsibət gətirirlər.

Zakirin təmsillərindən bir qismi daha çox əxlaqi-tərbiyəvi xarakter daşıyır (“Dəvə və eşşək”, “Tülkü və qurd”, “İlan, dəvə, tısbəğa”). Təmsillərdə yoldaşlıqda vəfalı olmaq, ağıllı nəsihətlərə əməl etmək, zəhmətlə dolanmaq

kimi gözəl insani xasiyyətlər təbliğ olunur, murdar xasiyyətlər: yaltaqlıq, yalançılıq, xəyanət, hiylə və sairə tənqid atəşinə tutulur.

Şairin mənzum hekayə, təmsilləri formaca Şərq və qərb təmsillərindəki bir çox ənənəvi xüsusiyyətlərə malikdir. Hekayə və təmsildə əvvəl əhvalat danışılır, sonra isə əsas məqsəd yığcam, ümumiləşdirilmiş şəkildə verilir. Hekayə və təmsillər məsnəvi formasında, geniş xalq kütlələrinin başa düşdüyü canlı və sadə dildə yazılmışdır.

6

Zakir Azərbaycan bədii dilinin inkişafı sahəsində böyük xidməti olan sənətkarlardan biridir. O, şerin dil, üslub məsələlərinə yaradıcı bir sənətkar kimi baxmış, sənətin xalqa xidmət vəzifəsini daim nəzərdə tutmuşdur.

M.F.Axundov yazır: “Amma mən əyyamı-səyahətimdə səfheyi Qarabağda Molla Penah Vaqifin bir para xəyalını gördüm ki, zikr etdiyim şərt bir növ ilə onda göründü və dəxi Qasım bəy Sarıcaluyi Cavanşirə düşər oldum ki, əhli türk (Azərbaycan – M.K.) dilində onun mənzumatı mənim heyretimə bais oldu. Ondan ötrü ki, dediyim şərt ziyadə onun mənzumatında tapıldı. Mənim əqidəmə görə, tarixi-hicridən indiyədək türk arasında şer münhəsirdir məhz bu iki şəxsə. Bir də bir Məsihə var imiş, xəyalatı az tapılar”¹.

Zakir dilinin lüğət tərkibinin əsasını zəngin və rəngarəng xalq dilindən alınmış sözlər təşkil edir. O, Azərbaycan dilinin ən gözəl xüsusiyyətlərindən, inceliklərindən, dildə olan məsələlərdən, idiomatik ifadələrdən bacarıqla istifadə etmişdir. Şerlərin dili canlı danışıq dilinə o qədər yaxındır ki, bu şerlərdən bir çoxunu xalq dilində şairinə məzmun daşıyan müsahibədən, həbs-haldan seçmək çətindir:

Badi-səba, mənim dərdi-dilimi
Ol büti zibayə dedin, nə dedi?
Ahü nalom asiməne yetdiyim
Gərdəni minayə dedin, nə dedi?

Burada dili gözəlləşdirən əlamətlərdən biri də canlı danışıq dilindəki “dedin, nə dedi?” ifadə formasının bacarıqla işlədilməsidir. Yaxud:

Vay, yüz min vay kim, qoydu fələk tənha məni...
Düşmüşəm bir dərdə kim, eylər görəni haşa məni.

¹ M.F.Axundov. Əsərləri, II cild. Bakı, 1951, səh.221.

Və yaxud:

Hercayi sözüne etibar olmaz,
Biheyada namus olmaz, ar olmaz.
"Cafa çəkme, məndən sənə yar olmaz" –
Dönə-dönə dedi o dilbər mənə.

Zakirin dilini gözəlləşdirən xüsusiyyətlərdən biri də onun şifahi xalq yaradıcılığına dərin bələd olmasıdır. Folklordakı müasirlik şairi ona bağlayan əsas tellərdəndir. O, xalq yaradıcılığının satirik ruhlu müxtəlif növlərindən zəngin bir mənbə kimi istifadə etmişdir. Folklordakı ictimai haqsızlığa qarşı çevrilmiş etiraz motivlərindən bacarıqla istifadə etmək də şairin yaradıcılığının gözəl məziyyətlərindəndir. Bu cəhətə də diqqət edilməlidir ki, Zakir satiralarında atalar sözü, məsələlərin özü də tipin seçiyəsini açır, mənanı dərinləşdirir.

Xalq dilinin zənginliklərinə dərin bələd olan Zakir fikrini ifadə edərkən sözləri misra daxilində asanlıqla, məharətlə yerbəyer edir.

Onun qoşma və gəraylılarının ifadə tərzində lirik məzmunu uyğun olaraq çox oynaq, axtıcı, aydındır.

Zakir xalq şeirinin qoşma, təcnis, gəraylı, bayatı formasında şeirlər yazdığı kimi, klassik şeirin qəzəl, müxəmməs, müstəzad, tərcibənd, tərkibənd formalarında da şeirlər yaratmışdır. O, klassik şərq ədəbiyyatına, elmə, əfsanələrə, dini rəvayətlərə, musiqiyə dərin bələd sənətkardır. Məsələn, şairin müstəzadlarından bir bəndə diqqət edək:

Xacə, belə sövdə, belə bazar ələ düşməz,
Fərş eylə dükanı.
Bu saqiyyə-sadə, meyi-gülzar ələ düşməz
Novruz zamanı.
Həm mütribü ney, cəngü dəfə tar ələ düşməz,
Tut rast, nəvən.
Dünyada həyatın nə qədər var ələ düşməz,
Sür eysü-cavanı.
Çün dövr müxalifdi digərbar ələ düşməz,
Çaldır əşirani.
Ver şüglünü şəhnazə ki, zinhar ələ düşməz,
Çək övcə sadanı.
Düğah, segah iç meyi, təkrar ələ düşməz,
Kəmm eyle həvani.
Ahenği-səfaboxş, xoşətvar ələ düşməz,
Çün, əhli-Aranı.
Axtarmaq ilə mövsimi-gülzar ələ düşməz
Azərbaycanı.
Hicazü Nişabura onu eyləmə həmta,
Həm mülki-İraqa.

Həmin bəndədə "Rast", "Müxalif", "Əşirani", "Şahnaz", "Düğah", "Segah", "Aranı", "Azərbaycan", "Hicaz", "Nişaburi", "İraq" kimi muğam və muğam şəbələrini adları çəkilir ki, şair onlardan heqiqi və məcazi mənələrdə ustalıqla istifadə etmişdir.

Zakirin ədəbi-tənqidi mülahizələri, sənətə münasibəti haqqında müəyyən fikir söyləyərkən demək lazımdır ki, o, şeir, sənət məsələlərinə həsr olunmuş ayrıca əsər və məqalə yazmamışdır. Lakin onun şeirləri real varlığı oks etdirən güzgü timsalında olduğu kimi, sənətə münasibətdə də fikirləri aydındır.

Zakir sənətə necə baxmış, bədii ədəbiyyatın vəzifəsi haqqında nə kimi fikirlər və mülahizələr söyləmişdir? Başqa sözlə desək, satirik şair öz estetik fikirlərində cəmiyyətin inkişafı, xalqın tərəqqisi üçün hansı məsələləri qaldırmışdır?

Hər şeydən əvvəl, o Azərbaycan ədəbiyyatında satirani qüvvətləndirmək üçün ardıcıl çalışmış, onun ədəbiyyatımızda müəyyən cərəyan halına düşməsində müstəsna xidmət göstərmişdir. Zakirin satiraları müstəqil ədəbi cərəyana çevrilən şeirin vuran qəlbə və düşünen beyni olmuşdur, – desək, heç də səhv etmərik. O da diqqətləyiqdir ki, həmin işdə M.F. Axundova müəllimliyi məhz Zakir etmişdir. Zakiri satira yazmağa təhrik edən amillər isə yaşadığı ictimai mühitdə baş verən hərc-mərclik, özbaşnalıq, qanunsuzluqlarla bağlıdır. Başqa sözlə desək, Zakir müasirlərinin gözünü açmaq, cəmiyyətə xeyir vermək üçün satirani başqa ədəbi növlərdən ən münasibi hesab etmişdir.

Zakir bir satirik kimi şeirin qarşısında ciddi tələblər qoyur, həm formanın, həm də məzmunun mükəmməl olmasını tələb edirdi. Görkəmli sənətkar əsrlər boyu çeynənmiş qafiyələrdən yapışan müasirlərini, hicrandan, vəsaldan, cənnətdən, cəhənnəmdən şeir quraşdıranları heqiqi, xalqa xidmət edən sənətkarlardan ayırır, tənqid atəşinə tuturdu. "Gözəyən kos, gözəlim, heqiqi deməz ay sənə" misrası ilə başlayan müstəzadında o, dolayı yolla köhnə, sxolastik şeirin insanı təsvir vasitələrinə gülürdü. O, canlı həyat çeşməsi olan, gözü nergizə, dodaqları gül rəngli şərabə, saç tor sünbülə oxşayan şairləri zarafat təriqi ilə ələ salır, şeirdə real, həyatı əlamətlərə bəraət qazandırır. Əlbəttə, o özü də şərq şeirində davam edib gələn təşbihlərdən çox istifadə etmiş, köhnə ruhda gözəli vəsf edən qəzəllər də yazmışdır. Bu cəhət, yəni şairin ədəbi ənənədən tamamilə ayrılı bilməməsi təbii və qanunauyğun hal idi. Hətta XX əsrdə Sabir kimi nəhəng satirik sənətkarın özü də həmin ənənəyə sadiq qalmışdır. Lakin bununla belə o, qəzəl yazıb, gözəli vəsf etməyi artıq yeni dövrdə məqsəd kimi qəbul etməmiş sənətin, şeirin vəzifəsinə tamamilə başqa gözlə baxmışdır.

Tənqidi-satirik şeirlər

VİLAYƏTİN MƏĞŞUŞLUĞU HAQQINDA

Mirza Fətəliyə

Xəbər alsan bu vilanın əhvalın, –
Bir özgədir keyfiyyəti-Qarabağ.
Həqdi, bundan əqdəm görübsən sən də,
Hanı o qaidə, o qanun səyaq?

Qütaüttəriqin vüfuru vardır,
Yaylaqda, aranda qatar-qatardır,
Yenə soxa-soxdu, apar-apardır;
Bizim başımızda çatdadı çanaq.

Səfikürdü, Hacı Samlu, Kolanı,
Tutarlar, soyarlar dalda qalanı,
Viran olsun görüm Doyranbasanı,
Evdə yatan yoxdu, qarışıb papaq.

Zərgər, Draqarda aləm-aşkar
Bir ucdan oğurlar, bir ucdan satar;
Vay odur sahibi at başı tutar,
Yüz yerdən tökülür üstünə çomaq.

Qarabaldır xəlqi, xüsus Ərəblər,
Qarınca deməyə necə dən çəkər,
İşdədir sübhədən ta ki, gecələr,
Döyürlər, kim gəlib eyləsə soraq.

Belə vilayəti dağıtsın tarı,
Ziyadə məğşuşdu Ərəs kənarı,
Xurda, Parababi, Qarğabazarı,
Maralyan, Horadiz, Nüzyar, Qoyucaq.

Zakiri satira yazmağa təhrik edən səbəbləri araşdırarkən subyektiv münasibətlərin də müəyyən dərəcədə rol oynadığını yaddan çıxarmaq olmaz. Ədalətsizcəsinə ittiham edilən və öldürülən qardaşı uşaqları üstündə evi – obası dağılmış Zakir nə qədər incidilmişdir. Lakin məhrumiyət, əzab və əziyyətlər satira yolunu tutan şairi ruhdan salıb küskünləşdirmir, ondakı mübariz ruhu daha da cilalayır.

Mübarizlik və bərişmazlıq ruhu satirik sənətkarın öz təbiətində var idi. Bu ali hissi coşdurən, əsasən yaşadığı cəmiyyətdəki hərc-mərclik, başpözuqlüq, qanunsuzluq idisə, subyektiv amillər də onu daha da kəskinləşdirirdi. O, həcvin, tənqidi şeirin, satiranın müasirləri tərəfindən qiymətləndirilmədiyini, həzm edilmədiyini; yağlanmış, piylənmişlərin mədələrini hələ çox xarab edəcəyini gözəl bilirdi.

Həcvü hədyan övqat keçirdin, Zakir,
Qorx o gündən olasan ta bəbəb zərbi-məsəl, –

deyən şair yaşadığı mühitdə sənətkara verilən qiymətə kinayə ilə gülürdü.

Öz fikirlərini həqiqətin dili ilə söyləmək işində şairin qabağına çox əngəllər çıxır, sözləri də tamam-kamal açıq deməyə ehtiyat edirdi. Göz gördüyündən qorxar – məsələnə münasib desək, o, mütləqiyyət üsul-idarəsinin cansıxıcı təbiətindən, çarın ikibaşlı siyasətindən istər Rusiyada və istərsə də ucqarlardakı qabaqcıl fikirli, həqiqəti açıq deyən ziyalıların təqib edilməsindən, qulluq göstərən xəfiyyə agentlərindən ehtiyat edirdi:

İstədim həcv edim bir özge sayaq,
Amma yenə mane oldu ehtiyat.

Bəs nə etməli? İctimai varlığı bütün eyibləri ilə açıb göstərmək, həqiqəti sənət dili ilə söyləmək üçün şairin müxtəlif ədəbi yollar, vasitələr axtarmasının özü də diqqəti cəlb edən cəhətdir. Həqiqəti örtülü şəkildə, hadisə və əhvalatları başqa dövrə və yerə köçürmək yolu və ya təmsil, nağıl, rəvayət vasitəsilə söyləmək onun faydalandığı bədii üsullardan idi.

Satirik şair həyata, əxlaqa, insanlar arasındakı münasibətə fəal müdaxilə vasitəsi olan gülüşün, istehzanın islahedici qüvvəsinə inanırdı. O öz müsbət fikirlərinin həyata keçməsində istehzanı fəal bir vasitə kimi qiymətləndirirdi. Zakir zəhmətkeş kütlələrin arzularına uyğun iş görür, onun kədəri və qəmmini də, şadlığını da özününkü hesab edirdi. Zakir şeirə, sənətə də yüksək meyarla yanaşır, şairlik sənətini çox uca tuturdu.

Kamran Məmmədov

Hər obadan çıxır otuz, ya əlli,
Özü cələkəsən, adları bəlli;
Genə şorta-şortdu Adıgözəlli,
Min evdən artıqdır yığıntı qazaq.

Əgər xəbər alsan Molla Səfini,
Oğru, dürüst qarışdırıb kefini;
O, qələdə bicər ölü kəfəni,
Çöldə üç atını soyublar çılpaq.

Qarabağda nə day qaldı, nə dana,
Bu gün, sabah qaçar hərə bir yana;
Tənbiş etmək ilə Xındırüstana,
Xub saldı nizamə ölkəni qoçaq.

Ədalətdə yoxdur bir kəsrü kəmi,
Mundan sonra vilayətin nə qəmi;
Əlbət, dağıdarmış külli-ələmi
Ağzından süd iyi gələn iki uşaq.

Birindən şikayət edəsən əgər,
Danışmağa qoymaz, sözünü kəsər,
Qardaş malı kimi ortadan bölər, –
Murovlar olublar oğruya ortaq.

Görsən tanımazsan Yarımşaqqa,
Çıxıb əndazədən dövləti malı;
Xandəmirov çaldı, çapdı mahalı,
O ki, tutub özün keçəl qurumsaq.

Gədə-güdə olub sahib-məsləhət,
Gündüz axşamadək danışır xəlvət.
İşlərimiz belə keçsə bir müddət,
Qədimilər olur tamam şil, axsaq.

Gündə bir gətirir zakoni-tazə,
Fikri budu xəlqi verə güdazə;
Bizdən də məhrəmdir biri knyazə,
Nəməhrəm, füzuli heyvərə, yanşaq.

Bilən yoxdur bu barədə niyyətin,
Bakı iradəsi görünür çətin;
Zən qəhbədir çəkən onun minnetin,
Tez ölsə övladır, dirilməz naçaq!

Əbəs yerə bizi verdi zəvalə,
Oğrun-oğrun bələlərə həvalə;
O ki, olmaıydı oldu, səqqalə
Dəxi doğramasın soğan, sarımsaq.

Ömründə gəlməyib doğru dilinə,
Xaindi xiyyətinə, qövmü elinə.
Əli Zülfüqarın vursun belinə,
Bəlkə ölə pis üzündən qurtulaq.

Həddən aşıb bəxlü həsəd, şərərət,
Yoldaş yoldaşına eylər xəyanət,
Alimdə əməl yox, bəydə ədalət,
İşlərimiz olub saf gərdən-bucaq.

Üləmalar üz döndərüb xudadən,
Usanmaz bir ləhzə cövrü cəfadən.
Başı əmmaməli seyyid-molladən
Tətdə övladır o qatmaqurşaq.

Həg bilir ki, belə şallı hacılar
Zəhrimar tək xəlqın ağzın acılar;
Düşəndə gözləməz ana, bacılar,
Bu əhldən sinədəgəm, sinədəğ.

Adın qoyub kərbəlayi, məşədi,
Neyləyim, peşələri yaman peşədi.
Çoxun gördüm ayaq üstə...
Belə millət olmaz, qoyun oturaq.

Övrətlər ərinə deyər latayıl,
Beşinə, onuna həm olmaz qayıl;
Qalmayıb arada bir şərmi-hayıl,
Az qalıb gəzələr çöldə tumançaq.

Adət düşüb indi-bakirə qızlar
Motalçısının salıb otağə gizlər;
Anası dinəndə topuqlar, dizlər,
Deyər: iymanına...

Gərək bu aləmdən eyləmək həzər,
Öz yerində deyil çünki xeyrə şər.
Bihörmət olubdur pədərə pesər,
Yüzdə biri yaxşı olur ittifaq.

Özgə mequlədən danışaq bir az,
Deməsinlər kişi xamdır, annamaz;
Bir kəsə olmasa zəmanə dəmsaz,
Çox adamlar alır üstünə ayaq.

Həvadisi-dövrən, gərdişi-fələk
Salmışdı binayə kəbki yepələk;
Tülek tərhan kimi, Qafil Həsən bək
Şığıyıb çənginə götürdü bayaq.

Şüai-afitab olanda izhar
Cəzə – şəbpərənin nə qüdrəti var?
Laçın seyidgahə qılanda guzar
İlim-ilim itər bayquş, yapalaq.

Var imiş söhbəti zəmani-mazi,
Ta inki tərəfeyn oldular razi,
On dörd ağac yolu cənabi-qazi
Beş-altı saatda getdi çaparaq.

Bir kəsin olmasa əqli-şüuri,
Əlbəttə, matəmə dönər süruri
Həzəratın özgə idi mənzuri,
Əlminnətü-lillah kim, oldu damaq.

Hər kimin ki, gülsə fələk yalına,
Baxmaz işin qabağına, dalına;
Bu övladın əmlakına, malına
Ləvənd oğlu xub olmuşdu dadanaq.

Bir müddət istədi qızın Xanın da,
Dolandı dövrində, pasibanında;
Məəttəl qalmışam, bunun yanında
Övrət almaq olub oyun-oyuncaq.

Şövhəri hər zənin yüz ola ədna,
Rəsmdir gözləyə neçə vəqt, əmma
Ərinin kəfəni saralmamış ta
Talib imiş, tez çataşdı...

Sən görgilən zən əhlinin havasın,
Məsnədnəşin eylər çölün yavasın;
Qapsıyıblar yetimlərin obasın,
Ev sahibin qovar zor olsa qonaq.

Ərz edib xanıma Cinli bittəmam,
Bu xeyir iş tapmasa əgər sərəncam,
Gəlməzik qapına, verməzik salam –
Döyəsən özünü gər yerə taq-taq.

Bir kişi olmasa... möhkəm,
Meyl eləməz ona mütələqə həmdəm;
Nə düşüblər munun dalına bilməm,
Şamü səhər atar fındıqca tiyaq.

İddəası əfzun, çöreyi nayab,
Zülmü bəhri-Qülzum, səxası sərəb;
Bir çakərə versə yarım şiş kəbab,
Dalınca buyurur yüz təklifi-şaq.

Rüsvalığın xasü amə bildirir,
Xəlqin zərü simin evə doldurur;
Hər övrətə dəysə dər-dəm öldürür
...zatülcənb ... yatalaq.

Kərbəla yolunda qatır oğrusu,
Saf əldən salıbdır məni, doğrusu;
Günbəgün enlənir budu, sağrısı,
Səksən yaşındadır, hamıdan qıvraq.

Yüz ondadır dərler, bu ömri təvil,
Hələ bundan sonra yaşar otuz il;
Mənim kimi yalnızqatdan nə hasil?
Adam gərək ola pesərək, topçaq.

Özünün on yerdə vardır əmlaki,
Bir yana baxanda qohumdu saki;
Kökündən çıxarır, eyləməz baki,
Əgər ilişdirə bir yerə dırnaq.

Oğlunun hərəmi, qızı, pesəri
Ahu kimi baxar o yandan bəri.
Odur xərəb edən bizim işləri,
Yetişməz bir yerə yüz il çalışsaq.

Bir-birindən mərğub, müzəyyən, göyçək,
Calislərin əqli çaşar gören tək;
Ya kişinin ağı, qızılı gərək,
Ya övladı ola ayağı surçaq.

Axtarsan, yoxdur cibimdə dinar,
Qızım mələkülmovt, oğlum nahəmvar;
Qabaq dişi düşmüş bir keyvənim var,
Üzün gören adam eylər istifraq.

Cəm olub sərəsər əqli seyrəklər,
Kimi odun qalar, kimi ətklər;
Deputat nəqlindən öteri bəglər
Gündə bir qapıya salırlar yığnaq.

Lənət gəlsin hərəcayinin pirinə,
Yetmək olmaz fitnəsinə, sirinə;
Yalan satar təmam biri birinə,
Zahirdə ittifaq, batində nifaq.

Xan zadələr özün çəkib kənarə,
Deyir bizdən yoxdur sizlərə çarə;
Rəhim getdi, pənah pərvərdigərə,
Qaralmaz kibriya yandıran çıraq.

Bəybala haletin etsən istifsar,
Şükr olsun xudayə, yaxşı nəfi var;
Özü ucuz alıb bahayə satar,
Böyük Xana həm gərəkdi, həm yaraq.

Banəmək hacıdan danışaq əndək,
Seyr etdi bazarı Tiflisdən gəlcək;
Götdü, yerə çaldı, taciri tək-tək,
Pişləngə sahiban qurdu badalaq.

Cəm ola küllühüm sərəsər tüccar,
Alışda, verişdə ona kim çatar;
Adətdir quyruğun... qısar –
Hər yerdə ki, görsə köpəyi paraq.

Cəmşid bəyə yetir sələmi-əfzun,
Knyaz Behbudova ərz etsin əknun
Nə rəvadır bisiyasət, bizakun
Viran ola nahəq bir qədim ocaq.

İki nəfor sadə cəvanü novrəs,
Heç birindən yoxdur rəncidə bir kəs;
Bir yanı Kolbasan, bir yanı Ərəs,
Kim görüb onları həmkari-qaçaq.

Böyüklük əmirə xoş səadətdir,
Və lakin rəvişi ədl, ədalətdir;
Yıtılana, qaidədir, adətdir,
Dayaq olan kəsə həqq olur dayaq.

Fəraqət oturub hər kəs bir işdə,
Nə yazda yarıdıq, nə də ki qışda;
Yarəb, neyləmişdik bu dağılımılda,
həram oldu bizə bir qarış torpaq?

Çəkilib köksümə dağlar, dügünlər,
Kafirə olmasın nəsib bu günlər!
Qınamasın məni könlübütünlər,
Fikrim dağınmıqdır, xatirim övraq.

Məqsudimiz hasil olmadı bizim,
Yeksandı hicrində gecə-gündüzüm;
Bu bədbəxtin halətindən, özizim,
Barı o viladə olgil göz-qulaq.

Gərçi vilayətdə çox idi əhval,
Müeyssər olmadı şərh edim əlhal;
Bir parasın yazıb elədim irsal,
Bu şərt ilə nə diş bilsin, nə dodaq.

Ziyarət eləyib şeyxül-islami,
Zakiri-həzindən yetir səlami.
Hacı Yusif, Molla Əhməd təmami,
Haçan ola bir də deyək, danışaq.

PİRANƏSƏRLİKDƏ ÇƏRXİ-KƏCRƏFTAR

Piranəsərlikdə çərxi-kəcrəftar
Eylədi vətəndən dərbədar məni.
Neyləmişəm, bilməm, dövrü-zalimə,
İncidir düşəndə bu qədər məni.

Qarabağ mülkündə mən bəxti siyah
Bir ağ gün görmədim, Allaha pənah,
Saldı bəlalərə bicürmə günah
Bir neçə müfsidü təxmi-xər məni.

Mən bir piri-tənha, zülmü bihesab,
Müşküldür gətirmək bu möhnətə tab.
Yaman deyə-deyə eylədi xarab
Hamıdan ziyadə üç nəfər məni.

Biri fasiq, facir, hədsiz zinakar,
Biri əyri-üyrü, xeyli nahəmvar,
Biri danışanda baş-ayaq atar,
Bir neçə it tutdu bixəbər məni.

Adəm idim, əbəs yerə zay oldum,
Vilayət içində rusivay oldum,
Oğrulara, quldurlara tay oldum,
Sanırdı xəlayiq peyğəmbər məni.

Dövlətlidən dövlət, kordan məzərrət,
Harda bihəya var zatına lənət!
Süxənçin sözlə etdi aqibət
Pəsərimdən cüda, bipədar məni.

Dövləti-alide ağarıb saqqal,
Bir xilafim yoxdur, bu mən, o jurnal.
Bir zaman gördüm ki, yazıbdı filhal,
Qütaüt-təriqə bərabər məni.

Yetmişində zurna çalmaq öyrənən
Gərək axirətdə çala, ... verən.
Az qalıb həştadı tamam edim mən,
Sən indi yazırsan əhli-şər məni.

Yetmək olmaz hərəcayinin sirrinə,
Yalanı yeridir gərçək yerinə;
Lənət oxur... pirinə
Diyari-qürbətə kim görər məni.

Kim ki, vilayətdə simü zəri var,
Yüz adam öldürə, həbsdən çıxar;
Yegənsiz danışmaq nə yanə çatar,
Bihörmət eylədi simü zər məni.

Dərdbilməzə dərdi-dili açınca,
Ruzigarın cəfasından qaçınca,
Namərd körpüsündən rahat keçincə,
Razıyam apara o sellər məni.

Kişi yoxdu, baxma çula-çuxaya,
Adam gərək dağa-daşa toxuya;
“Getmə, getmə” – deyib qoydu yuxuya,
Axırda itirdi Yekəpər məni.

Dalınca deyiləm bir şüglü karın,
Bilmənəm dövrünü leyli nəharın;
Həvəsi-vüsalın, zövqi-didarın
Qoymaz yuxu yatam ta səhər məni.

Rahi-müsibətdə keçmişəm candan,
Müxənnəsdür qorxan bir qaşığı qandan;
Ehtiyatım yoxdur paşadan, xandan,
Analar doğubdur şiri-nər mənə.

Olmuşam Bakıda sakin, fərağət,
Zövqi-təməşası misali-cənnət.
Ziyadə dərdi-sər dəxi nə hacət,
Fəramuş eyləmə, müxtəsər, məni.

GÖZÜM YOLDA QALDI KÖNÜL İNTİZAR

Mirzə Fətəliyə

Gözüm yolda qaldı, könül intizar,
Gölmədi cavabi-namələr səndən.
Bir aydan artıqdır gedib uşaqlar,
Yetişmədi bizə bir xəbər səndən.

Aşına, müsahib, yarı həmsayə
Lazımdır yetişə gövrə, hərəyə;
Kitabətin dəyər mülki-dünyayə,
Nə hacət istəmək simü zor səndən?

Tək yaradıb səni vahidi-yekta,
Əxlaqına, ətvarına mərhəba”
Neyləmişən Molla Səfi, Bəybaba
Məmnundu, əzizim, bu qədər səndən?

O vilanın yoxdu bu yer tək pisi,
Təqəllübü, hərzəkəri, xəbisi;
Yaxşı gördüm tamam əhli-Tiflisi,
Razıyam nəhayət biştər səndən.

Olan dəmdə mənə mənzil Şadno
Hər tərəfə eylər idim təkü do.
İvano-bəy, Kolyubakin, İliko
Çalışırdı, əlhəq, bərabər səndən.

Həsən bəyə söylə əmri-məlumı,
“Qəziyyə məlumdur deyəndə rumi”.
Sərəfraz eylərsən yüz bəxti şumi,
Zahir olsa əgər bu hünər səndən.

Tutub damənini sən tək əmirin,
Təvəqqöün eylər iki əsirin;
Qarabağ mülkündə bir mərdi-pirin
Təmənnası budur, taci-sər, səndən!

Qoyma ki, qürbətə gedələr zayə,
Sayə salmaq təqazadır hümayə;
Laçın balasıdı gəmiş sonayə,
Seyd etmək olardan, balü pər səndən.

Salıbdır bəlaya dəbənganəli,
Dağılıb əmlakı, dövləti mali;
Sakit eyləməyə bu qilü qali
İstər o xoştəbi-süxənvər səndən.

Tutuşub mənimlə çərxi-bədəfal,
İt... girsin ha belə iqbal;
Bizim üstümüzə, ey nikuxisal,
Eşitdim incinib Yekəpər səndən.

Baş verən zamanda bu əmri-əbəs,
Gərək ona sən deyəydin: – ey tərəs,
Sən bir ağacsan ki, ömründə heç kəs
Nə sayə görübdür, nə səmər səndən.

Çoxların qılıbsan çörəyə möhtac
Axtarır, tapılmaz dərдинə əlac;
Fironü Hamanü Zəhhakü Həccac
Ola bilməz ola sitəmkar səndən.

Bidətin yandırır qövmü əshabi,
Müşküldü gətirmək bu zülmə tabi,
Düşüb Cəbrəilli, Maralyan, Babi,
Horadiz, Qoyucaq dərbədər səndən.

Zülmü sitəminlə aləm dolubdur,
Əhli beytin rəngi-ruyi solubdur,
Neçə rövşən xanımınlar olubdur.
Şəbi yelda kimi tirətər səndən?

Böyük oğlun gözər payı-piyadə
Şol biri də tələf oldu aradə;
Xah gəda, xah büzürgzadə,
O kimdi çəkməyə yüz zərər səndən?

Sikkə olmaz övladının cibində;
Rizqləri yırtıq çuxal dibində
Can verdi mədərin özgə evində,
Nə düxtər yarıyıb, nə pesər səndən.

Ömri-təvilinə budur ki, dəfil,
İstəməz üzünü görə Əzrail;
Bundan sonra hələ yaşarsan yüz il,
Vəchi budur, əcəl yan gözər səndən.

Üləməyə dərənə fəhşü latayıl,
Təriqi-islama deyilsən qayıl;
Bu hal ilə yenə çox əqli zayıl
Gəlib eşiyinə zad istər səndən.

Təsəllütün yetmə şeyxül-islamə,
Anı bizdən bətər salırsan damə;
Əbəs yerə düşmə xəyali-xamə,
Nifrət eylər, billah, kim görər, səndən.

Mən səni tanırdım, işlərin qandı,
Yüz deyələr, elə haman-hamandı;
Elə bilsin pədişahi-zamandı;
Hər kim iraq ola, müxtəsər, səndən.

Təqəllübdə, məllüqdə ustadsan,
Doğru sözün yoxdu, gizbə mötadsan;
Qatili-imansan, İbni-Ziyadsan,
Lazımdır eyləmək əlhəzər səndən.

Vəsi-sifatından danışdım xeyli,
Eşitsin hər kimin var isə meyli;
Elə yalnız Zakir deyil gileyli,
Azürdədir aləm sərəsər səndən.

NƏ XABI-QƏFLƏTDİ DİVANƏ KÖNÜL

Mirza Fətəliyə

Nə xabi-qəflətdi, divanə könül,
Aç gözünü, süni-xudayə bir bax!
Sənə ki, qalmayıb gəmi aləmin,
Seyri-bağə, zövqü səfayə bir bax!

Qıl tamaşa nov ərusi-baharə,
Qənimətdi beş gün ömri-dübarə;
Səhni-çəmənlərdə qümri, həzarə
Nə xoş verib səda – sədayə, bir bax!

Gərdişi-dövrənin, ey xanəxərab,
Aparır möhnətin gərdişi-şərab;
İçmədən də içmə özün meyi-nab,
Eşü nuşi-bayü gədayə bir bax!

Yasəmənin ətri çöklüb jaləyə,
Gəlir Gülüstəndən buyi-ğaliyə;
Gahi bənövşəyə, gahi laləyə,
Gahi də nergisi-şəhləyə bir bax!

Sərvü sənubərin afəti-xəzan
Soyub libasını qoymuşdu üryan;
Gəlib tərəhhümə sərver-i-cahan,
Verdiyi xələti-zibayə bir bax!

Əgərçi xəstosən, bir dur ayağə,
Ahəstə-ahəstə güzər qıl bağə;
Qoh-qohi-minayə, rəqsi-üşşaqə,
Cəh-cəhi-bülbüli-şeydayə bir bax!

Seyrə çıxıb dəstə-dəstə gözəllər,
Çiçək dorib tər buxağə düzəllər,
Qaqqıl-daşa-qaqqıl-daşa gözəllər,
Canlar alan sövtü nəvayə bir bax!

Şəqayiq, qorəfil, süsən, nəstərən
Zəbani-hal ilə oxur müstəhson;
Həvayi-kuhsar, səfayi-çəmən
Tən edər cənnətül-məvayə, bir bax!

Necə oldu Cəmsid, Firidun, Kavus,
Söhrabi-namvər, Fəramərzü Tus,
Əsasi-İskəndər, gənci-Dəqyanus
Tamam getdi badi-fənayə, bir bax!

Bu dari-dünyanın yox etimadı,
Sənin də rehlotin bu gün fərdadı;
Sal yadına nəqli-Şirin-Fərhadı,
Sərgüşəti-Məcnun-Leylayə bir bax!

Mənim tək deyilsən, əzizim, sənin
Kür kənarı, yol üstüdür məskənin;
Ləzzətini apar gəlib-gedənin,
Nazənini-fərdi-əlayə bir bax!

Hallavarn bu səmtinin gözəli,
Bazar günü gəlisayə çox gəli;
Laçın tumaqəli, tərən cilvəli,
Səri tər cıqqalı sonayə bir bax!

Duyuq düşsə əgər verməzlər rüxsət,
Unutma gah-gah tapanda firsət
Molla Əhmədi də Axunddan xəlvət,
Al yanına, mələksimayə bir bax!

Əracif kövtüku eşitmişəm mən,
Biləm doğrusunu, olmadı gələn;
Deyirlər hamamda bir fahişə zən
Biodəb söz deyib Mollayə, bir bax!

Fisqü ficur həddən aşıb Şişədə,
Erkeyi, dişisi yaman peşədə.
Mənəm qalan həmin bu əndişədə,
Zəmanə dolanıb, qovğayə bir bax!

Sürəhi solunda, badə sağında
Məzə qabağında, mey dodağında,
Çəsmə kənarında, çay qırağında
Əmməmeyisəyyid, mollayə bir bax!

Vaiz bizə söylər şəri-Müstəfa;
Həramə mürtəkib olmayın əsla!
Özü lüm-lüm udur batində, əmma
Zahirdə dediyi mənayə bir bax!

Kimdi baxan peyğəmbərə, imamə,
Bu dağılmış düşən deyil nizamə!
Orucluqda şürbi-meyi-gülfamə,
Mahi-məhərrəmdə zinayə bir bax!

Səhra mərdümünü şəhr əhli görək,
Yalvarıb, yapışib oturdur çömmək;
Beş arşında sürüşdürür üç çərək,
Tacirə seyr eylə, sövdayə bir bax!

Baqqal qoyar tərəziyə imanını,
Əsəl qiymətinə satar ayranın,
Qudurmuş it kimi tutar dörd yanın,
Deyən yoxdur Ali-Əbayə bir bax!

Pinəçilər bafta taxar boynuna,
İmperial tökər vərəq oynuna,
Qovurmaçı saat qoyub qoynuna,
İddiayi-əla, ədnayə bir bax!

Həramilər kimi yol üstə yatar,
Tamojnada növkər olub mal tutar,
Dünbək çalar, şərab içər... atar,
Feli-bəyzadəyi-tərsayə bir bax!

Dolanır bazarı darğa, kvartal,
Döyülür sifətlər, yolunur saqqal;
Gecə get cibinə beş-on manat sal,
Gündüz gəlib nırxı-bəhayə bir bax!

Həddən aşıb bu viladə şərərət,
Hər kim hər iş görə – puluna minnət.
Mu qədəri yoxdur ədlü ədalət,
Və lakin şöhrəti-bicayə bir bax!

Böyüklərin işi deyil deməli,
Dənindən bətərdir, feli əməli;
Beylə görməmişdik bundan əzəli,
İndi karü bari-rüsvayə bir bax!

Xanzadələr şişə taxır rəyəti,
Özlərinin deyil qızı, övrəti;
Orda..., harda düşsə firsəti,
Kiçiyi seyr elə, ağayə bir bax!

Palajenya nəqli ta olub möhkəm,
Gərək bəy azalda zülmün demadəm;
Dəxi də artırır bu əhli-sitəm
...zurnayə bir bax!

Piranəsərlikdə mən oldum rüsva,
Düzəlmədi işlər, cana yetdim ta;
Gör nə oyun tutdu, əzizim Mirza,
Zakirə, təqdiri-qəzayə bir bax!

SƏNİ ALƏMDƏ, EY ARAMİ-CAN, HƏR KİM ZƏLİL İSTƏR

İsmayil bəy Qutqışınıya

Səni aləmdə, ey arami-can, hər kim zəlil istər
Anı zillətdə bu qəmdar könlüm ayü il istər.

Şərabi-cami-bəzmi-iltifatın nuş edən bir göz
Nə Kövsər arizu eylər, nə abi-Səlsəbil istər.

Deyil asan qürbi-padişahi-əsre yol bulmaq,
Sifati-nikü ətvəri-xoşü xülqi-cəmil istər.

Məni qovğayı-şəhri-bəhri-Baku təlxxam etməz,
Nədən kim, aşıqi-şeyda olan kəs qalü qıl istər.

Kəmalə yetmək olmaz, bisəyahət, haliya könlüm.
Təməşayi-biladi-Misrü seyri-rudi-Nil istər.

Məno derlər ki, sən “peyğəmbərəm” derdin, nə işdir bu?
Deməzlər mərdi-mömin möhnətə əcri-cəzil istər.

Cəfayi-dəhrdən azürdəlik eyni həmaqətdir,
Bəlanı xoş tutar İdrisü Əyyubü Xəlil istər.

Mənəm varis bu gün Yaqubə, fərzəndi-əzizimdən
Gələr buyi-fərəh gəh-gəh, oğər rəbbi-cəlil istər.

Məni-pirü süxəndanın nədir cürmü, xudavənda!
Üqubətdə o bişərmü cəfakarü mühil istər.

Tapılmaz böylə bir bədhəl zalim hiç millətdə,
Yığılsa bir yərə Əndi, Qumuq, Axtı, Rotil istər.

Məsəldir ki, xəta bir beylə adəmdən iraq olmaz,
Bu bir əmri-müşəxxəsdir, nə vəhyi-Cəbrəil istər.

Qarabağ içrə ağ gün görmədim, mən tirəbəxt oldum,
Anıncın xatirim ol qövmi-birəhmi qətil istər.

Şeriri-biqərəz olmaq təqazayi-təbiətdir,
İnanma bir kəsi xoşnud aləmdə bəxil istər.

Bizim mədümləri, zinhar, pənd ovsari bənd etməz,
Oların, naqeyi-qalmıq kimi, burnu qəzil istər.

Edər yadı-gülüstanı-vətən gürbətdə dil mürğü,
Qafəs qeydindən azad olmağa daim dəlil istər.

Nəhayət şərhi-hal etmək yetən namərdə müşküldür,
Sənin tək bir əmiri-pakzadə bədil istər.

Təvəkkül əhliyəm mütləq, yapışmam xarü xaşakə,
Füsürdə cismim olsun salihə qərq abi-seyl istər.

Səxavət, ya vəsatət zat iləndir, mərdi-biəslə,
Muradı hasil olmaz yüz düşo bir kəs dəxil istər.

Nihali-məqsədi sərsobz olub əflakə yetməzmi
O kəslər ki, rizayi-xatiri-piri-əlil istər?

Süxən meydanı, qibləm, təng idi, söz müxtəsər keçdi,
Sənin övsafını nəzm etməyə bəhri-təvil istər.

Yetən tək şəhrə hacı bəndəyə bir təxt boş etdi,
Bilir ki, bəzdəsti olsa hər qanda tufil istər.

O yerdən azimi-Tiflis çoxdur, yaz ki, Mirzayə
Filani, bir döpü pərvərdə səndən zəncəbil istər.

Əgərçi var Dağıstani kürkü Zakirin, əmma
Cənabından dəxi bir sarı kürki-Ərdəbil istər.

Deyildi sabiqən əhli-təvəqqə, şimdi Bakudə
Əlaci-kəsəti-sərma üçün çizi-qəlil istər.

Dağılmış xanimanı, incimin əxzü sualından,
Tikəndə quş yuva çör-çöp yığıban zir-zibil istər.

BU ƏHLDƏN MEHRİBANLIQ GÖRMƏDİM

İsmayıl bəy Qutqaşınliya

Bu əhldən mehribanlıq görəndim,
Məgər bizə ola o yandan mədəd.
Qutqaşın tərmanı, Şəki şohbazı,
Sakini-biladi-Şirvandan mədəd.

Qarabağ əşxası yəksər yağıdır,
Ovvəldən axıra zülm ocağıdır;
Bir gecədə canavarlar dağıdır
Olmasa kəlləyə çobandan mədəd.

Nüçəbalar qədrin bilir nüçəbə,
Əxlaqına, ətvarına mərhəbə!
Daş-daş üstə durmaz aləmdə osla -
Dəyməsə insana insandan mədəd.

Fəzayi-mönətdə qalmışam möhtac,
Uşaqlarım olub vətəndən ixrac;
Təbib-i-haziqşən, eylə bir əlac,
Yoxdur mənə özgə dərmandan mədəd.

Yığılsa bir yerə yüz alinəsəb,
Danışığın mənət, sözün müntəxəb;
Aləm bilir bivasitə, bisəbəb
Müşküldür arizə divandan mədəd.

Hövrəti İsmail olsun dəlilin,
Yetiş imdadına piri-əlilin;
Necə fərzəndinə ol dəm Xəlilin
Cəbrail gətirdi qurbandan mədəd.

Əsasi-qiyamət olanda bərpa,
Kimdir gövrə yetən ondan masiva;
Sərdəftəri-rəsul, Xətmi-Ənbiya
Tənzili-ayeyi-Qurandan mədəd.

Çərxi-fələk salmış məni bu halə,
Malü mülküm tamam getdi zəvalə;
Qaidədir şerməndeyi-əyalə
Yetişir sahibi-ehsandan mədəd.

Gəlməyib mütləqə ruyi-zəminə
Tab edən mənim tək qəza qəminə;
Zövraqi-əltafın dili-həzinə,
Gümanım var, verə tufandan mədəd.

Namərd ətəyindən tutasan yüz il,
Etibar yoxdur həll ola müşkül;
Olsa, olacaqdır dərdinə, ey dil!
Xələfi-Nəsruallah Sultandan mədəd.

Zakirəm həmişə sən tək sərvərə,
Xoş göstərsin səni xaliq nəzərə;
Eyb etməz alışan ümərələrə
İstəmək duayi-pirandan mədəd

SƏNDƏN SONRA, EY TAGİ-SƏR BAŞIMA

Mixail Petroviç Kolyubakina

Səndən sonra, ey taci-sər, başıma
Gərdişi-zəmanə nələr gətirdi.
İki bimürüvvət ittifaq edib,
Vilayətə yüz şurü şər gətirdi.

Qaçaqılıq binası edəntək Behbud,
Pişnihad etdim öz ərzimi zud;
Tərəfgirlik oldu axırda, nə sud, –
Mənim doğruluğum zərər gətirdi.

Yüz ilin ocağın bicürmə günah
Eylədilər viran, vallahü billah!
Bu talei-zəbun, bu bəxti-siyah
Daim mənə xovfū xətər gətirdi.

Həştadə yetmişdir sinnü salımız,
Bu dövlətdə ağarıbdı yalımız,
Getdi dövlətimiz, mülkü malımız,
Nəxli-təmənəmiz kədər gətirdi.

Nüçəba hörmətin gözlər nüçəba,
Nasəza yaraşmaz böyüyə əsla;
Pədənindən deyil yəqin bil, amma
Hər kimse ki, nami-pədən gətirdi.

Ədalət var idi bundan əzələ,
Yaman yerə yetib iş gələ-gələ;
Dirəxti-bəxtimiz, əfsus ki, belə
Vərə-vərə acı səmər gətirdi.

O kəslər ki, eyləmişdi xəyanət,
Əyləşib evində rahat, fərağət;
Mənim uşaqlarım bivəchü cəhət,
Gözlərindən xuni-cigər gətirdi.

Bundan əqdəm kimin olsa üsyanı,
Dərlərdi “vayenni sud” kəssin anı;
Bilməzəm necoldu, o zakon hanı?
Naçalnik zakuni-digər gətirdi.

Məzərrəti əfzun, ədaləti yox,
Görünməyib hərgiz belə...
Özü gəlməyinə məmnun idik çox,
Dalısınca keçəl Pəzər gətirdi.

Tutubdu aləmi zülmi-bihesab,
Müşküldür gətirmək bu möhnətə tab.
Köynük, Biləciyi etmişdi xərab,
Bizim kəndə ondan bətər gətirdi.

Aşura günü tək bir səhər çağı
Yığdı ərradəyə övrət-uşağı,
Şamə rəvan etdi bimürvət yağı,
Görən yaxa yırtıb, həzər gətirdi.

Bir adam ki, yerə qoya əllərin
Bilmək olmaz onun fitnə, fellərin;
Biabiru etdi Tiflis ellərin
O ayın ki, bu töxmi-xər gətirdi.

Əcəb əyyam imiş əyyami-sələf,
Gərək o günlərdə olaydıq tələf;
Çəyirtkə bir tərəf, dolu bir tərəf,
Şum qədəmi gəldi, şərər gətirdi.

İki namərd uyub biri-birinə
Yctmək olmaz heç birinin sirrino.
Lənət gəlsin... verənin pirinə,
Bid binanı... gətirdi.

Adamda insafü mürüvvət gərək,
Quyruğun kəsməklə tula olmaz köpək.
İlan eti yeyib yerikdə bişək
O madər ki, belə pesər gətirdi.

Neçə gün söyləndi bu yerdə əhval,
Qubernator olur ol nikuxisal;
Malımız, mülkümüz müjdədir əlhal,
Hər kim gəlib doğru xəbər gətirdi.

Ey sahibi-şövkət, ey mədəni-şan,
Daxhəm sizə, aman, ələman!
Bu zülmü insana eyləməz insan,
Məgər ki, qəzavü qədər gətirdi.

ÇIXMADI, QURTULAQ DƏRDÜ BƏLADAN

Çıxmadı, qurtulaq dərdü-bələdan,
Gündə bir zakuni görən canımız!
Hər ayın başında bir yol döşilən
Adəti qanuni görən canımız!

Təfavüt qalmadı gədəyə, bəyə,
Barkeşlər indi keçib yedəyə;
Qənaət eyləsin bezə, qədəyə
Cameyi-gülgünü görən canımız!

Bundan isə yeydir diyarı-qürbət,
Al başını, dur get əlbət, səd əlbət;
Yalavac əyaldan çöksin xəcalət
Bəzəkli xatuni görən canımız!

Yazü qış həmişə sevgili canan
Geyordi əyninə libası-əlvan;
Olmasınmı indi sərv tək ürəyan,
Qaməti-mövzuni görən canımız!

Fətulo-fatulə səfheyi-rudə,
Gah torfi-zənəxdə, gahi əbrudə,
Pərişan olmazmı, gübaraludo
Müəttər geynusi görən canımız!

Mübarəkdir bu dünyanın nizami,
Nəhayət müşküldü öyrətmək xami;
Yad edib ağlayın keçən əyyamı,
Müəttər geysuni görən canımız!

Ac qaldıqca rəxtü xabı satacaq,
Gələ-gələ quru yerdə yatacaq,
Uzaqdan sikkəyə güllə atacaq,
Mın tümən altuni görən canımız!

Salaq başımıza nə növü daşı,
Harda biz görmüşük belə pərxaşı?
Reiyyətlə boyunduruq yoldaşı –
Çakəri-dilxuni görən canımız!

Nə gündə yaradıb xudavənd bizi,
Bir yana apara bilmədik izi.
Gahi Avanesi, gahi Sərkizi,
Gahi də Semyoni görən canımız!

Bəy ikən adımız oldu mülkədar,
Daxi mundan belə bizimçün nə var?
Olmazmı mükəddər, sahibixtiyar
Əvəki, Ərtuni görən canımız!

Satarıq, sovarıq olub qalanı,
Həqq bilir sözümlün yoxdu yalanı,
Salsın alta indi öküz palanı,
Balışı-pərquni görən canımız!

Sərxeyl ikən yeksər qaldıq ayaqda,
İşlərimiz keçir yaman sayaqda,
Nə tirəbəxt olduq bu Qarabağda,
Talei-meymuni görən canımız!

Tağar-tağar arpa, buğda əkilən,
Biçilib, döyülüb, dama tökülən;
Qan axıt gözündən, ipək çəkilən
Xali terazuni görən canımız!

Bu tövr ilə getmək müşküldür yola,
Nə sağa mümkündür qaçmaq, nə sola;
Gərək indən belə digərgun ola
Kari-digərguni görən canımız!

Aaparırlar qaravula, keşiyo,
Qəht olub bir deşik, girək deşiyo;
Buriya döşəsin evə, eşiyo
Xaliyi-bahuni görən canımız!

Bu zülmü insana eyləməz insan,
Saf cana yetişdik aman, əlaman!
Bir neçə laməzhəb, adı müsəlman
Mürtədü məluni görən canımız!

Gəldi, getdi, heyif, əmiri-nəcib,
Feyzi-nəzirindən olduq binəsib;
Necə qəbul eylər nəhl təbib,
Haziq Ərəstuni görən canımız!

Lazımdır ki, edək belə qonağa
Ellik ilə malü mülkü sadağa;
Özgə əmir ilə tutmaz əlaqə
Ta doyunca muni görən canımız!

Ədalətli, mürüvvətli canışın, –
Təqyəmiz onadır küllühüm həmin,
Sənaxandır ona ta ruzi-pəsin,
Xəlqə rəhnümuni görən canımız!

Məlcəi-füqarə, məməni-zəlil,
Hamiyi-züəfa, mürşüdi-dəlil,
Kərəmi abi-Kür, atası Edil,
Səxası Ceyhuni görən canımız!

ZƏMANƏNİN TƏNQİDİ

Ey xudavəndi-cəhan, aləmi əsrəri-xəfi,
Bu nə kavuşu, nə qovğavü, nə cəngü, nə cədəl?

Xəlqi-aləm həmə bədkarü dilazarü bəxil,
Nəsl-i-adəm həmə bedtinetü pürnəkrü dəqəl.

Əsr bir əsrdir kim, gürbə verir şirə təkən,
Dövr bir dövrü kim, gürgə edər həmlə həməl.

Eybini yox mütonnəbeh olan adəm, hərgiz.
Çarə oldur ki, bu əhvələ yenə gəzdirəm əl.

Münşii-təbə səzavari-süxən kimdi, – dedim,
Söylədi: məzləməyi-mollanı yazmaq əfzəl.

Ruzi şəb mədrəsədə qeybətü böhtanü duruğ,
Müttəsil məhkəmədə söhbətü əşarü qəzəl.

Üləmə talibi-arayışı-otfalü əyal,
Füqəha rağibi-zinü nəmədü əsbü kütel.

Azışb gör necə ol jindəqəbə mollalər,
Bəhri-puşək zonə imdi bəyənəmz məxməl.

Tən edər ətləsi-gərdunə sərəpərdələri,
Buriya görməz idi xanələri mündan əzəl.

Cəm edib hər biri bir müft xəvaninlər tək
Bir kapal at, içi leyk çoxu sarı təpəl.

Ol ki, doşabə məkəsvar urardı özünü,
Haliya təlx edər ovqatimi, ver şəhdi-əsəl.

Al, yaşıl, zərdü siyəh, düxtəri-diba mövcud,
Yoxdu bir kəsri kəmi heç birinin qeyr əz əməl.

Alimi biəmələ pendü nəsihət netsin.
Muryano yesə pirahəni tutmaz seyqəl.

Xah bəd, xah niku, xaliqi bilsin, bizə nə,
Biçər öz əkdini hər kişi həngami-məhəl.

Yol gedər molla qəmi kari-vilayət hələ,
Neçə ildən bəri bir növ, olubdur müxtəl.

Gələ gər həzrəti-Sahib deyə yüz vəzü dəlil,
Yox gümanım ki, qəbul eyləyə işlər feysəl.

Aparıb oğru payızdan bəri Xızrından
On öküz, doqquz inək, yeddi camış, dörd beş kəl.

Mən ki, peyğəmbəri-namürsəliyom bu xəlqin,
Şümr tək qanın içər gəlsə Nəbiyyi-Mürsəl.

Rəsmdə bundan əzəl – düzd gəzərdi gizlin,
İndi mal sahibinə der ki: “gedək, Murova, gəl!”.

Tutasan otuz iki at başı iyirmi dördə,
Göstörir arizinə ... zasdətəl.

Nəçidi məmləkəti çala, çapa dana-doluq,
Əhli-divan ona hərgah desə kim, dincəl.

Qarabağdan, tarı şahiddi, bu il Zərdəbə
Sağ başın tükü samı at-mal aparıbdı keçəl.

Özgə yer mərdümü haşa cözə bilsin kolda¹,
Aləm-aşkar özümüzdəndi təmənən əngəl.

Çarpa oğrusunun səhldi əncami yenə,
Mərdümi-şəhr kimi görso deyər: “bircə çöməl”.

Elə ki, bənd elodi ..., Allaha pənah,
And içər hər kəsə yüz göz ələ alıb heykəl.

Şöhreyi-şəhr idi taətdə Əbazər, Miqdad,
Qıl nəzər Şişə bazarında nədir gör ki, əməl.

Sürçüdür arşını fəzəndi-nəhan əhyana,
Müştəri görso açar başına yüz qalü məqəl.

Nə bir anlar şərəfi-and təvafi-Kəbə,
Həmə kəcbəhs, diləzar, xotadido, doğəl.

¹ Xındırüstana işarədir.

Küllühüm zahiri xoş, batini bəd, qəlbi qara,
Şalı əlvən, donu rəngin, saçı, saqqalı gözəl.

Yaza bilməz onların eybini ta ruzi-əbəd,
Abi-Ceyhun – mürəkkəb, qələm olsa – cəngəl.

Yetdi növbət ümərəyə, işim oldu müşkül,
Ehtiyat eyləməsəm müşkülü eylərdim həll.

Tutmayıb pəndi-xirədmənd, məni damə salır,
Bu kəsilməş dilə, hərçənd, deyirlər dincəl.

Neyləsin dil, necə qan ağlamasın gözlərimiz,
Hakimi-şahə ola hər həftədə bir müstəməl.

Nə gəlir durquza, nə öldürüb azad qıla,
Yetimi, bil, qoyacaq halı pərişan, mətəl.

Yazıq ol kim, düşə kari dəri-mücməlkərə,
Nə qədər var həyatın, deyəcəkdir: “Get, gəl”.

Necə kim, verməmişən seyri-qəmərdən razi,
Eylə ki, aldığına aldı zühəl tək tənbel.

Bazigərlikdə əcayib yədi-beyzaləri var,
Etməmiş mat, iki tir vurur əl-ba-əl.

Gəzəsən aləmi haşa tapıla bunlar tək,
Özləri bisərü pa, işləri cümlə təl-təl.

Ey şəhənşahi-ümurati-cahan, eylə zühur,
Ənqəribdir yetişə şişeyi-namuse xələl.

Bəs ki, kəc başını tutmuş fələki-süflənəvaz,
Qorxum oldur, sata əlayə təhəkküm-əsfəl.

Belə ki, rövneqi-nəzmi pozulubdur xəlqin,
Sağ əli başıma, xub getdi Camal, Adıgözəl.

Dərd çox, bar giran, qövrə yetən yox, ya rəb,
Bizlərə səbr ətə eylə və yainki əcəl

Həcvü hədyan ilə övqat keçirdin, Zakir,
Qorx o gündən olasan ta bəəbəd zərbi-məsəl.

QARABAĞ QAZISI

Eyləyibdir yenə, mən hiç nə bilməm, qazi,
Xəlq arasında olubdur belə mülzəm qazi.

Yaradıbdır onu ol xaliqi-əşya bieyb,
Dari-dünyada bu surət tapılır kəm qazi.

Qazi hər yerdə olur biməzəvü bədhərəkət,
Şükr-lillah ki, bu həm bəməzədir, həm qazi.

Qələmi tiği-düsəpdir, özü mərđi-rəhi-din,
Daima Şeyxi ilə cəngə müsəlməm qazi.

Səri-ədədə fırıldar çomağı bərq-asa,
Necə ki, mərəkədə şeşpəri-Rüstəm, qazi.

Nari-qəhri ərildir mum kimi fuladi,
Kureyi-nəfsi-dərune verə gər dəm qazi.

Kimdi yanındı onun Əliquluyü Əbdürəhim,
Kuhü-Əlbürsü yıxar çün toxunan dəm qazi.

Dəhrdə şişə olur səngi-cəfadən eymən,
Ola bir şəhrdə bu təztlə möhkəm qazi.

Mədəni-cudü kərəm, caygəhi-əmnü əman,
Ədidə Nuşirəvan, bezlədə hatəm qazi.

Füqərə dövri-sərayində besani-hələ,
Nəqdi-əhsani Qarabağə çü şəbnəm qazi.

Qələt etdim, bu sözün yoxdu vüqui hərgiz,
Qorxuram cəmdəyimə tuf deyə aləm,qazi!

Şişənin simü zərin doldurasan xanəsinə,
Şişəyəş dişrəyə verməz yenə bir nəm qazi.

Qazi oldur ki, qala əhli-vilayət qəminə,
Nə ki, aləm həmə qəmdar ola, xürrəm qazi.

Onda mən gördüyümü görmüşəm, indən böylə
Etməzəm taət ona gər ola qibləm qazi.

Haradan gəldi bular, eylədilər xəlqi xərəb,
Biri der müctohidəm, biri müsəlman qazi.

Atlamb biri çapar Təkləyə day, danə üçün,
Biri də şamü səhər talibi-dirhəm qazi.

Yay gedər Fingiyə zövq etməyə, qış Qaynağa,
Bir deməz hiç gəlir mahi-məhərrəm qazi.

Qazi lazımdı dyə məhkəmədə şəri-nəbi,
Nə ki, gəşt edə cahanı minib ədhəm qazi.

Təbrizin ağı ucuz, miri-vilayət qafil,
Hər əlif-bey deyəni qıldı müəmməm qazi.

Dəxi divani-rəiyyət belə getso qalmaz,
Bu Qarabağ edər cümlə mükərrəm qazi.

Xişü əqvamına mu qədri tərəhhüm qılmaz,
Dəmbədəm xəlqə oxur sileyi-ərhəm qazi.

Sabiqən beylə deyildi, olub indi birəhm,
Həzrəti-xanə olandan bəri məhrəm qazi.

Çox adam var idi, nəzn ilə əda eyləməli,
Xahişi-xanə görə düşdü müqəddəm qazi.

Çünki divanəyə yoxdur qələm, ümmidvarəm,
Əvf edər cürmümü, gər yüzinə söysəm qazi.

Dasitani-Əmiraslanı bu gündən böylə
Başlaram, fikrim əgər olsa fərahəm, qazi.

TƏBİBLƏRİ HƏCV

Mehdiqulu xana

Mənə buyurmuşdun: Qələyə gəlsin,
Yenə cüşə gəlib bəhri-iltifat,
Sənin mərhəmətin, mənim ixlasım
Mehri-münəvvər tək aləmə isbat.

Qalmuşam aranda müddəti-mürur,
Təbiətə səfrə eyləyibdir zur;
İstər idim olam azimi-hüzur,
Naxoşam, hərəkət eyləyib ixlat.

Bağır oğlu Məmməd, Məşədi hacı,
Əliqulu, Müqim sərimin tacı
Hər mərizə eyləsələr olacı,
Ehtiyatın görür, tez olur məmat.

Tiryak yedirirlər, hər kim olsa dıqq,
Heyzodən aldırır xuni-basəliq.
Yenə bu hal ilə o qövmi-zındıq
Özlərin sanırlar Ərəstu, Bokrat.

Falica verirlər qürsi-təbaşir,
Müstəsqiyyə əbi-kasni, ma-şəir;
Mərizin mərəzi yəni çəkə dir,
Sahibin çapalar üç qatü dörd qat.

Nüsxe-yi-tibbdə şeş oxur "şişi",
Mələmətdən yoxdur gəmə təşvişi;
Təşxisi-mərazdə həmin dənəsi
Budur ki,canı var, tərləsin mirat.

Təbiəti-harə xalis əngəbin,
Qabizə süfuru yəhuda, darçin,
Bəlqəmi-mizacə tuxmi-xiyarin
Münasib bilirlər daimül-övqət.

Merizin üstünə yetişən məhəl,
Dərviş Kəlbi hazır olur əlbəəl;
Qədəmlərin guya katibi-əcəl
Yazıdır bəisi-movtū münacat.

Fisqləri zahir manəndi-günəş,
Həq bilir sözümdə yoxdu gəllü-gəş;
Yolları hər yerə düşsə səyavəş,
Yanlarınca gedər “əyyühəssəlat!”

Gah görürsən bir-birile tapışır,
Gah atlanıb hər tərəfə çarpışır;
Lənnü tən bunlara elə yapışır,
Necə ali-Məhəmmədə-sələvat.

Qələnin adamı yetdi yarıya,
Necə ki, qoynuna ac qurd darıya;
Az çəkər ki, məzar dəgər bəriya,
Bu növ ilə eyləsələr hərəkət.

Vilayətə salıbdılar şur-şeyn,
Şərbət tək içirlər dəmül-əxəveyn;
Bunların yanında qatili-Hüseyn
Zimmədən bəridir ruzi-ərəsat.

Bir kimsəyə ariz ola sədəmə,
Baxmazlar fəqirə, yoxsula, kəmə,
Qədəm götürməzlər, həqqül-qədəmə
Ya on tükən pul gerəkdir, ya bir at.

İmalədə yədi-beyzaları var,
Həq üçün bir ondan başları çıxar;
Mərəzi-digərdə, inanma zinhar,
Vüqufları ola, heyhat, heyhat!..

Sən gör necə xərab olub zəmanə,
Çəmənli Cəfər də mərdü mərdanə,
O da təbib olub, girib meydana,
Çölün cəngəlindən yığıbdı qat-qat.

Otuz il laəqəl gedib qoyuna,
Bilfel çobandır, baxsan boyuna;
Dağılmışda xub düşmüşük oyuna,
Yetən olmadımı əhli-kəramət?!

O ki, İsmailin saf azıb vazı,
Gah yerdə qılar ölü namazı,
Gah tapıb özü tək bir annamazı,
İşə qoyar xah türkü xah tat.

Təsəllütü yoxdur “Töhfəyə” əsla,
Bilməz nədir “Qarabadın” mütləqa;
Ağızdan-ağıza öyrənib əmma
“Tibbi-Yusifidən” bir neçə əbyat.

“Gorək bu cahandan eyləmək həzər,
Öz yerində deyil çünki xeyrü şər”.
Nə təbib, nə alim, Zakir, müxtəsər,
Axtarsan yoxdu bir niksifat.

ŞUŞA MOLLALARI HAQQINDA

Heyf, səd heyf, bu iş bulmadı əncam yenə.
Üləmə özlərini eylədi bədnam yenə.

Şişəyə dəsti-qəza səngi-cəfa yağdırdı,
Şişəvəş sındı bu gün rəvnəqi-islam yenə.

Var idi mədrəsəyə rəğbəti xəlqin, qovğa
Düşdü nahaq yerə ortaya bu axşam yenə.

O qədər keçmədi ki, sülh binası pozulub,
Bir-birə şillaq atar Şeyxəki-əyyam yenə.

Duş həmkasəvü həmsöhbət idi, cəylərlər
Haliya bir-birinin küfrünü clam yenə.

Neçə müddətdi kəsad olmuş idi, oldu rəvac
Şöhrü bazardə lataülü düşnam yenə.

Görmədik biz buların dövrü¹ bir eydi-şərif,
Oldu məsdud dəri-zikr bu bayram yenə.

Zövqü şövq ilə səhərdən rəhi-məscid tutduq,
Zarü məhzun qayıtdıq həmə nakəm yenə.

Misli-səyyadi-cəfəpişə yero danə səpib,
Hərə bir növ qurar mürği-dilə dam yenə.

Yekcəhətlik pozulub oldu qələm tək düzəban,
Yazılır şamü səhər tonlə peyğam yenə.

Bu nə saziş, bu nə islah, çıxıb mənbərdə,
İki gün keçmədi düşdü işə eyham yenə.

Bu sifətlə belə, biz naqisi gör, onlardan
Kəsməzik hiç ölünce təməi-xam yenə

Var bir qabilü kamil, ona da əhli nifaq,
Ta dinib, derlər, olubdur kişi sərsam yenə.

Xələti-xosrovi-dəhr eylədi əngüştüna,
Oldu ta Məmmədəli sahibi-onam yenə.

Var ümidim edo knyaz bu pərxaşo bina,
Tazədən əhli-vilayət tuta aram yenə.

ÜSULİ VƏ ŞEYXİ TƏRİQƏT MOLLALARIN HƏCVİ

Neçələr silsileyi-təbimə təhrik verir,
Riştəyi-nəzmə çəkəm yeni düri-qəltani.

Budu xahişləri kim, baxmayıb ağü bozuna,
Eləyim həcv tamam bayü gədavü xani.

Neyləyim, mən qarışıb... bir şəkli ilə,
Pak qılmaz anı gor bağlayasan dəryani.

Verməsəm vüsət əgər nəzmə, olur namərqub,
Eləsəm cümləsini şərh, düşər tulani.

Çarə oldur ki, yenə hər biridən bir şəmno
Söyləyib ta ki, qılam həcv Əmiraslanı.

Çünki ol fasiqü faciir kimi həcvə layiq
Tapmaq olmaz, gəzəsən Gəncə, Şəki, Şirvani

Qalsın, axırda onunla olunur xətm-i-kəlam,
Fəsl-i-əvvəl danışaq məzləməyi-mollanı.

Ah, bu müftəxorun dad əlindən, səd dad!
Ki, salıblar necə gör məmləkətə qovğani.

Hərcü mərc eylədilər məzhəbi-isna-əşəri,
Etdilər zirü zəbər bargəhi-iymani.

Hər əlif-bey oxuyan adını ruhani qoyub,
Bilməz öz əbcədini, ruha çəkər suhani.

Alimü fazilü ustad, müridü mürşid,
Nə qədər ki, görəsən dövrə sərğərdani.

Həmə qovğaləri bəhri-dirəmə əqmışədir,
Həmə təqvaləri şali-əməli-Kırmani.

¹ Dövründə

Vermərəm mən onların taəti-bibəhrəsinə,
Tarı şahiddir özü, məsiyəti-düzdani.

Yenə filcümlə üsul ilə Üsuli danışır,
O ki, Şeyxi saf eylə dibdən urar baltanı.

Etməyib şermü həya göz görə Əbdülləha
Elər isbat sərəsər sifəti-sübhani.

Bişü kəm xaliqü məxluqda bir fərq gərək,
Eləsən nik nəzər – bunda təfavüt hani?

Bir quru isimdən özgə dəxi həqqə nə qalır,
Lənət olsun sənə, ey münkiri-həqq ruhani!

Bəs deyilmi olalar vasiteyi-küllü-vücad,
Bəs deyilmi məzhəri-feyzü kərəmi-rəbbani?

Bəs deyilmi olalar şafeyi-ruzi-ərəsat,
Bəs deyilmi səbəbi-fəthi-dəri-rizvani?

Nə rəvadır ki, dəxi bir də edək həqqə şorik,
Biz imami, necə kim, qeyrilər İسانی.

İki tarı yenə mümkünnü süluk eyləyələr,
Gərək on dörd yerə bunlar bölələlər dünyanı.

Qasimü rizq demək gər bu isə, şamü səhər
Şiri-yəzdan götürüb dəstinə paylar nani.

Bu dəni rütbə nə layiq o şəhi-kovneyne,
Haşa-lillah götürə mənəbi-fərraşani.

Yoxsa qəsdin budu ki, ruzirəsan onlardır,
Sifəti-sanei müşküldü tapa insani.

Yoxdu bir ruzirəsan bari-xudadən qeyri,
Odu muri mələxə rizq verən asani.

Mahi-yi-bəhrə qılır qətre-yi barani qıza,
Seyd edir biperü balə məkəsi-pərrani.

Müşrikü mürtədü mərdudü nəsaravü yəhud,
Vəqfdir cümləyə xani-kərəmü ehsani.

Doğrudur, raziqü mühyiyyü mümitdən qeyri
Hər sifət kim, deyələr var sifəti-inkani.

Bir deyən yoxdu ki, ey asi-yi-dərgahi-ilah,
Bir xəyal eylə ki, kimdir dediyin böhtani!

Gedəcək düxəzə, bişübhə, o mövla həqqi,
Xaliqi-movtü həyat kim bilə ol mövlani.

Həm dəxi bir də deyirlər ki, Rüsulun Cibril
Batinindən gətirir zahirinə Qurani.

Belə gər olsa, cəmin-şüəra mürsəldir
Ki, yazıb hər biri bir cild, iki cild inşani.

Onların da yenə vardır neçə ülül-əzmi –
Hafizü Sədiyü Cami dəxi həm Xaqani.

Mən də peyğəmbəri-namürsəliyəm Kolbasanın,
Ümmətim Tanyaqü Külqışlaqü Xızristani.

Tutuban rahi-digər xarici olmaq yeydir,
Bu isə tövrü təriqü rəhi-müslimani.

Bilməzəm hiç nə vəch ilə bu laməzhəblər
Bəhs edirlər ki, mükəlləfdi qamu əşyani.

Əqlidir rəhbəri-nikü bədü həqqü batil,
Şeyə ki, verməyib ani, necə tapsın ani?

Tifl ta baliğ olunca ona yoxdur təklif,
Nə dəlil ilə mükəlləf biləsən heyvani?!

Gəllədən gər xəbər alsan ki, de, rəbbin kimdir,
Göstərər ciddü yəqin ilə sənə çubani.

Bəndəsindən nə təvəqqö elə rəbbin ki, özü
Xəri-barikəşi-biçarəsine...

Küfrdür qabili-təsbihi-təala bilmək,
Fəzleyi-xəlqi yeyən sağsağanı, qarğani.

Aşiqin taəti məşuqə səzavər gərək,
Bixirədlər nə bilir rəsmü rəhi-fərmani?

Belə məhbubə ki, əhbabdə yox təbü təvan,
Qoymaz ortayə onunla rəvişi-peymani.

Zihəyata, tutalım, cəhl ilə isbat etdin,
Var oların da dedin hissü şüurü cani.

Elə insaf, nəbatat, cəmadat, gözüm,
Kim inanır ki, tapar mərifəti-yəzdani?

Cümləsin bari-xuda növi-bəşərdən ötrü
Xəlq edib, hər biri bir dərddin ola dərmani.

İns ilə cinnədi təklifi-xudavəndi-cəlil,
Üləma, cəylə ki, təfsir qılır fərqi.

Bu nə qovğa, bu nə kavuş, məgər görməmişən
Oxunan vaxtdə sən surəyi-Ərrəhmani?

Şeyxi şeyyadı hərçənd, üsulidə də həm
Yoxdu bir mü qədəri mərifəti-insani

Cümlə bədkarü dilazarü mühilü kəzzab,
Cümlə bidinü süxənçinü şərərət kani.

Əllərində hamının səbheyi-səddanələri,
Dillərində hamının şamü səhər yalani.

Bilə ya bilməyə bir yaxşı ziyafət cəylə,
Sal samavərə odu, dövrə gətir fincani.

Bir içim çay ilə yüz şahidi-bidin tapılır,
Necə kim, Əli bəyin çıxdı göyə əfqani.

Cəfəri-kar ki, eşitməz, çalalar, zurna səsin,
Dər imiş mən hamıdan yaxı eşitdim ani.

Yeddi gündən sonra bir şəxs Dızaqdan yetişib,
Qaziyi-şəhr yazıbdır biri də filani.

Eşidiblər ki, olur şahidi-şio məqbul,
Bağlayıb uzun Hüseynəli dəri-dükkanı.

Hozroti-qaziyə yanındakı Ağa Novruz
Eyləyib hər biri bir tərz münasibxani.

Biri bəqqalı-bədəfalü kələmbazü füzul,
Biri əhli-zələmə zadeyi-Şəkkərəbani.

Belə şahidlər ilə hər kəsə dəyn olsa sübut,
Kişi neylər dəxi rəncü təəbi-kimyani?

Hər kimin var isə həmməmi edər qərzin odu,
Bari bizlər kimiyə atmayalar böhtani.

Tümən oğlu Nuru netsin ona, ya özge vəkil,
Əhli-Təbriz təfənnündə... şeytani.

Yox məzəmmət yeri bu bəbdə hərgiz Əlidə,
Rindi-şəhr ola özü əsli ola Məmqani.

Hər nə oldisə ona qazidən oldu, əlhəq,
Var idi çünki onunla kədəri-pünhani.

Pambeyi-cyşini verdi yələ ol bədbəxtin,
Saldı bir dərddə ki, heç nüsxədə yox dərmani.

Yazdı biməksü təvəqqüf iki saətdə həmin
Sürəti-şəri həzarü du sədü tumani.

Şərtdir şer hüzurunda rəhü rəsmi-ədəb,
Nə ki, sərkuş olma bir tərəfin əqrani.

Molla, nə molla, əsiri-şikəmi-əndər-piç,
Qazi, nə qazi ki, siyr olmaz içə ümmani.

Filhəqiqə, mən onun müxlisi-dirinəsiyəm,
Leyk doğru deməyin şərdə yox isyani.

Doğruluq qalmayıb əsla bu fəna aləmdə,
Sərnigun ola, görüm, beylə, yaman dövrani.

İstər idim dəxi də nəzmə verim tul, vəli,
Dil dedi: "ömr keçib, qət elə bu hədyani".

Əmiraslanə gərək dəftəri-digər yazıla,
Çünki ol bədəməlin qeyr gərək dastani.

Yaxşı həcv eylər idi bu dəmin adəmlərini
Sağ gər olsa idi indi ol İbni-Cani.

Riştəyi-təbimə yox tab verən, çərx əfsus
Eləyib xak ilə yeksan qədi-Babani!

Getdi həmdərdlərim, bisərü saman qaldım,
Bu ribati-kühənin yoxdu sərü samani.

Dəmi-rehlətdi, könül, bari-iqamət açma,
Mizban xar tutar dir köçən mehmani.

Keçdi həzyan ilə övqat bağışla, yarəb,
Bə-həqi-Əli cürmi-məni-pirani.

Nəçidir maliki-rizvan üzünə açmaya dər,
Ola hər kimsənin əldə onun fərmani.

Zakiri-rusiyəhem, gərçi günahım çoxdur,
Var dəstimdə, vəli, Ali-Nəbi damani.

DİVANBƏYİLƏRİ HƏCV

Səndən ayrılandan sonra, Nəsir bəg!
İstədim qayıram bir nəzmi-göyçək!

Cövlənə gətirəm təb tövsənini,
Seyr edəm meydanın uzunun, enin.

Çəkilmə bir küncə, əlimdə qələm,
Divanbəygilərə bir həcv deyəm.

Deyəm: bu ehməlin nədir səbəbi?
Nəçün işlədirsiniz bu büləcəbi?

And veribdir sizə sərdari vala,
Gərəkdir ki, etməyəsiz heç rıya

Bir kəsin bir kəsə gər həqqi ola,
Yetirib həqqinə, tez salın yola.

Çünki nə müddəti ərzə vermişəm,
Yüz dəfə özüm də ərz eyləmişəm.

Sən də ki, dönübsən Əmiraslana,
Çıxmazsan oradan dəxi bir yana.

Gecədəndən bir zabusqa yeyərsən,
Gəlib axşamdan dərdin deyərsən.

Mənim tək dərdinə olmaz bir çarə,
Axşam yenə qayıdarsan biçarə.

Qəroz, həcvin qoymuş idim binasını,
Qatam bir-birinə ədna-ələsin;

Bu barədə deyəm bir həcvi-məlih,
Tamamını qılam vaqifi-qəbih.

Əsnayi-süxəndə oldum xəbərdar
Kim, bu təğafüldə özgə cəhət var;

Təqazayi-sevda yadıma düşdü,
Əlaməti-qövğa yadıma düşdü.

Bildim ki, görün kəs o çeşmi-məsti,
Həlqeyi-zülfünün olur pabəsti.

Dami-geysuloro giriftar olur,
Kəsilib taqəti biqərar olur;

Mənzumi-müjəyə eyləsə nigah,
Nizamdon düşər səfi-padişah.

O işvəvi o qəmzəyi-bibədəl,
Əlbəttə ki, qatar divanə xələl.

Türreyi-mişkinin olan əsiri,
Harda görsə sərkub edər Nəsiri.

Valeh olan kimsə qaşları yayə,
Qasimin qismətin atar doryayə.

Mundan imiş belə təğafüli-kar,
Zahirən ərzəimiz on ildə yatar;

Nə məlahət kamı işvədən düşər,
Bizim kimilərin nə işi aşar.

Sən də dəxi eylə bu üzri qəbul,
Divanbəyilərdən heç olma məlul!

VAR ÖZGƏ VİLAYƏTDƏ DƏ TƏK-TƏK KÖPƏK OĞLU

Hüseyn bəy həcvi

Var özgə vilayətdə də tək-tək köpək oğlu,
Hədsizdi bu viranədə, bişək, köpək oğlu.

Hərçənd mənə balta çalan çox idi, əmma
Məcmudən əfzun bu it-əmcək köpək oğlu!

Olmadı deyən bir muna kənd aşrı it ürməz,
Bəsdir bu şərərət dəxi əl çək, köpək oğlu!

Yüz düşmən ola bir kəsə, bir kəs yıxılanda
Filcümlo görəkdir ola sövkək, köpək oğlu!

Qəhrü-üməra atəşi-suzandı, nə layiq,
Bərqəsd onu hərdəm üfürmək, köpək oğlu!

Fikrin budu, atan yerisi yeriyəsən sən,
Xüüm cayini haşa tuta cürdək, köpək oğlu!

Lazımdı o şoxsin vələdindən həzər etmək
Kim, əbləğ ola cəmdəyi lək-lək köpək oğlu!

Derlərdi anan zaniyədir, var idi şəkkim,
Sən ki, beləsən, yoxdu dəxi şəkk, köpək oğlu!

Məşhur məsəldir ki, bitər ot kökü üstə,
Səgdən törəyən axır olur səg, köpək oğlu!

Bu qədri sənə xəlq dedi ağzını saxla,
Həqqən ol...¹

Qəsdin çörəyin kəsmək idi munca əyalın,
Kəssin səni ol kəsdyin əppək, köpək oğlu!

Keçməz belə dövrən, sənün də bu səyaqın
Bərbad olu çün dövləti-Bermək, köpək oğlu!

Bir kərrə düşübsən qazanılmış çörək üstə,
Sanma özünü yoxsa ki, zirək, köpək oğlu!

Bu bidəti nə ləzgi, nə şahı seven eylər,
Bu zülmü nə əfqanü nə özbək, köpək oğlu!

Haşa ki, culi-ətləs ilə xər ola tusən,
Müsküldü demək bədgühərə bəg, köpək oğlu!

Dişi-dişi pünhani nədi zərbə girişmək,
Ey batini zən, zahiri erkək, köpək oğlu!

İt itdi, hürən vəqt tanır aşnanı, yadı,
İrs oldu sizə yetənə hürmək, köpək oğlu!

Bədxahlığı tərək eləmə, tənə edər xəlq,
Şayistə deyil əsli itirmək, köpək oğlu!

Knyaz nə kim, cövr eləsə əmri mütadır,
Yox bizdə ona qüdrəti-dinmək, köpək oğlu!

Sən kimi yetən nakəsə, ol qadiri-sübhan
Xəlq eyləməyib məndə əyilmək, köpək oğlu!

Namərd ətəyindən kişi həngami-zərurət
Tutmaqdan isə yaxşıdı ölmək, köpək oğlu!

Şinəl tapılan yer bizə bir vers yarım var,
Hərgah desən yoxdu, gəl ölçək, köpək oğlu!

Qan olmadı bir dəfə açıldı qoyun ardı,
Daim keçininki olu çərmək, köpək oğlu!

Min evlə neçin eyləmişən dəfi-məzərrət,
Asandı əgər Behbudu gəzmək, köpək oğlu!

Beş-altı gədəm var pərişan, olarm da,
Kəsb əhlidilər, şüglü cüt əkmək, köpək oğlu!

Poştlar dağıdıb, yol kəsəniniki yalan oldu,
Gərmək satanın yalanı gerçək, köpək oğlu!

Vərəm sizin ilə necə ki, var həyatım,
Tab eylə bu gündən belə sən tək, köpək oğlu!

Bağışla, damağım yox idi, müxtəsər oldu,
Müsküldü bu dem nəzmi yetirmək, köpək oğlu!

Bir növ sənə sikkə vurum həcv ilə, yüz gez
Suhan çəkələr eyləməyə həkk, köpək oğlu!

VAR MÜLKİ-QARABAĞDA ÇOX DUN KÖPƏK OĞLU

Hüseyn bəyi həcv

Var mülki-Qarabağda çox dun köpək oğlu,
Haşa kim, ola bir belə mөлun köpək oğlu!

Sən səngi-cəfabirlə mənim könlümü yıxdın,
Yıxsın evini qadiri-biçun, köpək oğlu!

Yox səndə məgər şərmü həya, bir kəsə eylər
Bu zülmü nə həccacü və Məmun, köpək oğlu!

¹ Əsas divanda misra pozulmuşdur.

Munca nədi kim, dinini dünyaya satırsan?!
Yığıdı o qədər neylədi Qarun, köpək oğlu!

Bir dərdə salıbsan ki, məni çarə tapılmaz,
Hərgah gələ Loğmanü Fəlatun, köpək oğlu!

Eşşəkdən at olmaz, çulunu eyləyəsək gər
Ya tirməvü ya ətləsi-gülgün, köpək oğlu!

Əfali-bədin qıldı Qarabağı müləvvəs,
Pakt etmək onu lüccəyi-Ceyhun, köpək oğlu!

Hərçənd müsəlmandı adın, yaxşısı səndən
Taətdə Mıkırdış ilə Ərtun, köpək oğlu!

Kimdir o çərəksiz qapına şad gəlib, axşam
Qayıtmaya dilxəstəvü məhzun, köpək oğlu!

Üftadədərin dəstini tut ta nəfəşcin var,
Həmvərə dolanmaz belə gərdun, köpək oğlu!

Hər kim tanıdı, tapdı səni oldu peşiman,
Bir mən deyiləm beylə cigərxun, köpək oğlu!

Kimin evinə düşsə sənin məqdəmi-şumün,
Yeydir ki, düşsə zəlzələ, taun, köpək oğlu!

Hər bəndini bir kösdən alıb mədərin, oldur,
Səndən görünür kari-digərgün, köpək oğlu!

Bir acı xiyarca mənə iş görmədin əsla,
Dursun gözünə yük-yük o qavun, köpək oğlu!

Dörd yük sarı buğda keçən il vurdu qatırçım,
Yolda üyünüb getdi sizə un, köpək oğlu!

Dünya işi əql ilə deyil, talei-meymun
Çəkmiş nə yerə gör səni, meymun köpək oğlu!

VÜCUDİ-LƏTİFİN, EY TACİ-SƏRİM

Cəfərqulu xana

Vücudi-lətifin, ey taci-sərim,
Eşitdim Qələdə bərhəm olubdur;
İztirabə düşüb bu macəradən
Təmam əhli-Şişə, pürgəm olubdur.

Qış günü Doyranda qalan əhli-beyt,
Yay Əylisə məskən salan əhli-beyt,
Didarına müştəq olan əhli-beyt
Üzün görüb şadı xürrəm olubdur.

Təəccüb cülərəm, Allahu əkbər,
Boyaqçının küpü azıbdır meğər?
Yüz ildi nəzərdən saldığın Yetər
Təzədən sizinlə həmdəm olubdur.

Qövmü qardaş düzülübdür yanına,
Duagudur şövkətinə, şamına;
Neyləsin, qarışıb qanı qanına,
Fəqirlər siləyi-örhəm olubdur.

Otaqda qatıban qurunu yaşa,
Yeyərlər, içərlər verib baş-başa;
Biz görən tək deyil Abdulla paşa,
Cürət bəhəm edib, ötkəm olubdur.

Düşmüşdü nəzərdən müddət binəva,
Çıxmalı deyildi üzə mütləqa;
Neçə gündü saçı, saqqalı,guya,
Külahi-buxara püf-nəm olubdur.

Öz xələfin gərək gözləyə kişi,
Sağlığında ola alış-verişi,
Hidayət ağanın düzəlib işi,
Vəliəhdliyi möhkəm olubdur.

Xan varisi lazımedir ola xan,
İşləyə bəratı hər tərəf, hər yan;
Gurbəyə dönmüşdü biçərə oğlan,
Zahirən ki, indi Rüstəm olubdur.

Mehrü məhəbbətin keçsə bu minval,
Çıxar aralıqda olan qiylü qal;
Basqın qoşun kimi dağılan ətəf
Yığılıb üstünə, sərcəm olubdur.

Rağib indi cövrü zülmə hər zaman,
Təbiətin zahir, felin nüməyan;
Gəlib gedən söylər bəndəgani-xan
İndi İbrahimi-Ədhəm olubdur.

Bir kimsə yüz ola fəhmdə sərraf,
Eyloyə Kəbəyə min kərə təvaf;
Hədd-yəqin olsun sənə, biinsaf
Hər iki aləmdə müzləm olubdur.

Qorxuram göz dəyə bu ittifaqə,
Bir az əhli-hərəm qoysun aşağı;
İltifatın daim övrət-uşağə
İnanmazam əgər görsem olubdur.

Bunlar yola gedər, bir tazə xəbər
Yetişib güşimə, rast olsa əgər;
Tərəhhümə gəlib deyirlər dilbər,
Təمام müddeilər əbsəm olubdur.

Rüxsari-alından manəndi-günəş,
Düşmüşdü sərəsər cisminə atəş.
Şükr eylə qədri-biçünə, məhvəş
Zəxmi-dəruninə mərhəm olubdur.

Bir müddət keçirdin ahü zar ilə,
Qəmü möhnət ilə, intizar ilə;
Adətdi aşiqin nazlı yar ilə
Arasında belə çəm-xəm olubdur.

Hər hacətin olsa istə xudadən,
Əl götürmə təvəkküldən, duadən;
Aşiqə məşuqun başdan, binadən,
Nazü istiqnası hərdəm olubdur.

Əmanət, əmanət, dəyməsin ara,
Düşməsin ədavət bir də dübarə;
Şamü səher eylə təməllüq yarə,
Həq yetirib, özgə aləm olubdur.

Tusəni-şəhvəti geri çək bir az;
Olmasın səg rəqib zəbani diraz;
Allah eyləməmiş, olursuz nasaz,
Bir zaman görərsən dərhəm olubdur.

Yarımayıb kimsə ömründə səndən,
Mükəddər qayıdır qapına gələn.
Əsirgəmə feyzin, ey qibleyi-mən,
Düşəndə Zakirə kəm-kəm olubdur.

NƏZMİNİN CAVABIN, EY TACİ-SƏRİM

Cafərqulu xana

Nəzminin cavabın, ey taci-sərim,
Götürüb dəstimə bir qələm-dəvat,
Fikrimə gələndən yazıb göndərdim,
Bağışla, gər olsa təfritü ifrat.

Dəyib bir-birinə yeksər Qarabağ,
Minnət çəkər idim sürçəndə ayaq;
İstədim həcv edim bir özgə sayaq,
Amma yenə mane oldu ehtiyat.

Ac yadına düşməz hər kim tox olur,
Yoldaşımı yox istəyən yox olur;
Vilayətin yarısından çox olur,
Biiymanı edən olursa podrat.

Sən özün bilirsən bizdən gələni,
Allahı seversən dindirmə məni.
Yalamı kürsüyə mindirir qəni,
Ac eyləyə bilməz doğrunu isbat.

Fülüsümüz yoxdur zərdən, gümüşdən,
Nə tökülür bizə ha böylə işdən;
Buğda yeyib, biz çıxmışıq behiştədən,
Bir də adəm olaq, heyhat, heyhat!..

Əyyami-sabiqdə biz idik sipah,
Səfərdə, hezərdə Pənahə pənah.
Sizin dövrünüzdə bicürmü günah,
Bilmədim, nə oldu, olduq vinovat.

Qədimi qəminə haçan qalıbsız?
Bacara bildikcə canın alıbsız.
Baba böyi elə hala salıbsız,
Görən adam deyir: “əyyühəssəlat!”

Fəqir İsrafil bəy dünyadan köçdi,
Ruhi-mütəhhəri bədəndən uçdi,
Bilirik, tümənə abbasi düşdi,
Borclular malını etdi tümənat.

Əhli-kərəm olan neylər deməyi,
Əldən düşmüşlərə görə köməyi,
Sən gör nəvvadəyi-talıbxan bəyi,
Yalınlıqdan olub dabanı çat-çat.

Böyük daldasında kiçiklər yatar,
Yeyib-içib, verib, alıban satar;
Sileyi-ərhmə, qəpiyə söz var,
Dağıdır özgəyə biqəbzü bərat.

Sarıcalu adın gətirmə dilə,
Var imiş Xudadən əlbəttə belə.
Eşşək az qalıbdır çata mənzilə,
Onu bundan sonra tuta bilməz at.

Mühəvvəldir işlər neçə hərzəyə,
Özü bisevadə, adı mirzəyə,
Boyaqçıya, başmaqçıya, dərziyə
Nə vətəndək olacayıq ikiqat.

Bir adam var gecə-gündüz çalışır,
Hər yerdə ki, bir iş olsa qarışır,
Dindirəndə elə dilli danışır,
Donquz oğlu guya yeyibdi bat-bat.

Giribdir meydana neçə beyinsiz,
Deyir: vilayətdə elə bizik, biz!
Çünki verən yoxdur təxsisü təmyiz,
Qədrdə əzvaydan kəmtərdir nabat.

Oturur üzbəüz gədə ilə xan,
Yaxşıdan irəli düşübdür yaman;
Dəyişilib əyyam, dolanıb dövran,
Kişmiş ilə hüccət edir qaraqat.

O kəslər ki, tanımazdıq övladın,
İndi famil ilə çağırır adın;
Görür bilən yoxdur ağzının dadın,
Quyruğa tən edir ... içalat.

İddiyə düşüb hər yetən gədə,
Börkünü dik qoyub, danışır dedə:
Beş manatlı kişi yoxdu ölkədə,
İşlərimiz saf olubdu ixtilat.

Söz yox idi Kakil bəyi-Qərvəndə,
Biçarə sonradan oldu şərməndə;
Yoxsa əvvəl belə, yeri düşəndə,
O idi ölkəyə baisi-həyat.

Qərvənd Meydanəli, o cinli Budaq,
Çəmənli Hatəm xan olaydılar sağ,
Belə keçməz idi mülki-Qarabağ,
Tezlik ilə həll olurdu müşkülət.

Hamıdan bir kənar, Talıb xan ağa
Dağıdırdı, ağzın dirəsən dağa,
Amma özü az gəlirdi yığnağa,
Səhranişin idi əksərül-ovqat.

Adam gedib, ölkə qalıbdır xali,
Qorxuram pis gələ bu işin dalı;
Hamı Lələ Həsən, hamı Zülfalı?
Kişilər var idi, alidərəcət.

Fələk yaxşılardan əldən alıbdır,
Bir arada Feyzulla bəy qalıbdır;
Onun da saqqalı alalanıbdır,
Hanaya yaramaz ip olsa çarqat.

Mərdümi-vilayət gerek ittifaq,
Bir-birindən ola mütməinü saq;
Ortaya ki, düşüb bu növü nifaq,
Yeridir ki bizdən tutalar saldat.

Sərasər əsbabi-cəngə dolublar,
Bir-birinin balü pərin yolublar;
Mən yox idim, eşitdim ki, olublar
Cavanşir bir dəstə, Kəbirli bir part.

Kişi dövlətinə pasıban gərək,
İşarə anlayan, söz qanan gərək;
Bu dövrdə adam yekzəban gərək,
Müsəlman, tərəkəmə, tat.

Bəla bayə baxar, nə də gədayə,
İşlər çox yamandı, pənah xudayə!
Görmədinmi düşmən aldı arayə,
Viran oldu Kabil, dağıldı Herat!

Tökülüb çöllərə mülkü malımız,
Günbəgündən yaman olur halımız.
Maşallah, gecə-gündüz valimiz
Çalır fortopiyan, oynayır bilyard.

Qütaüt-təriqin işləyib nəqşi,
Rəhzenlərə vardır xudanın bəxşi;
Vilayəti viran eylədi yaxşı,
Bir qafilə-piyan, bir mayili-kart.

İş keçsə bu surət bir müddət əgər,
Qalmaz Qarabağda şənlikdən əsər;
Eşidib əhvalı, bilmənəm məgər
Bir binagüzarlıq edə Neydqart.

Düşübdü təxirə vilayət işi,
Tutubdur aləmi qəmü təşvişi;
Məsləhətə bəsdir beş-altı kişi,
Dəxi nə lazımdır bunca həşərat?

Naxçıvan sağında, Şirvan solunda,
Hər vilayət təriqində, yolunda;
Mən bilərəm Xındırstan kolunda
Bir ölkədən olmaz iki deputat.

Mənə düşməz, deyim belə cəvabı,
Müşküldür bu əmrə gətirmək tabı;
Xah bihesab ola, xahi hesabı,
Beş şahılıq işə gərək on manat.

Varmı ola, yarəb, bunlar kimi pis,
Bir dəni, biədəb, dərunu xəbis;
Nə qədər varındır – iznakom, sadis!
Olmayanda deyir: “poşol, ...”.

Ərzə verə bir adamın pədəri,
Fərzədinə olmaz zahir əsəri;
Yetmiş ildən sonra nəvvadələri
Məgər ondan tapa bir rahi-nicat.

Dolu düşüb vilayətin nisfinə,
Bir para yerlərdə gəlmədi çinə;

Bu hal ilə qorxum ondandır yenə –
Keçən illər kimi gələ təhmilat.

Həqq özü şahiddir, dövləti–ali
Mu qəder deyildir əldən xali.
Salan aralığa bu qiylü qali
Vardı özümüzdən bir neçə bədzat.

Rüx verdi vəzirə bəxti ziyadə,
Fili–sərkeş cövlan edir aradə;
Atın güzərgahın kəsib piyadə,
Fərzdür şah ola qəm evində mat.

Alimdə əməl yox, abiddə taət,
Götürülüb həya, tərک olub ismət;
Göydən yerə düşməz barani–rəhmət,
Kimi yadən kəmyab olub nəbatat.

Bir dövlətim yoxdur qalam qəminə,
Hər kimin varıdır xoşa dəminə;
Çağır ram, qalmayıb bişü kəminə,
Gecələr sübhədək qaziyülhacat.

Xan dövrü hər kimin bəxtiyar idi,
Həqq istədi, müftə nanə daridi;
Əvvəl–axır bir təliqəm var idi,
Onu da dörd ildir aparıb senat.

Məsləhət adamı gərək xirədmənd,
Danışığı mərbut, sözü dilpəsənd;
Zuri–bazu verib sənə xudavənd,
Hər kim ki, bihesab danışır, al yat!

Yetənə deyirsiz gəlsin burayə,
Mən bilməzəm səbəb nədir, hərəyə?
Hər kimse ki fəsad salır arayə,
Deyin övrətini ... qubernat.

NUŞİRƏVANÜ HATƏMİ QANUNİ DƏHRDƏ

Həcv

Nuşirəvanü hatəmi Qanuni dəhrdə,
Hərçənd qoydu nami–niku ta dəmi–əbəd.

Ali–Xəlilə cudu səxədə nə nisbəti,
Əfsus, yoxdu kimsədə təxşisi–nikü bəd.

Ol biri bağladı dəri–zülmü itabü qəhr,
Bunlar yetirdi xəlqə “inayət” füzun zi həd.

Pişü pəsin ünəsü zükurə qılıbdı vəqf,
Qalxar, çökər cəmini–xələyi q rəsəd–rəsəd.

El və elatdə buların xani–vəslinə
Kimdir batırmayan səri–əngüşt bir əhəd?

Daimtələbdi xah zimistanü xah yaz,
Mərdü zonində yox buların çəmxəmi–ləgəd.

Həmsayədir biri bizə, zinhar görməyib
Ömründə hiç failinin köksü dəsti–rədd.

Gəlməz şümarə kim, yazım əhvalını təmam,
Öz başının tükü sandır fisqinə ədəd.

Mən böylə zati sərzeniş–ammə nə eyləyim,
Məcmui–qəhbədir dişisi, erkəgi ləvənd.

Fərxəndə bəxti var, kimin ... səxti var.
Olmuş odur ki, nisfi–Qarabağ mətəməd.

Yaran, nə növi silsilədir hiç gözləməz,
Namusu nəng, ismi rəhü rəsm əbavü cəd.

Yeksər ləimü müşrikü ədnəpərəstü dun,
Yeksər səfihü naqisü divanəvü həpənd.

Cümlə fəqiri-zalimü həm zalimi-fəqir,
Cümlə xürusi-dəstidilər makiyanpəsənd.

Çöldə, bayırda rubəhi-aciz kimi zəbun,
Evdə, eşikdə hər biri bir şirü divü dəd.

Çoxlar demişdi həcv, dəxi mən də baxmayıb
Yazdım bu babdə neçə əfradi-guşzəd.

Qılsın nəsibi-gürği-əcəl kufəndvar
Ha böylə nəsli-bədəməli qadiri-səməd.

Rüsvayi-ələm etdi bizi, Zakira, görüm
Olsun təmami tezlik ilə sakini-ləhod.

KNYAZ XASAY USMIYEV HAQQINDA HƏCV

Rahim bəy Uğurlubayova

Rəhima, cövr edir hər dəm mənə bir naqolay knyaz,
Gəhi Tərxan, gəhi Cəfərqulu, gahi Xasay knyaz.

Olub knyaz yatağı bu dağılmış xeyli müddətdir,
Fərağət olmaq bir dəm geday knyaz, gəlay knyaz.

O yaxsay, mən qarabağı, mənimlə yoxsərü kari,
Nə istər bilməzəm məndən genə xingəl-quşay knyaz.

Dağıstan dağının knyazlarının ləzzətini gördüm,
Qalıbdır bir həmin Əndi, Çeçen, bir də Cüngətay knyaz.

Səxavət umma ondan, harda görmüş vermək, almağı,
Onunki bir odur içsin buzə, çalsın dalay knyaz.

Gələndə bir üzü, bir cüt qulağı, saf quru ...,
Xüsüsən ələmi etmişdi yeksan püştü pay, knyaz.

Yetim dürmək tapanda çünki bir iyler, iki dişlər,
Düşüb əmlakın üstə ikiəlli qarmalay, knyaz.

Dedim ol mədəni-feylə bulunsun canışın, yarəb,
Bulundu, heyf kim, bixeyrü xayın, süstray knyaz.

Hərərət çeşmi-kəmbinəyə nöqsan olduğun bilmiş,
Gələr payız Qarabağə, qaçar Əlbürsə yay, knyaz!

Üç ay qış cövrü zülmünə, könül səbr eylə,
Papağın fırla ha gəldi yaz olacaq ustu pay, knyaz

Yetirdi həq sənə bu dövləti birəncü bizəhmət,
Tikər kor leyləyin həqqa, yuvasın ol xuday, knyaz!

Qəzanın gərmişin gör kim, verib bu Şişə şəhrində
Gəlib bir naqisü nadan yapa köşkü saray, knyaz.

Belə knyazı həqq alsın əlimdən, mən tutum matəm,
Vurub başımə hər ləhzə deyim: ey vay, vay, knyaz!

Qolumuzdan tutan yox, qılçamızdan qaldıran çoxdur,
Bizə qəht oldu bu ələmdə bir müşkül-güşay knyaz!

Bir ayğır tay-bağırsağ olsa, at ondan qulun tutmaz,
Budur vəhmim – bizim düxtər gəzə daim subay, knyaz.

Ləmət öylə qalıbdır o bidinü dilazərə,
Siyavuş qanıdı yanında bir fincan çay, knyaz.

Əgər yoxdur bu illet sənə yüz lənət mənə gəlsin.
Sifatın zəmmini nəzm ilə yazdım cabəcay knyaz!

GÖRÜN BU ÇƏRXİ-DUNPƏRVƏR NƏ NÖVİ RUZİGAR EYLƏR

Görün bu çərxi-dunpərvər nə növi ruzigar eylər,
Çəkib ağuşuna hər naqisi kamil əyar eylər,
Xilaf əhlin sərəfraz, əhli-sidqi xakisar eylər,
Mənim könlüm rəqibin tənəsindən çox qubar eylər,
Açıb dərdi-dili-pünhanı xəlqə aşikar eylər.

Açıb ibrət gözilə bir nəzər qılsan bu dövranə,
Hücumı-məsiyyət rəxnə salıbdır mülki-iymanə,
Olub şeytanə tabe, baxmaz insan huri qılmanə,
Pərilər taət eylər sidq ilə quli-biyabanə,
Görən fərzanəvü aqil necə səbrü qərar eylər.

Edib məzul sərdarı, olub sərvər rəiyyətler,
Yığılmış başına ovbaş, həm əbləh cəmiyyətler,
Olubdur aşikara xəlq içində neçə bidotlər,
Verib çərxi-sitəmgər bunlara biveç dövlətlər,
Çəkib hər nakəsü nadani sahibixtiyar eylər.

Olubdur xəlq zalım, qəlb xain, qəflət əyyamı,
Edirlər fisq zahir, kimse çəkməz xovfi-bədnamı,
Deyərlər qaziyə böhtan, bəzəllər seyxül-islamı,
Soran yoxdur münəccimdən: nədir bu əmrin ehkamu
Ki, hər mahi-mühərrəmdə bular bir səngsar eylər?

Ola bangi-xürus bir makiyanın xanədanında,
Şükuhi-səltənət payəndə olmaz xanimanında,
Qərəz, bir xarü xəscə sayə qalmaz asitanında,
Firibü məkr ilə şahbazı bir gün aşıyanında
Salıb dami-bəlayo, xanimanın tarmar eylər.

İlahi, görməsin gözlər bu əhvalı ki, mən gördüm!
Süleyman barigahın payimali-Əhrimən gördüm,
Məvalilər müsəllasın kinişti-bərhimən gördüm,
Nişiməngah idi şahbazə bir sərvü-çəmən, gördüm,
Yığılmış üstünə zağü zəğən ezmi-şikar eylər.

Dönüb vəzi-zəmanə, fərq edən yox ziştü ziybanı,
Seçən yoxdur müsəlmandan yəhudü gəbrü tərşanı,
Zühur et, ey şəriət təxtinin şayəstə sultanı,
Götür bürqə əmalından, münəvvər eylər dünyanı,
Qalıb zülmətdə aləm, göz yolunda intizar eylər.

Səmumi-sərsəri-dövrən pozubdur bağ növrağın,
Çəməndən dağıdıb bərqi-həvadis səbzə yığnağın,
Edib viranə takın bağ içində zəmişan tağın,
Gülün fərş eyləyib badi-xəzan səhrayə ovrağın,
Görüb biçərə bülbül arizuyi-novbahar eylər.

Tərəhhüm görmədim munda mən ol bimehr canandan,
Dəyəndə sinəmə yüz min xədəngü tir müjgandan,
Pəriveşlər məgər sormaz xəbər hali-pərişandan,
Görünməz xeymeyi-Leyli, köçüb getmiş biyabandan,
Qalıb Məcnuni-sərgəştə, qan ağlar, ahü zar eylər.

Təriqi eşqdə mən vurmuşam Fərhad ilə pəhlu,
Deyil vaqif mənim halımdan ol Şirinveş bədxu,
Rəqibi-bimürüvvətdən, bilir həq, çəkməzəm qayğu,
Deyirlər əhli-eşqə cövr olur, əğyardəndir bu,
Yalandır, aşiqə hər zülm olursa, bil ki, yar eylər.

Təğafül bilməzəm ki, xubrulərdə nə adətdir
Ki, çəkməzlər qəmi – üşşaqı bir dəm, bu nə söhbətdir?
Qərəz, bir güşeyi-çəşm ilə baxmaq eyni-dövlətdir,
Bələh başlar üzrə sayə salmaq çox məhəbbətdir,
Məhəbbət görsə aşiq, dost yolunda can insar eylər.

Həzər qılsın görən kəsler, bu nə moğuş dövrəndir,
Onunçun kim, gədavü şahü sultan cümlə yeksandır,
Əgər künci-fərağət istəsən bir kənci-pünhandır,
Şikəstə Zakirəm, könlüm mərizi-dərđi-hicrandır,
Əlaci-dərdimi əvvəl-axır həştü çahar eylər.

GÖZLƏYƏN KİMSƏ GÖZÜM, HƏQQİ DEMƏZ AY SƏNƏ

Gözləyən kimsə, gözüm, həqqi deməz ay sənə,
Nəçidir ay vəcahətdə ola tay sənə!

Sən kimi, görüm onun çöhreyi-tabanımı var?
Xali-hindusumu var?
Zülfi-pərişanımı var?

Bir sarı rənglicədir əvvəli əyri "nun" tək,
Elə ki, keçdi iki-üç gün olur parə çörək.

Bəzi məclisdə qədin sərvü sənubər oxunur,
Tanrı bilsin ki, bu saf, qamətine şər oxunur.
Qamətin kimi onun afəti-dövrənimi var?

Əzmi-cövlanımı var?
Seyri-xuramanımı var?

Bağ kənarında ekər bağiban ani tək-tək,
Mundan ötrü ki, kümə məsrəf olur tirü dirək.

Zülfünə sünbülü-tər kim ki, desə, ölməlidir,
Urula payına zəncir gərək kim, dölidir.
Sünbülün səfheyi-rüxsar üzə dövrənimi var?

Ənber əfşanımı var?
Nəkhəti-rizvanımı var?

Bir ələfdir ki, yeyər daim onu atü eşək,
Əvvəlki kahi-təbəh, axırı biqürb təzək.

Müddəilər gözüne nərgisi-fəttan dedilər,
Kim inanır bu sözə, göz görə böhtan dedilər.
Nərgisin çeşmi xumarın kimi məstanımı var?

Tiği-bürnanımı var?
Navəki-müjganımı var?

Yaz olur, həqdi, bitər bir şeyə olmaz o gərək,
Əqli zad kəsməz uşaqlar yığar ani tək-tək.

Ağzını duş biri qönçəyə nisbət söyləmiş,
Heyf mən olmamışam, bu sözü xəlvət söyləmiş.
Qönçənin ağzı nədir, ləfzi-dürəfşanımı var?

Ləli-meygunumu var?
Gövhəri-qəltanımı var?

Həmdəmi xar, özü bibəhrəvü həm ömrü gödək,
Dağlır hər vərəqi bir tərəfə bad əsək.

Nə rəvadır, ləbi-ləlin meyi-gülfam olsun,
Onu bədnam qılanlar özü bədnam olsun.
Ləli-nabın tək onun duzluca xəndanımı var?

Abi-heyvanımı var?
Dərdlərə dərmanımı var?

Əsli zatı bu ki, bir bistolik ənguri-tənək,
Quysaq üzüm suyu, sərmənzili bir saxsı sənək.

Şikəmi-əbyəzinə kim ki, desə pərqudur,
Qeyri-eşşək dəxi hacət deyil, eşşək budur.
Mundan ötrü qu bir ağ quşdu, adı-sanımı var?
nafi-fincanımı var?

Höqqeyi-pünhanımı var?

Bir deyən yox ona: ey hərzəvü biməğzü dəbəng,
Nə münasib şikəmi-əbyəzə bir çəngə sümək.

Vurun ağzıma, desəm limu əgər püstənə,
Ol iki qübbeyi-nur, tazəvü tər püstənə.
Eysü nuşində onun ləzzəti-ruhanımı var?

Səhni-meydanımı var?
Zövqi-firavanımı var?

Özü bədsəkl, ağızda təmi manəndeyi-zəg,
Bir atın qiyməti olmaz kişi satsa yüz ətək.

Ziynəti-kuyini gərdunə bərabər deyənün,
Cırasan ağzını min guşəyə ol bədsüxənin
Ki, göyün, hərzə kişi, lölöi-mərcanımı var?

Düri-məknunumu var?
Ləli-Bədəxşanımı var?

Sanıb əncüm güvənir həqdi-gəhi-tasi-fələk,
Çərx miratına yerdəndi düşüb əksi-çiçək.

Qoyma kuyində rəqib höccəti-bica tutsun,
Aşiqi-sadiqini bülbüli-şeyda tutsun.
Zakirin kimi onun sövti-qəzəlxanımı var?
Təbi-mövzunumu var?
Şeiri-nümayanı var?
Eşidən incir onun tərzi-nəvasın, bişək,
Şivəsi cəngü cədəl, naleyi-əfğanı kənək.

SAQİ DOLANIM BAŞINA, ALLAHI SEVƏRSƏN

I

Saqi, dolanım başına, Allahu seversən,
Bir cami-şovəqgun ilə qıl könlümü rövşən.

Həmralənir içdikcə rüxi-zərđi-hərifan,
Həm özünə, həm badeyi-külgununa əhsən!

Bəzm əhli tikibdir sənə yegsər gözün, əmma,
Gözlə məni, cana ki, füzun qəmzədəyəm mən.

Növbət ki, mənə yetdi meyın kəsmə arasın,
Ver badeyi-sorşar nə qədri ola mümkün.

Bir növ pərişanü digərgünü xərabəm,
Fərq eyləməzəm şami-siyəhfamı səhərdən.

Təklif nə hacətdi, gözüm, vaqifi-halə,
Dildadələrin dadrəsi, yavəri sənsən.

Billah, gecələt muyi-tənim bəstəri-qəmdə
Sancar bədəni ta bəsehərgah çü suzən.

Bicürmü günəh atəşə yaxdı dili-zarı,
Bir zalimi-birəhmü cəfapişəvü pürfən.

Xoşbəxti-cahandır belə napak əmirin,
Ta ruzi-əbəd şərrü xətasından olan gən.

Ta var həyatım yazaram həcvi-mükorrər,
Düşsə əlinə nüsxəsi bir gəz oxu, ögrən.

Yəni ki, sītəmpişənin əcdadına lənət,
Həm özünə, həm sairi-övladına lənət!

II

Tanır məni məcmu otuz iki Cavanşir,
Bu mərdi-xoşəxlaqəmə həm sahibi-tədbir.

Rövşəndi qamu aləmə: zatımda xudavənd
Xəlq eyləməyib mu qədəri hiyləvü təzvir.

Eyməndilər əzbəkisi, olub ram, rəm etməz
Gördükdə məni badiyədə ahuyi-nəxcir.

Əl vurmazam əsla sipəri-dəfi-bələyə,
Yağdırsa kamandari-fələk qəsdimə səd tir.

Bir gəz nəzəri-ibrət ilə eyle təməşə,
Təqdiri-qəzavü qədərə, şahı-cahangir.

Bir hizo edib külli-Qarabağı mühəvvəl
Kim, ləl ilə xərmöhəryə bilməz verə tövfir.

Şərh eyləməyə qorxuram əmma ki, rəvadır
Məcnun kimi daim urula payinə zəngir.

Olmadı deyən bir muna, key naqisü nadan,
Söylə, nədi bu bikəsü biyavərə təqsir?

Girəm ki, tutub rahi-zələlət neçə müfsid,
Mümkündürmü, dəf eyləyə yüz novrəsi bir pir?

Ey qadiri-biçun, bu dili-səxt bəxili
Bər hörməti-şahi-şühəda eylə sərəzir.

Yandırdı bizi atəşi-qəhrü qəzəbi-dəhr,
Ey vah ki, yox ahi-səhərgahdə təsir!

Əfsus ki, islamın işi müşkülə düşdü,
Yox çarə dəxi səbrdən özgə, belə düşdü.

III

Bu mahi-mühərrəmdə dü si həft mənə sal,
Müddətdi ki, pərqu kimi əbyəzdi pərü bal.

Şahiddi xudavənd-təaləvü təbarək,
Tərpətməmişəm mən süxəni-nahəqə saqqal.

Haşa yetirəm bir kəsə asibü məzərrət,
Gər eyləməsən bu sözümə bəvər, o jurnal!

Ta gördüm o bədbəxt olub həmrəhi-gümrah
Halatı, müfəssəl yazıban eylədim irsal.

Labüd qalib ondan sora dönə-dönə etdim,
Tərgib onu dəfinə bu zalımı filhal.

Guş eyləməyib pəndi-xirədməndi o nakəs,
Axır qoşulub bir-birinə bir neçə cühhal.

Hər kimə düçar oldu, tutub basdı və kəsdi,
Verdi özünü küncə təmam murovi-maha!

Beş-altı kəm alat cavan ilə olurmu
Hifz edə vilayət məni-piri-bədiqbal?

Düşmən sipəhi tək bir obanın yoxü varın,
Bir həftə qalib eylədi məcmuunu pəmal.

Ərradəyə yığdırdı qamu əhli-əyah,
Səqfi-fələyə çıxdı o gün naleyi-ətfa!

Həccacü Ömər-Səd deyildi belə birəhm,
Ol ... bicliyino hiç yox işkal.

Bəd kar həramtüşədən əsla iraq olmaz,
Bic olmayanın zülmü olur, bu səyaq olmaz.

Bir şəmme eşit şurü şəri leylü nəharı,
Həmvərə onun şəbədəvü fitnədi karı.

Qan tökməyə, ev yıxmağa çox təşnədi əzbəs,
Oldur cəhəti kim, kəsilib səbrü qərarı.

Hər qanda görə xətiri-xürrəm, dili-məsrur,
Onlar sarı səngi-sitəm atmaqdı mədarı.

Bari-qəmi-dəhri çəkərək xahü nəxahi,
Müşküldü yemək dəğdəğeyi-qürbü cəvarı.

Həngamə tələb çoxdur, xüsus əmmi Böyük bəy
İstər bir ovuc torpağımız saf bölə yarı.

Bir mərtəbədə cüsdədir diki-dərüni,
Doymaz gözü məcmu cahanı verə tarı.

Hər kimsənə kim, oldu şikəmbəndəvü təmma,
Bəsdir deməz əsla uda gər köklü çinarı.

Şirxan neçə müddətdi mənə düşmən idi, leyk
Şimdi vəli dilsuzluq etməkdə şuarı.

Ol kim, Əli bəy altı qəbiz bəhrədən ötrü
İstər ki, olam azimi-qürbət məni-zarı.

Öz xeylinə sərxeyle-vilayət yetirir feyz,
Bu verdiyini istməzik, almaya barı.

Ha beylə işi eyb deyil eyləyə cühhal,
Həştad sə sənində nə kim piri kühənsal.

Gün kimi tutub aləmi bu şöhrəti-biyca,
Divan əmələcatına yox ədlə həmtə.

Vallah, yalandır, dəxi billah, yalandır,
Şol söylənən əhval quru ismdir əmma.

Keyfiyyəti-məlumdən ötrü mən özüm də
Bir neçə biladi elədim seyrü təməşə.

Yüz təşnələbi-qəhr olasan, xadimi-dövlət
Verməz bir içim su sənə ta almaya dərya.

Simü zər ilə doldurasan ta gərək ovcun,
Ondan sora zahir qıla şayəd yədi-beyza.

Süzü təbişi-nari-səqər gerçi yamandır,
Əhli-qələmin gəl-gedinə bənzəyə, haşa!

Yeksər həmə tammamü bədətvarü dilazar,
Bunlar kimi məxluq cahan içrə yox əsla.

Hər kimsə ki, düşdü tora müşküldü xilası,
Çəkməzlər əl ondan şirəsin sormayalar ta.

Hər nəfsə nüzuli-mələkül-movt nə hacət,
Bəs ariz üçün vədeyi-fərda, pəsi-fərda.

Düşməz buların səmtinə ta ruzi-qiyamət,
Təklə Hacı Qurbani gören kəs dəxi qəta.

Tutmuşdu Qarabağı zərü simü dəvabı,
Tapmaz minə bir yabı gedə qonşuya hala.

Divan demə, hərgiz buna kim, afəti-candır,
Mən söyləmədim, nola ki, məşhuri-cahandır.

Ta tökdü fələk yer üzünə səngi-cəfanı,
Bilkülliyə vəqf etdi Ziyad oğluna anı.

Təchiz əvəzinə qızının pişü pəsinçə,
Göndərdi bu bərbadə neçə səngi-giranı.

Ondandı ki, nəvvadəsi hər canibə tullar,
Məcruh qılır mən kimi yüz bəxti-qəranı.

Ağa Dədə bəylə Gögəş oğlunun uşağı
Bir həmlədə qaçdı qoyuban eli, obanı.

Başın dirəyib dayilərinin yerə zərblər,
Çıxmış göyə biçarələrin ahü fəğanı.

Xeyri başına dəgsin, onun atəşi-şərri
Yandırdı neçə bargəhi-pirü cəvanı.

Yox bir deyən, ey varisi-məcmui-Qarabağ,
Səndə ağalıq qaidəsi, adəti hanı?

Pişək qoyan adını gərəkdir ola pişrov,
Həm gözlüyə bir-bir yorulub daldə qalanı.

Vivəhyi-əmin yaxşı deyib Hacı Ağası,
Türfə bu ki, nadan nə bilir sirri-xudanı.

Xub verdi nəticə kişinin sözləri axır,
Dolmaı imiş ləlü gəvahirlə dəhanı.

Çün görməmişik feyz özündən, ya sözündən,
Yarəb, axıdaq çay aşağı böylə ağanı.

Nə meyvəsi, nə sayəsi, çünki quru boşdu,
Bibər ağacı badi-fəna sındısa xoşdu.

Bir kəs yüz ola arifü danavü xirədmənd,
Hər ləhzədə təsnif qıla qafiyeyi-çənd.

Çün dövr qarışdırdı dəxi yadına düşməz,
Ətfalü əyalinin adı, fikr edə hərçənd.

Bir neçə zamandır ki, məni dəmi-bəfası
Ol zalimi-birəhmin edib Bakidə pabənd.

Seyr eylədim əlminnətü lilləh neçə şəhri,
Qalıbdı həmin Tabasaran, Ağqoşa, Dərbənd.

Heyhat, ədavətlə deyəm bir kəsə böhtan,
Yox məndə kələmbaz süxən, tariyə sövgənd.

Bu ... xəlqi-cahan içrə tapılmaz,
Cəhlü həsədü büxildə nə mislü, nə manənd.

Bişübhevü şək tōxmi-dədü divdürür bu,
Haşa ki, doğa növi-bəşərdən belə fərzənd.

Göndərmək ilə iki uşağı, sizi tari,
Qüttaüteriqə bu nə ibrətdi, bu nə pənd?

Xətm oldu bizə, düzdi-vilayət kefə baxsın,
İymirli, Dirəğırdı, Safikürdi, Şıxavənd.

Həqqə, əvəzi-çaqqala baqqalı boğarlar,
Doyranbasanın yerinə dağıldı bizim kənd.

Məşhur məsəldir ki: düşər qarə gözən kəs,
Ev yıxanın evin yıxar, əlbəttə, xudavənd.

Çox zarü təzərrö eləmə, eybdı, Zakir,
Təqdiri-qəzayə gərək adəm ola şakir.

Diriğa, getdi bir-bir dərdbilənlər, fərd mən qaldım,
Cahanda xatiri qəmgin, dili pürdəd mən qaldım.

Ənisü mehribanım Mehribanda vasili-rəhmət
Olub, dari-fənədə zarü səhragərd mən qaldım.

Mətai-can xirid etdi rəfiq kərm ikən bazar,
Pozuldu rəvnəq, ancaq qaldı ahi-sərd, mən qaldım.

Xəyalet əhli-xaki-kimya tək, napədid oldu,
Tutub rahi-ədəm iskir-təban, kərd mən qaldım,

Görüb dəhrin vəfasın, çəkdilər əl eyşi-ələmdən,
Bu viran mülkdə, səd heyf, tənərvərt mən qaldım.

Həqiqət mənzilinə yetdilər mərdi-rəhi-ələm,
Mənə bu ar yetməzmi, həmin namərd mən qaldım.

Eder syeri-gülüstani-bəqa ağgünlülər hor yan,
Qara gün içrə gülbərgi-xəzan tək zərd mən qaldım.

Vəzirü şah rüx tutdu piyadə xaneyi-fərzə,
Səməndi-fil ləng oldu, dağıldı nərd, mən qaldım.

Müsibət salının tarixi amma oldu "tarixim"
Köçüb ustad, Zakir bihünər şagird mən qaldım.

MADDEYİ-TARİX

Yatmış idim, gecə rəyada məni tutdu köpək,
Ol qədər keçmədi ki, gördüyüm oldu gerçək.
Yıxdı, bərad elədi çün bizi ol xanə-xərab,
Sali-bidadına fərz oldu mənə nəzm demək.
Nami ... sərbəsər etdim ədad,
Düşdü tarix həmana "tərxan mrof səg".

ÜÇ İLDƏN ƏFZUNDUR İKİ FƏRZƏNDİM

Üç ildən əfzundur iki fərzəndim
Sürülüb qürbətə, dağılıb kəndim.
Piranəsərlikdə həvadən endim,
Necə ola edəm seyri-gülüstan?

BƏRDƏ XƏRABƏLƏRİ

O viladə bir mehriban görmədim,
Gəlmişəm indi də mehriban gözüm;
Seyr eləyim tamam Tərtərbaşanı,
Varmı aşiqinə can qıyan gözüm.

Tülək tərlən ovlağıydı bu yerlər,
Bərdə torpağına eyləyim güzər,
Görüm qalıbdırımı Şirindən əsər,
Baxım hər tərəfə nigaran gözüm.

Xosrovi-Pərvizin şənü şövkətin,
Fərhadın oləmə qəmü möhnətin,
Şapurun çəkdiyi nəqşü surətin
Arayıb, axtarıb hər zaman gözüm.

Dolanıb sərəsər çarsu bazarı,
Gətirim nəzərə səmti-minarı,
Görsəm xəbər alım bülbülü-zarı,
Necə oldu ol gülü gülüstan, gözüm.

Deyim hanı munda gözən gözəllər?
Teyhuli meşələr, sonalı göllər?
Çaym kənarında tikilən ellər?
Yoxdu heç birindən bir nişan, gözüm.

Ol baş-başa verən sərvə-rənələr,
Hər guşədən gələn sövtü sədalər,
Zərrin piyalələr, meyi-səhbalər,
Gərdişi-badəyi-ərgüvan gözüm.

Adətü qanunun o diyarın mən
Görmüşəm, yazıblar xeyli müstəhsən;
Bayram gecələri ta ki, sübhədən
Necə həmdəm ilə çirağan gözüm.

Əmirzadələr yeyib naharı,
Yenə çarpışırımı Xənəgə sarı?
Boynu qolladəli səgi-şikarı
Gəmişirmi seyde süvaran, gözüm.

Bundan əzzəlki tək o viranədə,
Küştü tutulurmu asitanədə?
Çillədə əsrəmiş, şütürxanədə
Qızmış dəvələri görüb yan gözüm.

Aşiqə söylürmü qasid ənqərib,
Qəm yemə, dilruba sənədir nəsib?
Zimistan qeydindən çıxan ındəlib,
Axtarırmı təzə aşıyan, gözüm.

Cəvahirfuruşlar satırmı gövhər?
Xublar yaraşığı görürmü zərgər?
Karvansəralərdə tacir, qələndər,
Necə keçir şami-qəriban, gözüm.

Gecə-gündüz daim, banki-cərəsdən
Qulaq tutulurmu sədavü səsdən?
Bakıdan, Dərbənddən, Kırım, Çərkəsdən
Gəlirmi mətai-bipayan, gözüm.

Sayeyi-sərvdə məcməi-xuban
Yenə əyləşirmi xoşdilü xəndan?
Yoxsa ki, onlara saqi-yi-dövrən
İçiribdir mey yerinə qan, gözüm.

Nazəninlər ta tülvi-afitab
Oturub gecələr çəkirmi güləb?

Çeşmi-əşiq kimi fəvvarədən ab
Tökülürmü hövzə nüməyan, gəzim.

Müzəyyən məhlələr, münəqqəş evlər,
Mütriblər içində həng, hava söylər;
Tövlələrdə kişnəşirmi bədöylər,
Çəkirmi şeyheyi-firavan gəzim.

Hamamlarda məsrəf olan aqçanı,
Pozğun otaqları, uçuq tağçanı,
Yıxılan tağları, viran bağçanı
Xatirimə sahib pərişan gəzim.

Təblü ələm sahibləri xanlara,
Darğanişinlərə, pasibanlara,
Ol səri sövdalı növcəvanlara,
Yaxa yırtıb çaki-giriban gəzim.

Qibleyi-hacətə yıxıb özümü,
İmamzadəyə sürtüm üzümü,
Xak olan tənələrə tikib gözüümü,
Olam sağlığıma peşiman, gəzim.

Hərgiz bu cahənə yoxdur etibar,
Səfasi bir isə, yüz cəfası var.
Baş götürüb gedim diyərbədiyar,
Eyləyim ələmi imtəhan, gəzim.

Bübüli-baçarə verdi xəbəri,
Dedi ki, qalmayıb şənlik əsəri,
Mən Zakirəm, onu görəndən bəri
Gərək cünün olub, biyaban gəzim.

MİRZƏ MEHDİYƏ

Ey Mehdiyi-zaman, şairi-dövrən,
Adam olan gərək danışa məqul;
Həcv, hədyan ilə sənə nə layıq
Uyezdni Qazini eyləmək məlul!

Qazi bir molladır təyyübü tahir,
Onunla ədavət eyləmə zahir;
Nəzmi-təbin ola dürrü cəvahir,
Xəlv içində qiymətidir qara pul!

Söz deyən gözləyə gərək əndazə,
Nəinki əqlinə gələnə yazə;
Haçan mən vermişəm sənə icazə:
Qulağımı qırqıb yetənə soxul!

Məgər yaddan çıxıb əyyami-mazi,
Tarxanov zamanı çəkəri-qazi
Olmasaydı gəlməyinə ta razi,
Eyləyə bilməzdin hücrəyə düxul.

Kəfş kəndə otururdun bəədəb,
Danışa bilməzdin bivəchü səbəb;
Cürət bəhəm eyləyibsən, nə ecəb
Gözləməzsən təriq, saxlamazsan yol?

Etibar eləmə dövrü-fələyo,
Əbəs yerə özün salma kələyo;
Quş bağlanıb, deyən, beş gün tüləyo,
Pərvaz eyləməsin turac, qırqavul!

Gədə, saf azıbdır sənənin əməlin,
Axırındı, bilməm, yoxsa əvvəlin;
Talış kimi hərdəm tutanda dəlin
Danışırsan hədyan, söylürsən füzul.

Baxma İbrahimə, olma sərəri,
Onun heç özündən yoxdu xəbəri;
Qazidən kənara durandan bəri
Qaçar ondan tomam əyalü oğul.

Ənqeribdir bu gün, sabah gəlir xan,
Qaçma bir tərəfə, ... var dayan,
Tövsəni-nəzminin başın çək, oğlan,
Enişə-yoxuşa çapma bi-üsul!

Mən gəmşəm Gəncə, Şəki, Şirvant,
Bizim tək sirr açan cəmaət hanı?
Bəd əməldə görəsə biri mollanı,
Üstünə örtəllər ellik ilə çul.

Qaxarsan başına gahi çıraqı,
Gah deyirsən işə tutar qonağı;
Ey uşaq, bilməzsən sən bu sayağı,
Zina deyil əgər övret olsa dul.

Nə çəkirsən onu arana, dağa,
Gündə bir yazırsan hədə, qadağa;
Tərəfgirlik eləməyib mütləqa,
Rüşvət almayıbdır ömründə bir yol.

Müridi-xas idin Qaziyə daim,
Hekayətin həmvar, özün mülayim;
Üsuli təriqin tutmuşdun qayim,
Sənə kim toxundu, elədin nükul?

Nə desən yaraşır Əbdülə, mənə,
Biz də əvəzini yazırıq sənə,
Nəhayət küfrdür söz demək onə,
Bir iş tut ki, tarı eyləsin qəbul.

Müştəridir gövtüگویə həmişə,
Töri-təriqəti salmağa işə.
Mu qədəri edən deyil əndişə,
Gəlsə üləmayi-Misrū İstambul.

Bir stəkan çay nuş edər nəhərə,
İki çəngə çilov axşam iftarə;
Əlhəmdülillahə deyil, biçərə
Özgə mollalar tək təmmaü əkul.

Fındığa yetirib gərçi tiryakı,
Yenə sərindədir fəhmü idrakı;
Hər yetən novçədən eyləməz baki,
Pişləngə salacaq səni, hazır ol!

Sarcallını qoyma eyləsin fərar,
Yüz illik əmlakı tökülüb qalar;
Gedən tək olara qızılbaş yazar
On tımən məvacib, oda laviisul.

Boran çoxalanda gəzər yalavac,
Kisələri xali, əyalları ac;
Kürəyə kəsilib sən görəni ağac,
Qalmayıb kimsədə bir kəndi-tüyul.

Məbadə olalar qızılbaşə ram,
Yığılıb gəlsinlər Qələyə təmam.
O dövlətdən əl çəkibdir xasü am,
Necə çi, təbibdən mərdümi-məslul.

Hər kim ki, istəyə əbədi çörək,
Dövləti-aliyə yapışsın gərək;
Canü dildən qulluq eylə bir əndək,
Hörmətə, izzətə, nemətə cumul.

Büxlü həsəd olub bu xəlqə adət,
Həddən aşib aravurmaq, şərərət;
Bilirəm, bir səfhə etməz kifayət,
Nə lazımdı dəxi verəm nəzmə tul.

Bilirəm işini mən o viranın,
Mədənidir təqəllübün, yalanın;
Bəyi, xanı, şahı mülki-İrənin
Çoxdan eyləyiblər əldən üdul.

Saluban gərdənə tövqi-iradət,
Üz tutsun dərgahə bivəhmü vəhşət;
Cümlə qəmin bədtəridir şəmatət,
Vardır bu babdə hədisi-mədlul.

Qorxuram açıla bir özgə kələk,
Gördünmü ki, nə saç qaldı nə ələk;
Az çəkər, sizlərə, Xındırstan tək,
Buyrula hər yandan çapğun, çapavul.

*Nazimi – Ümurati-məmalik
cənab general-leytenant knyaz
Bebutov hüzuruna*

Ərizə

*Qarabağ vilayətinin Cavanşir
uçastokunda Xındırstan kəndinin
sakini Qasım bəy Əli bəy oğlu
tərəfindən*

Belə ki, mən bəyzadələrdən və əsl ocaq sahiblərindən varam. Özüm də 65 sinni təmam eyləmişəm. Hənuz məndən xilafı-zabitə iş baş verməyib və dəftərxanalarda mənim adıma bihesab mərqum deyil. Nəhayət şimdi bir il təmam olur ki, Şuşa şəhərinin Uyezdnı naçalniki knyaz Tarxan Mourovov öz ixtiyaratının zoru ilə və polkovnik Cəfər-qulu ağanın təhriki ilə bicürmü günah və bitəhqiği məratib məni və mənə təəllüq Xındırstan kəndini təxminən yeddi yüz atlı ilə ki, o cümlədən Cəfərqulu ağa olsun, bir növ taxtı qarət ediblər ki, tamam ac və möhtac qalmışığı və o zülmələr ki, bizlərin başına gətirib əvvəl-dən axıra heç bir kəsin başına gəlməyib. Əvvəla, mənə xələyiq içində rubəri fəhşlər deməklə mənim nəcabətimi bilmərrə itirib; ikinci, mənim və övladımın on doqquz baş əyalımızı həddən ziyadə bihər-mətlik ilə Şuşa şəhərinə zəval aparıb, hənuz o cümlədən mənim oğlum Nəcəfqulu bəyi və qardaşım oğlu İskəndər bəyi bicürmü günah qanunsuz bu ərzi-müddətdə məhbus etmək ilə bizləri həddən zyadə

borclu edib. Ona binaən mən iki tuğra ərizə Şamaxı qubernasına və bir tuğra ərizə dəxi canışın həzrətlərinə dörd ay üç həftə olur ki, pişnihad etmişəm. Hənuz mənə rizaməndlik hasil olmayıb. Şimdi sizin ədalet və mürüvvətinizə ümmidvar olub dördümcü ərizədir ki, pişnihad edib istida edirəm ki, Allah-taala xatirinə bir nəfər özünüz etibar edən çinovnik təyin buyurasız ki, naçalnik-vilayətin ixtiyaratı və tərəfgir-liyi mənzur olmayıb Qarabağ vilayətinin ərəmine və islamiyyə xəl-qindən and ilə təhqiği-məratib olub həqq olan tərəfə rizalıq mərhəmət oluna. İnsaf, mürüvvətdən uzaqdır ki, bitəhqiği-məratib və bicürmü günah həmin iki nəfər əşxasın zoru ilə ki, cənab knyaz və cənab Cəfərqulu ağa olsunlar, bir ocaqi-qədim xərəb və bir silsilə bədbəxt və bir kənd viran olsun.

Bavücuti in ki Xındırstan kendi kimi Qarabağ vilayətində kəşkar, füqərə kənd yoxdur və mənim kimi fəraqət və öz halı ilə dolanan adam yoxdur. Mənim bu ərzimin doğruluğunu bundan bilmək olur, sabiq dəftərxanalarda mənim və mənə təəllüq rüəyalərin həqqində bir xilafı-zabitə iş mərqum deyil və bilfeil hərgah təhqiği-məratib oluna əhli-vilayətdən bir nəfər şikayətmənd adam tapılmaz. Məgər ki, şol iki nəfər əşxasın ixtiyaratı ilə və tərəfgirliyi ilə bir para adamlar böhtan demiş olalar. Bu zülmələr ki, bizlərin başına gəlib əlaniyyə gərək Cəfərqulu ağaya və onun qardaşlarına təəllüq Şükürağalı obasının xəl-qinə olaydı. Belə, mən doğruluq ilə şol obanın əhlinin şol həramzadə Behbud ilə əlaqələrin və çörək verib mühafizət etməyin iyun ayının 24-də və iyul ayının əvvəlində Şamaxı qubernasına pişnihad etdiyim ərizədə müfəssəl qeyd etmişəm. Ümmidvaram şol iki nəfər əşxaslar öz zor qüvvələrinə xatircəm olub mən dövləti-aliyyənin ədalet və mürüvvətinə və zakonuna xatircəm olmağıma görə öz təmənnamdan məyus olmuyam. Padişahi-ələmpənahnın biriya və qədimi-daim olan zakonu ilə və ədaleti ilə rəftar oluna.

Təhririn: fi 24 mehr oktobr 1850

Təmsillər

ASLAN, QURD VƏ ÇAQQAL

Görmüşəm nüsxədə bir türfə misal,
Əyyami-səbiqdə bir qurd, bir çaqqal.

Şiri-jəyan ilə tutmuşdu ülfət,
Yedilər, içdilər bir neçə müddət.

Təqdiri-qəzadən üç gün, üç gecə
Ov keçmədi ələ, oldusa necə.

Aqibət, tapdılar səbahə yavuş
Bir qoyun, bir quzu, bir də bir tovuq.

Qalib olmuş idi şirə iştəha,
Qurda dedi: "Bölgü sənindi, durma,

Təqsim eylə, olaq yeməyə məşğul".
Anlamayıb fikrin gürği-biüsul

Dedi ki: "ey sərver, cənabi-hari
Öz əlinlə göydə bölüb bulari.

Qoyun sənin, quzu mənim, çəqqalə
Göndərib tovuqu xaliq nevalə".

Giran gəlib bu söz şirin xaşına,
Bir tayança saldı qurdun başına.

İki gözü ol biçərə fəqirin,
Çıxıb yerə düşdü zərbindən Şirin.

Ondan sonra üzün tutub çəqqalə
Dedi: "Oldu bölgü sənə həvalə.

Qismət eylə, məlum olsun əməlin
Eşitmişəm vardır bölgüdə əlin".

Çaqqal zərbi-dəsti-şiri görmüşdü,
Annamışdı karı, rəyin bilmişdi.

Dedi: "ata-baba bölgü bizimdi,
Sən gedib nəhlə buyurdun indi.

Eylə qismət edim qəniməti mən
Ta ruzi-qiyamət deyəsən əhsən!

O ki, qoyun padşahın naharı,
Quzunu saxlarıq axşam iftarı.

Toyuq da sabahın qəlyanaltına,
Əlbəttə ki, xaliq yetirir yənə".

Şir dedi: "afərin sənə, ey pürfən,
Bu bölgünü kimdən öyrənibsən sən?"

Dedi ki: "bilməzdim binadən, başdan,
Öyrendim o gözü çıxan qardaşdan".

Böyük əgər deyə gündüzə gecə,
De ki, göydə ulduz səyrişir necə!

Nisbət verə gər gündüzə gecəni,
Söylə ki, yandırır afitab məni.

Nəinki cənabi-Hacıqulu tək,
Xanın bostanının novbarı gələcək,

Üzləyib yaxşısın evə göndərə,
Çarığın çürüyün təhvilə verə.

Çubuğa saldıra fəqir rəyəti,
Özü yeyib-içib sürə vəhdəti.

Bu nə alış-veriş, bu nə ticarət?
Bu nə haramxorluq, bu nə ziyarət?

Elə iş baş verir yoğun qurşaqdan,
Həq bilir ki, çıxmaz nadan uşaqdan.

Satıbdır küllühüm dini dünyayə,
Bu əhli-Şişədən pənah xudayə.

DƏVƏ VƏ EŞŞƏK

Görmüşəm nüsxədə bir şərhü bəyan,
Yük tutub səbiqən tüccari-İran,

Ticarət əzmilə hində gedirdi,
Gecə-gündüz dincəlməyib sürürdi.

Karvanda bir dəvə, bir də eşşək,
Lağər düşmüş idi mənim yabım tək.

Necə ki, qüdrəti var idi getdi,
Aqibət işləri bir yerə yetdi,

Sağrısına əgər vursan yüz şallaq,
Götürməzdi ayaq üstündən ayaq.

Sahibləri çulun, alığın soydu,
Apara bilməyib, yol üstə qoydu.

Ahəstə-ahəstə üftanü xizan,
Çəkilib bir səmtə tutdular məkan.

Basafa yer idi, ələfzar idi,
Türfə-türfə nəbabatı var idi.

Yedilər, içdilər bir neçə müddət,
Apardılar ləzzət, sürdülər vəhdət.

Xilas olub rənci-bəniadəmdən,
Zülmi-peydər-peydən, cövrü sitəmdən,

Ol qədər kökəldi hər iki heyvan,
Guya ki, hər biri kuhi-Bağrıqan.

Sağrısında, yəlpiyində et qat-qat,
Dönübən qaşına bilməzdi, heyhat!

Bir gün eşşək dedi: "ey dəvə qardaş,
İstərsən savaşma, istərsən savaş.

Xatirimə düşüb ahəngi-tazə,
Xahişim var qalxam şuri-şahnazə,

Həvayi-zövq ilə bir neçə əfrad,
Oxuyam sövt ilə hərçi badə-bad".

Dəvə dedi: "bu nə sözdür ay əhməq,
Müsəmma imişsən isminə, əlhəqq!

Güclən qurtarmışıq rəncü təəbdən,
Növi-bəşər eylədiyi qəzəbdən.

Ötüb keçən əgər eşidə səsin.
Ol qədər yük çatar, çatlar nəfəsin.

Əmanət, əmanət, keç bu sövdadən,
Bihudə fikirdən, əbəs binadən".

Eyləməyib pəndi-dəvəni qəbul,
Qulağın şəkleyib xəri-biüsul.

Bir növ anqırmaq qoydu ki, bara,
Səsi düşdü səhralara, dağlara.

İttifaq, yol ilə keçirdi karvan,
Eşidib çarvadar dağıldı hər yan.

O kolu, bu kolu basıb tapdırlar,
Sevinə-sevinə minib çapdırlar.

Hər birinə bir ağır yük çatdırlar,
Bizləyə-bizləyə köçə qatdırlar.

Yeddi-səkkiz ayda xamlamışdı xər,
Qolları çəng olub qaldı, müxtəsər.

Yükünü dəvənin üstə yıxdılar,
Yavaş-yavaş yol yuxarı çıxdılar.

Yoxuşun başına qalmışdı əndək,
Əlini böyrünə saf vurdu eşşək.

Dedilər: qoymarıq burda qılsın xər,
Aparsaq bir xeyli məbləğə dəyər.

Onu da qoydular dəvə üstünə,
Uçurum aşağı sürdülər yenə.

Qatlayb boynu dedi: “ey həmdəm!
Mənə səndən yetdi bu zülmü sitəm.

Nəsihət eylədim, annadın qərəz,
Dedin: tərki-dət mücibi-mərəz.

Dedim ki, anqırma, qalxdın həvayə,
Nahaq yerə saldın bizi bəlayə.

Əlavə, yükünü aparmadın sən,
Barkeş deyildim sənə, qoduq, mən!

O da hələ qalsın, quru, boş özüm
Yol ilə getməyə nə idi sözüñ?

İndi ki, quyruğun basdın ilanın.
Canı çıxsın gərək altıda qalanın.

Mənim də könümə düşübdü təzə
Tərənnümə gəlib duram canbazə.

Bir zaman təvəkkül təala deyim.
Qulağımı qarpıb bir az lökləyim”.

Dedi: “ey sərxeyle-küllü-heyvanat!
Eyləmə bu işi heyhat, heyhat!

Məsəli-məşhurdur – kiçikdən xəta
Baş verib həmişə, böyükdən ətə”.

Dolmuşdu dəvənin qəlbi kin ilə,
Var idi kədəri ol bidin ilə.

Lökləməyin binasını qoyan tək
İp, imliq qırılıb uçqundu eşşək.

Dəyib dağa, daşa dağıldı dər-dəm,
Gərək ibrət edə bu işdən adəm.

Ulular pəndinə baxmaya hər kəs,
O kəsdən bilmərrə əlaqəni kəs.

Guş etməyən nasehlərin sözüne,
Toxunur aqibat bəla özüne.

Bir dəxi danışsa hər kim bihəngam,
Başı qiylü qaldan qurtarmaz müdam.

Var isə kəmalın, söyləmə əfzun,
Bu barədə şair yazıb bir məzmun:

Kəbk əgər xəndeyi-bica nə zənəd, mən zamin,
Ki giriftar be şəhbaz nə gərdəd hərgiz¹

¹ Tərcüması:

Kəlik səsinə çıxarsa, mən zamin,
Onu tuta bilməz dağlarda laçın.

SƏDAQƏTLİ DOSTLAR HAQQINDA

Bir tısbağa, bir kəsəyən, bir qarğa
Yoldaş olmuş idi bundan sabıqa.

Pakizə məkanda tutuban vətən,
Asibi-dəhrdən asudə, ey mən.

Övqat keçirirdi yazü yayü qış,
Eysü nuşə məşğul idi bitəşviş.

Bir ahı şol yerə eyləyib güzar,
Üç ikən həmdəmü həmrah oldu çar.

Səhərdən dağılıb hərə bir yana,
Günorta zamamı gəlib məkana,

Başından keçəni eylərdi söhbət;
Bu hal ilə dolandılar bir müddət.

İttifaqən, bir gün gəlməyib ahı,
Aldı yoldaşların canını qayğı.

Qarğaya dedilər: “dur, aç pərü bal,
Gətir biçarədən bizə bir əhval.

Şayəd ki, fəqiri, xudanəkərdə,
Dəmə salmış ola səyyad bir yerdə”.

Biməksü təvəqqüf ovca qalxıb zağ,
Dolanıb hər tərəf edərkən soraq,

Gördü ki, heyvanı səyyadı-birəhm,
Üqubəti-həqdən eyləməyib vəhm,

Tutub, əl-ayağın bağlayıb möhkəm,
Atıb günə qarşı, özü gedib həm.

Dami-təzvirini qurubdu genə,
Şayəd özgə şikar sala cənginə.

Ahuyi-pabəndə verib təsəlli,
Qanadı on isə, eyləyib əlli.

Gəlib həmrəhlərə gətirdi xəbər,
Bir neçə naləvü şiyvən etdilər.

Təkəllümə gəlib dedi kəsəyən:
“Onun əncamını yaxşı biltəm mən.

Məni qanadının üstünə götür,
O yer ki, ahunu görübsən, yetir.

Be-hövli-qüvveyi-xalığı-zülmən,
Bir ləhzədə bəndin parə qıllam mən”.

Bu tədbiri həmə eyləyib pəsənd,
Oldular, filcümlə, dilşadü xürsənd..

Kəsəyəni qarğa alıb dalına,
Olan gücün verib pərü balına,

Bir zaman yetirdi ahuya muşi,
Qalmamışdı səbrü qərarü huşi.

Zərbi-dəndan ilə kəsib kəməndin,
Bir əndək qalmışdı dəf edə bəndin,

Gördülər tısbağa üftanü xiyzan,
Özünü yetirdi şol yerə nalan.

Zəbani-təərrüz etdilər diraz,
Söylədilər: “bu nə işdi, anlamaz?!”

Nə fikr ilə gəldin burayə, görək,
Səndən bizə olacaqdı nə kömək?

Məgər ki, gələndə səyyadi-pürfən,
Biz qaçaq, qalasan aralıqda sən!

O da bizə ola əlahiddə dağ,
Gərəkdi dübarə çalaq əl-ayaq”.

Dedi: “Ey yarani-ba-istiqlamət,
Ayini-dostluqda deyil mürüvvət –

Aşınanın biri gözə asudə,
Şol birisi qala dami-qayğudə.

Girəm ki, məsrəfim yoxdur bir karə,
Necə dura billəm sizdən kənarə?

Tanrı o yoldaşa eyləsin qəzəb,
Kim, dari-dünyada ola xüdtələb!

Üç həmrəhi-sadiq tək olsun azad,
Mənimki səhldir, hərçi bada-bad!”

Gövtüğünü bunlar etməmiş tamam
Gördülər ki, gəlir mərdi-bədəncam.

Həmrəhi-çarümdən əl çəkib naçar,
Ahu, siçan, qarğa etdilər fərar.

Səyyad gəlib ol məqamə yetişdi
Kim, ahunu pabənd edib getmişdi.

Baxıb hər tərəfə etdi nəzarə,
Görmədi be-qeyr əz rismani-pərə.

Bir də bir tısbağa zarü sərgərdan,
Yaşınmaq qəsdilə dolanır hər yan.

Bəs ki, çox yüyürüb eniş-yoxuşa,
Ov tapmayıb əli çıxmışdı boş.

Tısbağanın labüd torbaya saldı,
Ağzını bağlayıb dalına aldı.

Yornuq köpək kimi ovçu ahəstə
Yol başladı, ixtiyarı güstəstə.

Qarğa dövr eyləyib ovci-həvadə,
Baxardı əməli-ibn-Ziyadə.

Gətirdi həmrəhi-fərarə xəber,
Həli-binəvadən olub müstəhzər,

Muşı-sahibi-huş tapıb bir tədbir,
Dedi: “durmaq vəqti deyil, ey nəxcir!”

Sən eylə məkr ilə payını axsaq,
Səyyadın önündə dolan bir səyaq.

Fikr eyləsin asan tutacaq səni,
Xəyali-xam ilə atıb kisəni.

O olsun şikarın tutmağa məşğul,
Mən ollam torbanı yırtmağa məşğul.

Ol zaman ki, qarğa eylədi səda,
Bil ki, tısbağanı etmişəm rəha.

Səbr eylə bir qədər ta ki, biz qaçaq,
Sən də sıçrayıb gəl yenə qarışaq”.

Bu məkr ilə oldu dü məhbus azad,
Qayıdıb gəldilər məsrurü dilşad.

Bu məsəlin vardır ona nisbəti:
Bir kəsin bir kəsə ola ülfəti,

Gərək zar olanda, o da zar ola,
Həmişə dostundan xəbərdar ola.

Nəinki dost qala dami-bələdə,
O gözə arxayın dəştü səhrədə.

Həm dəxi həqarət gözilə, zinhar,
Baxıb bir adəmə eyləmə inkar.

Hər meşəyə güman aparma boşdur,
Xudbinlik kişiyə nə kari-xəşdur.

Yazıbdır Sədiyi-şirinkəlam
Əmləhüş-şüəra, arifi-əyyam:

“Hər bişə güman məbər ki, xalist,
Şayəd ki, pələng xüftə başəd”¹

TÜLKÜ VƏ QURD

Bir rubəhi-kühənsalə gedirdi,
Qismət üçün seyri-ələm edirdi.

Obadan kənara gördü, ittifaq,
Atıblar səhrayə bir dünbeyi-çaq.

Diqqət ilə baxıb, tələni seçdi,
Yavuğa düşməyib – uzaqdan keçdi.

Gəzər ikən oldu bir qurda düçar,
Dedi: “Filan yerdə yaxşı tömə var”.

Biçərəni çəkə-çəkə gətirdi,
Bir azca qalmışdı quyruğu gördi.

¹ Tərcüməsi:

Hər meşəyə güman aparma boşdur, –
Belkə də orada pələng yatmışdır.
Nə qədər güc vurdu, götirmədi əl,
Kəsilib əlacı, qaldı məəttəl.

Dedi: “Təəccübəm, sən belə şeyə
Düçar oldun, özün yemədin niyə?”

Dedi: “Boynumda var qəza orucum,
Tutmuşam ki, saqit ola borucum.

Soxuldu quyruğu yerdən götürə,
Neçə gündü naharsızdı, ötürə,

Çırtlayıb, payinə tələ oldu bənd,
O yana, bu yana tullandı hərçənd,

Tülkünün əlinə düşdü girəvə,
Quyruğu yeyirdi çox sevə-sevə.

Dedi: “sən deyirdin orucam, bayaq,
Nədəndir yeyirsən indi bu sayaq?”

Dedi: “oruc idim, amma bu axşam
Təzə ayı görüb, etmişəm bayram”

Hiyələsinə o pürfənin inandı,
– Bes mənim bayramım, – dedi, – haçandı?

– Sənin də bayramın sahibi-tələ
Gələndədir, – dedi, – tələsmə hələ.

Hər kimsədə ola əqlü fəhmü huş,
Bu məsəli eyləməsin fəramuş:

Əvvəl gerek suyu yoxlasın möhkəm,
Boylayandan sonra soyunsun adəm.

Nəinki etməyib fikir, əndişə,
Sala canavar tək özünü işə.

Həm özünün payın, həm onun payın
Tülkü yeyə biddərd-sər, arxayın.

TÜLKÜ VƏ ŞİR

Əyyami-sabiqdən edim hekayət,
Müstəmə olanlar aparsın ləzzət.

Çin bəhrində bir cəzirə var idi,
Ziyadə basəfa ələfzar idi.

Tən edərdi ol behişt-i-bərinə,
Yox idi aləmdə ona qərinə.

Tutmuşdu həşərat ol mülki vətən,
Türfə canəvərlər salmışdı məskən.

Təqdiri qəzadan bir şir, ittifaq,
Gözəl sərzəmini eylədi yataq.

Sair heyvanata təng oldu məaş,
İçlərinə düşdü aşubü pərxaş.

Gündə üçün, dördün qovub tutardı,
Yeyib, gəlib öz yerində yatardı.

Yığılıb bir yerə oldu fərahəm
Cəzirədə nə var isə bişü kəm.

Binayi-məşvərəq etdilər ağaz,
Axırda tutdular bu sözü mümtaz:

“Bizdə yox onunla qüdrəti-cədəl,
Ya gərəkdir çəkək bu vətəndən əl,

Ya qoyaq onunla binayi-saziş,
Dolanıb arxayın, edək cüzariş.

Pərişan olmasın, barı sağımız,
Yüürməkdən saf əridi yağımız”.

Çox keçdi arada dəlil, dəlail,
Küllühüm bu əmrə oldular qail.

Tülküyə dedilər: “ey yarı-pürfən!
Bu təklifi bizdən qəbul eylə sən.

Çünki onlar ilə başdan, binadan
Birevli kimisiz ata-babadan.

Düşəndə eylərlər sizə məsləhət,
Xahi aşikara, xahi də xəlvət.

Dur, bu gün varid ol hüzuri-şirə,
Rəhmin gəlsin binəvayə, fəqirə.

De ki, ey sərhəngi-küllü-dirrəndə!
İnsafü mürüvvət yoxdurmu səndə?

Güzarın düşübdür bizim vətənə,
Cannisarıq həmə, həq bilir, sənə.

Var xəlfəyə təəllüqü Bağdadın,
Neçin yamanlığa çəkilsin adın?

Sülhü səlah ilə düzələ bir kar,
Bu qəhrü qəzəbin nə surəti var?

Kimdir səndən edə müzayiqə can,
Keç bu mərhələdən, aman, əlaman!

Nə layiqdir sənin kimi sərverə,
Bais ola belə nahaq işlərə;

Yol kəsə dəmbədəm həramilər tək;
Vura, tuta, yıxa müxlisin görcək.

Şah istəsə olsun rəiyyət abad,
Gərək aralıqda bir qərardad.

Sən ağa, biz sənə bəndeyi-fərman,
Zilli-himayətdə qoy gəzək hər yan.

Dəhyeki-divanə nədir sözümüz,
Bu yolları yaxşı bilik özümüz.

İtaət etməsə malikə məmluk,
Olmaz aralıqda təriqi-süluk.

Gündə bir çarpa eylərik irsal,
Yeyərsən, yatarsan bicürmü vəbal”.

Göftü şeno ta ki, yetdi payinə,
Görək tülkü nə gətirdi bəhanə!

Dedi: “Əsirgəməm bir qaşığı qanı,
Vəli laf uranlar gen gündə, hanı?

Xırsi-qəviheykəl, xuki-pürğürur,
Gürği-şikarəfkən” çəqqali-məğrur.

Yaxşı gündə mənəm-mənəm deyənlər,
Ovu göydə alıb, göydə yeyənlər.

Seyd edən zamanda salmazlar yada,
Deməzlər bir parça verək ona da.

Yaman gündə tamam durub kənara,
İstər bir fənn ilə özün qurtara.

Məni qətlgahə eylərlər rəvan,
Mən rubahi-aciz, o şiri-jəyan.

Əgər bir pəmbəçə vura sərime,
Xürdü xəmir olub dollam dərimə.

Dinəndə deyirsiz əhli-tədbirik,
Məsəldir: “güclüyə nə duz, nə çörək”.

Göndərin laəqəl mərdi-hünərvər,
Yetirsin ərziniz, gətirsin xəbər”.

Yerbəyer dedilər: “ey tülkü qardaş,
Bu sözü söyləməz əcamir, ovbaş.

Küllühüm aləmi tuta qiylü qal,
Heç adətdə yoxdur elçiyə zəval.

El namusu elə düşər, əzizim,
Yaman yerə yetib işimiz bizim.

Doğrudur, gen gündə biz laf urarıq,
Gərdən çəkib, yal qabardıb durarıq;

Hanı bizdə şöylə adabü ədəb,
Təqirəti-məlih ləfzi-müntəxəb;

Böyük hüzurunda deyək, danışaq,
Kürəyə düşməyən olmaz yumuşaq.

Bir ağaca çəkilməyə ta törpü,
Nə dər olur, nə dərvazə, nə körpü.

O ki, sənsən – hər elmdə mahirsən,
Fəhmü fərasətdə xəlqə zahirsən.

Yüz kari-müşkülə gər qoyasan əl,
Göz yumub açınca səyin eylər həll.

Xidmətində eyləmişik təğafül,
Əfv eylə cürmümüz, ey piri-aqil!

Hörmətin lazımdır bizlərə, əmma
Axtarma keçəni, “məza ma məza”.

Əgər ki, olmasa səndən bir çarə,
Gərəkdir vətəndən olaq avarə”.

Söylədilər əfzun, dedilər bihədd,
Tülkü eyləməyib iltiması rədd,

Yola düşüb getdi badi-sərsər tək,
Təbəsüm eylədi şir onu görcək.

Çün özü bu əmrə minnətkar idi,
Baş tutdu, dər zaman meyli var idi.

Qayıdıb yetirdi xəlqə bəşarət;
İndən belə dəxi gəzin fərağət.

Bəs ki, hasil oldu bu müddəalar,
Eylədilər şahə xeyrə dualər.

Hər firqədən gündə bir fərbeh davar
Göndərdilər, həm şam ola, həm nahar.

Bu hal ilə dolandılar bir müddət,
Ta inki tülküyə yetişdi növbət.

İlk axşamdan çavuş eylədi izhar
Kim: "rəsəd sizindir, olun xəbərdar.

Göndərin gecədən bir rübahi-çağ,
Məbada ki, əmir ola bidamağ".

Var idi bir pürfən kədxudadəri,
Çox yola salmışdı belə işləri.

Əshabü əqranın yıgıb səmtinə,
Dedi: bu keyfiyyət ar gəlir mənə;

Bizim hiyləmizdən çərxi-kəcrəftar
Gecə-gündüz daim ölüm arzular.

Bəhmü hərasından afitabü mah
Çəkir üzlərinə pərdeyi-siyah.

Əksimizi görse suda divü dəd,
İlim-ilim itər ta ruzi-əbəd.

Yarım saat əgər bizi görse ac,
Özün kola soxar qırqovul, turac,

Hər məkrdə ola ictihadımız,
İndi ara yerdə itə adımız.

Həq bilir, deyiləm mən ziyanlıqdan,
Ölüm yeydir belə zindəganlıqdan;

Əbəs-əbəs gələ bir şiri-həpənd,
Dövləti-qədime yetirə gözənd.

Bu əmrin olmasa bizdə çarəsi,
Sağalmaz ölünce bilin yarəsi".

Dədilər ki, ey sərxeyle-əqrəba,
Xaliq edib səni bizə kədxuda.

Olmasaydı səndə fəhmü fərasət,
Bir mələcü məva tapardıq, əlbət.

İxtiyar sənindi, səlah sənindi,
Nə işə, tədbirin işə sal indi.

Kədxuda üstünə karı yıxdılar.
Sözlərin danışib, tez dızıxdılar.

Sübhədən yatmayıb qoca kədxuda,
Bəstəri-fikrdə çevrindi ol, ta

Səhər oldu, ay gizləndi, gün doğdu,
Ol qədər atının cilovun boğdu.

Keçdi şirin naharının zamanı,
Kəsildi acından tabü təvanı.

Ahəstə-ahəstə üftanü xiyzan
Yetişib hüzura çəkdi əlaman.

Dedi: “ey sərveri-küllü cəzire,
Rəhmin gəlsin binəvayə, fəqirə.

Bir ölkənin olmaz iki sərdarı,
lazımdır ki, sən çəkəsən bu arı;

Gətirirdim sizə bir fəhbeh şikar,
Ərzi-rəhdə oldum bir şirə düçar.

Bunca dedim, töməsidir əmirin,
Həddi nədir olsun hər yetən şirin?

Pəndü nəsihətə olmayıb qail,
Göndərdi bir neçə fəhşü lətəil.

Zor ilə şikarı əlimdən aldı,
Özümə də bir yol pəmpəçə saldı.

Koldan-kola qaçıb gəlmişəm naçar,
Mundan sonra dəxi ixtiyarın var”.

Bir tərəfdən aclıq, bir yandan söyüş
Şir özün itirib, getdi əqlü hüş.

Halü təbiətdən çıxdı bir babət,
Sözün axırına verməyib firsət,

Yola düşüb dedi: “dayanma zinhar,
O yer ki, görübsən, mənə tez apar!”

Sabiqən görmüşdü bir çarhi-pürab,
Fil düşsəolurdu mədümü nayab.

Çəkə-çəkə getdi quyu səmtinə,
Dübarə başladı təzərrö yənə.

Dedi: “yaxınlaşib şirin məkanı,
Məndə yoxdur dəxi getmək imkanı.

Məgər ki, alasan püştü-sərinə,
Görən dəmdə tullayasan girinə,

Edəsən onunla cəngi-sultanı,
Mən olam nüsretin mədihexanı”.

Əhməq ol pürfəni alıb dalına,
Hər kimin əqli var xoşa halına!

Quyu kənarına ta kim, yetişdi,
Nəzəri özünün əksinə düşdi.

Eylə sandı şiri-peykardır bu,
Sıçradı üstünə bivəhmü qayğu.

Tülkü özün atmış idi kənarə,
Qərqi-fəna oldu dər-dəm biçərə.

Hiylə ilə xəlqi eylədi azad,
Qayıtdı mənzilə xürrəmü dilşad.

Çoxdur yolu bu məsəlin dünyadə,
Mən özüm görmüşəm həddən ziyadə.

Biri o kim, hər kəs xəlqə zülm edər,
Aqibət ödl ilə fənayə gedər.

Biri o kim, hakimani-bitədbir
Çahi-intiqama qərq olur çün şir.

Biri o kim, birməsləhət, biəndiş
Bu dari-dünyadə düzəlməz heç iş.

Biri o kim, sanma düşməni həqir,
Eylər səni axır bəlayə əsir.

Xətədir dolanmaq, xüləsə-kələm,
Xətm oldu hekayət, baqi vəssələm!

XAIN YOLDAŞLAR HAQQINDA

Bir dəvə, bir ilan, bir də tısbağa
Yoldaş olmuşdular mundan sabıqa.

Xanəyek müttəfiq, yekdil, yekcəhət,
Yox idi arada bir sirri-xəlvət.

İkisinin əkli rig ilə torpaq,
Dəvənin töməsi giyahü yapraq.

Gəzərkən tapdılar bir girdə çörək,
Dedilər, aparıb mənzildə yeyək.

Nəhayət, bunların kini var idi,
Muzi idi, çünki hiyləkar idi.

Bir-birinə dedi: "bizə nə lazım
Kim, belə axmağa olaq mülazim.

Həmi yerdən yeyir, həmi həvadən,
Yalvarıb bir çörək alağ xudadən,

Aparıb onunla üç yerə bölək,
Aldadıq, qalar özümüze əppək".

Muzilər qoydular binayi-möhkəm,
Dəvəyə dedilər: "ey yaru həmdəm",

Həqqi bu kim, üç gündü binaharıq,
Görürsən nə günə olmuşuq arıq.

Tapdığımız həmin bir girdə nandı,
Gər üç yerə bölək, haman hamandı.

Məsəldir: bir paydan bir kişi doyar,
Gər bölünə – ikisin də ac qoyar.

Yaxşı odur, bunu yesin birimiz,
Dost-düşməne faş olmasın sirmimiz.

Olsun şol yeyənin tabü təvanı,
Ara yerdə nəhəq çıxmasın canı.

Əlbəttə yetirir qasimül-ərzaq,
Qoymaz bizi acü susuz qırılaq".

Dedi: "nə desəniz məniz sözüüm yox,
Həq bilir ki, özgə payda gözüm yox.

Püşk atsanız əgər, raziyəm püşgə,
Qoy düşsün düşəcəkdir hər kimə kişgə".

Dedilər: "nə lazım püşk alağ ələ,
Şükr olsun xudayə, münşifik hələ.

Hər kəs öz yaşını eyləsin izhar,
Gördük birimizin artıq sinni var –

Cahıllar əl çəksin o binəvadən,
Nəsibin istəsin bari-xudadən.

Şol qocaya olsun ta inki qüvvət,
Bəlkə yol bacara bir neçə müddət".

Dəvə qaldı labüd laələc, naçar,
Dedi: "Özüz bilin, ixtiyarız var".

İlan tısbağaya dedi: "Ey rəfiq,
Əvvəl de, sənindir həm yol, həm təriq".

Dedi: "dağ başıma, küllər gözümə,
Bavər edən olsa məniz sözüümə.

Ol xaliqi-yekta həyyü-ləmyəzəl
İycadi-adəmə qoyan vəqt əl,

On-on beş yaşında hazır idim mən,
Bir əcəb məkanda tutmuşdum vətən.

Gördüm ki, Adəmə can verdi Allah,
Mən dedim qurtardım, indi bismillah!”

Həqdi, dil-dodağın çeynədi üstür,
Saribani-qəza dedi ki, diş¹ dur!

Ondan sonra növbət yetdi ilanə,
Gətirdi siinnini şərhu bəyanə,

Dedi: “ey biçarə, uşaq imişsən,
Bəs neçün olubsan ha böylə kübən?”

Ol zaman ki, həyyü qadiri-muxtar
İstədi ki, yer-göy ola bərqərar,

Adəm harda idi, Həvva kim idi?
Məlaiki-ərşi-əla kim idi?

Bir xaliqin özü, bir mən var idim,
İndi belə görmə, bir minar idim.

Müruri-zəmanın evi yıxılsın,
Mənim kimi xanımanı dağılsın.

İndi mari-çubə həmtasiyəm mən,
Həq bilir ki, mütləq tanımaz görən”.

Dəvə zahir edib bir nimxəndə,
Dedi: öz yaşımı deyərəm mən də”.

Götürüb ağzına yerdən çörəyi,
Başladı ahəstə tər göyşəməyi.

Dedi: “ey mədəni-hədyanü kəzaf!
Bu söz ilə dəvə uşaq imiş saf...”

Lazımdır şol yerdə bu növ misal
Nəsihət eyləsin xəlqə əhli-hal.

Özündən böyüyə etsə xəyanət,
Ac qalır, etməsin, əlbət, səd əlbət.

Bir adam ki, qoya hiylə binası,
Aqibət özünə dəyər xətası.

Yoldaş yoldaş ilə xədəng nisbət,
Düz gərək ta ruzi-həşrü qiyamət.

Əgər əyri ola dəruni, çün yay,
Kirişi qırılıb axır olur zay.

Müşküldü nəzm etmək hər belə nəsrü,
Əfv eyləsin arif gər olsa kəsri.

¹ Dinc

Mənzum hekayələr

AŞIQ VƏ MƏŞUQ HAQQINDA

Aşiqə dedilər: filan məşuqə
Neçə gündür düşüb yorğan, yastuqa.

Necə daşa dönüb canın, cigərin,
Yoxdur binəvadən sənin xəberin?

O, yatar orada xəstəvü rəncur,
Sən gəzərsən munda dilşadü məsrur”.

Sərasimə yola düşüb biçərə,
Varid oldu sərmənzili-dildarə;

Gördü gül bədəni nasaz olubdur,
Bərgi-xəzan kimi rəngi solubdur.

Heyrət ilə baxıb o yan-bu yanə,
Dolandı başına misli-pərvanə.

Dedi: “sana nolmuş, ey arami-can,
Olubsan ha beylə zarü natəvan?”

Dedi ki: “üç gündü bilməzəm nəmdi,
Mənzilü məkanım bəstəri-cəmdi.

Yox yanıma hərgiz bir gəlib gedən,
Nə ğiza bişirən, nə sual edən”.

Hazır edib fəqir düydən, yağdan,
Qazandan, sacaqdan, oddan, ocaqdan.

Qoydu mərizinə şorba binası.
Şöylə dağılmışdı fikri, həvası.

Qəvamə gəlibən dik edəndə cuş,
Biçərə eləyib özün fəramuş.

Əlin salıb dikə manəndi kəfgir,
Bivəhm bulardı hər yana fəqir.

Məşuqi-natəvan görüb əhvalı,
Söylədi: nə işdir, ey laübalı?

Od tutub yanarsan misli-səməndər,
Çək əlini, ey binəva, nə xəbər?!”

Biçərə çıxartdı əlin bir zaman,
Ət tökülüb qalmış idi üstüxan.

Əyyami-vəslə aşiqi-didar,
Mütləqa özündən olmaz xəbərdir.

Görmüşəm nüsxədə kəlami-fəsih,
Nə kəlami-fəsih, hədisi-səhih.

Ol şiri-bişeyi-xaliqu-əkber,
Sahibi-Zülfüqar, ağayi-Qəmbər

Kim, sabiqə hadisati-qəzadən
Yarə götürmüşdü tiri-ədədən.

Mübarək payinə toxunub peykan
Çubi-peykan sınıb, xüd özü haman

Qalmış idi üstüxani-mövladə,
Rəncü ələm yetirirdi ziyadə.

Nə qədər cərrahi-kamil gəlirdi,
Peykanı çəkməkdə aciz qalırdı.

Buyurdu rəsuli-xətmi-ənbiya,
Şafei-qiyamət, əmini-xuda:

“Ol zaman ki, Əli səcdəyə gedər
Mütləqə özündən olmaz müstəhzər.

Dilü canı olur cananə vasil,
Ənbür ilə çəkin peykani qafil”.

Nə növ ki, buyurmuşdu ol sərver,
Birəncü bitəəb onu çəkdilər.

Kim ki, zövqi-eşqi eyləyə inkar,
Sən bil ki, zatında onun şübhə var.

Eşq eylər adəmi daxili-səvab,
Eşqsiz bəşərdən övladır dəvab.

DƏVƏSİ İTƏN KƏS

Bir kişinin itmiş idi dəvəsi,
Axtaran zamanda tutub həvəsi

Könlü açıq, şadü xürrəm gəzərdi,
Tərənimə gəlib, gahi süzərdi.

Düçar oldu ona bir mərđi-aqıl
Dedi: “nə fərəhdür divanə, cahil?”

Dəvəsi güm olan gəzər mükəddər,
Təriqi-əqlədən bərisən məgər?”

Dedi: “nə məcnunəm, nə də biarəm,
Dağın ol üzünə ümmidvarem.

Əgər ki, tapılsa səadətimdi,
Tapılmasa gəl gör, qiyamətimdi”.

Dedi: “bildim hələ dəxi biarsan,
Hərcayisən, biməzəsən, yassarsan”.

Aqıl gərək yeksan ola hər zaman,
Qoymaya qəlbinə yol tapa şeytan.

Nə öylə pərişan – şad ola düşmən,
Nə öylə bəşəşət – tən edə görün.

Çöllərdə bağırmaq xırs adətidi,
Xanədə ağlamaq zən sənətidi.

Hünərin əvvəli – səbrü təhəmmül,
Təatin övlası – təkyə, təvəkkül.

Tövşənin bədəsli oynar, dingildər,
Yeriməz, yürüməz, ziyadə kişnər.

Məgər bu məzmunu oxumamışsan
Yazıblar şairi-təbi-müstəhsən:

Zi rəncü rahəti-geyti mənal ey dil, məşov xürrəm,
Ki ayini-cəhan gahi çinan, gahi çənin başəd¹.

ƏMİRZADEYİ-MƏŞUQ VƏ CAVAN AŞİQ

Var idi bir lətif əmirzadə,
Xanımanı nəzdik Şətti-Bəğdədə.

Əhli-kərəm idi, sahib-nan idi,
Öz boyuna sultan idi, xan idi.

Sair sələtinin cahü cəlalı,
Bunun həm cəlalı, həmi cəmalı.

Gecə-gündüz göydə Müştəri, Zöhre
Söylərdi övsafın mahlə mehre.

¹ Tərcüməsi:

Dünyanın əziyyət və rahatlığından
Ey ürəyim, nə qəmginləş, nə şad ol;
Çünki dünyanın (həyatın) adəti
Gah ele, gah belə olmaqdır.

Şəklü şəmailin görsə afitab,
Çəkərdi üzünə pərdeyi-səhab.

Ləblərindən edən demdə nuşxənd
Tökülürdü bəzmə rizə-rizə qənd.

Qəmzeyi-qəttalı, çeşmi qəzalı
Salmışdı Bağdada yüz qilü qalı.

Xüsüsən işrətə meyli var idi,
Elmi-musiqidən xəbərdar idi.

Şairi-süxənvər, arifi-dövrən,
Saqiyi-gülçöhrə, mütribi-xoşxan;

Hazır idi məclisində sübhü şam
Ürəfa, zürəfa, nüdəma müdam.

Olmuş idi ayinəbənd otağı
Bədihegu şairlərin yatağı.

O cümlədən bir cavani-biqərin
Müqərrəbi-bəzmi-xas idi həmin.

Cəzbeyi-eşq onu öylə səbükpa
Etmiş idi, daim hər sübhü məsa –

Bivahimə Şətdən eyləyib übur,
Yetişib vüsələ dilşadü məsrur,

Məclisi-yardə söhbət edərdi,
Axşam necə gəlmiş idi, gedərdi.

Sairi-yaranü həmdəmü həmrah
Bir sirdən mütləq deyildi agah.

Güman edərlərdi, çəkib dərdi-sər,
Bu da onlar kimi cisrdən keçər.

Hamana bilirdi əcibə karı,
Bir xaliq, bir özü, bir də dildarı.

Neçə müddət keçdi bu qərar ilə,
Hüsni-xidmət ilə, etibar ilə.

Bir gün əhli-hüzzar, xəvasü evam,
Be təriqi-sabiq cəm olub təmam,

Eylədilər şirin ta vəqti-qürub
Hekayəti-nikü rəvayəti-xub.

Dağlıb mənzilə gedən zamanı
Bıçarə müxatəb edib oğlanı

Dedi: “ey müşfiqü mehribani-mən,
Bir ayinə tutub hüsnünə bax sən.

Görünür gözümə manəndeyi-mah,
Dövri-zənəxində ləkkeyi-siyah.

Bilməzəm ləkkədir, ey bərgüzidə,
Ya əks salıbdır mərdümi-didə”.

Nimxənd eyləyib dedi: “ey cənab,
Ehtiyat ilə get, – olursan qərq ab!”

Anlamadı hərgiz sayir əhbab
O nə sul idi, bu necə cəvab.

Səhərdən Bağdada düşdü avazə,
Əfsus ki, filankəs gedib güdazə.

Dün keçərkən olub qərq abi-fəna,
Tutuldu təziyə, başlandı əza.

Xüsüsən məşuqi-dəyanət-ayın,
Giryənü dilbəstə, mülkəddər, qəmgin.

Yığılıb üstünə qeyri-həmkarı,
Tutdular küllühüm yəsi-dildarı.

Möhnətə mübəddəl oldu eyş, işrət,
Keçdi macərədən bir neçə müddət.

Bir gün yenə bəzm olmuşdu münəvvər,
Üz tutub aldılar oğlandan xəbər.

Dedilər ki, ey sərsəfi-əncümən!
Hərçənd müdrikü fəhməndəsən sən.

Və lakin rəsulü xətm-i-ənbiya
Cəbrəili-əmin gəlməyincə ta

Sirri-kainatdan deməzdi xəbər,
Sən nə cəhət ilə olub müztəhzər

Buyurdun: ehtiyat eylə, axarsan;
Səhər göyə çıxdı naləvü şiyvən.

Əsəri kəlamın verdi nəticə,
Sirri-ayəndəni bilirsən necə?

Dedi: nə rəsuləm, nə də danəyəm,
Fəhmü fərasətdə sizdən ədnayəm.

Nəhayət, var mündə bir əmri-nihən,
Çünki belə düşdü, eyləyim bəyan.

O biçarə manə olmuşdu nabənd,
Sanırdınız keçir cisrdən hərçənd.

Və lakin eşq olub elə səbukpər,
Etmişdi, bilirdim, hər şamü səhər

Eləməyib əsla əndişeyi-şətt,
Yeriyə-yeriyə gəlirdi çün bət.

O gün dedi zənəxində ləkkə var,
Müşəxxəs eylədim aləm-aşikar;

Dildadənün zövqü şövqi olub pəst,
Bünyadi-eşqinə düşübdür şikəst.

Bildim ki, olacaq qərğ fənayə,
Gün ki, qürub etdi, çəkilir sayə,

Eşq əhlinin balü pəri eşqdir,
Nükü bədi, xeyrü şəri eşqdir.

Quş balü pərilə qalxar həvayə,
Pər olmasa batar, tək-i-dəryayə”.

Eşqdir, seyr etdi rəsuli-xaki
Bir ani-vahiddə doqquz əflaki.

Eşqdir, Məsihi-fəsihkəlam
Ərşi-müəllani eylədi məqam.

Odu, Əyyub içdi şərabi-səbur,
Odu, kəlim oldu kamiya-bi-Tur.

Odu, atəş oldu Xəlilə gülşən,
Davudu yandırılmaz tüftəyi-ahən.

Zövrəti-tufandır eşqi-məcəzi,
Gəl gör həqiqətin nədir ecazi.

ZÖVCİ-AXƏR

İsfəhanda bir pinəduz var idi,
Ata, baba zəif sənətkar idi.

Eyləyib dəxli-xərcə kifayət,
İstədi ki, ola azimi-qürbət.

Qoşulub karvana payū piyadə,
Üz çevirdi vilayəti-Bəğdadə.

Qalmış idi sərmənzilə beş ağac,
Hərəmi eyləyib karvanı tarac,

Vurdular fəqirə zəxmi-kargər,
Qaldı rəhgüzərdə biyarü yavər.

Ölən öldü, qaçan qaçdı biçərə
Yox qüdrəti özün çəkə kənarə.

İttifaq, keçirdi əzim qafilə,
Ta inki gördülər əhvalı belə.

Rəhm eləyib ona əmiri-tüccar,
Buyurdu, yük üstə qoyub çarvadar,

Aparıb evinə oldu çarəcu,
Tanrı xatirinə taciri-xoşxu.

Bir cərrahi-mahir qılıb mühəyya,
Qərardad etdi ücrəti-üzma.

Macəradan bir ay keçmiş, müxtəsər,
Qalmadı cismində yaradan əsər.

Tacir xəbər aldı bir gün oğlandan:
Gedirdin nə yana, gəlirdin handan?

İsmü rəsmi nədir, məkanın nədir?
Səd şükür xudayə, sağaldın, bildir!

Kizbdən savayı tapmayıb çarə,
Səlahi vəqt üçün gəlib goftarə,

Dedi: "Mən mərədümi-biladi-Misrəm,
Məşhuri-zamanəm, mərəfi-əsrəm.

Xacə Əhməd mənim sülbi atamdır,
Sərdəftəri-əyyam, sahibi namdır.

Götürüb tənaxahi-bihəd gedərkən,
Seyrü tamaşayı-ələm edərkən

Bu qəzavü qədər gəldi başıma,
Düçar oldum o ki, gəlməz xəşıma.

Xacə Əhməd bəs ki, mülki-Misrdə
Tüccar ara bimisli idi əsrdə.

Mədəni-kərəmə gəncü xəzinə.
Yox idi ələmdə ona qərinə.

Nə bilsin ki, yalan elər ifadə,
Məhrü məhəbbəti olub ziyadə,

Günbəgün artırdı qədrü qiymətin,
Puşakin, xurakin, şonü şövkətin.

Yedi, geydi, olub məsrurü dilşad,
Bələvü möhnəti qüssədən azad.

Qəviheykəl cavan idi, zurmənd,
Eləmişdi dövrən əfsürdə, hərçənd.

Əzizi-Misr oldu qədrü qiymətdə,
Şiri-nərə döndü səhmü sövlətdə.

Bir gün dedi: "ey əzizü məhrıban,
Var mənim könlümdə bir sirri-nıhan.

Yeri düşüb, gərək açam mahəsəl,
Əgər eyləsən bu müşkülü həll.

Bil ki, bəxş edərsən həyatı-tazə;
Bu qüssə veribdir məni güdəzə.

Əta qılıb xaliq mənə bir düxtər,
Hüsnü vəcahətdə çun mahi-ənvər.

Mələksima, pəriliqa, xoşnişan,
ləli-ləbi guya çeşmeyi-heyvan.

Nə faidə, fələk eyləyib onu bədbəxt,
Bir əmri müşkülə düçar olub səxt.

Gərəkdir eyləyək onu zövc-axər,
Çünki boş düşübdür ərindən düxtər.

Təvəqqöm oldur, ey əzizi-mən,
Onu öz əqdinə qəbul edəsən.

Bir həftədən sonra verəsən təlaq,
O gedə ərinə, sən olasan sağ”.

Bir kərrə vurasan gər qurbağanı,
Suya sarı iki dəfə tullanı.

Ta elədi cavan sükut ixtiyar,
Bildirdi ki, bu əmrə zövqü şövqü var.

Qazini çağırıb xəlvətsərayə,
Əqd edib xurşidi tapşırdı ayə.

Oturmuşdu otağında pinəduz,
Pərdəni götürüb mehri-diləfruz,

Nazü əndaz ilə girdi içəri,
Bürçü-Sədə düşdü Zöhrə, Müştəri.

Gül üzə eləyib ləbi-ləli bənd,
Aldı yanağından şəftaluyi-çənd.

O gecə sübhədən etməyib dirəng
Tuliadı hədəfi-məqsudə xədəng.

Bir saat ərusə olmadı məqdur
Eyləsin ... dur.

Ba vücudi in ki, şövhəri-qədim
Əgərçi sahibi zər idi, həm sim.

Həngami ... süstkar idi,
... ziyadə napərgar idi.

Əgər verən olsa bir gövhəri-müft,
Eyləyə bilməzdi yarım ayda ...

Adətü qanundu əhli-zənanə
Əqd edib verəsən sultanə, xanə.

Otaqi-zərnişan, zürufi-fəğfur,
Cariyəsi mələk, pasibani hur.

Təami gunagun, suyu səlsəbil,
Onun üçün yenə əsayiş deyil.

Övretlər yanında bəlkə nikbəxt
Odur ki, həmsəri ola ... səxt.

Qol salıb cavanın boyuna düxtər,
And olsun Xudaya, – dedi, – ey pesər.

Əgər rizə-rizə kəsələr məni,
Mundan sonra əldən qoymazam seni.

Oğlan iki dəstin edib həmail,
Aldı ləblərindən buseyi-kamil.

Əl basıb müşəfi-hüsni-dildarə,
Eyləyələr məni, – dedi, – səd parə,

Daməni-vəslindən ta ruzi-məhşər
Əl çəkən deyiləm, vəfalı dilbər!

Əhdü miysaq olub aradə möhkəm,
Bir həftə otaqda dilşadü xürrəm.

Apardılar ləzzət, sürdülər vəhdət,
(Belə qız ökənin zatına rəhmət!)

Ta ki, tamam oldu vədeyi-şürut,
Ev-eşiyi xacə döşədid məzbut,

İstədi hüzura tazə damadı,
Təqrib ilə bəd mübarəkbadı.

Dedi: “ey cani-mən, gər olsan razı,
Tələqi pəs etsin cənabi-qazi.

Əqdi-tazə kəssin öz şövhərinə;
Ərus getsin məkanına, yerinə.

Boş qalıb müddətdi evi-məhləsi,
Gəlməz sarayından bir adam səsi.

Fəqir ərı gecə dükkanda yatar,
Əlləri qoynunda qalıbdı naçar”.

Dərdmənd başını salıb aşağa,
Durdu yavaş-yavaş yer qurtlamağa.

Nə qədər nəfəsə tacir döm verdi,
Çıxmadı oğlandan bir nəfəs gördi.

Durub gedən vaxtdə dedi: “Ey mövla!
Buyurduğun gölə bəndədən, haşa!

Yüz tənü təərrüz eyləyə bülbül!
Heyhat, buyindən ayrı düşə gül!

Yaranın üstündən alsan məlhəmi,
Müayinə artar rəncü ələmi”.

İlan kimi xacə olub piçü piç,
Oğlanın özüne söz deməyib hiç.

Elədi qızına izhari-hali:
“Ev-eşiyim qalıb, ey laübalı!

Çölün bir yavasını istəyir ki müf
Eləsin özüne sən məhvəşi cüft.

Pəşiman olmadım, onu gətirdim,
Ölən vaxtı bu rütbəyə yetirdim.

Həqqə nanu namək bilməz irani,
Bişübhə əməyim tutacaq ani.

Deyin, çadırşəbin salıb başma,
Gəlsin, eşitməmiş dustü aşına”.

Düxtərə dedilər bu macəranı,
Axıdıb gözündən abi-nisyanı,

Sifariş eylədi: “ey mütai-mən,
Ənamımı zayə gəl eyləmə sən.

Əgər bu əmrədən çəkməyəsen əl,
Edəsən qiylü qal, tutasan cədəl,

Bil ki, bir çatıdı, mənim gərdənim,
Qalsın gərdəmində vəbalım mənim”.

Xüləsə, tacirə kar oldu müşkül,
Gördü ki zor ilə müyəssər deyil.

Oğlan ilə qoydu binayi-saziş,
Dedi: “yaz atana, elə sifariş;

Əgər gördüm xacə Əhməd oğlusan,
Düxtarımı səndən boşatmazam mən.

Və ya inki tapam sözündə yalan,
Qızımın talağın vermədin asan,

Bir gecə boğdurub səni nihanı,
Bu üsrətdən xilas eylərəm anı.

Sənətin yox, çörəyin yox, malın yox,
Qohumun yox, qardaşın yox, dalın yox.

Uşağımın əlin üzüb dövlətdən,
Yeməkdən, geyməkdən, nazü nemətdən,

Aldadıb edəsən özünə mail,
Necə ola billəm bu əmrə qail?"

Oğlan da lailac oluban razi,
Şürutnaməni başladı qazi.

Yazdı: "Qırx günədək Misirdən əgər
Layiqi – ərusi gəldi simü zər,

Qurtardın özünü, fəbihəl-mürad,
Yoxsa ölümündü, hərçi bada-bad!"

Ta ki, oldu vəqtü zaman müəyyən,
Üz qoydu otağa cavani-pürfən,

Öz-özünə dedi, ey badi-xuda!
Yoxdu bir əlacım kizbdən siva!

Hala qırx günədək dilaram ilə,
Yataram qolboyun eysü kam ilə.

Ömri-dübarədir söhbəti dildar,
Bəlkə yetə dadə Əhmədi-Muxtar.

Sərməsti-badəyi-cami-məhəbbət,
Biğəməü endişə sürərdi vəhdət.

Otuz doqquz ta ki, yetdi itməmə,
Afitabi-iqbal üz qoydu şamə.

O axşam ayılıb xabi-qəflətdən,
Qurudu boğazı qəmə möhnətdən.

Əndişeyi-fərda kəsib aramın,
Gəlmədi iştəha ötürə şamın.

Gəl yeyək, çox dedi yari-dilfirib,
Hərdəm bir bəhanə gətirdi qərib:

Gəh deyərdi ürəyimdə nəfəq var, –
Qorxuram ki, xörək artıra azar.

Gəh deyərdi ğiza incidir məni,
Meyl elə, mürəxxəs elədim səni.

Gərçi dərdü sərdi uzun rəvayət,
Bu qalsın burada, eşit hekayət:

Xəlifeyi-zaman mərđi-nikəndiş,
Gahi ovqat geyib libasi-dərviş,

Müşəxxəs etməyə əhli-fəsadi,
Gəzərdi gecələr şəhri-Bağdadi.

Qəzara bir gecə düşüb güzarı,
Baxıb pəncərədən gördü onları:

Məhzunu mükəddər, qabaqda tərər
Açıban qapımı yetirdi səlam.

Ərus nihan olub qəhvəxanədə,
İki nəfər qaldı ol kaşanədə.

Vəhm etdi ki, deyil bir işdən xali,
Üz tutub oğlana sordu əhvali.

Dedi: “nisfi-şəbdə nədir bu halet?
Gizləmə, dürüstün elə hekayət!

Aləm həmə gedib xabi-rahətə,
Bais nədir belə dərdü möhnətə?

Sahibnəfəs olur, sən bil ki, dərviş,
Söylə əhvalımı, bivəhmü təşviş”.

Fəqir macəranı başdan-ayağa
Şərh elədi tamam bir-bir qonağa.

Eyləyib əfsusü təəccüb bihəd,
Yola düşüb dedi: ya Əli, mədəd!

Yetişdi mənzilü məvayə dər-dəm,
Götürüb əlinə kağızü qələm,

Əncami-səhəri eylədi ərqam,
Xacəsəralərə bildirdi tamam.

Özü rəxti-xabə girdi xatircəm,
Görək necə oldu qəribi-pürğəm.

Səhər olub, tulu, etdi afitab,
Xacə dərgahına düşüb inqilab.

Buyurdu bir neçə qulami-bibak,
Əllərində çomaq, çapukü çalak –

Kəsdilər qapını basani-cəllad,
Çıxdı tamaşaya mərdümi-Bəğdad.

Almağa əlindən qəribi-zarın
Ala gözlü, günəş üzlü nigarn.

Qız tökür gözündən sirişki-ali,
Oğlanın deməli, deyil əhvali.

Qız çəkir orada fəğanü nale:
“Mən necə tab edim rəddi-visalə?”

Oğlanın əlində bir xəncəri-tiz,
Fikri budur özün edə riz-riz.

Gördülər ki, gəlir sədayi-cərəs,
Çomağın kənara tulladı hər kəs.

Bir dəstə süvari oldu nümayan,
Əqəbincə qatar-qatar karivan.

Qulamanü çəkərani-qəba puş,
Tökülüb eşiyə etdilər xüruş;

“Qanı, çölə çıxsın, deyin ağamız,
Eyləyək sərinə zər nisar biz”.

Çıxan tək eşiyə bikəsü nakam,
Döşəndilər yer-yer payinə tamam.

Başına bir tabaq aqça saçdılar,
Çökdürüb qatarı yükün açdılar.

Neçə dəst libasi-zərbəftü diyba,
Neçə mücri məmlüv simü zər, amma.

Neçə yük əqmişə layiqi-sövqat,
Neçə sənduq dolu qənd ilə nabat.

Nöh fələkə çıxdı qəh-qəhi-ərus,
Cəvani-binəva hənuz məyus.

Fikr edir ki, bunlar nə əsbabdır,
Kimim var, göndərsin, yoxsa xabdır?

Nə bilsin ki, xəlifeyi-tacidar,
Bunun əhvalından olub xəbərdar.

Əlqərəz, bir şəxsi-vəzirmanənd
Zər nimçəyə qoyub daşu qaşu çənd.

Diybaye bükülmüş bir də bir namə,
Götürüb apardı darüssəlamə.

Guya bunlar tərüfi-Misrdir,
Pişkeşi-xəlifeyi-əsrdir.

Xacə Əhməd bilib oğlundan xəbər,
Göndərib bərayi-xatiri-pesər.

Yetişdi hüzurə namə, hədaya,
Rəsulə xələti-faxir, sərpa.

Sərkari-valadən olub mərhəmət,
Əlavə əmr oldu: oğlanın, əlbət,

Gətirsinlər özün, qayınatasın,
Ta bilsin xəlifə tərzi-sövdasın.

Bu əmrə müqərrər oldu yasavıl,
Sərayi-tacirə olan tək daxil,

Bətəriqi-rüşvət iki kisə zər,
Ənam edib xacə dedi: "ey pesər,

Əfv eylə cürmümü bərahi-xuda,
Gərçi günahkaram, "məza ma məza".

Sahibsən bu gündən belə əmvalə,
Tərəhhüm qıl, məni vermə zəvalə".

Əlqərəz, hüzurə olub müşərrəf,
Gördülər düzülüb xəvanin səf-səf.

Nəvaziş eyləyib bihədu hesab,
Dedi: "mən xacəyə nə verim cavab?"

Deməzmi ki, oğlum neçə müddət
Düşübdü Bağdadə nə mürüvvət?

Sən onun halından deyilsən əyan,
Nə üzr gətirim mən ona, oğlan!

Hala ki, mən səndən oldum xəbərdar,
Gəl, get, sədri-səfdə dəxi yerin var.

Bir kəs əgər olub müzahim sənə,
Verim cəzasını, şərh eylə mənə".

Nə desin, neyləsin qalib məəttəl,
O nə biz, o nə gön, bu nə gəlhağəl!

Şam oldu, səf sındı, dağıldı əyan,
Oğlanı xəlifə saxlayıb mehman,

Yeyildi, içildi, bəd əz-ziyafət
İstəyib hüzura mehmanı xəlvət,

Savadi-Misirdən soruşdu əhval,
Nə bilir, nə desin, qaldı dili lal.

Təbəssüm elyib dedi: "ey pesər,
Neçin şəhrinizdən verməzsən xəbər?"

Dedi: "aç gözünü, eylə nəzarə,
Diqqət elə mənə bir göz dübarə".

Gördü ki, bilmədi namü nişanın,
Gətirib göftərə möcüzbəyanın,

Dedi: "o dərvişəm mən ki, dün gecə,
Bildim əhvalıyın olduğun necə.

Şol gəncü xəzinə lütfün əzəli,
Nə qədər mən varam dalısı gəli".

Əhli-kərəm padşahlar keçibdi,
Dadərəslər dilagahlar keçibdi.

Hakimə, naibə, olmayıb qail,
Gözərdi gecələr bəsani-sail.

Dərdməndi, dilşikəsti tapardı,
Muradın verərdi, könlün yapardı.

Cudü ətəfilə əz bəhri-xuda,
Pinəduzu eləyirdi əğniya.

Yaxşılar eləyib tamam rehlət,
Yaman gün olubdur Qasimə qismət.

MƏLİKZADƏ VƏ ŞAHSƏNƏM

Sövdəyi-əşqdən istəsən xəbər,
Mən edim hekayət, sən ol müstəhzər.

İqlimi-Əcəmdə bir məlikzadə,
Gərdişi-qəzadan olub üstadə,

Tab edə bilməyib tənə-əğyarə,
İstədi ki, özün çəkə kənarə.

Süvar olub bir at, bir qançı həmin,
Əmlakü vətənin eyləyib tərkin,

Mülki-Misrə gedib vahidü tənha,
Karivansəradə eylədi məva.

Oğlan idi, amma bir oğlan idi,
Mülki-mələhətdə alişan idi.

Gər atsa hər seydə tiri-kəmanı,
Tozunmamış olur idi qurbanı.

Pabənd idi çeşmi-qəzalan müdam,
Dövreyi-hüsnündə bidanəvü dam.

Görən tək ləbində abi-həyatı
Suya dönüb axır Misir nəbatı.

O bütələr ki, qət etmişdi barmağın,
İndi saf doğradı əlin, ayağın.

Xiridari-beyi-bazari-Yusif,
Çaldı dizlərinə dəsti-təəssüf;

Bilsəydi gələcək dürri-bibəha,
Yarım şahı verməz idi Züleyxa.

Feyzi qədəmindən abi-rudi-Nil
Olmuşdu güvərə misli-Səlsəbil.

Düşdü şəhrə tazə şurişü qovğa.
Guya Əzizi-Misir olubdu ehya.

Batində aşiqi-dildadəsi çox,
Nəhayət zahirdə bir munisi yox.

Seyr edirdi bir gün səmti-bazarı,
Dəri-gərmabəyə düşdü güzarı.

İttifaq novgüli-gülzari-irəm,
Nəvvadəyi-vali, adı Şahsənəm,

Bürçi-aban biperdəvü bihicab,
Üz qoydu dışraya, misli-afitab.

Xaneyi-məğribə gedən zamanı
Oğlan onu gördü, o da oğlanı.

Sanasan od düşdü bir neyistanə,
Apardılar şəmi, qaldı pərvanə.

Pərvanənin pəri bəli yanıbmışdı,
Atəşin cigərin həsrət almışdı.

Yara götürmüşdü ovçudan nəxcir,
Nəxcir də vurmuşdu səyyadə səd tir.

Geri-geri gedib bihissü mədhüş,
Dəri-gərmabəyə veribəni duş,

Yıxılıb, düzəlib bir dəmdə yüz dəm,
Gah olurdu surət, gahi də adəm.

Dizlərində qalmamışdı təvana,
Çəkilibən, barı, getsin bir yana.

Gün batdı döyüldü nəqarəvü kus,
Darğanişinlərdə asıldı fanus.

O qaldı sərməsti-cami-meyi-eşq,
Bir kimsəsi yoxdur düşsün peyi-eşq.

Qərin idi bir xanənin dərinə,
Ev sahibi dedi öz şövhərinə:

“Günortadan bəri bir tazə çavan
Qalıbdır eşikdə zarü bəndvan.

Xudayə xoş deyil, dur, evə salaq,
Ləqəl bir gecə eyləyək qonaq.

Ta görək nə olub o biçərəyə,
Beş-altı saatdır çevrikir niyə?

Gah yıxılır, gahi durur ayağa,
Təəccüb qalmışam mən bu sayığa”.

Əlqərəz, ər-övrət çölə çıxdılar,
Gətirib mərizi evə yıxdılar.

Gecə keçdi, səbh açıldı, gün doğdu,
Kişi getmiş idi, zən qolun boğdu.

Xabi-duşənədən çün oldu bidar,
Danışdırıb gördü ağzı, dili var.

Dedi: “ey binəva, sənə nə olmuş?
Bərgi-xəzan kimi gül rəngin solmuş

Dedi: “ey mədəri-mehribani mən,
Bu rəhgüzarədən keçirdim dünən;

Nagəhan bu sifət nəzənin düxtər,
Vurubdur sinəmə tiri çaharpər.

Mən qəribi-zar nimbəsməl etdi,
Heç bilmədim özü nə yanə getdi.

Adətdir kim, nimbəsməl şikarə
Ovçu yanə vurur tiri-dübarə.

Bir deyən olaydı ol çeşmi-sərməst
Kəmani-kərəmə ox edib peyvəst,

Üqubəti-layəzalı yad edə,
Məni-biçarəni tez azad edə”.

Ağzını açan tək tanıdı övrət,
Bildirdi ki, fəqirə kimdəndir afət.

Söylədi: “biçarə, əfsus, səd, əfsus!
Aşiqə müsəvi gərək olsun dus¹.”

Sən bir qərib adam, o valizadə,
İntizarın çəkən çoxdu dünyadə.

¹ Dus – dust, dost

Var üstündə hənuz yüz cəngü cədəl,
Daməni-vəslinə yetən deyil əl.

Gəl vermə özünü əbəs fənayə,
Yaxşı demək olmaz yaman sövdəyə”.

Dedi: “mənim halım sən deyən deyil,
Tən ilə gülşəndən əl çəkməz bülbül.

Mənim kəlamımdan incimə qorəz,
Suhan ilə getməz cövhərdən ərəz.

Ya görək nuş edəm cami-vüsali,
Ya can çıxa, qala cəsədim xali.

Bəhanə gətirmə, dur, eylə kərəm,
Get o mənzilə kim, ondadır Sənəm.

Düş payinə, yalvar, şərh et halımı,
Bəlkə, rəhmə gələ Tanrı zalımı”.

Bir ovuc simü zər, basıb dəstinə,
Dübarə yalvardı-yapışdı yenə.

Ol pirəzən sancıb belinə ötok,
Yetişdi dərgahə badi-sərsər tək.

Vasil oldu paytaxti-Sənəmə,
Gördü ki, düşübdür bəstəri-qəmə.

Səyyadə dəyən ox seyidi yıxmışdır,
Yaraları qalib özü çıxmışdır.

Zirək övrət idi, danavü pürfən,
Rəsmi-rəhi-aşiq-məşuqu bilən.

Fəhm etdi kimdəndir bu piçü tabı,
Ahəstə-ahəstə açıb cavabı.

Dedi: “ey cəmi-xubanə sərvər,
Nəçin eyləməzsən xudadən həzər?

Bir qəribi bəhri-qəmə atıbsan,
Gəlib özün sərmənzildə yatıbsan.

Leyli köçüb, qalib biçərə Məcnun,
Möhrulərdə nə adətdir, nə qanun?

Gəndən atar, vurar, yıxar şikarı,
Əhvalından olmaz bir ağəh barı.

Görə ölməlidir, eləyə məzbuh,
Ya dirilməlidir əta qıla ruh.

Bizim xərəbədə qalib biçərə,
Hər ləhzədə çəkər ahi-sədbərə.

Mənim hiçim deyil, ey cəfəpişə!
Nahəq yerə bizi salıbsan işə.

Müntəzirdir, xəbər alacaq məndən,
Nə xəbər aparım mən ona səndən?

Qız dedi ki: “səni dünəndən bəri
Nə çox incidibdir bizim müştəri.

Əvəzin yetirər mehman yüz kərən,
Əz-zeyfə əkrəmu və lov kafiron¹

Qarı bildi bu da ona aşiqdir,
İqrarı dürüstdür, sözü sadıqdir.

Axiri-süxənə eyləyib şitab,
İstədi ki, ala bir vazeh cavab.

¹ Tərcüməsi: Qonaq kafər də olsa ona hörmət edərlər.

Belə ki, adətdi sinfi-xubanə,
Hər dəfədə qılır qeyri bəhanə.

İstiğnayı-təbi çəkər bir yerə,
İstər aşıq qəmi götdükcə verə.

Nə bilsin ki, yoxdur tabü təvanı,
İntizardan yetib axıra canı.

Bərayi-ımtahan olub tündxu,
Dedi: “övrət, nə gövtdür, nə şeno?”

O kuca, mən kuca, səndə nə cürət,
Əcəlin yetişib məgər, ey övrət?

Sən neçin bilməzsən, şahı-xubanəm,
Mələhət təxtində yekkə sultanəm.

Nə vəch ilə rəva gördün gədayə,
Bumi-şumuq nə nsibəti hüməyə?

Get de ona keçsin bu mərhələdən,
Çoxdu bu yollarda simü zər verən.

Gədayə yaraşmaz padişah sözü,
Onun kim olduğun bilməzmi özü?”

Qərribə halətdir bugünkü halet,
Olmasın, ey yaran, kafirə qismət!

Aşıq onda çəkər ahi-suznak,
Məşuq istər edə özünü həlak.

Aşıq istər ola vüsələ vasil,
Məşuqə ismətü həyası hail.

Aşıqdə dərdü qəm xərvar-xərvar,
Məşuqun əlində yox bir ixtiyar.

Mahəsəl qasidi-dilsuz xəbər
Qayıdıb məyusü zarü mükəddər,

Bir zaman yetişdi ol binəvayə,
Aşıqı-dil bestə yatan sarayə,

Dost yoluna heyran-heyran baxardı,
Tələtümü-qəmə batıb çıxardı.

Rəgi-nəbzı misli-şöleyi-atəş,
Gah olurdu pürtab, gah edərdi qəş.

Ehtiyat eylərdi hər kim əl vura,
Şəm nisbət barmaqların yandıra.

Nəhyi-dilrübani edən tək tamam,
Müştaqi-dərdmənd, məhzunü nakam

Çəkibən cigərdən ahi-cangüdəz,
Mürği-ruhü etdi bəqayə pərvaz,

Yığılıb xəlayiq dəfn eylədilər,
“Səd heyfü səd həzar əfsus” – dedilər.

Biri köçüb tapdı qəmdən rəhayı,
Aşıqı-nakamın qaldı bir tayı.

Vurar kamandarı-dövri-zəmanə,
Həmşə bir tirə iki nişanə.

Görək nə şəbədə edəcək ağaz,
Zalimü sitəmkar, xudadan qorxmaz.

Bu möhnətdən keçmiş idi bişü kəm,
Səs düşdü nazənin olubdu dərhəm.

Durub yenə əcuzeyi-şum-əxbar
Kuyi-dildadəyə eylədi güzar.

Görən tək filcümle tapıb təqviyə,
Dedi bir tövr ilə qadın: ey övrət!

Elçidə etiقاد, etibar olur,
Dost yolunda çovğun olur qar olur!

Gələn tək adama deməzlər apar,
Kami-dil axtaran, adətdir, tapar.

Qız eşiyi, şah eşiyi, nənə can!
Açmaq olmaz əqdi-girehi asan.

Məşəqqəti-qəri-dərya şinavər
Ta çəkməyə, keçməz çənginə gövhər.

Səfalər gətirdin, ey qasidi-yar!
Xaki-məqdəminə nəqdi-can nisar!

Keçənə deyirlər: “məza-ma məza”
Nə söyləsən, söylə, sənindi riza!

Bu dövrdə vüfuru var azarın,
De görək, necədir sənin bimarın?

Aya gətiribsiz təbib-i-haziq?
Özü təcrübəkər, qövli müvafiq.

Çağırdaq eyləsin mənə də çarə,
Mərəzimiz birdir, bəlkə qurtarə”.

Dedi: “ey bişərmü birəhmü bibak,
Elədiyən yetməz bir canı həlak?”

Elərsən əlavə mənə istəhza,
Guya ki, deyilsən xəbərdir əsla.

Bu əhval eylədi yarı pürəşüft,
İstədi ki, ola dildar ilə cüft.

Ta inki eşitdi vəfati-canan,
Canan-canan deyib o da verdi can.

Sanmayın afəti-eşq yalandı,
Aləm aşikara bəlayi-candı.

Çox evlər dağıdıb padşahi-eşq,
Çox cisimlər yaxıb oda ahi-eşq.

Əcuzeyi-eşqin çoxdur üsuli,
Bu barədə həq deyibdir Füzuli:

“Can vermə qəmə-eşqə ki, eşq afəti-candır,
Eşq afəti-can olduğu məşhuri-cahandır”.

TƏRLANLAR VƏ ELÇİLƏR

Əyyami-sabiqdə hakimi-Herat,
Göndərdi Şahi-Yəmənə sovqat.

O cümlədən üç-dörd bəhlə sahibaz,
Mühəyya eyləyib tərlani-mümtaz.

Zərdüz pəçənbəndü mina gərdənbənd,
Hər birinin üstə mirvaridi-çənd.

Miyamında şəffaf əlmasi-təraş,
Çahar ətrafi yeksər daşü qaş.

Bərq urarlar idi şəbcirəq tək,
Eyləməyib pərva mürği-can görcək.

Yaxardı atəşə özünü dərhal
Biməksü təvəqqüf pərvanəmisal.

Bəzəyib sərəpa novərəs tək,
Verib dörd nəfərə biməksü dirəng.

Buyurdu ki, olun azimi-Yəmən,
Sübh nəməzına duran vəqt mən.

Əmanət, əmanət, siz olun tarı,
Yaxşı mühafizət edin onları.

Məbada tük tökə, qanad sallıya,
Ya öldür ki, qaçırasız dallıya.

Eşitsəm ki, xələl tapıbdır əndək,
Həqq özü şahiddir, bu şəhrə, gələcək

Buyurram, çəkərlər küllühüm darə,
Övrət-uşağınız qalar avarə”.

Xülayesi-kəlam, vida etdilər.
Rahi-Yəmən tutub səhər getdilər.

Günorta zamanı ətin ötürdi,
Quşlar işi həlakətə yetirdi.

Baxdılar döşünə, gördülər xalı,
Elçilərin həddən aşdı mələli.

Fikr edib dedilər: çörək yeyəndi,
Gətirdilər çörək açılan bəndi,

Parça-parça dimdiyinə tutdular,
Yemədi, götürüb çələ atdılar.

Kışmışdən, badamdan, nanü həlvadən,
Qovurmadan, bişmiş küftə, dolmadan.

Yol tuşəsi nə var isə verdilər,
Mütələqa dilinə vurmaz gördülər.

Əyləşib bir yerdə, edib məsələhət,
Zıngından taparıq, – dedilər, – əlbət.

Zınc atdı birisi manəndi-pərqu,
Sevindilər, qatıq yeyər imiş bu.

Çapdılar obaya: ey qatıq satan,
Hər eyməyə tökmüşdülər üç qazan.

Dörd eymə aldılar çahar bazə,
Mənişkarlar qoydu binayi-tazə.

Dedilər: əl ilə içirmək olmaz,
Dimdiyinə yüz yol sürtəsən doymaz.

Yaxşı olur özün salaq eyməyə,
Hər necə ki, çəksə xahişi yeyə.

Elə ki, yetişdik darül-irşadə,
Açarıq bəndini, olur küşadə.

Basıban içəri oldular xürrəm,
Bağladılar ağızın dürüstü möhkəm.

Bir üstüri-xoşrəftarə çatdılar,
Barxanə ulağına qatdılar.

Eyliyə-eyliyə şirin hekayət,
Qolları yanında getdilər rahət.

Gecə-gündüz dincəlməyib sürdülər
Bir-birinə təsəllilər verdilər.

Dedilər: aparıq bu qədri sövqat,
Xüsusən elçiyi-hakimi-Herat,

Lütfi-pey-dər-peyi-şahi-Yəməni,
Bişübhə, edəcək bizləri qəni.

Əlqərəz, eyləyib təyyi-mərəhil,
Oldular məqsədi-mələmə daxil.

Barxana açıldı karvansarayə,
At-qatırı mehtər çəkdi tövləyə,

Naməni götürüb oldular rəvan,
Bərgahi-padişahə rusulan.

Hüzuri-əşrəfə olub müşərrəf,
Gördülər xəvanin düzülüb səf-səf,

Uzandı vəzir-i-darüssəlamə
Zərbəftü diybayə bükülşüm namə,

Şərh oldu hədaya yeksər nam-bənam,
Söz bazə yetişək tutmayıb aram.

Şah buyurdu: "hələ təngdir məcal,
Deyin quşlar gəlsin filfövr, dərhal.

Yazıblar quşları bimisli həmta,
Nəzəri-zövq ilə edək tamaşa.

Əgər layiq olsa şah şahibaz,
Səhldir xiraci-İraqü hicaz".

Çakəri-çabükə buyurdu rəsul:
"Çap, de gətirsinlər xurcunu, tez ol!"

Götürüb dalına zurmənd adəm,
Yetirdi hüzurə dilşadü xürrəm.

Sanırdı verəcək sərkəri-əmir,
Gətirmişəm, mənə bir şali-Kəşmir.

Hər ey mädən çıxdı bir mürği-səfid,
Alətü əsbabı yeksər nəpədid.

Müşahidə qıldı şol bül-əcəbi,
Cuşə gəldi qəhrəmanın qəzəbi.

Hökm etdi cəlladi-siyasətkarə,
Ol qövmi-bədkarı çəksinlər darə.

Cürət edib bəzi əmiri-xoşbəxt,
Dedilər ki, "ey sahibi-tacü text!

Vacibül-qətdir hərçənd bunlar,
Nəhayət, aləmdə bir qaidə var:

Həç adətdə yoxdu elçiyə zəval,
Ölümdən beşbetər oldur ki, dərhal

Qatıqları sürək balı porinə,
Mabaqisin əndamına, sərinə.

Münadi mindirib xəri-çıplağa,
Çəksin yavaş-yavaş bazar aşğa.

Car edib desin ki, ey əvamünnas,
Mücrimi bunlardan eyləyin qiyas!"

Xoş düşüb təbinə şahın bu süxən,
Dedi: "ey müslihan, əhsən, səd əhsən!"

Xərsüvar oldular əbrəş süvaran,
Rusəfid oldular siyahkaran.

Çox nəf hasildir bu hekayətdən,
Guş edən ayınır xabi-qəflətdən.

Təhəmmül etməsə padişah əgər,
Pəşimanlıq əlin dizinə dögər.

Nəsihəti-nasəh, pəndi-üqəla,
Qəndi-mükəddərdir, şəhdi-müsəffa.

Nəinki hakimi bəldeyi-Herat
Göndərdiyi sövqat olub biisbat.

Elçisinin yalü balı ağara,
Oxşaya hər biri bir çal zağara.

Əvvəl imtahandır, sonra fərmayış,
Yerinə qayıtmaz ta ki, düşdü diş.

At hünərin ummaq olmaz eşşəkdən,
Ov aparmaq bəiddir köpəkdən.

İstəmədim verim dəxi nəzmə tul,
Tuli-kəlam eylər məclisi mөлul.

HƏYASIZ DƏRVIŞ VƏ İSMƏTLİ QADIN

Bir dərvişi-biismətü bihöya,
Mübtəlayi-şəhvət, talibi-zina

Dağın damənindən keçərkən nagh
Ol biruni səfid, dəruni siyah

Gördü ki, bir gəlin yekkövü tənha
Su götürüb çaydan, çü sərvə-rəna

Xuraman-xuraman gedər qışlağa
Şəhdi-müseffadır başdan ayağa.

Kəsib qabağını dedi: “ey sənəm,
Toşnəyəm, bir cürə su eylə kərəm”.

Pürab edib camı verən tək gəlin
Ol fasiqü facir bərk sıxdı əlin.

Ta ki, gördü məhvəş şol büləcəbi,
Cuşə gəldi dər-dəm qəhrü qəzəbi.

Daməni-pakizə çünki dəsti-qeyr
Dəyməmişdi, munca eyləmişdi seyr.

Görməmişdi hərgiz nazənin bədən
Asibi-məzərrat becüz pirahən.

Kuzəni atuban, özü xişmalud,
Fəryadü fəğanla rəvan oldu zud.

Qövmü qardaşına eyləyə izhar
Öldürələr ol napaki xarü zar.

Gördü iş özgədi dərvişi-nasaz,
Yetirdi guşinə uca bir avaz.

Dedi: “ey nazənin, sən ol xudavənd,
Diki-xişmə kinin cuş edib hərçənd,

Ayaq saxla əmma, bir neçə süxən
Nəsihət yoluyla sənə deyim mən.

Bəyənən qayıt gəl, kuzəni apar,
Bəyənməsən yenə ixtiyarın var.

Ahuyi-tündrov dayandı əndək,
Səyyadi-bihöya nə deyir görək.

Dedi: “ey sahibi-həyavü ismət,
Şeytani-mөлulunun canına lənət,

Həmkardır ona nəfsi-əmmarə,
Qalıb təkü tənha əqli-biçarə.

Çəkərlər nə yanə etsələr xəşi
Bizim kimi... mərdi övbəşi.

Yanacaq atəşi-duzəxə fərda,
Mən sənə namına qıymazam əmma.

Nə qəder ki, vardır tənə nəfəsin,
Bir kəs ilə uca çıxanda səsin

Oxşadıb özüne hər fahişə zən
Deyəcəkdir sənə: “ey dərviş...

Nə layiq sənin tək iffətsüara
Gedib həmta ola hər zinəkara.

Əfv eylə cürmümü, Allahı sevir,
Mənim öz xiclotim özümə yetər.

Qönçə razın dedi badi-səbayə,
Beş günə varmayb, getdi fənayə.

Sərpuşluq əyər olmasaydı xub,
Deməzlərdi həqə "Səttarül-üyub".

El ağzını tutmaq olmaz – məsəldi,
Pərdəni götürmək yaman əməldi".

Nazənin bir əndək təfəkkür etdi,
Qayıdıb, kuzəsin götürüb getdi.

Övrətin əksəri olur mərdanə,
Rugüşadə gedər getsə hər yanə.

Ona görə güman eylər mərdü zən,
Ayağı sürçəkdi, özü əlverən.

Etibar eyləmə xəyanət görcək,
Soxulur adəmə şiri-jəyan tək.

Bir parası, həqdi, zahidlik satar,
Əl uzadan kimi ... yatar.

HƏYASIZ DƏRVIŞLƏR HAQQINDA

Əyyami-sabiqdə bir dərvişi-pir,
Götürüb təbəzin, kəşkül, şahnəfir.

Şeydullah əzmilə düşüb dərbədər,
Gəzərkən, bir evdə pakizə düxtər

Gördü ki, əyləşib vahidü yekta,
Mükəddəri məyus, qəmə mübtəla.

Təbərzinin döyüb yerə, dedi: "dur!
Məddahi-Əlinin payını götür!"

Biçərə çiyinə qoyub başını,
Abi-niysan kimi tökdü yaşını.

Tərəhhümə gəlib dedi qələndər,
"Yox isə siminiz, zəriniz əyər,

Qənaət eylərəm düyüdən, yağdan,
Nə var isə əsirgəmə qonaqdan!"

Qız dedi: "ey mövla, qəsəm xudayə,
Nə düyüyə güman gəlir, nə yağə".

Hər iki mətləbdən əl çəkib talib,
Düyü, yağ sandan əngi boşalıb,

Dedi: "onlar yoxdu, bari un olsun,
Ver, tökək torbanın başına dolsun".

Ərz eylədi düxtər: "bəhəqqi-xalıq,
Un tapılmaz bu xanədə urvalıq".

Labüd qalıb dərviş dedi: "bir çörək
Bari gətir, yeyib himmət var deyək".

Dedi: "iki gündür, naharsızam mən,
İnanmırsan əgər o təkne, o sən".

Xəbər aldı: "anan gedib nə yanə?
Dedi: "yas yeri var, varıbdı anə".

Dedi: "təəccübəm əvamünnasə,
Alom gerək gələ bu evə yasə;

Qonum, qonşu yeksər verib baş-başa,
Gecə, gündüz sizin üçün ağlaşa.

Nə yağı var, nə düyüsü, nə unu,
Kim görüb aləmdə habelə günü?!

Bilməzəm nə üçün o qəhbə, biar,
Gedib biganələr evində ağlar.

Ölüm yekdir belə zindəganlıqdan,
Qaçmaq olmaz məşiyəti-xalıqdan”.

Təkəllümə gəlib düxtəri-aqıl,
Dedi: “ey sinni pir, əməli cahil!

Qapı-qapı töküb abi-ruyunu,
İfratə yetirib göftüguyunu,

Gahi dəm urarsan şahi-nəfirə,
Eylərsən aləmin əhvalın tirə.

Qaraçılar kimi at basa-basa,
Dərdi-sər yetirib mərdə, ünasa,

Verməyəne qaş-qabağın tökərsən,
Kiminin üstünə çomaq çəkərsən.

Qoyubsuz adınız hərçəndi dərviş,
Dərviş ona derlər ola nikəndiş.

Qənaət eyləyə bir əlcə nanə,
Göz tikə qisməti-ruzirəsənə.

Nə ki, düşə dər-dər yasavullar tək,
Kimidən un ala, kimidən əppək.

Elə nanü nəmək dursun göznüzə,
Biarsınız, yığılmazsınız öznüzə.

Həram olmasaydı dəryuzə əgər,
Mübah buyursaydı əshabə sərvər.

Bos nə üçün Səlman, Bazəri-Bəğdad
Dəymədi ağzına bəqeyri-üç zad;

Nani-xüşki-cövin, sirkövü piyaz.
Çox yetirdi xaliq, onlar yedi az.

Onunçun buyurub cənabi-Əli
Sinf-i-qələndəri hərcayi, dəli.

Oruc tutmaz, namaz qılmaz, üz yumaz,
Qapıdan cantayı dolmamış durmaz.

Bu hal ilə qəhbə dərsən anamı,
Tapılmazsınız evdə bayram axşamı.

Özgə ümmidinə qalır zənniniz,
Övrətiniz bilməz təşxisü təmyiz.

Yava iş dalınca daim gedərsiz,
Demək olar sizə kim, bipədərsiz.

Ol kəsin ki, xəmirəsi pak ola
Mümkün deyil gedə bu tövr yola”.

Əvvəl deyə biləsə sonki nə deyir,
Dodağın tərətmez, it ... yeyir.

Dərvişi bağladı, həqqilə düxtər,
Biçizlik yamandır, amma dərbəder.

Düşüb gəzmək ondan daha yamandır,
Həmi dinə, həmi cəna ziyandır.

Bendeyi-xudada gərək qənaət,
Küfr nemətlərin zatına lənət!

Qoşmalar

* * *

Adətdir xublara başdan, binadan,
Bir müddət aşiqə hələ yağ çəkər.
Eylə ki, yandırdı dürtüst ayağın,
Görərsən ki, yavaş-yavaş dağ çəkər.

Beş gün, üç gün duzlar tərəsin əvvəl,
Aralıqda olur filcümlə get-gəl,
Sonra deyər çoxdur yanımda əngəl,
Biçarə eşikdə iştiaq çəkər.

Aldadıban alar əlindən varın,
Elə ki, keyfincə, saf gördü karın,
Xəlvətdə öyrəder motalçılarnın,
Kimi qapaz salar, kim çomaq çəkər.

Əzəldən deyər ki, bəri dur, bəri,
İrəli gedərsən o durar geri.
Səni görcək özün soxar içəri,
Tünd olub, qapını bidamağ çəkər.

Lənət olsun bədəsilə, gövdənə,
İstəmə, əgərçi can verə sənə;
Şikəstə Zakirəm, görökməz mənə,
Bu xiffəti hansı qurumsaq çəkər!

* * *

A ləbləri badə, ağzı piyalə!
Bir söz desəm olma bidəmaq, sənə.
Yetişibsen, indən belə yaraşmaz
Yadlar ilə deyib-danışmaq sənə.

Əcəb bihəyadır çərxi-kəcərfar,
Hər ayda bir hilal eylər aşikiar;
Şeksiz senin ilə ədavəti var,
Göstərir düşəndə qaş-qabaq sənə.

Mədənisən felin, nazü qəmzənin,
Bərabərin yoxdu aləmdə senin;
Təhrik eyləməsə səba, qönçənin
Ağzı nədir açə dil-dodaq sənə?

Cəvahir qolbaqlar bəyaz biləyi
Gahi qucar, gahi eylər hənəyi,
Behiştin hurisi, göyün mələyi
Yetişməz, yüz çala əi-ayaq, sənə.

Zakirəm, eylədin əqlimi zayıllıq,
Olmaz belə surət, belə şəmayil;
Elə mən deyiləm hüsniyə mayil,
Göz dikibdir tamam Qarabağ sənə.

* * *

Aralıda meyü məhəbub olmasa,
Bahar zımistandan bəterdir mənə.
Gül görmək dəxi də dərdim artırır,
Tamaşayı-gülşən zərərdir mənə.

Saqi, xoş hekayət istərsən əgər,
Bir cam ilə eylə damağımı tər.
Keyfiyyəti-badə, nəşəyi-sağər,
O Cəmşidi-Cəmdən xəbərdir mənə.

Bu qədər ki, vardı dildə iztirab,
Ləli-ləbdən özge söyləmə cavab;
Mən özüm bilirəm şərbəti-innab
Dəfi-hərarəti-cigərdir, mənə.

Ruzi-qiyamətdə var çox əlamət,
Ehtiyatım yoxdur ondan nəhayət.
Görməsəm, başıma qopar qiyamət,
Sərvi-qədin məddi-nəzərdir mənə.

Ey Nəbiyyi-Mürsəl, ey kani-kərəm,
Zakirəm, şəfaət səndən istərəm.
Bir əməlim yoxdur, onda neylərəm
Deyələr tuşeyi-səfərdir mənə.

* * *

Badi-səba, mənim dərdi-dilimi
Ol büti-zibayə dedin, nə dedi?
Ahü naləm asimana yetdiyin
Gərdəni minayə dedin, nə dedi?

Düşüb ayağına sən o zalımın
Söylədinmi necəliyən halımın?
Onun həsrətindən rəngi-alımın
Döndüyün heyvayə dedin, nə dedi?

Görsə idin, varmı məni bimarə
Nüsxeyi-hüsnündə onun bir çarə;
Dildə iztirabə, təndə buxarə,
Sərimdə sevdəyə dedin, nə dedi?

Qəm əlindən payı-bəstə olduğum,
Halperişan, dil şikəstə olduğum,
Bəstəri-möhnətdə xəstə olduğum,
Gözləri şəhlayə dedin, nə dedi?

Sərəsər fələyin şəmsü mahına,
Tamam yer üzünün qibləgahına,
Zakirin əhvalın xublar şahına
Ağlaya-ağlaya dedin, nə dedi?

* * *

Badi-səba, söylə mənim yarım
Gözəllər çıxıbdı seyranə, gəlsin!
Təğafül etməsin, işrət çağındır,
İçilir hər yerdə peymanə, gəlsin!

Bənövşələr salsın başın aşğa,
Nərgiz olsun gözlərinə sadağa,
Gül camalın görüb düşsün torpağa,
Bülbülü gətirsin əfğanə, gəlsin!

Siyah zülfü tor buxaqda donlənib,
Sonalar yerışı ondan öyrənib.
Ovçu görmüş maral kimi səksənib,
Oğrun baxa-baxa hər yanə, gəlsin!

Barmağında xəttəm, belində kəmə, r,
Telində cüşvarə, düymə tamam zər,
Qərq olsun yaşıla, ala sərəsər,
Naz ilə sallana-sallana gəlsin!

Sürmə çəksin gözlərinə, qaşına,
Gündə yüz yol mən dolanım başına.
Zakir tək yanmağa eşq ataşına,
Cürəti var isə pərvanə gəlsin!

* * *

Bağrım şan-şan olur zənbur evi tək,
Gözüm tək, sən gəzən otağa düşər.
Necə ağlamayım, bəs ağlamazmı
Bir kəs ki, yarından irəğa düşər?

Əyyami-xəzanə dönüb baharım,
Kəsilməz sübhədən naləvü zarım.
Sən gedəndən bəri bir yol güzarım
Nə suyi-gülşənə, nə bağa düşər.

Qəsdin aşiq canı almaqdı əgər,
Göz ucilə qıya baxmağın yetər.
Dəxi nə lazımdı tiri-müjələr
Səf çəkib, yay qaşın qabağa düşər.

Üzünü görməyə məh avarədi,
Gahi müdəvvərdi, gahi parədi;
Gün sənin əlindən cünüqarədi,
Zülfün kimi daim ayağa düşər.

Nə müddətə bizdən kəsibdi ara,
Bir deyən yox o zalimü xunxara:
Ver hüsnün zəkatin Zakiri-zara,
Binəvadır, ona sədağa düşər.

* * *

Bil ki, bədəsildən yoxdu fayidə,
Üzəsən canını yüz qabağında.
O ki, ha! əhlidir, unutmaz yarın,
Əyri dolan istər düz, qabağında.

Çox dedim, kuyinə rəqib dolmasın,
Qapını, bacanı bədxah almasın.
Müşküldür götürmək, yarəb, olmasın
Heç kimin yarası göz qabağında.

Dərdü qəmü möhnət kəsib yanımı,
Qoymaz yerə düşə, içər qanıımı.
Qürbətdə alınca hicran canımı,
Öləydim dilbərin öz qabağında.

Mən çox dedim: ey gün, olma ruberu,
Zalımdır, sən deyən dilbər deyil bu.
Tutmayıb pəndimi, etdin cüstcu,
Hünərin var isə döz qabağında.

Dəyibdir Zakirə eşqin əsəri,
Kimi dəli deyir, kimi sərsəri,
Lal olmuşdur onu sevəndən bəri,
Yoxsa qalmaz idi söz qabağında.

* * *

Bir laçın gözlünün sultani-eşqi
Könül şəhrin alıb xeyli zamandı.
Sori kuyi Kəbəm, qaşı mehrabım,
Müşəfi-hüsnüdü dilimin andı.

Nə üz ilə əl çəkməyim vətəndən,
Biganələr kimi baxaram gəndən,
Ədavət yolilə səg rəqib məndən
Bimürvətə hər nə dedi, inandı.

Əmanətim budur, ey badi-səhər,
Dolamb seyr elə ələmi yeksər,
O üzüdənmüşdən mənə bir xəbər
Tezlik ilə yetir, cigərim yandı.

Hər yerdə bir təbib eşitdim, vardım,
Tapmadım dərdimə dərman, axtardım,
Nə mən öldüm bu möhnətdən qurtardım,
Nə cövrü cəfadən dilbər usandı.

Cünun olur görə məstəne gözün,
Nəməki söhbətin, məzəli sözlün;
Zakir neçə gündür itirib özün,
Əvvəldən bir müddət yaxşı dayandı.

* * *

Bir saat havada qanad saxlayın,
Nizam ilə gedən qoşa durnalar!
Qatarlanıb nə diyardan gəlirsiniz!
Qaqqıldaşa-qaqqıldaşa, durnalar?

Mən sevmişəm yarın ala gözünü,
Nəsib ola bir dəm görə üzü;
Yoxsa danışsınız dilbər sözlünü,
Veribsiniz nə baş-başa durnalar?!

Diyari-qürbətə müddətdi varam,
Gecə-gündüz canan deyib ağlaram,
Mən də sizin kimi qəribü zaram,
Eyləməyin məndən haşa, durnalar!

Laçın yatağıdı bizim məkanlar,
Yavaş-yavaş gedin, səsiz anlar,
Qorxuram toxuna ötən zamanlar,
Sürbəniz dağılıb çaşa, durnalar!

Zakirəm, od tutub, alışdı cigər,
Var isə canandan sizdə bir xəbər,
Təğafül etməyin, Allahu sevir,
Dönməsin bağrınız daşa, durnalar!

* * *

Bu bahar fəslində, mürüvvətdirmi,
Sevgili yarından göz iraq olsun?
Baxıb hər tərəfə, gülüzarını
Görməyib sənəti ağlamaq olsun?

O gedəndən bəri bir məhrəmin yox,
Ləzzətim yox, söhbətim yox, demim yox;
Tamam aləm viran olsa qəmim yox,
Tək canan mənimlə ittifaq olsun.

Ey köntül, səbr eylə, Allahu sevir,
Gəzib dolanacaq aləmi yeksər;
Bəlkə yardım bizə verə bir xəbər,
Demişəm səbəyə göz-qulaq olsun.

Fələk qoymadı ki, görəm rüxsarı,
Unutma gəhbəgah, yar, səni tarı;
Qasid pəyam ilə, düşəndə barı,
Aralıqda deyib danışmaq olsun.

Dərdü möhnət hücum edibdir mənə,
Yetirə gör özün, qulunam genə.
Qorxuram tən edib deyələr sənə
Zakirin ölübdür, başın sağ olsun!

* * *

Bu bahar fəslində, gül mövsümündə
Hər kimin ki, ola yarı yanında,
Bürclü-Əsəddədir kövkəbi-bəxti,
Bil ki, bəxtəvərdir tarı yanında.

Dolanım başına, ey sərvqamət,
Qonaq kafir olsa, lazımdır hörmət.
Bir kimsəsi yoxdur, eylə məhəbbət,
Qoyub getdim dili-zarı yanında.

Baxma firibinə hərzəguların,
Aralıq vurmaqdı işi buların.
Adətdir ki, olur xubruların
Sevgisinin yadigarı yanında.

Onun kimi baş aşağı, üftədə,
Tapılmaz, gəzəsən dari-dünyədə.
Gümanım budur ki, ola ziyadə
Günbəgündən etibarı yanında.

Gətirmişdi saf Zakiri amanə,
Derdi gedəcəyəm kuyi-cananə,
Xeyir görsün, istər düşsün ziyənə,
Yaman-yaxşı saxla, barı yanında.

* * *

Bu dövri-fanidə beş gün kişinin
Bir yaxşı, vəfalı yarı gərəkdir.
Aralığa rəqib girə bilməyə,
Bir-birinə etibarı gərəkdir.

Əhdi dürüst ola, iqrarı möhkəm,
Gözündən irəğa düşəndə bir dem
Nə könlü açıla, nə ola xürrəm,
Fikri, zikri sənin sarı gərəkdir.

Yadlar ilə danışmaya, gülməyə,
Namünasib yerə gedib-gəlməyə,
Hər sözü şəninə layiq bilməyə,
Namusu qeyrəti, arı gərəkdir.

Naməhrəmə görünməyə, yan gəzə,
Biheyə olmaya, adü san gəzə,
Amma öz evində alışan gəzə,
Ala, verə, ixtiyarı gərəkdir.

Cahillik zamanı keçibdir əgər,
Genə yüz naxələf oğlana döyər:
Piranəsərlikdə bir belə dilbər
Yetirə Zakirə tarı, gərəkdir.

* * *

Bu gün – bayram günü səhni-çəməndə
Gördüm nazəninlər xürrəm oturmuş.
Mənim yarım nə danışır, nə dinir,
Oların içində əbsəm oturmuş.

Oturub tək-tənha, qarışmır cəmə,
Nə söhbətə qulaq asır, nə demə,
Bənzəyir aşiqi ölən sənəmə,
Əlləri qoynunda, pürğəm oturmuş.

Seyğəlsiz, sürməsiz gözlər ilə qaş,
Dağımqılı geysu, pozunuqlu baş,
Çöhreyi-ahında qətrə-qətrə yaş,
Sanasan, gül üzrə şəbnəm oturmuş.

Soruşdum qızlardan, Allahı sevən,
Neçin mükəddərdi o qönçədəhən?

Dedilər: eşidib, ey bivəfa, sən
Olmusan özgəyə həmdəm, oturmuş.

Sürünüb payinə, eylədim əfğan:
İnanma bu sözə, yalandır, yalan!
Şikəstə Zakirəm, hüsnünə heyran,
Oxların sinəmdə möhkəm oturmuş.

* * *

Qadir Allah bir də səbəb salaydı,
Beyaz cəbinində tağı görəydim.
Sürtəydim üzümü gülgəz yanağa,
Siyah zülfü, tər buxağı görəydim.

Səs-səsə verəydi həzərə, bülbül;
Xuraman-xuraman, əllərində gül,
Gəzəydin hər tərəf bağı, görəydim.

Bu dövrən dolanıb, zəmanə dönə,
Tarımın kərəmi olaydı mənə,
Oturub səninlə dizbədiz genə
Deyib, gülüb, danışmağı görəydim.

Dərdü qəm çəkməkdən qan olub cigər,
Gətirən yox nazlı yardan bir xəbər.
O qədər ölməyəydim mən, müxtəsər,
Genə o gördüyüm çağı görəydim.

Zakirəm, çəkərim cövrü cəfanı,
Yadlar ilə sürər zövqü səfanı;
Nə gərək sevəydim ol bivəfanı,
Nə də belə hicran dağı görəydim.

* * *

Qadir Allah səbəb sala araya,
Genə dost kuyinə yollar açıla.
Sərəndaz pozula, bəzək dağıla,
Əfşan ola siyah tellər, açıla.

Diyari-qürbətdə qalmışam həsrət,
Bir zaman olmadı didarın qismət,
Mürüvvətdir el şad ola, bimürvət,
Mənim gözlərimdən sellər açıla?!

Sən ol öz Allahın, dinməyəm mən də,
İnsafa layiq iş hansıdır səndə?
Sevgi gerek sevgisinə yetəndə
Qucaqlaş, qulac qollar açıla.

Sən gədənən bəri hərgiz gülmənəm,
Nə yaxşı ki, bu hal ilə ölmənəm;
Qış, üzün qəmindən belə ki, mənəm,
Vay odur yaz ola, güllər açıla.

Yüz ilin xidməti gəlmədi karə,
Təqdiri-qəzayə olmadı çarə;
Zakir, yarım yar olmağın əğyarə
Gələ gör eşidə ellər, açıla.

* * *

Qadir Allah səbəb salıb araya,
Sevdiyim, ixtilat qatmaq çağıldı.
Dur qolboyun olaq, fürsət var ikən,
Nə qəmə, qüssəyə batmaq çağıldı?

Götür qoy bir səmtə bəzəyin, sərini,
Qorxuram dağla zəru zivərin.
Başın qüllabəsin, belin kəmərin
Hər birin bir yana atmaq çağıldı.

Üz bürümöz yar yarını görəndə,
Bu xasiyyət nədir bilməzəm səndə?
Biganələr kimi oturma gəndə,
Gəl sarmaşaq, alıb-satmaq çağıldı.

Qul xətasız olmaz, ey çeşmi xumar!
Öldürsən de sonra ixtiyarın var.
Bu gündən sabaha yoxdur etibar,
Soyun, gecə keçdi, yatmaq çağıldı.

Canım qurban qaşlarının tağına,
Pərvanə tək dolan solü sağına.
Zakir, dön başına, düş ayağına,
Nə damışib söz uzatmaq çağıldı?!

* * *

Dərdbilməzlər qınar məni, heç deməz
Dərd ilən doludur döşüm, ağlaram.
Çərxin sitəmindən, dövrün zülmündən
Tökülür dəmbədəm yaşım, ağlaram.

Nə qədər könlümə verrəm nəsihət,
Bir zaman çəqdən olmaz fərağət;
Nə onda mürvət var, nə məndə taqət,
Yaman yerə yetib imiş, ağlaram.

Hər kimsenin olsa bir xeyrü şəri,
Gəlib məndən alır idi xəbəri;
O qaşları yayı görəndən bəri
Dağılıbdır əqlü huşum, ağlaram.

Diyari-qürbətdə binamü nişan
Qalmışam, tapılmaz halım soruşan;
Nə bir gələn, nə bir əhval danışan;
Yollardadı gözüüm, guşum, ağlaram.

Düşəndə yadıma vəfali dilbər,
Sərasər od tutub alışır cigər.
Qəm tünlük, mən yalqız, yüz yana çökər,
Zakirəm, böyüyüb başım, ağlaram.

* * *

Dilbər, neyləmişəm, nədir günahım,
Baxar mənə özgə sayaq gözlərin.
Bir quru qəfəsəm, yetişən kimi
Alıbdı canımı bayaq gözlərin.

Dəlik-dəlik eyləmişdi sinəmi,
Dedilər ki, gəlir sala mərhəmi;
Dəxi də artırdı qəm üstən qəmi,
Nə yaxşı yoxladı naçaq gözlərin.

Qəmzən həramidi, qəddin qiyamət,
Aşıqlər içində salıbdır afət.
Yay tutmaqda, ox atmaqda, nəhayət,
Hamıdan mahirdi qoçaq gözlərin.

Hər kim yana onun iştiağına,
Gərəkdir ol qata cigər yağına;
Gördü ki, əyilib qaşın tağına,
Tez verdi müjdədən dayaq gözlərin.

Həzər eylə, bir bax pərvərdigarə,
İncitmə aşıqı bir də dübrə;
Ver hüsnün zəkatin Zakiri--zarə,
Olsun bəlalərdən iraq gözlərin.

* * *

Dilbər sən gedəndən bəri könlümün
Nə səbri, sükunu, nə qərarı var.
Kimdir mənim kimi ellər dəlisi?
Hər kimsənin öz boyuna karı var.

Yar məgər yarını yadına salmaz?
Arayıb axtarmaz, qəminə qalmaz?
Haçan can dilədin, mən dedim: – olmaz?
Yalan demə, üstümüzdə tarı var!

Həmdəmi olmayan pərişan gəzər,
Əlləri qoynunda, bu nişan gəzər,
Əgər gəda olsa, alişan gəzər
Hər kimin ki, bir vefalı yarı var.

Gəzəsən aləmi, cümlə-cahanı,
Mənim tək tapılmaz binəva, hanı?
Vamiqin Əzra tək canı yanarı,
Məcnunun Leyla tək qəmküsarı var.

Zakir, başdan bəxtin qaradır sənin,
Göz tikmə yollara, kimdir gələnin?
Bəxtəvər başına o kimsənənin,
Gözəllər yanında etibarı var.

* * *

Dilbər, sən gedəli xəstə düşmüşəm,
Gəl gör ki, intizardı can sənə.
Ruzigarım qara keçdiyin məgər
Söyləməyib zülfü-pərişan sənə?

Müjganların sahib bağırına zədə,
Dözmək olmaz münca derdi-bihədə.
Çəkibsən özünü bürci-Əsədə,
Nə nalə yetişir, nə fəğan sənə.

Həsretin çəkməkdən qan olub cigər
Tərk eylə cəfanı, Allahı sevr!
Ahi-səhərimdən asibü zərrə,
Qorxuram yetişə, növcavan, sənə.

Görməseydim əgər mehrü məhəbbət,
Haşa eylər idim sənənlə ülfət!
Varə-varə oldun, zalim bimürvət,
Əzəldən yox idi bu güman sənə.

Götürüb xublardan dəstəbədəstə,
Barı gəl öləndə qəbrimin üstə,
Çünki sağlığında Zakiri-xəstə
Qulluq edib axşam sənə, dan sənə.

* * *

Dilbər, səni tarı, günəş camalın,
At bürqəni, al yanağı görünsün.
Bəyaz cəbinində qövsi-qüzeh tək,
Hərəmi qaşların tağı görünsün.

Gizləmə gəncini süni-hudanın,
Qoy olsun aşikar, sən ol öz canın;
Sal ağızdan yaşmaq, sədəf dəhanın
Şirin-şirin danışmağı görünsün.

Susayıb qanıma bimar gözlərin,
Xəstədir, gördüyün umar gözlərin,
Eşq əhlinə iki xumar gözlərin
Kaman çəkib, ox atmağı görünsün.

Çəkibson sədrinə qara çarqatı,
Bulud kimi alan ara çarqatı.
Götür tulla, bir kənara çarqatı,
Giribandan sinən ağı görünsün.

Sevgi gerek ola sevgisilə düz,
Əylənə bir yerdə gecəvü gündüz;
Bir dəm Zakir ilə otur üzbəüz,
Üzarının solu, sağı görünsün,

* * *

Dilbər, tər sinədən götür çarqatı,
Qoy bir də görünsün göyçək məmələr,
Həsretin çəkməkdən canə yetmişəm,
Açsın könlümüzü çiçək məmələr.

Örtüb basdırırsan gül pirəhəndə,
Bu xasiyyət nədir, bilməzəm, səndə?
Qar deyil əriyə nəfəs dəyəndə,
Bir şey deyil yeyək, içək, məmələr.

Eşq əhlinə olsa xoş iltifatın,
Gətirmə adını abi-həyatın;
Şirinlikdə balın, qəndü nəbatın
Tamamı yalandı, gerçək-məmələr.

Zakir, hamı dərddən bu dərddi yaman –
Bir kəs ahıl ola sevə növcavan;
Qorxuram diş düşə, tökülə dəndan,
Durmaya ağzında sürçək məmələr.

* * *

Dostu kuyindən bir gələn yox soruşaq,
Görək həmdəm indi o yare kimdi?
Oturub üzbəüz edən tamaşa
Doyunca çöhrəvü üzərə kimdi?

Adətdir, baxarlar qaşları yayə,
Nəzzərə edərler rüxi-zibayə.
Mən düşmüşəm nahaq dami-bəlayə,
Baxmayan türreyi-tərrarə kimdi?

Yanaram şəm tək gecə sübhədən,
Karü şüglüm olub naləvü şiyvən.
Bu qədər dərinde sızıldaram mən,
Bir yol deməz; “görün biçərə kimdi??”

Gizlədim bir müddət, infial etdim,
Nə bir söz danışdım, nə də qal etdim.
Qan olmadı bir gün şərhi-hal etdim,
Deməyən dərđini dildərə kimdi?

Kuhkænin ev tikmædi binası,
Həyat verir Qeyse seyri-səhrası;
Hər kəsin var bir mənzilü məvası,
Aləmdə Zakir tək avarə kimdi?

* * *

Dost yolu bağlandı, ümid kəsildi
Qasidin dəmbədəm kitabətindən.
Çərxi-sitəmgərin, dövri-zalımın
Ölüb qurtarmadıq ədavətindən.

O mehrabü minbər qaşlara mail
Olmayanın olmaz imanı kamil;
Yüz il başın yerə döyə, nə hasil,
Zahidin bihudə ibadətindən.

Saxladığım bəsdə canı bədəndə,
Bundan artıq yoxdu təvanə məndə.
Sizi tarı, deyın yara düşəndə,
Məgər əl götürüb əmanətindən?

Nə xoşdur cananə canı yetirmək,
Doyunca nəzarə eyləyib ölmək.
Aşiqə məşuqun didarın görmək
Ziyadədi Kəbə ziyarətindən.

Qoyubdu Zakiri qəm məkanında,
İntizar gözündə, qüssə canında;
Gözəllər içində, xublar yanında
Üzə çıxma bilməz xəcalətindən.

* * *

Dost yolunda cəfa çəkdim, can üzdüm,
Yetişmədim bir məkənə, ay mədəd!
Sərasər əndamım mum tək əridi.
Eşq atəşi düşüb canə, ay mədəd!

Muradımız şükufəsi bitmədi,
Bələli sərimdən sövdə getmədi,
Yetər oldu ömür başə, yetmədi
Əlim zülfi-pərişanə, ay mədəd!

Qalmışam göz yolda, könül intizar,
Qəm tutub yaxamı hər yana darta,
Mən bilmənəm necə bağlanıb yollar
Bir gələn yox bu viranə, ay mədəd!

Ayrı düşmək vətənindən yamandı,
Diyari-qürbətdə öldüm, amandı!
İtirmişəm yarı xeyli zamandı,
Axtarıram yanə-yanə, ay mədəd!

Bir kimsənin yoxdu məndən xəbəri
O qaşları yayı sevəndən bəri,
Şikəstə Zakirəm, ahım əsəri
Od salıbdı asimanə, ay mədəd!

* * *

Dur sallan, dur sallan, boyun qurbanı,
Tamaşalar etsin sənəmlər sənə.
Doğrasın əllərin turunc yerinə,
Baxa-baxa qalsın hərəmlər sənə.

Kimin ki, güzarı düşsə kuyinə,
İlişir yüz yerdən tarı-muyinə,
Qoymazsan doyunca baxa ruyinə,
Aşiq olan adam vərəmlər, sənə.

Bari-möhnət əyib qəddi-dalımı,
Xəzanə döndərib rəngi-alımı;
Sifariş eylərəm keçən halımı,
Bir gedən olmadı bu dəmlər, sənə.

Hər sənəm ki verə yarına zəhmət,
Oxunur ölincə zatına lənət;
Dolanım başına, olma bimürvət,
Yaraşır ehsanü kərəmlər sənə.

Səbəb nədir əl çəkibsen vəfadən,
Usanmazsan bir dəm cövrü cəfadən;
Zakirin naləsi keçdi səmadən,
Məgər əsər etməz bu qəmlər sənə?

* * *

Dün düşdü gūzarım yarın kuyinə,
Dərdü qəm çevrəsin alıbdı, gördüm.
Soruşdum əhvalın, cavab vermədi,
Gözləri yaş ilə dolubdu, gördüm.

Ahü zar çəkməkdən yax olub varı,
Ayınəsin tutmuş möhnət qubarı.
Əyyami-xəzana dönüb baharı,
Saralıb gül rəngi solubdu gördüm.

Kamana dönübdü qaməti-mövzün,
Əhvalını fəlek edib digərgün.
Gecə-gündüz ağlamaqdan əşki-xun
Almas kiprikləri yolubdu gördüm.

Hanı mən gördüyüm əhmər yanaqlar,
Müsəlsəl geysulər, nəsrin buxaqlar?
Tərəvətdən düşüb qönçə dodaqlar,
Deyib-danışmaqdan qalıbdı, gördüm.

Zakir, xərab olsun belə zəmanə,
Həmişə yaxşılıq verib yamanə,
Yar ilə qolboyun gəzdiyim xanə
Dağılıbdı, bərbad olubdu, gördüm.

* * *

Düşmüşəm çöllərə, ey Leylicəmal,
Məcnun kimi səni görəndən bəri.
Cəm olmaz sərime əqlü kəmalım,
Könlümü zülfünə verəndən bəri.

Şirin göftarından ayrı lalam mən,
Ümid yoxdu gələn ilə qalam mən;
And olsun Kəbəyə, xəstəhalam mən
Kəbeyi-kuyindən gələndən bəri.

Bir aşıq can ver canana əgər,
Bişübhe behişt-i-bərinə gedər,
Nə könlüm açılar, nə üzüm gülər
Səg rəqib dərinədə öləndən bəri.

Mən deyirdim desəm dildarə qəmi,
Əlbət mənə olur lütfü kərəmi;
Birə yüz artıbdır cövrü sitemi
Dəxi də dərdimi biləndən bəri.

Zakirəm, kəmana dönüb qamətim,
Nə xurdü, nə xabım, nə də rahatım.
Gələ gör ki, kəsilibdi taqətim,
Yay qışın taqini görəndən bəri.

* * *

Ey bimürvət, mənə cana yetirdin,
Bunca cövrü cəfa birdən olurmu?
De görüm ki, neyləmişəm sənə mən,
Azürdəlik əbəs yerdən olurmu?

Gözlərin nərgizə verib əzabı,
Ləbin xəcil eylər şərabi-nabı,
Üzüm ərəqi, hüsnün güləbi
Yasəməndən, güli-tərdən olurmu?

Bəstəri-möhnetdə xəstəhalam mən,
Təbiblərdə yoxdu dərdimi bilən;
Göz yaşılə namə yazsam, görəsən,
Bizə çarə o dilbərdən olurmu?

Yeridikcə eylər o şuxi-şəhbaz
Al çarqatın ucu havada pərvaz;
Belə işvə, belə qəmzə, belə naz,
Belə qamət, belə gərdən olurmu?

Gözəl olan gərəc dünyədə möhkəm,
Unutmaya yarın bir saat, bir dəm,
Səg rəqib sözilə, sevdiiyim adəm,
Zakir kimi süxənvərdən olurmu?

* * *

Ey qönçədəhanım, tazə-tərlikdə
Nə gül həmta olub, nə lalə sənə.
Gərəc gözlərinə millər çəkilə
Hər kim desə vəhşi qəzalə sənə.

Məclisi-şahanə edəndə bərpa,
Düşər əl-ayağa sağərü səhba,
Dərgahına saqi eylər iltica,
Baş əyər sürahi, piyalə sənə.

Qan tökər sübhü şam gözüm mərdümi,
Al eylər dəmbədəm ruyi-zərdimi,
Yalvarıb yapışa, deyə dərdimi,
Tapşırımışam badi-şimalə, sənə.

Açanda zülfündən bəndü bağı sən,
Pərişan eylərsən ittifaqı sən.
Can alansan, həramisən, yağışan,
Heç kafər olmasın həvalə sənə.

Zakir, nə çəkirsən münca intizar,
Yad eyləyə səni mümkün deyil yar;
Nə qədər ki, sağdır qoyarmı ağyar
Yetişə ol şahdan nəvalə sənə?

* * *

Ey əndəlib, səndə bu nə qanundu –
Fəğan çəkmək növbaharı görəndə?
Əgər ki, mətləbin gül görmək isə,
Kirisnə gülüzarı görəndə.

Bu necə adətdir, bu necə ərkan,
Əyyami-vəslə də çeşmin tökər qan;
Firqətdə vacibdir aşiqə əfğan,
Sakit olmaq gərəc yarı görəndə.

Pərvanə də sən tək şəmə maildi,
Hər necə ki, zülm cəlsə qaildi;
Nalən bihudədi, əqlin zaildi,
Günah yoxdu səni karı görəndə.

Nalə çəkib bülbül dedi: ey pesər,
Ərkani-əşqdən olan bixəbər;
Mümkündür aşiqə dincəlmək məgər
Gül ilə həmsöhbət xarı görəndə?

Ey dilbəri-sadə, şuxi-növrəstə,
Başın üçün, gəzmə qeyri hovəsdə;
Qədimi qulundur Zakiri-xəstə,
Möhəbbət et ona, bəri, görəndə.

* * *

Ey yığılan canlar, minnət eyləyin,
Dursun, o gözəllər şahı oynasın.
Dəst tutsun Ütarid, Zöhrə, Müştəri,
Fələgin şəms ilə mahı oynasın.

Seraser əlvənə batsın gül bədən,
Siyah zülfün töksün qamətilə tən.
Demənəm oynasın ta axşamadən,
Gah otursun, gahi-gahi oynasın.

Salıban pələkduz cuna başına,
Sürmə çəksin həm gözüne, qaşına;
Can nəqdini verək biz şabaşına,
Eşq əhlinin qibləgahı oynasın.

Odur bizim sultanımız, xanımız,
Yolunda qoymuşuq din-İmamımız;
İntizar çəkməkdən çıxdı canımız,
Bəsdı bu nəzakət, dahı oynasın.

Şikəstə Zakirəm, görüb karımı,
Dağıtdım yolunda yoxu varımı;
Aparıb əqlimi, ixtiyarımı,
Xahi oynamasın, xahi oynasın.

* * *

Ey yığılan canlar, siz olun tarı,
Amandı, qoymayın, yar oynamasın.
Bir belə adamın içində, yəqin,
Əlbəttə, bədnəzər var, oynamasın.

Vüqarla otursun o gülbədənım,
Bu yığnağa çoxdur gəlib-gedenim;
O, oynasa olur, bilsin ki, mənım
Gen dünya başıma dar, oynamasın.

Xəlq içində xəcil etməsin bizi,
Müştaqdır gözüne aləmin gözü;
Yel atar çarqatın, açılar üzü,
Bədə gedər namus-ar oynamasın.

Oynamağa həvəs eyləsə, barı,
Oynasın gecə saf olanda yarı;
Günün hərarəti, yerin buxarı
Tər bədəne eylər kar, oynamasın.

İltimas eyləsə qızlar, gəlinlər,
Dabanı çatdaqlar, ayaqyalınlar,
Oynasa oynasın gönüqalınlar,
Zakir, ol mərəsi nar oynamasın.

* * *

Ey sevdiyim, ləli-ləbinə nisbət,
Meyxanələr içrə bədə tapılmaz.
Çox ali-şan nazəninlər görmüşəm,
Sənin kimi şahzadə tapılmaz.

Müştəridir sana Zöhrə fələkdə,
Gecə-gündüz övsafını deməkdə,
Bərabərin olsa olsun mələkdə,
Amma bizim bu aradə tapılmaz.

Tamam adım eşitdiyın gözəllər
Gecədən də durub sürtük edəllər,
Cəm olsa xəlayiq, yığılsa ellər
Sənin tək dilbəri-sadə tapılmaz.

İnsaf olmaq gərək gədədə, bayda,
Heç olmazsa yarın yoxlaya ayda,
Vilayətdə gözəl çoxdu, nə fayda,
Dərd bilən, yetişən dadə tapılmaz.

Sərf eyləyib həyatına həyatın,
Tərk edib vəhdətin, eyşü nişatın;
Əgər verməlisən hüsnün zəkətin,
Zakir kimi bir üftadə tapılmaz.

* * *

Ey sevdiyim, səndən cüda düşəli,
Mənəm gecə-gündüz əzab içində.
Qan-yaş töküb sızıldaram, yanaram,
Necə ki, atəşin kəbab içində.

Tək yaradıb seni vahidi-yekta,
Şəhdi-müseffadır cismin sərəpa;
Tər sinədə bəyaz püstanın guya
Çəşmeyi-kafurun hübab içində.

Çəşmin keyfiyyəti, ey qədri ali,
Salıb meyxanəyə yüz qiylü qalı;
Qara çarqat içrə rüxsari-ali
Görən der: günəşdir səhab içində.

Görməmişəm sənin kimi məhvəşi,
Gözləri afəti, hüsni dilkeşi,
Bənzər ləbin üzrə xali həbəşi
Daneyi-əngurə şərəb içində.

Kuyindi Zakirin Darüssəlamı,
Heç kimsənin yoxdu belə məqamı.
Kakilin hədisi, zülfün kəlamı
Şərhi-Mütəvvəldi kitab içində.

* * *

Ey sevdiyim, səndən cüda düşəli,
Nə səbrü sükunun, nə taqətim var.
Sənsən sözü, fikrim, zikrim, xəyalım,
Sanma ki, bir özgə hekayətim var.

İkisi birləşib zülm edib mana,
Güvah yox arada, qorxuram dana;
Üz görmə, sultanım, gəlmişəm sana
Mərdümi-çəşmindən şikayətim var.

Eyib yoxdur ətvərində, xuyində,
Şirin söhbətində, göftüguyində,
Qoyuban getmədim canı kuyində,
Şərməndəyəm, səndən xəcalətim var.

Badi-səba, dəymə yarın zülfünə,
Pərişan eyləmə xətirim yenə.
Bəlkə nəşib ola yetişə mənə,
Onda könül adlı əmanətim var.

Tab etməyib keşa-keşi-sövdəyə,
Fərhad dağa qaçdı, Məcnun səhrayə,
Şikəstə Zakirəm, cövrü cəfayə,
Onlar tək deyiləm, dəyanətim var.

* * *

Ey cismimin canı, gözümün nuru,
Eylədiyin əhdü vəfadən utan!
Gecə-gündüz çəkər kimi dərində
Çəkdiyim cövr ilə cəfadən utan!

Əbəs yerdə xəcil oldum arada,
Əqlü huşu verdim fənayə, bada...
Gözüyaşlı məni qoyub burada,
Qeyr ilə sürdüyün səfadən utan!

Eylədin həvalə eşq odun cana,
Gördüm ki, yanırım, çəkildin yana;
Canın nisar edən Şeyx Sənana,
Vəfadə düxtəri-tərsadən utan!

Ey bimürvət, neyləmişdim sənə mən,
Rahi-ümmidimə döşədin tikən.
Məhəbbət yolunda bəlalər çəkən
Züleyxadan, Şirin, Leyladan utan!

Şikəstə Zakirəm, sevmişdim səni,
Atəşi-fəraqə yandırdın məni;
Həq dost tutmaz iqrarından dönəni,
Bəndeyi-xudason, xudadən utan!

* * *

Eşitdim gözəllər seyrə çıxıbdır,
Getdim, gördüm canlar alan gəlməmiş.
And verib soruşdum bir-bir, dedilər:
Fəqir, səni dərdə salan gəlməmiş!

Əyyami-zimistan keçib, gələ yaz,
Mükəddər xatirim bir dəm açılmaz;
Yüz min təbib olsa yaram sağalmaz,
Özü məni dərdə salan gəlməmiş.

O sərvəri-xuban, o şahi-sənəm
Mübarək əlilə etməsə mərhəm,
Gözümün qan-yaşı qurumaz bir dəm,
Oxu sınıb dildə qalan gəlməmiş.

Müsəlsəl geysusun töküb rüxsarə,
Siyah sürmə çəkib çeşmi-xumarə;
Dəli könül, gör başına bir çarə,
Gözü sərxoş, zülfü ilan gəlməmiş.

Zakir ilə yoxdur ülfəti əgər,
Cəm imiş dərində eşq əhli yeksər;
Təkəllümə gəlib vəfah dilbər,
Soruşub: "bəs neçin filan gəlməmiş?"

* * *

Əyyami-zimistan keçdi, sevdiyim!
Dur seyr elə, işrət baharıdır bu!
Rəna qamətine baxıb xələyiq
Desinlər ki, kimin nigarıdır bu?

Sübhədən qol-boyun yatmaq çağdı,
Dərdü qəmi kənar atmaq çağdı,
Gəl savaşıma, alıb satmaq çağdı,
Keçirmə, məhəbbət bazarıdır bu.

Can quşun, ey əcəl, arasan təndə,
Onun hökmü nə səndədir, nə məndə;
Qaçıb daldalanıb künci-bədəndə,
Bir laçın gözlünün şikarıdır bu.

Hər aşiq ki, gəlsə səri-kuyinə,
İlişir yüz yerdən tari-muyinə.
Könül çox dolanır dövrü-ruyünə,
Heç deməz, hərami güzəridir bu.

Əmanətim budur, Aallahı sevir,
Nəşimi yol üstə dəfn eyləsinlər.
Ötəndə, keçəndə vəfalı dilbər,
Desin Zakirimizin məzarıdır bu!

* * *

Əsib badi-səba, gül pırəhənin
Çək edəndə, bəyaz sinəndən öpüm.
"Səlli əla" deyim, sürtüm üzümü,
Kəbə qəndili tək məməndən öpüm.

Gəzib-gəzib gəlib oturub gəndə,
Kin, küdurət ortalıqda gedəndə,
Təkəllümə gəlib söhbət edəndə
"Bəri bax, bəri bax" deməndən öpüm.

İşim yoxdur sultan ilə, xan ilə,
Yolunda qoymuşam başı can ilə;
Oturub bir neçə növcəvan ilə
Şirin-şirin içib-yeməkdən öpüm.

Müddətdi həsrətəm, eyləmə haşa,
Ay qabağa, xumar gözə, yay qaşa,
Durub pərvanə tək dolanıb başa,
Siyah zülfün tutum, çənəndən öpüm.

Kəsilib könümün səbrü qərarı,
Al canımı qurtar bəri, sən tarı.
Öldürən zamanda Zakiri-zarı,
Əl saxla bir, qanlı qəməndən öpüm.

* * *

Əsib badi-səba, nüməyan oldu
Çaki-giribandan bir bəyaz məmə;
Şüai-şəms tək göz qamaşdırır,
Mən görmüşəm bunun kimi az məmə.

Hər ikisi biri birindən göyçək,
Nə öpmək mümkündür, nə də dişləmək;
Təxt üstündə qoşa şahzadələr tək
Şəklənib, oturub sahibaz məmə.

Gül qönçəsi kimi gülşən içində,
Behişt-i-bərin tək məskən içində,
Pirahən altında, çəpgən içində
Hər dəm edər bir-birinə naz məmə.

Könül nə çəkərsən munca intizar?
Sev bir ala gözlü, tər buxaqlı yar!
Ömri-dübarədir, xoş səfası var,
Gərəkdir kişiye qışü yaz, məmə.

Aşiqlik cahilin ağzına gəndi,
O kəsə meyl et ki, qədir biləndi.
Nə qaim sorandı, nə dişləyəndi,
Eyləmə Zakirdən etiraz, məmə!

* * *

İllər ayrısıyam, gəl qucaqlaşaq,
Sevdiyim, şikayət zamanı deyil.
Sənin gileyin çox, mənim günahım,
Onların nəhayət zamanı deyil.

Acı söz yaraşmaz belə bazara,
Şirin-şirin gəl danışaq bir para;
Keçən sərgüzəşti tulla kənara,
Bihudə hekayət zamanı deyil.

Qonum-qonşu gəlib şənlik olmamış,
Bizim üçün qara gündük olmamış,
Əngəl yığılmamış, tünlük olmamış
Oturmaq, fərağət zamanı deyil.

Sevgi sevgisinin ləbindən əmə, –
Bir ləzzəti dəyər iki ələmə.
Aç giribən bəndin, görünsün məmə,
Gizləmə, xəyanət zamanı deyil.

* * *

İstərəm ki, varım yarım kuyinə,
Şikvə edəm qəmi-pünhan əlindən.
Bilirəm ki, mənə fürsət tapılmaz
Dərində aşiqi-nalan əlindən.

Badi-səba, söylə ol sitemkara,
Ölürəm, eyləsin dərdimə çara,
Yoxsa məhşər günü pərvərdigara
Dad edib, çəkərəm aman əlindən.

Salıbdır könümü zülfün əzaba
Gecələr sübhədən yüz piçü taba;
Bir kimsə tapılmaz yetə səvaba,
Qurtara fəqiri ilan əlindən.

Atarsan, yıxarsan xeyli zamandı,
Usanmazsan, elə haman-hamandı;
Gözün mərdümünün işləri qandı,
Nə ox düşər, nə də kaman əlindən.

Kimsənin Zakirdən yoxdu xəbəri,
Qalmayıbdır hərgiz şənlik əsəri.
Hüsnünə xiridar olandan bəri,
Saf cana yetişib ziyan əlindən.

* * *

Yalvardım səbəyə: şərh et halımı,
Yolun düşsə, çeşmi-xumar yanında.
Dedi: sənin dərdin yen ziyadədir,
Çox danışmaq olmaz bimar yanında.

Can quşu mayildi daneyi-xalə,
Təmənnaşı budur yetə vüsalə;
Mən bilirəm gedəcəkdir zəvalə,
Zənəxdan dövründə, üzər yanında.

Gəl fərağət otur, dili-bədəməl,
Gəncineyi-hüsnə tapmaq olmaz əl,
Əfi kimi daim zülfi-müsəlsəl
Qıvrım-qıvrım olub yatar yanında.

Bilir ləli-ləbo çoxlardı mayil,
Bəlkə təmə edə bir əqli zayil,
Peyvəstə ox-yayın qəmzeyi-qatil
Çilləyə mindirib asar yanında.

Ol keçən dəmləri hamı Zakirin,
İtkin olub adı-samı Zakirin,
Qürbətdə çıxacaq canı Zakirin,
Yoxdu xeyirxahı o yar yanında.

* * *

Yar demişdi gələn bayrama gəlləm,
Ömür başa yetdi il arasında.
Tutub səri-zülfün, dönüb başına,
Şanə tək gəzəsən tel arasında.

Qaydasıdır, qara çarqat bürünür,
Siyah zülfün ucu yerdən sürünür.
Nə göyçək yaraşır, nə xoş görünür
Mina, inci kəmər bel arasında.

Gözümün yaşına qərq oldu tənim,
Bu hal ilə işim müşküldür mənim.
Səndən ayrılandan, ey gülbədənim,
Həq bilir, qalmışam sel arasında.

Piranəsər könül hər kimə yetər,
Uşaqtəbiətdir, gördüyün istər.
Onun sözlərinə qatışma, dilbər,
Dəli yola gedər el arasında.

Zakir, etibarı yoxdu dünyanın,
Aldanma xeyrinə, şerrinə anın.
Qoygilən başımı bəyaz püstanın
Can ver şirin-şirin, öl arasında.

* * *

Yenə bizdən küsüb bivəfa dilbər,
Kəsibdi ülfətin neçə müddətdi.
Səg rəqib sözünə etibar etmək, –
Bilməzəm, – xublarda bu nə adətdi.

Gədasını şah nəzərdən salınca,
Qəriblikdə hicran canın alınca,
Gözü yolda, boynu buruq qalınca,
Ölüm aşıqlərə xoş səadətdi.

Deyirlər ki, sabah gələcək yarım,
Şərməndoyəm, artıb dərdü qubarım;
Candan qeyri yoxdur özgə nisarım,
O da ki, ziyadə biləyaqətdi.

Yadlar ilə sürdün zövqü səfanı,
Tərk etdin iqrarı, əhdi-vəfanı;
Barı bizdən əsirgəmə cəfanı,
Nə qədər çox olsa canə minnətdi.

Mən demənəm dərdü qəmim az eylə,
Daim meylin meylim ilə saz eylə,
Düşəndə gah, gah sərfraz eylə,
Saf unutma bu Zakiri, mürvətdi!

* * *

Yeri, ey bivəfa, həq varsın işin,
Ömrümüzə xələl qatdığın yetər.
Yadlar ilə xəlvət aşına olub,
Aşikar boynundan atdığın yetər.

Dərdü qəm çökməkdən cana yetdim mən,
İnsafü mürüvvət eyləmədin sən;
Yandırıb şəm tək bizi sübhədən,
Özün rahat ilə yatdığın yetər.

Gah küsülü olub, gahi barışıb,
Bir saat keçməmiş ara qarışıb,
Tənəli-tənəli sözlər danışıb,
Əlini dizinə çatdığın yetər.

Nə cəfa çəkərik, nə can üzərik,
Bu gündən belə də yarsız gözərik;
Daş basarıq bağrımıza, dözərik,
Bu qədər özünü satdığın yetər.

Adam gərək bir üz qoya arada,
İqrarı, imanı verməyə bada;
İncitmə Zakiri bundan ziyada,
Bir usan, günaha batdığın yetər.

* * *

Kəman əbrulərin, ox kipriklərin
Mən olmuşam rozvən-rozvən içində.
O qədər ha peykan vurub sinəmə,
İtibdir bədənim ahən içində.

Badi-səba gətədi könüldən xəbər,
Söler noşiməni zülfi-müəttər;
Əlbəttə ki, bir gün zəvalə geder,
O əfi yatağı məskən içində.

Müsəlsəl geysunun xətdir işi,
Sübhün tülüinə bənzər gülüşü,
Sədəf dəhanında sərəsər dişü
Dürri-bihəmtadır mədən içində.

Təəccüb eylərəm, Allahü-əkbər!
Limu yetiribdir sərvü sənubər;
Qorxuram inciye bəyaz məmələr,
Pirahən altında, çəpkən içində.

Bu nə mürüvvətdi, ey şahı-xuban!
Əl-ələ tutuşub xürrəmü xəndan,
Edəsən qeyr ilə seyri-gülüstən,
Xəstə Zakir qala külxən içində.

* * *

Könül, obos yerə üzmə canını,
Xubların əhdində olmaz vəfası.
Avarə qoyarlar aşinalərin,
Yadlar ilə olur zövqü səfası.

Əqlü huşum gedib bir Leylivəşdə,
Məcnuni-şeyda tək düşmüşəm dəştə,
Gecə-gündüz dolanıram sərgəştə,
Vurubdur başıma kakil həvası.

Müddətdir dərdindən avarəyəm mən,
Karü şüglüm olub naləvü şiyvən;
Rəhmə gəlib, padişahim deməzsən,
Harda qalib bu dərgəhin gədəsi.

Hicrində gecələr kəsilib xabım,
Günbəgün artırır cövrü əzabım.
Nə fəraqə səbrim, nə vəslə tabım,
Bilməzəm bu dərdin nədir dəvası.

Zakirəm, kuyində eylərəm fəryad,
Məgər eşitməzsən, ey sərvə-azad?
Bidar eylər idi çalanda Fərhad
Şirini yuxudan, tişə sədəsi.

* * *

Kilki-qüdrət ilə katibi-qəza
Lövhi-cəbinində iki tağ çəkib.
Elə ki, yetişib ala gözlərə,
Hər birisin qaynar bir bulaq çəkib.

Olan səyin verib ləbü dəndana,
Onun üçün munca nəfi var cana.
Əzib ləli, qatıb abi-heyvana,
Qənd ilə yoğurub dil-dodaq çəkib.

Xubları çəkibdir şəhbazi-qəşəng,
Cilvəsində afət, qəmzəsində cəng,
Qaşü gözü xəttü xalı siyəhrəng,
Gərdəni, sinəni, üzü ağ çəkib.

Düzübdü səfheyi-rüxsarına dən,
Damü-geysulərə ilişir görən.
Xubları çoxbilən, məkkarü pürfən,
Aşiqi miskini sadə-saq çəkib.

Zakirinəm, ey bəvəfa dilborim,
İntizar çəkməkdən yanib cigərim;
Qoy baxsın üzünə həsrət gözlərim,
Müddətdir yolunda iştiyaq çəkib.

* * *

Kilki-qüdrət ilə katibi-qəza,
Maşallah, əcəb gözü qaş çəkib!
Xəttü xalə verib xeyli nəzakət,
Siyəh zülfü hamısından baş çəkib.

Gərdənin, qamətin qiyaməti var.
Hərəmi qəmzənin yüz afəti var,
Həqdir, tər buxağın lətafəti var,
Amma rüxi-alı çox qumaş çəkib.

Tərhi bir özgədir incə miyanın,
O mərmər sinənin, bəyaz püstanın,
Ədən dəryasında dürüci-dəhanın
İçində dürləri xoş tərəş çəkib.

Məşuqun işidir cəng ilə cədəl,
Bilir rəsmü rahu, eyləməz əməl,
Çəkəndə aşiqi noqqası-əzəl,
Dilində ah, gözlərin yaş çəkib.

Ol zalimü bədxu, şuxü sitəmkar
Zakirin halından deyil xəbərdar.
Eşq əhlini edən dərdə giriftar,
Heyf ki, xubları bağı daş çəkib.

* * *

Gecə-gündüz həsrət çəkən gözlərim!
Səbr eylə, yetirərəm dildarə səni.
Necolsa¹ sürterəm xaki-payinə
O şuxun, yalvara-yalvarə səni.

Müddətdi görünməz ol cəmalı gün,
Çəkilib köksümə yüz dağü düğün.
Ya ölərəm, ya da yetirərəm bu gün
O iki nərgisi-bimarə səni.

Qan tökərsən birdən ayrı düşəndə,
Xəlv içrə abi-ru qoymadın mende;
Dəxi bir də gətirmərəm gələndə,
Tapşırıram türreyi-tərrarə səni.

Hər yerdə ki, görşən bir səhi gərdən,
Əqlini, huşunu aparır sərdən;
Bir adam yoxdu ki, bu bəlalərdən
Çıxarıb bir kərə qurtara səni.

Baxa-baxa xalü xəttə, üzərə,
Zakirin gününü eylədin qarə;
Bir dərdə salıbsan, tapılmaz çarə,
Görüm ki, olasan biçarə səni.

* * *

Gecə-gündüz canan deyib ağlaram,
Yarəb, belə bilirmola² yar məni?
Mən ki, anı çıxarmazam yadımdan?
Yadına salırmı ol nigar məni?

Sevgi-sevgisinə halın bildürür,
Həsrətin çəkdiyim neçə ildürür³,

Ənqəribdir, bu gün, sabah öldürür,
Deyin bimürvətə intizar, məni.

Hazır olsa bir məclisə yüz adəm,
Dərlərdi filani burdadır, əbsəm!
Axır elə oldum rüsvayı-ələm,
Düşmənlə tənə eylər, dost qınar məni.

Əhd ilə iqrarı qoyub kənara,
Eşitdim ki, həmdəm olub əğyara,
Eyləməsin – deyin o sitəmkara, –
Tay-tuş arasında şərmsar məni.

Zakirəm od tutdu, alıxdı cigər,
Tağafül etməsin, Allahı sevrə;
Bundan sonra danmaq nə yana yətdər,
Qəmi-hicran aldı aşikar məni.

* * *

Gəzmişəm cahanı mən, görməmişəm
Sənin kimi gözəl ellər içində.
Bərabərin yoxdu hurü pəridə,
Tək düşübsən mələk-mənzər içində.

Fətılə-fətılə tökülüb telin,
Aparır ləzzəti o incə belin.
Sədəf dəhanında nisbətədir dilin
Müqəşşər badama şökkər içində.

Zərrocə eyib yox ay yanağında,
Qaşında, gözündə, tər buxağında;
Sənəmlər oturmuş solü sağında,
Sən məhi-tabansan ülkər içində.

Şuai-şəmsdir cəsədin, canın,
Aparıbsan əqlin şahü gədanın;
Tər sinədə guya bəyaz püstanın
Hübabdır eyni kövsər içində.

¹ Necə olsa

² Bilirmi ola

³ İldir

Ey səxa mədəni, ey kərəm kanı!
Neçün tanımazsan yaxşı-yamanı!
Bu qədr qulun var dərinde, hamı
Zakir tək vəfali çəkər, içində?

* * *

Gözüm yolda qaldı, könül intizar,
Gəlmədi canandan bir xəbər mənə.
Qəm tutub yaxamı, hər yana dartar,
Nə həmdəm tapılır, nə yavər, mənə.

Qəhbə fələk xub susayıb qanıma,
Bir kimsənə yoxdur gələ yanıma,
Eşq atəşi bir od salıb canıma,
Yanmaqda yetişməz səməndər mənə.

Necə ki, onunla həməzəbən idim,
Xəlq içində sultan idim, xan idim,
Bir müddət yar ilə mehriban idim,
Gör nə oyun tutdu bədnəzər mənə.

Hərcayi sözüne etibar olmaz,
Bihəyədə namus olmaz, ar olmaz.
Cəfa çəkmə, məndən sənə yar olmaz –
Dönə-dönə dedi o dilbər mənə.

Zakirəm, sızlaram misli-əndəlib,
Tapmayıb dərdimi, çəkildi təbib.
Bəxtəvər başına sənün, ey rəqib,
Xeyir sənə qismət oldu, şər mənə!

* * *

Gül üzün həmdəmdi müəttər zülfə,
Öz nəkhəti bəsdir, gülab istəməz.
Anı seven gedər həşt-behiştə,
Divanədən kimsə hesab istəməz.

Hərəmi qaşların fitnədir karı,
Anı pənahında saxlaya tarı,
Ləblərin sərməsti, gözün xumarı
Sağər tələb etməz, şərab istəməz.

Döza bilməz tənhalığın qəhrinə,
Saqiyyə-dövrənin cami-zəhrinə;
Dərdü-qəmin göndər könül şəhrinə,
Heç sultan mülkünü xərab istəməz.

Hər yerdə aşiqi-binəva tapar,
Əqlini, huşunu çaliban çapar,
Nə kami-dil verər, nə könül yapar,
Məgər xubirulər səvab istəməz?

Zakirəm mənə sana ey padişahım,
Yetirmə fələyə naləvü ahım;
Vur boynumu, gör var isə günahım,
Sevdiyim, bu qədr əzab istəməz.

* * *

Günəş rüxsarına töküb züflərin,
Yalvarıram, yapışıram yüz olmaz.
Heç bilməzəm mənəim bəxti-siyahım
Nə şami-tirədir ki, gündüz olmaz.

Aralıqda bədxah olmasa əgər,
Sevgi sevgisindən olmaz mükəddər;
Nə qədr ki, rəqib sağdır, o dilbər,
Bilirəm ki, bizim ilə düz olmaz.

Bir qul sultanına etsə xəyanət,
Yaşınır görəndə, çəkir xəcalət,
Gün səri-kuyinə düşər, nəhayət,
Dayanıb bir saat üzbəüz olmaz.

Siyah zülfün dal gərdəndə bir qulac,
Sona çıqqası tək ucları qıyqac,
Belə türə, belə geysu, belə saç,
Belə işvə, belə qaşu göz olmaz.

Ayağına düşüb sərvə-qamətin,
Gərdəni minanın, boyu afətin,
Dedim: Zakir ilə varmı ülfətin?
Dedi: gözəllərdə doğru söz olmaz.

* * *

Ləbin şərabından məst olan aşiq,
İnanma, sağəri səhbəyə baxar.
Rüxsari-alının həsrətin çəkən
Nə günə göz açar, nə ayə baxar.

Rövnəqi pozulub otağımızın,
Ziyası qalmayıb çırağımızın;
Nəkhəti-zülfündən dimağımızın
Müəttər olmağı səbəyə baxar.

Əvvəl aldın əqlü huşu kəmalım,
Quru nəfəs qalıb, əyandı halım.
Dəxi nə istərsən, bimürvət, zalım,
Şah olan əhvali-gədəyə baxar.

Səngdil sənəmin nə binası var,
Deməz aşiqimdi, müddəası var,
Cəfanın da həddi, intəhası var,
Bəndeyi-xuda bir xudaya baxar.

Eşq ucundan oldum günü qarə mən,
Dönə-dönə yandım alovlarə mən.
Zakir deyər, nədim¹ o nigarə mən,
Nə dadə, nə ahü sədayə baxar?

* * *

Ləli-ləbin kimi sağəri-səhbə
Bulunmaz, sormuşam meyxanələrdən.
Sədəf dəhanından çıxan sözlərin
Qiyməti artıqdır dürdanələrdən.

Həsretinəm, görmək istərəm səni,
Dolanım başına, incitmə məni!
Günəş camalından götür bürqəni,
Xubilər yaşınmaz divanələrdən.

Həq bilir, bilməzəm eşqi danmağı,
Bülbül tək yaz sevib, qış usanmağı;
Məndən öyrənilər oda yanmağı,
Düşəndə xəbər al pərvanələrdən.

Xədəngin cismimi covşan eyləmiş,
Dəlik-dəlik, rövzən-rövzən eyləmiş.
Can quşu zülfündə məsgən eyləmiş,
Onunçün qorxuram mən şənələrdən.

Zakir, həzər eylə, bu çərxi-fani
Yola salmış Vamiq lə Sən'ani;
Fərhadü Məcnunun keçib dövrəni,
Sənsən qalan ancaq mərdanələrdən.

* * *

Lövhi-cəbinində katibi-qəza
İki "nun" çəkibdir ağın üstünə;
Müjganın sayəsi yırtıb üzünü,
Qan tökülüb gül yanağın üstünə.

Müsəlsəl geysulər ruxi-al üzrə,
Bir buluda bənzər məhcəmal üzrə,
Pərtövi-hüsnündür xəttü xal üzrə,
Yoxsa gün düşübdür dağın üstünə?

¹ Nə edim

Ey dil, həzər eylə, zənəx çahından,
Keçmək olmaz zülfün güzərgahından,
İqdi-şəbnəm deyil, bülbül-ahından
Şərərlər yağmış bağın üstünə.

Hicran ləşkərinə könül divarı
Olubdur bir möhkəm qələvü barı,
Hüsnün sər-əsgəri, vəslin sərdarı
Haçan gələ bu sığnağın üstünə.

Nə qədər var idi tondə ixtiyar,
Gəlmədin, ta oldum zarü biqərar,
Bari ölən dəmdə, ey lalə-üzar,
Gəl Zakiri-sinədağın üstünə!

* * *

Mən öləndən sonra, deyın dildara,
Yadlar ilə deyib-gülməsin barı!
Xəstəliyim görməyə ki, gəlmədi,
Dexi mezarıma gəlməsin barı!

İqrarının üstə möhkəm olmadı,
Dövründə könlümüz xürrəm olmadı,
Çünki bizim ilə həmdəm olmadı,
Canımızı oda salmasın barı!

O gözləri nərgiz, zülfləri sünbül,
Xətti-tər bənövşə, yanaqları gül,
Dərdimə ki, dərman eyləyən döğül,
Əhvalımı xəbər almasın barı!

Nə müddətdən bəri ol padişahım,
Üz döndərib məndən ümmidgahım;
Ya öldürsün, ya da cürmü günahım
Gündə bir üzümə çalmasın barı!

Adəm idi məkanda, yerində,
Əqlü huşu qalmayıbdır sərində,
Kəminə çəkərdi Zakir dərində,
Onun təqsirinə qalması barı!

* * *

Məşşatə gözüne sürmə çəkəndə
Sanasan, gözümə bıçağı çəkər,
Sərasər üzülür rışteyi-canım,
Eylə ki, zülfünə darağı çəkər.

Bilmədim qədrini günəş camalın,
Sürəhi gərdənin, çöhreyi-alın.
O aşiq bilir ki, qədrin vüsəlin,
Bir müddət möhnəti-fərağı çəkər.

Xumar-xumar o baxmağı gözlərin,
Yəğmaləyib solu, sağı gözlərin.
Hərəmi qaşların, yağı gözlərin
Yay silkər, ox atar, sədəğı çəkər.

Xublarnın yaxşısı olmaz kömməhəl,
İşarı edən tək gələr əlbəhəl;
Bir para əhli-hal olmayan gözəl
Zənəxdanı gizlər, qabağı çəkər.

Mənsur tək çəkələr dara Zakiri,
Yandıralar alovlara Zakiri,
Eylesələr para-para Zakiri
Necə dost kuyindən ayağı çəkər?!

* * *

Müddətdir həsrətəm, bir gəz, bəri bax,
O xan gözlərinin sədqəsi canım.
Könül şikarına şahibaz kimi
Çıxan gözlərinin sədqəsi canım.

Rüxsarına qoşa xallar düzülüb,
Yoluna baxmaqdan canım üzülüb;
Yuxusuz maral tək hərdəm süzülüb,
Axan gözlərinin sədqəsi canım.

Eşq əhlini qoymaz gələ yaxına,
Göz işləyən yerdən istər toxuna.
Sərasər bağrımı müjgan oxuna
Taxan gözlərinin sədqəsi canım.

Təsəlli verirdim mən öz-özümə,
Nazlı dilbər inanacaq sözümə;
Niqab altdan oğrun-oğrun üzümə
Baxan gözlərinin sədqəsi canım.

Şikəstə Zakiri gah şad eləyib,
Gahi bəndə, gahi azad eyləyib,
Könül xanimanın bərbad eyləyib,
Yıxan gözlərinin sədqəsi canım.

* * *

Müəttər zülfünün həsrətin çəkən
Gül iyləməz, müşkü ənbər istəməz.
Camalın müştəqı baxmaz günəşə,
Üzün seven bədri-ənvər istəməz.

Canü dili bəslər idim, sevərdim,
Tapşırıb cananə azala dərdim;
Qoşub bir-birinə bu gün göndərdim,
Bilməzəm, o bədxu istər, istəməz.

O şahibaz gözlərini görəndə,
Uçar mürği-ruhum, durmaz bədəndə;
Dilin soran baxmaz nabatə, qəndə,
Ləbin əmən şəhdü şəkkər istəməz.

Əlhəzər yay qaşın şux peykanından,
Vurar, yıxar, etmək olmaz yanından;
Gözəl seven gərək keçə canından,
Canımı istəyən dilbər istəməz.

Həddi yoxdur məndə cürmü günahın,
Həm müqəssirinəm, həmü güvahın,
Zakirin qətlinə bəsdir nigahın,
Əl vurma, qəbzei-xəncər istəməz.

* * *

Nə zülmələr qaldı mənim həqqimdə
Eyləməmiş o bivəfa, görəsən?
Yandığma görə alovlarına,
Hələ, bari beş gün səfa görəsən.

Yaslandım dərində bir neçə müddət,
Bir zaman müyəssər olmadı xəlvət;
Vüsahında mümkün olsa fərağət
Səhldir hicrində cəfa görəsən.

Qəm evində paybəstə olduğum,
Halperişan, dilşikəstə olduğum;
Bəstəri-möhnətdə xəstə olduğum,
Deyən varımı biinsafa, görəsən?

Nazlı dilbər özgələre ad olsa,
İşim, gücüm nalə olsa, dad olsa,
Dəli könül dost kuyindən yad olsa,
Kəsilərimi bu qafqafa¹, görəsən?

Zakir, hər yetənə özün uduzma,
Dərdü qəm çərisin² dövrənə düzme,
Əbəs yerə cəfa çəkmə, can üzmə,
İnanma, xublardan vəfa görəsən.

¹ Qafqafa – deyişmə

² Çəri – qoşun

* * *

Nə yaraşır sana, divanə könül,
Həmdəm olmaq yərə bu gündən belə?
Vədə yaxınlaşıb, köçmək çağıdır
Bir özgə diyarə bu gündən belə.

Sərvqamotlərə su kimi axma,
İnani-məqsədi öldən buraxma;
Mürüvvət eylə, bax tariya, baxma
Çöhrəvü rüxsarə bu gündən belə.

Sal yadına keşa-keşin məhşərin,
Qafilən, özündən yoxdur xəbərin;
Ənqəribdir ola cimsi-pərvərin
Tömə murü marə bu gündən belə.

Yüyürüb, yortmaqdan abü ələfə,
Ovqati-əzizi verdin tələfə;
Yıx özünü xaki-deri-Nəcəfə,
Çox gözmə avarə bu gündən belə.

Şərn eylə nəbidən, utan xudadən,
Usan təməşədən, zövqü səfadən;
Dəxi bəsdir, bu vətəyi-bələdən
Çəkil bir kənarə bu gündən belə.

Zəbt edə bilmədin çıxmış gözünü,
Xəlq içində rüsva etdin özünü;
Bu rahi-xətadən döndər üzünü
Qadirü qəffarə bu gündən belə.

Ömür keçib, az qalıbdır həyatın,
Ləhvü ləəb ilə keçdi ovqatın;
Dosta layiq yoxdu, Zakir, sovqatın,
Gör başına çarə bu gündən belə.

* * *

Nə müddətdi iştiyağın çəkirdim,
Şükür həqqə, pərizadə gedirəm.
Çərxin sitəmindən, dövrün zülmündən,
Gözəllər şahına dada gedirəm.

Mən ona çəkərəm, o mənə sultan,
Hər nə hökm eyləsə-bəndeyi-fərman.
Möhnətima çarə, dərdimə dərman
Edən yoxdu bu arada, gedirəm.

Gecə-gündüz qan tökülür didəmdən,
Yarımadım hərgiz yarü həmdəmdən;
Ya öldürsün məni, qurtarsın qəmdən,
Versin muradımı, ya da gedirəm.

Baş ağardı, ömür keçdi yarıdan,
Qurtarmadıq hərgiz ahü zarıdan.
Bu gün neçə gündü canan sarıdan
Yetibdi guşuma səda, gedirəm.

Zakirəm, sızlaram misli-əndəlib,
Görüm, ya görməyim üzün, ya nəşib?
Hal-pərişan, dil-nigaran, müztərib,
Sərdarım bir murada gedirəm.

* * *

O qədər gəlmədi intizar öldüm,
Deyin, indən belə yara gəlməsin.
Gözü yolda natəvanım var, – deyəm,
Zəhmət çəkib bu diyara gəlməsin.

Əgər ağlamağa olsa həvəsi,
Səd əmanət, uca çıxmasın səsi,
Deməsinlər yoxdu bir kimsənəsi,
Xəlq üzünə geysin qara, gəlməsin.

Biganələr sarayına varmasın,
Dırnaq çalıb gül üzarı yarmasın,
Amandı, baş açıb, əl aparmasın
Siyah zülfi-tabdara, gəlməsin.

Yar olan gərəkdir yana yarına,
Qəmü möhnət çəkə qəmküsarına.
Səbr etməkdən qeyri qəza karına,
Yoxdu dəxi özgə çara, gəlməsin.

Həsret ilə getdi Zakiri-xəstə,
Badi-səba, yetir ol çeşmi məstə,
İşdir, yolu düşsə məzarım üstə,
Pünhan gəlsin, aşikarə gəlməsin.

* * *

Ömür keçdi, insaf elə, sevdiyim,
Nə müddətədi dərdü möhnət çəkərəm.
Hər kəs öz yarını çəkib yanına,
O ki mənəm, elə həsrət çəkərəm.

Bahar fəslı cl şad olur sərəsər,
Hərgiz məndən özgə yoxdu mükəddər.
Nəkhəti-zülfünü nəsimi-səhər
Gətirsə, ziyadə minət çəkərəm.

Gül ilə hənzəban olubdu bülbül,
Açılıb bənövşə, yasəmən, sünbül.
Dolanıb başına, mürüvvət degül
Bu qədər ki, sonsız xiffət çəkərəm.

Mey içir gülşəndə məşuqə aşiq,
Mən qalmışam təkü tənha, nə layiq?
Bir para dərdimi bilir xələyiq,
O ki, bir parasın xəlvət çəkərəm.

Qoyubsan könlümü cövrü cəfadə,
Gözüm yollardadır, əlim duadə.
Şikəstə Zakirəm, ruzi-cəzadə
Bu qisası səndən, əlbət, çəkərəm.

* * *

Pirənəsərlikdə bir novcavanın
Oxları sinəmə kargər olmuş.
Atdı, vurdu, yıxdı, keçdi çəpəndaz,
Könül əqəbincə dərbəder olmuş.

Yetişən zamanda başa sinnü sal,
Didarını görçək rəf oldu məlal;
Gəlib təravotə gülşəni-xəyal,
Şükufələr açıb barvər olmuş.

Həvavü hovəsi sanmayın asan,
Şiri-nəri eşq eyləyər bəndivan.
Görmədinmi, necə o Şeyx-Sənan
Düxtəri-tərsayə xidmətgar olmuş!

Pirlik etmişdi məni sərsəri,
Qalmamışdı zövqü səfa əsəri;
Ol qönçədəhanı göləndən bəri
Nəzmi-təbim yenə pürgühər olmuş.

Yüz huriyü qılman olaydı hazır,
Mu qədori ülfət etməzdi xatir;
Bu gün neçə gündür qocaman Zakir
Tazə-təri sevmiş, tazə-tör olmuş.

* * *

Pirənəsərlikdə bir növcavanın
Piyalə çeşminin məstənəsiyəm.
Dolanıb başına şam ta səhər,
Şəmi-camalının pərvənəsiyəm.

Eşq əhlinin işin məndən al xəbər,
Hər aşiq olurmu sahibi-hünər?
Yanmağa kahildir, odda səməndər,
Mən özüm bu yolun mərdanəsiyəm.

Sərasər sövdayi-eşqi tərsanın
Apardı əqlini Şeyx-Sənanın,
Fərhad – Şirinin, Qeys – Leylanın,
Mən də bir pərinin divanəsiyəm.

Qurbanam özünə, həm yoldaşına,
O xumar gözünə, hilal qaşına.
Nə olur pinhani bir sirdaşına
Deyo: “filaninin cananəsiyəm”.

Mən Zakirəm, budur sözüm, söhbətim,
Nadan ilə yoxdur hərgiz ülfətim,
Hamı bir xiridar, bilə qiymətim?
Mərifət gəncinin dürdanəsiyəm.

* * *

Piranəsərlikdə hərcayi könül
Bir tazə cavanın bəndivanıdı.
Tərk eyləyib olan şüglü karını,
Kəbeyi-kuyinin pasibanıdı.

Fərar eyləmişdi dili-sərsəri,
Bu gün badi-səba gətirdi¹ xəbəri;
Söylər ki, məskəni gedəndən bəri,
Bir pərinin zülfi-pərişanıdı.

Sərasər sinəmi oxları dəlib,
Bu gün sabah köçməliyəm, enqərib,
Cəfa çəkmə, dur üstümdən, ey təbib,
Tökülən didəmdən cigər qanıdı.

Müddətdi düşmüşəm qürbət diyara,
Kimsədən olmadı dərdimə çara,
Gecə-gündüz baxar gözüm yollara,
Bir laçın gözlünün nigaranıdı.

Deme ki, çıxıbdır xeyirdən, şordən,
Bədöv at ölüncə qalmaz hünərdən,
Sevdiyim, Zakiri salma nəzərdən
Qədr eylə ki, lələ guhər kanıdı

* * *

Piranəsərlikdə hərcayi könül
Hər zaman bir çeşmi-məstənə sevr.
Məgər heç düşünməz qobahətini,
Cəlib növrəsində cavanə sevr.

Qəm deyildi sevsə idi əzəllər,
Eşidən tən edib indi bəzəllər;
Deməz, mənə qədr eyləməz gözəllər,
Əbəs yerə olub divanə, sevr.

Aşiqlik işində xeyli pürfənəm,
Fərhada, Vamiqə, Məcnuna tənəm;
Hər gözəl sevnə aşiq demənəm,
Sevən mənəm kimi mərdanə sevr.

O gündən ki, göz evindən gedibsən.
Gülüstana gülzar etməmişəm mən.
Ləblərin sərməsti, ey qönsçədəhan.
Nə mey istər, nə də meyxanə sevr.

Müddətdir çəkərəm qalmaqalımı,
Heyf ki, görmədim gül camalımı.
Zakirəm, sevmişəm rüxi-alımı,
Necə ki, atəşi pərvanə sevr.

¹ Gətirdi

* * *

Sevdiyim, bir yerə cəm eylesələr,
Məhvəşi-dövranı, sənə yetişməz.
Çıxarıban gətirsələr Misirdən
Yusif-i-Kənanı, sənə yetişməz.

Sanasan içində gül pirəhənin
Bir bərgü-səməndir cəsədin sənin.
Quzu quyruğundan tədir bədənin,
Şərayi-Yəmani sənə yetişməz.

Həqdi, gözəl çoxdu bu vilayətdə,
Hərgiz ola bilməz son məlahətdə;
Ey dürri-nasüftə, qədrü qiymətdə
Yaquti-rummani sənə yetişməz.

Müştəridir sənə Zöhrə fələkdə,
Gecə-gündüz ovsafını deməkdə;
Bərabərin yoxdu göydə, mələkdə,
Behiştin qılmanı sənə yetişməz.

Vəsfən demək üçün sənün tək şahın,
O çöhrəyi-alın, zülfi-siyahın,
Firdovsi, Cami tək gərəkdir məddahın,
Zakirin hədyanı sənə yetişməz.

* * *

Sevdiyim, dimədən sellər açılır,
Hər zaman düşəndə iraq gözlərin.
Gəlmədi söndürə cigər atəşin,
Hər biri bir qaynar bulaq gözlərin.

Kimin yolu düşsə xaki-dərinə,
Ox vurur köksünə mərhəm yerinə.
Belə kafər olmaz, aşıqlərinə
Qan uddurur çanaq-çanaq gözlərin.

Bir zaman var idi, görəndə məndən,
Ahuyi-xütən tək qaçardı gəndən.
Bildirdi xərabədi, ey qönçədəhən,
Elədi könlümü yataq, gözlərin.

Yığılıb bir yerə el qımar səni,
Deyər çox incitdi gedib-gələni.
Təəccüb eylərəm, neçin müjəni
Piltə tək yandırmaz çıraq gözlərin.

Səhbsan Zakiri cövrü cəfayə,
Yolunda canını verdi fənayə;
Ömür başa yetdi, ol binəvayə
Olmadı bir gecə qonaq gözlərin.

* * *

Sevdiyim, gələ-gör bahar fəslidir,
Könül istər gəzə bağı səninlə.
Gecə qucaqlayıb yataq qol boyun,
Bir də duraq səhər çağı səninlə.

Nə xoş səadətdir dodaq-dodaqda,
Məzə müqabilə, badə qabaqda.
Vermənəm aləmə xəlvət otaqda
Deyib, gülüb, danışmağı səninlə.

Xahi aqıl olam, xahi divanə,
Yoxdur ehtiyacım hürü qılmanə,
Gedərəm duzəxə məridü mərdanə,
Əsli budur sözün sağı səninlə.

Aşıqələr bağrını şan-şan elərsən,
Gündə birin kəsib qurban elərsən;
Hər qiya baxanda yüz qan elərsən,
Müsküldür dolanmaq, yağ, səninlə!

Ləbindir Zakirin abi-həyatı,
Dirildir ölünü hər ixtilatı;
Neylərəm şəkəri, qəndi, nəbatı,
Xoşdu mənə içmək ağu səninlə.

* * *

Sən gedəndən bəri, ey üzü dönmüş,
Gözlərəm oturub yol qabağında;
Soruşdum zülfünü səbadən, dedi:
Baş çəkər kəməre bel qabağında

Dad eylərəm, yetişməzsən harayə,
Neçün rəhmin gəlməz binəvayə;
Eşqin çox aşiqi verib fənayə,
Çör-çöp dayanarmı sel qabağında?

Müddətədi könlümü qəmzən alıbdı,
Gəlmədi, gözlərim yolda qalıbdı;
İndi deyirlər ki, çahə salıbdı,
Zənəx kənarında, tel qabağında.

Çin leşkerin çəkib zülfi-çəlipa,
Həstimi-nistimi eylədi yəğma.
Kimsə qınamasın, mən təkü tənha
Necə durum ağır el qabağında!

Olubdur vətəndən avarə Zakir,
Düşüb səhralərə, dağlara Zakir,
Hicranın yanında biçarə Zakir
Keyitkən koludu yel qabağında.

* * *

Sən gedəndən bəri, ey çeşmi xumar,
Əzəl gözlərimin xəbi çəkildi.
Nə dil qərar tutudu iştiaqından,
Nə gönlümün iztirabı çəkildi.

Səru-kuyin məhşər, qəddin qiyamət,
Qiyamət edərsən səətbesəət;
Hüsnün günəşindən çəkib xəcalət,
Çərxin məhi, afitabı çəkildi.

Dün naz ilə qədəm basanda bağa,
Şümşadü sənubər düşdü ayağa,
Süsən, sünbül, lələ üz qoydu dağa,
Bərgi-gülün rəngü abı çəkildi.

Harada düşsə ləli-ləbin sözündən,
Camü bədə çox deyərdi özündən.
Axır elə düşdü xəlqin gözündən,
Saqi götdü¹ meyi-nabı, çəkildi.

Zakirəm, sinəmi sipər bəlayə
Tikmişəm, at oxun, pənah xudayə!
Fərhad ilə Məcnun cövrü cəfayə
Beş gün gətirməyib tabı, çəkildi.

* * *

Sən sadə gözəlsən, qoyma, sevdiiyim,
Məşşatələr bəzək taxta üzünə,
Bərgi-gülə bənzər üzəri-alm,
Nə lazımdı ənlük yaxa üzünə.

İşləri xətdir çeşmi-məstanın,
Çalar, çapar, xərab elər dörd yanın;
Əmanət, əmanət, növkü-müjganın
Toxunmasın, qanar, yuxa üzünə.

Çıxıb aralıqdan küdürətü qəm,
İxtilat qatışıb qızışanda dəm,
Bəyaz cəbinindən gül kimi şəbnəm
Dumurcuq-dumurcuq axa üzünə.

¹ Götürdü

Gözlərini nərgiz, qaşlarını yay,
Heç növcəvan ola bilməz sənə tay;
Camalın görəndə daldalanır ay,
Günün nə həddi var çıxma üzünə?

Gələ gör Zakirin özün üstünə,
Sənin payəndəzin gözün üstünə,
Götür qoy başımı dizin üstünə,
Can verəyim baxa-baxa üzünə.

* * *

Səri-zülfün kimi titrər ürəyim,
Gələ-gör ki, səri- muyin istərəm.
Duzlu hekayətin, nəməki sözün,
Pəsəndidə xülqü xuyin istərəm.

Bir otaqda oturan biz ilə,
Könlümü aldıgın şirin söz ilə,
Eyhamü işarə, qaşu göz ilə,
Gahi həzin göftiguyin istərəm.

Səndən ayrıldıqdan bəri lalam mən,
Ümüd yoxdu gələn ilə qalam mən;
And olsun Kəbəyə xəstəhalam mən,
Can verməyə sərü-kuyin istərəm.

Kəsibsen bizimlə aranı nədən,
Nə müddətdən bəri yox gəlib-gedən,
İntizar çəkirəm ta ki, sübhədən
Ol badi-səbadan buyin istərəm.

Mən Zakirəm səni görəndən bəri
Düşmüşəm çöllərə dəli, sərsəri;
Neylərəm günəşi, mahi-ənvəri,
Üzürün anaram, ruyin istərəm.

* * *

Sifariş eyləsəm badi-səbadən,
Görən, dərdim o cananə deyərmi?
Dolanıb başına misli-pərvanə,
Od tutuban yanə-yanə deyərmi?

Bu sitəmlər dili-zarə keçdiyin,
Əl çəkməyib varə-varə keçdiyin,
Uzun illər günüm qarə keçdiyin,
Siyah zülfü pərişanə deyərmi?

Səg rəqibdən məclis olanda xali,
Çəkib bir kənara çəmni-qəzəli,
Üzün təmənnası, ləbin xəyalı
Salıb binəvanı qanə, deyərmi?

Səbadən olmasa əgər bir çarə,
Cürət eyləməsə deməyə yarə,
Bu əhval o türreyi-tərrarə,
Məhrəmdi, görəsən şanə deyərmi?

Zakirəm, kuyindən avarəyəm mən,
Karü şüglüm olub nəlavü şiyvən,
Yad eyləyib bir yol, yarəb, görəsən,
Harda qaldı o divanə deyərmi?

* * *

Soruşdum dibərdən: yoxsa bərgi-gül
Lətafəti tər bədəndən öyrənib?
Dedi: təqərrübü yoxdur o qədər,
Varsa da, eşidib gəndən, öyrənib.

Məhəbbət damını yırtıb çıxmağı,
Səyyadının xanımının yıxmağı,
Yeriyəndə dönüb dalı baxmağı
Ahunun balası səndən öyrənib.

Zahirdi qəmənin cigər sökməyi,
Can almağı, nahaq qanlar tökməyi;
Gözündə ox atıb, kaman çəkməyi,
Belə biləm, o pürfəndən öyrənib.

Ay, gün camalını görəndən beri
Sənsən dillərinin zikri, əzbəri.
Naqısdı vəsfində Zöhrə, Müştəri,
Çünki onlar özgəsindən öyrənib.

Görəndə Zakirdən istər yaşına,
Bimürüvvət qoymaz dönəm başına,
Deməz ki, pərvanə eşq atasına
Yanmağı binadən məndən öyrənib.

* * *

Təğafül eyləmə, ey badi-səba,
Tezlik ilə yetir yərə dərdimi.
Tutub səri-zülfün, dolan başına,
Söylə şuxi-sitəmkarə dərdimi.

Alıbdı sinəmi möhnətü vərəm,
Sübhü şam Allahdan ölüm istərəm,
Nə yar yazı bilir, yazam göndərəm,
Nə deyən var o dildarə dərdimi.

Səg rəqib bilməsin, düşərik qana,
Sərzəniş yetişər bəlkə canana.
Qorxuram cismü can alışıb yana,
Tapşırımışam dili-zarə dərdimi.

Üz qoyub üstümə küduretü qəm,
Yaş tökülür gözlərimdən dəmbədəm;
Alov tutar kağız, alışar qələm
Səbt etsələr hər tumarə dərdimi.

Mən Zakirəm, bu fələyə neylədim,
Vermədi muradım, dedim, söylədim,
Nə qədər ki, fikrü xəyal eylədim,
Çıxartmadı bir kənarə dərdimi.

* * *

Təğafül eyləmə, ey badi-səba,
Belkə o gül üzlü yarı görəsən.
Şərh edəsən ona dərdi-dilimi,
Bir vəsilə sala tarı görəsən.

Dolamb başına sərvə-rəvanın,
Döşən ayağına qaşı kamamın.
Xəbər alsə səndən: o binəvanın
Necə keçir ruzigarı görəsən?

Söylə ki, göz yolda könül, intizar,
Şəm tək oturub sübhədən ağlar,
Bu gün-sabah ölər, ixtiyarın var,
Nə olur gedəsən, bəri, görəsən.

Əmanətim budur, bir kənarə çək,
Yalvarıb, yapışıb, eylə əl-ətək;
Gölməkdə təğafül eyləsə, gərək
Məzəmmət edəsən, karı görəsən.

Zakir der: eybi yox xülqi xuyində,
Şirin söhbətində, göftiguyində.
Biz yad olduq, indi səri-kuyində
Kimin vardır etibarı görəsən?

* * *

Tökər səndən ayrı, ey çeşmi xumar,
Gecə-cündüz əşki-ali gözlərim.
Nə deyir-dincəlir, nə qərar tapır,
Dəmbədəm yadına salı gözlərim.

Başadək olmadı didarın qismət,
Qorxuram ki, ala canımı həsrət;
O qədər çıxmadı, gördü aqibət
Sən gəzən yerləri xali gözlərim.

Firqət odu məni yandırıb yaxar,
Sübhü şam didəmdən qanlı yaş axar;
Viran olmuş bağda dolanıb baxar
Gah irəli, gahi dalı gözlərim.

Nə bilsin düşəcək qürbət diyarə,
Sanırdı mümkündür daim nəzarə;
Baxmaz idi zülfə, xalə, üzarə,
Belə bilsə idi halı gözlərim.

Mən Zakirəm, nələr düşər xaşıma¹,
Çərki-fələk ağı qatdı aşma.
Bilirdim ki, əvvəl-axır başıma
Gətirəcək qalmaqalı gözlərim.

* * *

Xuraman-xuraman seyri-gülşənə
Al geyinib çıxma, Allahı sevir;
Sən bəşər deyilsən, suni-xudasan,
Yıxarlar cvimi, çoxdu bədnəzər.

Tək yaradıb səni xaliqu-eşya,
Mahi-bədrə bənzər rüxsari-ziba;
Arasında bini-siminin guya
Əngüşti-nəbidən şəqq olub qəmər.

Hər kəs gedib öz şüglünə, karına,
Mənəm düşən eşqin girü darına;
Bilməzəm əbrudur, can şikarına,
Ya şahbaz gözlərin açıb balü pər.

Diyarü-qürbətdə dili-divanə,
Necə tab edərdi qəmi-hicranə;
Nəkhəti-zülfünü məşami-canə
Gətirməsə gündə nəsimi-səhər.

Zakirəm, mən sənə olmuşam mail,
Danışığım hədyan, kəlamım zail;
Divanə sözüne qatmışam aqıl,
Dolanım başına, olma mükəddər.

* * *

Heç bilirson nə cəfalər çəkmişəm,
Uzun müddət yollarında, yar, sənini?
Nə olur danmaqdan, daldalanmaqdan,
Düşgününəm aləm-aşkar sənini.

Nə qədər ki, gəlir təndə nəfəsim,
Bülbülü-şeyda tək kəsilməz səsim;
Mənim səndən özgə yoxdur bir kəsim,
Yüz kimin-kimsənən o ki var, sənini.

Ayrımışdı məni bəxti-siyahım,
Gəlmişəm dərinə, ey padişahım;
Çək tiğini, gər var isə günahım,
Öldür, gordon mənim, ixtiyar sənini.

Tutmuş idim səri-kuyində mənzil,
Gecə-gündüz danışdırdım dilbədil;
İndi qəm evində sərparə könül
Əzəlki lütfünü arzular sənini.

Ayrı düşüb obasından, elindən,
Yenə əl götürməz xublar telindən;
Zakir, məgər usanmazsan əlindən
Saf canə yetişdi dili-zar, sənini.

¹ Xahişimə

* * *

Həqdi, gözəl çoxdu cahan içində,
Gözəldə bir neçə nişanə gərək.
Əvvəl aşiqinə mehriban ola,
Ondan qeyrilərə biganə gərək.

Gözəlin billur tək gərək bədəni,
Eyləyə özünə heyran görəni,
Yarlı-yaraşlıq boyu, gərdəni,
Nə uzun, nə gödək, miyanə gərək.

Ənbər xəcil ola zülfü buyundən,
Qəmə-rüxsarından, şəms-ruyundən;
Canlar təzələyə göftü kuyundən,
Sözünün hər biri dürdanə gərək.

Mərifətdə kamil, sinndə uşaq,
Qədir bilən, özü doğru, sözü sar.
Quzu quyruğu tək nazikü yumşaq,
Lərzə verə cismi hər yanə gərək.

Zakir nə yamandır halı dünyanın,
Əksik olmaz qalmaqalı dünyanın,
Dərdü sərdi mülkü malı dünyanın,
Can üçün bir belə cananə gərək.

* * *

Həqdi, gözəl çoxdu cahan içində,
Ola bilməz sənə nisbət hər gözəl.
Zərrəcə eybin yox başdan ayğa,
Ola bilməz sən tək sərəsər gözəl.

Müdrük ola, aqil ola əhli-hal,
Bilməyə ki, nədir hərgiz məkrü al,
Dişi gövhər, ağzı şəkər, dili bal,
Dodaqları qəndi-mükərrər gözəl.

Gözəlin bəzisi bədniyyət olur,
Qədrbilməz olur, bihürmət olur,
O ki, bir parası kəmcürət olur,
Çətin ələ düşər dilavər gözəl.

Gözəl olan gərək bizar olmasın,
Təmiz-təriq olsun, yassar olmasın,
Heç kafər bəndəyə düşər olmasın
Ev-əşiyi murdar, bihünər gözəl.

Şikəstə Zakirin varı var idi,
Öz boynuna şüglü karı var idi,
Xələq içində etibarı var idi,
Əbəs-əbəs saldı dərbədar gözəl.

Təcnislər

Qalmadı bir ovuc qəllə, biz acıq¹
Qurtulubdi bu afətdən o Dızaq²
Quru yerə zor eyləmiş bir acıq³,
Qəlbimizdən gedən deyil o dızaq⁴.

Qalır mola yarəb bizə bu damaq⁵,
Qılınc alıb səg rəqibi bu damaq⁶,
Qaragözlüm geyinibdir bu damaq⁷
Qəmər kimi şölə verir o dızaq⁸.

Qələm alıb əhvalımız yazarıq,
Qəhbə fələk fitnəsindən yazarıq⁹,
Qışın zəhmətindən çıxıb yazarıq¹⁰,
Qoyun-quzu cövlan eylər o dızaq¹¹.

Qarı düşmən ölsün gedək yasadıq¹²,
Qayım-qayım dost dərđini yasadıq¹³
Qadir Allah yaradıbdır yasadıq¹⁴,
Qayıtmanam təriqindən o dızaq¹⁵.

Qoyma rəqib dərğahına yaxalıq¹⁶,
Qəsdı bunu aparmıya yaxalıq¹⁷,
Qismət eylə bu Zakirə yaxalıq¹⁸,
Qızılgülə sarmaşıbdı o dızaq¹⁹

¹ Biz acıq

² Dızaq yer adıdır

³ Bizə çox

⁴ Od uzaq

⁵ Bu nəşə, sevinc

⁶ Budamaq, öldürmək

⁷ Bu dəmac

⁸ O üzü ağ//dizi ağ

⁹ Ya ağlarıq, zarıq

¹⁰ Yaz anıq

¹¹ Ot uzaqdır

¹² Yasadək (yasına)

¹³ Bağladıq (kəsdirdik)

¹⁴ Ya sadıq, sədaqətli

¹⁵ O düzəx (cəhənnəm)

¹⁶ Ey Allah

¹⁷ Rütbe

¹⁸ Yaxalıq, köynək

¹⁹ Dızaq, iki qarğa

* * *

Dəli könül nə düşübsən çöllərə,
Məgər usanmazsan yar aşığıdı¹,
Dost kuyindən gedən deyil bir yana,
Rəqibi-səgsifət yar aşığıdı.

Adəm gərək həzz eyləyə həvadən²,
Xatircəm ol getirmişəm həvadən³.
Laçın kimi qanad çaldı həvadən.
Sonanın bağırını yar aşığıdı⁴

Haçan ola canan gələ bu saça⁵,
Qorxuram ki, qanlı qəmzə bu saça⁶.
Qurban olum bu geysuyə, bu saça
Sənubər qəddinin yar aşığıdı⁷

Naşi sərraf fayda bulmaz o laldan⁸,
Xəbər alma bilən deyil o laldan.
Yara deyin əl götürsün o laldan⁹,
Ağ geysin ki, əcəb yar aşığıdı¹⁰

Qaş qaradı, xal həbəşi, gözələ¹¹,
Yığ dərđini bu canıma gözələ¹²,
Zakir meyl eyləməz yetən gözələ,
Bir büllur əndamlı yar aşığıdı.

¹ Yar aşığı, de

² Məhəbbətdən

³ Dəyirmanı, hava, dən getirmişəm

⁴ Yarmaq üçün sığıdı

⁵ Dodaq aç

⁶ Bu, qoxu saça

⁷ Yaraşığıdır

⁸ Lal-cəvahir

⁹ O aldan, qırmızı paltardan

¹⁰ Yaraşıq idi

¹¹ Göz ala

¹² Gözəmək

Dilbər, həsrətindən xəstə düşmüşəm,
Hicran qoymaz duram ayağa məni.
Çülqala zülfünə, basdır dərinədə,
Qoyma ki, bükələr ayağa¹ məni.

Gün camalın yüz min eyib tapdaya²,
Gürüsnəsən al başını tapdaya³,
Dərdü qəmin həddi nədir tapdaya
Sən salmasan əgər ayağa məni.

Hazır olsa bir məclisə o zalım⁴
Yenə mənim öz yaxamdı o zalım⁵
Piltə kimi dönə-dönə o zalım,
Yandırdı, buladı ayağa⁶ məni.

Çünki düşdün eşq oduna yan, yana⁷,
İnsaf eylə hər tərəfdə yan yana⁸,
Neçə aşıq döşənibdir yan-yana,
Kim çalıb onlara ayağa məni⁹

Qoşulmadı Zakir nocamə¹⁰ səndən,
Bəhs etmək olurmu nə camə səndən.
Nə ücret istəyirəm, nə camə səndən,
Tək qovma dərinədən ayağa¹¹ məni.

¹ Qoyma məni aya bükələr
² Tapdı aya
³ Tap dayə
⁴ Yüz alim
⁵ Öz yaxamdır, öz əlim
⁶ Yağa buladı

⁷ Yan, yan, a!
⁸ Yanana
⁹ Aya qəmənə, xəncəri?
¹⁰ Cama, şəraba qurşanmadı, alışmadı
¹¹ Ay ağa

Əlləri qurumuş məşşatə sənin,
Salıb gərdəninə o taq nədi?!¹
Məgər ki, dolanır hilal başına
Bəyaz cəbinində o taq nədi?²

Dərs alıb oxudum hərəyə³ gəldim,
Müskülüm bitmədi hərəyə⁴ gəldim.
Dərd əlindən yara hərəyə gəldim,
Artırdı qəmimi o taq nədi?⁵

İş görən hər kəsin öz kamalidi⁶,
Ariflər istəsə öz kamalidi⁷,
Aqbəti yoxdu öz kəmalidi⁸,
Cəhanın zərmişan o taq nədi...⁹

Cəbrail qalanda olar dəmindən¹⁰,
Lütf edib çıxardı olar dəmindən¹¹
Dürüst oldu pəri olar dəmindən¹²,
Yoxsa yanmış idi, o taq nədi¹³.

Xəstə Zakir, cövə dəymə, buqdan üz¹⁴
Hardan görşən səg rəqibi buqdan üz¹⁵,
Qorxuram ki, zərər çəkə buqdan üz¹⁶
Bir məkəs perindən o taq nədi¹⁷.

¹ Tövq, boyunbağı, nədir?

² Tağ, əyri (saç)

³ Hər aya

⁴ Haraya hər yera

⁵ O dexi nədi? // o da qınadı

⁶ Ağıl, kamalidir

⁷ Az kam atardı

⁸ Özgə malıdır

⁹ Tağı, öyrisi, gümbözi

¹⁰ O, ordomindən, koramotindən

¹¹ Onları lütf edib danudan, cəhon-

nəmdən çıxarar

¹² Ol er dəmindən, yeni Məhəmmə-

din nəfəsiylə Cəbrail qanad çaldı

¹³ Oda qanadı

¹⁴ Buğdanı üz

¹⁵ Boğ, cananı üz

¹⁶ Biğdan üz

¹⁷ O da qanadı (milçək qanadından qanayan üz bığa necə tab götürsün?)

Gün cəmalın göz yaşımı qurutdu,
Qoymadı bulut tək ayağam¹ məni.
Əl götürməz, gedər-gedər qayıdı,
Nə taptaq eyləyib ayağam² məni.

Qovğa günü Rüstəm ilə əzələm³,
Gələ bilməz meydanıma əzələm⁴,
Mən sərxoşi-peymaneyi-əzələm,
Xəliq məndən öyrənib ayağam məni⁵

Qaşlarındı rüxsarımda sərayer⁶
Həsretindən rəngim dönüb sərayer⁷
Dost qədəmin basdı bizim sərayer,
Demənəm kimsədən ayağam⁸ məni.

Yığılıb bir yerə arxayın⁹ olmuş,
Deyirlər bizimlə arxayın¹⁰ olmuş.
Oturub evində arxayın olmuş,
İmtahan eyləmiş ayağam¹¹ məni.

Zakir tək bəzminde oxumar¹² oldum,
Bir kamanəbrudən oxumar¹³ oldum,
Ləli-ləbin sordum oxumar¹⁴ oldum,
Yoxsa ki, tutubdur ayağam¹⁵ məni.

¹ A, yağam

² Aya, qəm

³ A Zalım

⁴ Zalım

⁵ Ayaq əmməni (badə içməyi)

⁶ Sərlövhe, aya başı

⁷ Sarı aya

⁸ Əskikəm

⁹ Arxa, ön

¹⁰ Ər xayın

¹¹ Ay ağam

¹² Xumar

¹³ Ox umar

¹⁴ Ah xumar

¹⁵ Ayağım, piyaləm

Laçın gözlüm, səndən cüda düşəli,
Abi-rəngim qaçıb ağulanmışam¹.
Döne-döne yarub canım-cigərim,
Eşqin atəşinə ağulanmışam²

Dərs alıb oxudum yazığam mana³,
Qış möhnət çəkdirir, yazığam mana⁴,
Ver şəfa ləbindən yazığam mana,
Zəhri-fəraqınla ağulanmışam.

Yaslanıram kəlbin kimi dəryaya⁵,
Xəstə cismim şəfa tapa, dəryaya⁶,
Tut əlimi qərğ olmuşam dəryaya
Zövreqim sınıbdır ağulanmışam⁷.

Hicr əlindən pərişanəm üzüldü⁸,
Qara bəxtim zülfün kimi üzüldü⁹
Dərdü qəm çəkməkdən canım üzüldü,
Ömür keçib, indi ağulanmışam¹⁰.

Mən Zakirəm dilim dönməz hər ada,
Göz yaşım tək ola bilməz hər ada,
Bir yol deməz görün qalıb hər adal
Müddətdi derində ağulanmışam¹².

¹ Qu kimi ağarmışam, qocalmışam

² A qalanmışam

³ Yazı qaınmağa, öyrənməyə

⁴ Yazı qəm mənə

⁵ Dərgahına

⁶ Tər yaya, tərleyə

⁷ A qollanmışam, qol açıb üzməyə

başlamışam

⁸ Yüz ildir

⁹ A zildir

¹⁰ Ağullanmışam

¹¹ Harada

¹² A, qovulmuşam

Nazlı dilbər, bu gün gülşən seyrinə,
Getdi, aparmadı üzülən¹ məni,
Möhnət leşkərinin kirəkeşiyəm,
Qoymayın qatardan üzülən² məni.

Dönə-dönə dərs almışam alimdən,
Dil mürğünə xallarındın alimdən³,
Sərü-zülfüm buraxmazam alimdən⁴,
Əgərçi dişləyə üzülən⁵ məni.

Qorxuram ki, səg rəqiblər kəmalə⁶,
Gecə-gündüz fikrim budur kəmalə⁷,
Bəd əsillər çətin yetər kəmalə,
Əgərçi oxuya üzülən məni⁸

Kəs başını harda görsən ərindi⁹,
Gələməyibdi Əli kimi ərindi¹⁰,
Yardan ayrı cismim elə ərindi¹¹,
Görsə də tanımaz üzülən¹² məni.

Hicran atəşinə can bazarıdı¹³,
Bağrım şan-şan edən can bazarıdı¹⁴.
Vəsiyyət çağıdı, can bazarıdı¹⁵,
Zakirəm, bilməyin üzülən¹⁶ məni.

¹ Özü ilə
² Ayrılan, üzülən
³ Dən alım
⁴ Əlimdən
⁵ Yüz ilan
⁶ Kam ala
⁷ Kam, az ala
⁸ Yüz il "Əmməni"

⁹ Əgər indi
¹⁰ Ər indi
¹¹ Əridi
¹² Yüz ilə, qarşı-qarşıya
¹³ Can yenə oridi
¹⁴ Canbaz ər idi
¹⁵ Can bazarıdır, ölüm ayağıdır
¹⁶ Özü ilə

Ömürlər səf edib, canlar üzmemiş,
Həmdəm olmaz ey dil, oturan¹, sənə.
Mənzili-məqsudə yetmək istəsən,
Həzrəti-Musa tək oturan² sənə.

Ciger yandı Hərərətdən yəx arac³
Şirin canın qəm oduna yəx arac⁴
Zülfün alır Hindi-Çindən yəx arac⁵,
Bəndeyi-fərmandır oturan⁶ sənə.

Sən ağasan mən sənün öz gədən,
Dil mürğünə verə bilməz öz gədən⁷.
Dəli könül umub-küsmə öz gədən⁸
Aləm bilir odur oturan⁹ sənə.

Uca dağlar dərdim ilə yar olmaz¹⁰,
Bir sinəyə ox dəyməsə yar olmaz¹¹
Əbəs yerə cəfa çəkmə yar olmaz
Rəqib ilə durub, oturan sənə.

Görməmişəm zülfün kimi tərlandı¹²
Xəstə canım şəfa tapıb tərlandı¹³
Zakir, qəsdin tutma qisə tərlandı
Çəkilib bir küncə oturan¹⁴ sənə.

¹ Sakin olan
² O Turi-Sina dağımı ansana
³ Buz axtar
⁴ Yaxar ac
⁵ Ya xərc alar
⁶ O Turan ölkəsi
⁷ Özgə den

⁸ Özgədən
⁹ Od vuran
¹⁰ Yarı olmaz
¹¹ Yara olmaz // yarılmaz
¹² Tər ilanı
¹³ Tərlənir
¹⁴ Otur an sana (saniyələri sana)

Ha deyirsən gələcəyəm, gəlməzsən,
Bu qədər insanda ayılan¹ olmaz.
Sənin qəmzən kimi xəncəri-xunriz,
Mənim bağrım kimi ayılan² olmaz.

Bir yerdə ki, şərh eyləyə araya³,
Arif gərək o mənanı araya⁴,
Saqi oldun sən ki, düşdün araya⁵,
Dəxi bu məclisdən ayılan olmaz.

Dərin dərya kənarında yaqusən⁶,
Tök rəqibin gözlərinə yaqusən⁷,
İnsafi yox, qəzəği yox yaqusən⁸,
Hərgiz sənə mayil ayılan⁹ olmaz.

Neçə aşiq can veribdir dərində¹⁰,
Neçəsi də pabəstədi dərdinə¹¹,
Muradımız hasil xaki-dərdində
Yatarıq illən, ayılan¹² odmaz.

Sonalar gölləri bulanıq olar,
Pilte cismim yanar bulanıq olar¹³
Görəndə Zakiri bulanıq olar¹⁴
Zülfün kimi bədxu ayılan¹⁵ olmaz.

¹ A, yalan

² Ovulan, parçalanın

³ Ər ayo şərh ede

⁴ Araya, axtara; öyrəne

⁵ Ortaya, araya

⁶ Ya qu quşusan

⁷ Ağu sən

⁸ Yağısan, düşmənisən

⁹ Mail olan, vurulan

¹⁰ Dövrəndə//dövründə

¹¹ Dərinlikdə

¹² Ay ilo

¹³ Qovlar, liflər yağa bulanar

¹⁴ Bulanıb, qovar

¹⁵ Ay ilan.

Heyf ki, bilmədim çay kənarında
Yetişən güşimə bu səda qıydı¹.
Yoxsa qətl-am edib xublar aşiqin
Səs səsə veribdir bu səda qıydı².

Çəşmimin yaşından dirilən³ olmaz,
Siyəh zülfün kimi dirilən⁴ olmaz,
Yar gəlməsə məndən dirilən olmaz,
Məni xəstə salan bu səda qıydı⁵.

Müjganları tökər yağı⁶ gölərin,
Əritdi cismimdə yağı gözlərin.
Qanlıdır aşikar yağı gözlərin
Bu yayı, bu oxu bu səda qıydı⁷.

Gündüz yüzə çıxa bilməz yarasan⁸,
Əfv olursan qulluğuna yarasan.
Etibar eyləmə, çarə yarasan⁹,
O biri şəfadi, bu səda qıydı¹⁰

Hahan qəmin yetər oldu üzə¹¹ yar,
Az qalıbdır Zakir canın üzə, yar.
Səri-zülfün qoma düşə üzə, yar,
Qorxuram üzəri bu səda qıydı¹².

¹ Qıy idi, səs idi

² Bu tamam ahü nalə, morsiyyo idi

³ Durulan, saflaşın

⁴ Diri, cəld ilan

⁵ Buse dağı idi

⁶ Ağu, zəhər

⁷ Bu sədəqi, ox qabısı idi

⁸ Sənin yarasan, gecə quşun

⁹ Ara-axtar sən

¹⁰ Bu səd, tamam ağı idi

¹¹ Yüzə yetdi

¹² Poza, dağıda.

Heç bilməzəm nəəqt vəqtədən sevdiyim,
Gözlərim yolunu bu saqi nədi?¹
Sən də bir insafa gələcəkənmi,
De görüm sözünün bu saqi² nədi?

Girib meyxanəyə xumariyəm³ mən,
Tutmuşam zülfünlə xumariyəm⁴ mən.
Şəhla gözlərinin xumariyəm mən
Dəxi bu piyalə, bu saqi nədi?

Qarışib çeşmimin abi cananə⁵,
Peyəndaz etmişəm abi cananə⁶.
Yüz kərrə can verdim abi cananə⁷.
Bir kərrə istədim bu saqi nədi⁸

Yaşılbaş sonasan, üzqan eylərsən,
Aşıqlər canını üzqan eylərsən.
Hər qiya baxanda üzqan⁹ eylərsən,
Bilməzəm dərinde bu saqi nədi?¹⁰

Neylədi, Zakirdən dəndanə yüzün¹¹,
Həbəşi xalların dəndanə yüzün¹²,
Necə tab gətirsin dəndanə yüzün¹³
Bir mөгəs pərilə bu saqi nədi¹⁴

Gəraylılar

Bənzər meyxanədə sərxoş
İki tərsayə gözlərin.
Dəxi sürmə nə hacətdir,
Can alır sayə gözlərin.

Kaman qaşın peyvəstdir,
Oxları dilnişəstdir,
Guya hinduyi-məstdir,
Giribdi yayə gözlərin.

Zülfün könüllər məskəni,
Pabəst eylər hər görəni;
Məcnun tək, aqibət, mənə
Salır səhrayə gözlərin.

Neyləmişəm o xunxarə,
Müttəsil baxar əğyarə,
Bir dəm eyləməz nəzzarə,
Məni-rüsvayə gözlərin.

Bir tərəfdən artırar çəm,
Bir tərəfdən edər mərhəm,
Həm öldürür Zakiri, həm
Qaçar horayə gözlərin.

¹ Busmaqdan qan ağlayacağam

² Doğrusu, sağı

³ Xum, şərab axtaram

⁴ Saçlarımla həmxasiyyət olmuşam

⁵ Abi nano qarışib, yəni göz yaşımıla
çörəyimi isladırım

⁶ Göz yaşımı cananımın ayağına axıt-
mışam

⁷ A bic, anana

⁸ Busə istədim, qınadı, məzəmmət etdi

⁹ Yüz qan

¹⁰ Busə qan bahasınadır?

¹¹ Üzün o yana döndü, üz döndərdin

¹² Çəhrayı, nargilə yanağın

¹³ Dişə, dişləməyə üzün necə tab etsin

¹⁴ Bir milçək qanadıyla vursa qanadar

* * *

Bəhri-bəlayə qərğ oldum,
Dişi durdanədən ayrı.
Yanmaqda məni bilməyin
Oda pərvanədən ayrı.

Saqi, məni namuradə
Dərdi-sər vermə ziyadə;
Hərgiz içərəmmi bədə
Çeşmi məstanədən ayrı?

Xəbər alsan mürği-canı,
Tari-mudur aşiyanı;
Bir-bir zülfü-pərişanı
Dolanır şanədən ayrı.

Sevdiyim məni dağ eylər,
Qeyr ilə ittifaq eylər,
Hər zaman seyri bağ eylər
Məni-divanədən ayrı.

Öləndə Zakiri-xəstə
Növcəvanlar dəstə-dəstə
Gəlməsin qəbrimin üstə,
Deyin, cananədən ayrı.

* * *

Bilməm neçin ölməyirəm
Bərkiyibdir üzüm sənsiz.
Həg bilir ki, öz işimə
Təəccübəm özüm sənsiz.

Qəmi-eşqin varə-varə
Əsər etdi dili-zarə.
Çıxsın, səndən özgə yarə
Əgər baxsa gözüüm, sənsiz.

Nəzər sallam solü sağa,
Bir kimsə yox danışmağa,
Bu qədər dərdi-fərağa
Axır necə dözüüm sənsiz.

Gələ gör ki, növcəvanım,
Qalmadı tabü təvanım;
Lal olub nitqi-zəbanım,
Tükənibdir sözüüm sənsiz.

Zakirəm, çəkirəm əfğan,
Bülbül kimi şəbi-hicran,
Əli qoynunda, sərgərdan
Nə vəqtədən gəzüm sənsiz?!

* * *

Bu növi qaşü göz olmaz,
Məgər bəxşi-xudadır bu?
Hər atanda yüz qan eylər,
Qiyamət oxu yadır¹ bu.

Dərində, ey padişahım,
Əflakə yetişdi ahım;
Bir demədin, qibləgahım,
Görün necə gödədir bu.

Bu qədər cülərəm şivən,
Sanma vəslin dilərəm mən.
Həmin bu yeter deyəsən
Kim, bizim binəvadır bu.

Məni-bidil, biqəranı
Öldür, qurtar səni tarı!
Kuyində görmək əğyarı –
Əlhəq, mənə cəfədir bu.

¹ Ox və yaydır

Yaya girib iki hindu,
Ox atar Zakirə hər su;
Çox görmüşəm çeşmə əbru,
Göz deyil, bir beladır bu.

* * *

Bu növi ki, çərxi-fələk
Bizim ilən mədar eylər,
Az çəkər ruzigarımı
Zülfün tək tirə-tar eylər.

Su oynağı olan mənzil
Səbz olmaya, mümkün deyil,
Göz yaşı tökdükcə könül
Dəxi də çox qubar eylər.

Yolunda keçmişəm sərdən,
Əbəs yerə bəyaz gərdən
Belə ki, saldı nəzərdən,
Kim mənə etibar eylər.

Zülfündü pəri-pərvazın,
Kimdir ki, çəkəməyə nazın,
Dəmbədəm çeşmi-şahbazın
Dil mürğünü şikar eylər.

Qəm ləşkəri dəstə-dəstə
Hər tərəfdən gəlir üstə;
Bilməzəm, Zakiri-xostə
Onsuz necə qərar eylər?!

* * *

Dedim dilbərə: ey zalım
Bu qədər də qan olurmu?
Dedi: pərvanə yanmaqdan
Şemə bir nöqsan olurmu?

Eşq əhlinə ol şəkərləb
Hər görünədə eylər qəzəb.
Öldürəndən sonra, yarəb,
Görən, peşiman olurmu?

Dil bağladım bir dilbərə,
Yıxdı evimi göz görə;
Əqli olan gözəllərə
Valehü heyran olurmu?

Sevdiyim, Allahı sever,
Ahımdan eyləmə həzər;
Ta əsməşə badi-səhər
Qönçələr xəndan olurmu?

Təbibə götürüb pərdə,
Dedim: bir od var cigərdə;
Dedi: Zakir, elə dərde
Təbibdən dərman olurmu?

* * *

Keçdi növbəti zimistan,
Yenə fesli-bahar oldu.
Əndəlibi-binevanın
Sənəti ahü zar oldu.

Yasəmənü gülü lələ
Bir çəməndə qurub halə;
Ərfügan tutub piyalə,
Nərgis içib xumar oldu.

Əmr olundu, abi-niysan
Cansızlara bəxş etdi can.
Yenə təzələndi dövrən,
Nə gözəl ruzigar oldu!

Səbzpuş olub çəmənlər,
Qaldıdı¹ hər şükufə sər.
Oyan, ey bəxti-bixəbər,
Yatan hamı bidar oldu.

Əlac oldu hər bimarə,
Tapıldı dərdinə çarə.
Elə, həsrət qalan yarə
Zakiri-dilfıkar oldu.

* * *

Könül, uyma bivəfayə,
Axır səni xərab eylər;
Salıb eşqin atəşinə,
Cigərini kəbab eylər.

Dil bağlama bir dilbərə,
İstər yolunda can verə.
Beş gün keçməz, əbəs yerə,
Görərsən, inqilab eylər.

O zaman ki, döner üzü,
Bəhanəli olar özü,
Açar, çəkər, iki sözü
Uzadıb bir kitab eylər.

Onlarda olmaz, müxtəsər,
Mehri məhəbbətdən esər.
Sənə biganədən betər
Cəfa verib əzab eylər.

Zakir, seven kəs novcavan
Görək eyləyə imtəhan.
Sonradan olur peşiman
Hər kimsə ki, şitab eylər.

* * *

Gecə-gündüz gözüm, könlüm
Qan-yaş tökər yar əlindən,
Baş alıb gedim nə yana
Bu iki xunbar əlindən.

Müddətdi, can idi xəstə,
Səngi-sitəmlə şikəstə;
Tapşırđım nərgisi-məstə,
Qurtardım bimar əlindən.

Düşmüşdü dili-divanə,
Dami-zülfı-pərişanə,
Aldı bir şəkl ilə şanə
Turreyi-tərrar əlindən.

Məşhər günü pirü novrəs,
Şikayət edəndə hər kəs,
Bəlkə deyəm, ey dadrəs!
Dad çeşmi-xumar əlindən!

Boynu buruq kəsib yanın,
Həmin ki, ola qurbanın,
Gəlməz Zakiri-şeydanın
Bundan qeyri kar əlində.

* * *

Gözəl çox olur, sevdiyim,
Sən nə ziyadə göyçəksən;
Zikri-ləbin dəhanımı
Gətirir dadə, göyçəksən.

Söylədi behiştədən gələn;
Sənin tək yoxdu müstəhsən.
Əvvəl elə bilirdim mən
Bizim aradə göyçəksən.

¹ Qaldırdı

Aşiq alıbdır dörd yanın,
Atarsan növki-müjganın,
Əsirgəməzsən peykanın,
Əcəb üftadə göyçəksən.

İxtilatındır məzəli,
Sözündən canlar təzəli,
Ellərdi bezək gözəli,
Vəli, sən sadə göyçəksən.

Hədyan söylər öz-özünə,
Qatışma onun sözüne;
Giribsən Zakir gözüne,
Bilməzəm yadə göyçəksən.

* * *

Günəş pərtövəfkənlili
Ruxi-zibadan öyrənmiş,
Tuti şəkkər-şikənlili
Ləbi-guyadə öyrənmiş.

Zülfün könüllər pənahı,
Qaşlarını qibləgahı;
Ahular tərzi-nagahı
Çəşmi-şəhladə öyrənmiş.

Sərkeşliyə olub mötad,
Üftadəsin eyləməz yad;
Bu şivəni sərvi-azad
Qədi-rənadə öyrənmiş.

Düşdükcə yadıma tellər,
Sızıldaram uzun illər;
Ahü əfğanı bülbüllər
Dili-şeydadə öyrənmiş.

Zakir tək mərdi mərdanə,
Can verir vəsli-cananə;
Oda yanmağı pervanə
Məni-rüsvadə öyrənmiş.

* * *

Neyləmişəm, incimisen
Yenə ey gülbodən məndən?
Zahirən, vardır təzadə
Sənə bir söz deyən məndən

Qəm evində zar olalı,
Eşqə giriftar olalı,
Yarımadıq yar olalı,
Nə mən səndən, nə sən məndən.

Mailəm çeşmi-qəzalə,
Olmuşam dərdə həvalə,
Əl götürməz ahü nalə
Gecələr sübhədə məndən.

Pərişan etdin halımı,
Əyibsən qəddi-dalımı;
Nə deyim, tanı zalımı
Xəbər alsə, görən, məndən?

Yox olub Zakirin varı,
Günbəgün artar azarı;
Xəbrdar eyləyin yarı,
Ey Allahı sevən, məndən.

* * *

Nəçin ol səngdil, bu mən
Çəkən əfğanə bir baxmaz?
Gözümdən seyl tək hərdəm
Axan al qanə bir baxmaz?

Götürüb qönçə sərpuşun,
Cəm eyləib əqlü huşun,
Veribdir bülbülə guşun,
Gülü xəndanə bir baxmaz.

Hanı Şirin, hanı Leyli,
Var idi aşiqə meyli;
Dəhrdən getdi gileyli,
Keçən dövrənə bir baxmaz.

Çeşmi-xumarın görəndə
Can çıxar durmaz bədəndə,
Mey içib sərxoş gözəndə
Dönüb məstanə bir baxmaz.

Səg rəqibi harda görçək,
Görərsən deyib güləcəkdir.
Mürüvvətdirmi Zakir tək
Münasib xanə bir baxmaz.

* * *

Nə müddətdir dost yolları
Bağlamıbdır, xəbər gəlməz.
Nə bir namə, nə bir qasid,
Heç biri, müxtəsər gəlməz.

Yazaram, eylərəm minnət,
Gah aşikar, gahi xəlvət.
Yəqinimdir o bimürvət
Həqdi, gəlləm deyər, gəlməz.

Hərdəm artırır qezəbin,
Soruşan yoxdur səbəbin;
Yad etməkdən ləlbiləbin
Döndü qanə cigər, gəlməz.

Xəbər aldım dönə-dönə,
Yar qəhrin çəkən kimsənə,
Əlhəqqi, çox dedi genə;
Bivəfadən səmər gəlməz.

Lütf eylə Zakiri-zarə,
Baxma tənəyi-əğyarə,
Qiyamət qopsa, xublarə
Aşiqindən zərər gəlməz.

* * *

Nə faidə, ildə bir yol
Olur lazım sizə qurban.
Mən istərəm sənə gündə
Olam tazə-tazə qurban.

Əqlü huşi, din imanı
Etmışdim qaşın qurbanı;
Dur öldür, sevdiyim, canı
Gətirmişəm gözə qurban.

Eşq əhli cüstü cuyində,
Dolanır dövri-ruyində,
Yatarlar səri-kuyində,
Tökülübür düzə qurban.

Deyin səvi-güləndama;
Öldürsün, yetişim kama;
Müşküldür gələn bayrama
Acü susuz dözə qurban.

Siyəh zülfün kəmənd eylə,
Zakiri payibənd eylə;
Etibar yoxdu, bənd eylə,
Qoyma açıq gəzə qurban.

* * *

Sənin günəş camalına
Olsun şəmsü qəmə r sədqə;
Gözünə, rüxi alına
Nərgisü güli-tər sədqə.

Dur sallan, ey şahi-xuban,
Düşsün əyağına yüz can.
Yay qaşlara vəsmə qurban,
İncə belə kəmə r sədqə.

A yanağa siyəh birçək,
Təəccüb, yaraşır göyçək;
Hər telinə yüz mənim tək
Aşiqi-dərbə dər sədqə.

Mayiləm xülqü xuyuna,
Valehəm göftiguyuna,
Dəmbədəm səgi-kuyuna
Pərə-pərə cigər sədqə.

Zakirinəm, rəhm et mənə,
Üz tutub gəlmişəm genə;
Çıx xanədən, olsun sənə
Neçə əhli-nəzər sədqə.

* * *

Uçur görən məzarımı
Sanır ki, onda xakəm mən.
Heç deməz ki, yardan ayrı
Ləhəd tək sinəçəkəm mən.

Şəhidi-eşqdir tənim,
Nə hacət qüslü kəfənim,
Göz yaşu yuyub bədənim,
Dəfn eyləyin ki, pakəm mən.

Üstümə gəlsə ol nigar,
Qoymun nəbzim tuta zinhar;
Barmaqları qabar atar,
Ziyadə suznakəm mən.

Qəsdin imtahandı əgər,
Bunca cövrü cəfa yetər,
Tut əlimi, nazlı dilbər,
Dərd əlindən həlakəm mən.

Zakirəm ləbi- meygünə,
Cigərim dönübdür xunə,
Nisbətım vermə Məcnunə,
Bir aşiqi bibakəm mən.

* * *

Fələk, səndə nə adətdir
Ayırmaq yarı yarından,
Məgər həzər etməzmişən,
Aşiqin ahü zarından?

Giriftari-kəmənd oldum,
Günbəgün dərdmənd oldum,
Boynuma keçdi, bənd oldum,
Bir muy zulfi-tarından.

Hər kimsə ki, aşiq ola,
Mənim kimi həsrət ölə,
Bir əlin qoyun çölə, –
Tanısınlar məzarından.

Rəhi-eşqində öldüm mən,
Gəlib görsə edər şivən;
Götürün, Allahı sevən,
Nəşim rəhgüzarından.

Qalmayıb şöketü şanı,
Dəxi ol sən görən hanı,
Sevdi bir qönçədəhamı,
Zakir yox oldu varından.

* * *

Hər aşiqin bir yarı var,
Əlamətdi mənim yarım.
Başdan ayağa naz ilə
Nəzakətdi mənim yarım.

Gedəndə, getməyib mən də,
Ayrılib can qaldı səndə;
Məhəbbət elə düşəndə,
Əmanətdi mənim yarım.

Çəkərsən ruyinə pərdə,
Salarsan aşiqi dərde;
Üz gizləmək gözəllərdə
Nə adətədi, mənim yarım?!

Şikəstə Zakiri görcək
Üstünə qəmzə tiğün çək.
Aşiqə kuyində ölmək
Səadətədi, mənim yarım!

* * *

Hüsnün sultanı gözlərə
Tamam xanü paşa qurban.
Şəbnəm kimi gül üzündə
Qətrə-qətrə yaşa qurban.

Olmuşam dərde həvalə,
Çəkirəm sübhədən nalə;
Əqliü huşum-zülfü xalə,
Mən özüm-yay qaşa qurban.

Götür tiğini dəstinə,
Can sədəqədir şəstinə,
İki nərgisi-məstinə
Gətirmişəm qoşa qurban.

250

Bir aşiq bəsdir qurbana,
Batma munca nahaq qana;
Yatar dərində yan-yana,
Veribdir baş-başa qurban.

Qətl eylə Zakiri-zari,
Yoxdur özgə tələbkari,
Ondan qeyri, səni tari,
Kəsmə, həddən əşa qurban.

* * *

Cəfa çəkdim, bağ yetirdim,
Gülşəni xarə tapşırıdım.
Bunca fikrü xəyal etdim,
Tapmadım çarə tapşırıdım.

Ölsəm qoyun, sizi tarı,
Yönümü dilbərə sarı.
Özüm öz əlimlə yarı
Bu gün əğyarə tapşırıdım.

Nə qədər eylədim minnət,
Vəslinə vermədi fursət;
Lailac olub, aqibət
Gənci şəhmarə tapşırıdım.

Qaldım misali-pərvanə,
Eşq oduna yanə-yanə;
Canı göndərdim cananə,
Dili dildarə tapşırıdım.

Xəstə Zakir kimi hamı
Könlü olan qəm məkanı?
Mən öldüm, ahü ofğanı
Bülbüli-zarə tapşırıdım.

251

BAYATILAR

Bir Tərtər, bir İncə var,
Camçapar bürünc ovar
Aşiqin gizli dərdi
Dağların birincə var.

Bağında birgözən var,
Bürünmüş bürqə zənvar.
Xəyalın dağınıqdır,
Könlümdə bir gözən var.

Aşiq o yağiləndir,
Piltə o yağ iləndir.
“Vəhdəhu la şərik”in¹
Lütfü oyağ iləndir.

Aşiqəm gör dügünü,
Ay doğdu, gördü günü,
Cənnətdə görməz aşiq
Qoynunda gördüğünü.

Aşiq Minayə dəgər,
Xalın Minayə dəgər,
İl var bir günə dəgmez,
Gün var min ayə dəgər.

Gəldi bir baqi süvar,
Bağban, sən baqi suvar,
Gül dəftərin bükübdür,
Bülbülün baqisi var.

Gəldi bir yaxşı süvar,
Gir bağa yaxşı suvar:
Aləmin malü mülkü,
Aşiqin yaxşısı var.

Yorğanında birə var,
İki qumuq, bir avar.
Rüstəmi-zal olasan,
Fələk səni bir ovar.

Gətirdin abugərdən,
Ver mürğə a bekar, dən,
Bilmədin yar qədrini,
Sınasan, a bu gərdən.

Aşiq hərayə çatar,
Oxur hər ayə çatar,
Can çıxdı, canan gəlməz,
Haray harayə çatar?

Dur atlan, yanına var,
Oxlanan yanın ovar,
Dindirərəm dinməzsən,
Arada yene nə var?

Gözüm, səndə səda var,
İskəndərvar səda var¹
Deyirlər canan gəlir,
Bir beləcə səda var.

Şuşa var, Dağdana var,
Mürğ üçün dağ dən ovar,
Göz yaşım selə döndü
Endidi² dağda nə var.

¹“O vahiddir, şeriki yoxdur” (Allaha işarədir).

¹ İskəndər kimi səda (çin divarına) get.

² Endirdi

Qazəllər

* * *

Bayram günüdür, zövqü səfa xanələr içrə,
Cananım oturmuş neçə cananələr içrə.

Bir hiylə ilə gizlənibən zülf arasında,
Pünhan gedə bilsəydim əgər şanələr içrə.

Könlüm quşu pərvaz qılır kuyi-nigarə,
Zahir ki, onun qisməti var danələr içrə.

Dil mülkünə göndər həşəmi-dərdü fəraqı,
Şənlik düşə ta bəlkə bu viranələr içrə.

Hicran qəminin badeyi-gülgundur əlacı,
Vazeh danışrlar bunu meyxanələr içrə.

Əzbəs ki, mənə şefqəti var piri-muğanın,
Camım doludur gör necə peymanələr içrə.

Ha beylə məni əql xərəb eylədi, yoxsa
Bir adəm idim əvvəli divanələr içrə.

Haşa çəkib əl həmrəhi-dirinələrimdən,
Bir dəm dolanım aqilü fərzanələr içrə.

Kəm tutma rəhi-eşqdə bu Zakiri kim var
Yanmaqda onun şöhrəti pərvanələr içrə.

* * *

Basdı qədəm başıma sərv-i-səhiqamətim,
Keçdi fələkdən yenə dəbdəbəyi-rifətim.

Rəhgüzəri-yardə dəfn qılın cismimi,
Nəli-səməndi düşüb sikkələne türbətüm.

Can quşu məskən tutub, dəymə, səba zülfünə,
Dərhem olub aşıyan, dağılı cəmiyyətim.

Ol səri-ku itləri içrə yerim var idi,
Adəm idim xələq ara, özgə idi hörmətim.

Niyyətim oldur dönüb başına pərvanələr,
Dönsem əgər başına hasil olur niyyətim.

Pənbeyi-daği-cünun məhz kəfəndir mənə,
Billah ölən vəqtdə kimseyə yox minnətim.

Deyri-xorabat ara bir sənəmə talibəm,
Məscidə yox rəğbətüm, mənbərə yox təətim.

Qasimi-kəmqismətəm, qasimi-rəzzaqdən
Dələq qəba xələtim, nani-cəvin qismətim.

* * *

Bunca kim, vardır ol qəmzeyi cadudə bəla,
Yoxdu yüzdən biri bu çərxi-cəfacudə bəla.

Ol edər kimini dilşad, kimini məhzun,
Hər nə ətvər, rəviş var bu bədxuda bəla.

Zülf-i-pürçinin ucundan, nə deyim, çin-çindir
Çin mülkündə xəta, kişvəri-hindudə bəla.

Zöhrəsi çək olur hər görənün, əfivəş,
Guyiya qat-qat olub həlqeyi-geysudə bəla.

Dami-geysulər əgər almaşa rahi-güzəri,
Qandadır seyr zənəxdə, nigahi-rudə bəla.

Gəlmədi, saçı arasında yəqin itdi könül,
Rəsm ayindir olur şami-qaranqudə bəla.

Küfri-xəttin çərisi səfheyi-ruxsarı tutub,
Ey müsəlmanlar, olurmu bu qədər mudə bəla!

Yar birəhmü cəfapişəvü aşiq bibak,
Özü bir ləhzə bələdən degil asudə bəla.

Hicridir afəti-can, vəslisə pūr bimü xətər,
Zakira, fikrini gör,o da bəla, bu da bəla!

* * *

Vurub dün bərgi-gül həmrənglik lafın dodağı ilə,
Səba torpağı salmış, hər yetən tapdar ayağı ilə.

Qalırdım, gizləniş billəh müsəlsəl zülf arasında,
Əgər bir hiylə ilə gedə bilseydim dəraq ilə.

Nə hacətdir şəbi-hicran ara hali-dilim sormağ,
Bilirsən rövşən olmaz aşiqin bəzmi çiraq ilə.

Cigər qanindən özgə əkl bilməz dildə peykanım,
Diriğə ki, səri-karım, düşüb bədxu qonaq ilə.

Degil şəbnəm, götürmüş başə nəqdi-hasilin yeksər,
Nisari-məqdəminçin lələvü güllər təbaq ilə.

Yetişdi başə ömrüm, olmadı məqsudi-dil hasil,
Bugün-fərda deməkdən canə yetdim iştiaq ilə.

Nə müşküldür ki, asan olmaya tədric ilə, Zakir,
Müdara edə bilseydin əgər müddət fəraq ilə.

* * *

Qatdım əsir zülf-pərişanə könlümü,
Aırmasa o silsilədən şənə könlümü.

Xatircəməm, qara güne əzbəs ki, tabı var,
Üz ağ edəndi, göndərə hər yanə könlümü.

Düşmüş şikəst dəlv kimi abruydan,
Salmaz o şux çahi-zənəxdanə könlümü.

Çıxmaz saçı xəyalı könlüdən, tikib mögər,
Memari-sünəfilərə xanə könlümü?

Dönə-dönə dedim gözə ki, dincələn deyil,
Gözdən irəgə qoyma bu divanə könlümü.

Hoddi nədir mənimlə vura laf eşqdən,
Yanmaqda çox görüb özü pərvanə könlümü.

Zakir, yer eylədim səri-ku itləri ara,
Tapşardım aşinalərə biganə könlümü.

* * *

Qeyr üşşaqə edən rəhmi nigar eməz imiş,
Mütləqə sərzanışı-qeyrdən ar etməz imiş.

Desələr ki, qəmi-hicrində filan biçarə
Səxt rəncurdur, ol suyə güzər etməz imiş.

Əhdü peyman edərmiş, vəli üşşaqi ilə,
Ani-vahid sözünün üstə gərar etməz imiş.

Bir düşən silsileyi-qeydinə gülçöhrələrin,
Bir də meylü həvəsi-zülfü üzər etməz imiş.

Mən dedim ahü fəğan eylər o mahə təsir,
Ah kim, ah pəriveşlərə kar etməz imiş.

Yadı-rüxsarı ilə əzmi gülüstan etdim,
Seyri-gül dəfi-qəmi-arazi-yar etməz imiş.

Kaş bədhəlü bədətvar olaydın, Zakir,
Çünki hal əhli ilə dövr mədar etməz imiş.

* * *

Qəsdin budu gər xatiri-biçarə dağılsın,
Bir şənə çək ol türreyi-tərrarə dağılsın.

Ver zib rüxi-alına, çıx xanədən, ey məh,
Məh daldalanıb, əncümü səyyarə dağılsın.

Tənha dili-mhzunə həqiqətdə cəfadır,
Bir parə oxundan de tənə-zarə dağılsın.

Açmış bu gün ol səvi-səhi töhfeyi-hüsnün,
Xuddamləri müjdeyi-bimərə dağılsın.

Bir ləhzə o birəhmə nihan şərh-i-qəmim var,
Allahı seversiz, deyin oğyarə dağılsın.

Vəhmim budu, yol verməylər ləxti-cigərdən,
Təqsim eləyim, hər itə bir parə dağılsın.

Göz mərdümü məşqi-xəti-hüsnün həvəs eylər,
Ey çeşm, bu lövhündə olan qarə dağılsın.

Birənc nə mümkündür ola gənc müyəssər,
Zakir, dəmi-əfsun oxu şəhmərə dağılsın.

* * *

Dəmadəm bəhs edir bülbül mənmlə xürdədanlar tək,
Deyir: çoxdur bu gülşəndə sizin qönçədəhanlar tək.

Əsib badi-müxalif, sındırır nəxli təmannamı,
Dolannam zarü sərgərdan cəfakeş bağbanlar tək.

Görünməz bir əsər dövri-ruxündə tari-zülfündən,
Yatıb gündüz gəmingəhdə, gecə karvanvuranlar tək.

Mənə bu zəfə bihallıq, saqınma, parlikdəndir,
Gözün fikri məni yornuq sahib ahuqovanlar tək.

Əşitmiş xəstəhaləm, göndərib şux qəmzə peykanın,
Tutar goh-gəh rəngi-canı təbib-i-mehrivanlar tək.

Dili-divanə müddətdi gedib, başımdan olmuşdu,
Genə zalim bu gün çıxdı bəlayi-nagəhanlar tək.

Şikəstə Zakirəm, ey məh, ruxü zülfün xəyalilə
Dəmadəm piç-piç ollam, oda düşmüş ilanlar tək.

* * *

Dəftərin yum, ey münəccim, gizğbinə oldur dəlil,
Zülfiləru tənleşib, dersen hələ bayram degil?

Gecə-gündüz hər zaman olsa müsavi eyd olur,
Laəqəl, ey bixirəd, mən görmüşəm yüz ayü il.

İldə bir yeldə gəlir ayinü rəsmi-dəhrdə,
Bu nə yeldadır gəzir ayın yanınca müttəsil?

Sən deyirdin ki, hər ay başında bir hilal,
Qıl nəzər, bir ay başında ikisin gör, ol xəcil!

Kor deyilsən, müştəri çeşmilə bax, göz Zöhrədə
Varmı bu ənvər, bu rəftar, bu hüsn-i-cəmil?

Sərbəsər seyri-kəvakib, gərdişi-dövri-qəmər,
Nüsxeyi-hüsnündədir, dərs al, hamı əhkamı bil!

Zinhar pəndim eşit, Şəhri-Mütəvvəldir saçı,
Yetmək olmaz intəhasına, bəri başdan çəkil!

Gəh tulu eylər üfüqdən könlümüz rövşən qılar,
Gəh səhabı zülf ilə örtər, biz olluq tirədil.

Ah bilməm neyləyim, aldı qərarım, Zakira,
Ol məhi-namehrivan, ol dilbəri-peymanküsil.

* * *

Dəhənin ləlinə var həddən əfzun aşiq,
Qönçəvəş yoxdu, vəli, mən kimi dilxun aşiq.

Düşsə küstax səri-kuyinə gün, qəhr etmə,
Nə bilir rəsmü rəhü adətü qanun aşiq.

Dili-suzanə tərü xüşk nə kim düşsə yanar,
Çəkərək at oxun, eylər səni məğbun aşiq.

Munca kim, əşk saçar, keçsə əgər bir müddət,
Cəm edər hər biri səd məxzəni-Qarun, aşiq.

Hicrdə müttəsil ümmidi-visual ilə xoşam,
Gəlməyib aləmə bir mən kimi məmnun aşiq.

Eydi-novruzda geyer xəlq qəbaya-əhmər,
Gündə əşk ilə qılır rəxtini gülgün aşiq.

Daməni-vəslə yetə gərdir-məzarı şayəd,
Rəhgüzarında gərəkdir ola mədfun aşiq.

Duş gördüm ki, girib məscidə eylər tövbə,
Döndərib meykədədən yüz neçə məlun aşiq.

Var min aşiqin, amma hanı bu Zakir tək,
Deyən əşar qədi-sərvinə mövzun aşiq.

* * *

Dili-üşşaqə gərçi qeydi-zülfündən fərar olmaz,
Götürmə bəndi zəngirin, əsirə etibar olmaz.

Rüxün dövründə ey gül, naleyi-zarımdan incimə,
Bu ayını-cahandır, heç bülbülsüz bahar olmaz.

Dedim: cana, məni ağah qıl sirri-dəhanından,
Dedi: məzur tut, elmi-müəmma aşikar olmaz.

Günəş rüxsarına hərdəm təkər zülfi-siyəhfamı,
Bu minval ilə keçsə aşiqin leyli nəhar olmaz.

Qübari-xatirim əfzun olur göz yaşı tökdükcə,
Su oynadı olan yerdə bəs dərler qubar olmaz.

Sərasər cismimi surax-surax etdi peykanın,
Behmədillah, dəxi indən belə dil tirə-tar olmaz.

Qiyamət rəstəxizində bu şəkli ilə qiyam etsən,
Tutarlar Zakiri məzur, mütləq şərmsar olmaz.

* * *

Dün eylədim nəzarə bəsi lələ dağına,
Gəlməz o dağ, dağı-dərunum ayağına.

Gəlmişdi bəhsə, teyyi-mərabil qılıb günəş,
Qoydu rüxün yetən kimi eybin qabağına.

Bir pakzadi-nadirəson, almayıb hənuz,
Sən kimi tifi mədari-giyti qucağına.

Ver guşimal mehrə ki, çox xudnümälənin,
Əzbəs ki, bir yol adı dəgibdir qulağına.

Əzmi-çəmən qılır bu gün ol sərv, qorxuram,
Bərgi- hənəvü gül dolaşa əl-ayağına.

Ömri-dirazdır, çəkirəm zülf pəncəsin,
Bir tari-muyə keçmədi könlüm darağına.

Əksi-ləbin səadətini bulmasaydı meyl,
Meyl eyləməzdə heç kəs ol qan çanağına,

Versin nə növhadisə üz versə Zakiro,
Müşküldü səbr yarı-əzizin fərağına.

* * *

Dün hökm qıldı qətlimə ol şəh itab ilə,
Şad eylədi gədəsini bu xoş cavab ilə.

Olsun qara üzü, üm ol qanlı qəmzənin,
Öldürmədi məni, genə qoydu əzab ilə.

Zülfi siyahlər qəmini şam ta səhər,
Ömri-dirazdır çəkirəm piçü tab ilə.

Ol gül üzərdə ərəqin xoş səfası var,
Türfə budur ki, saziş edər atəş ab ilə.

Öldürməsen nə sud mana bərqi-tiğdən,
Mümkün degil ki, siyr ola təşno sərab ilə.

Gündüz üzün qəmi, gecə zülfün keşakeşi,
Asayişim nə xürd ilə hasil, nə xab ilə.

Zakir o şux nərgisi-məstin xərabıdır,
Ha böyle sərxoş olmaq olurmu şərab ilə.

* * *

Əla, ey sərvi-xoşrəftar, xoş qamət, xudahafiz!
Edər məşuqdən aşiq, budur adət, xudahafiz!

Vida eylə, əzizim, görməgə didarını bir də
Ümidim yoxdu hicranın verə möhlət, xudahafiz!

Səadətdir səri-kuyində can vermək, budur vəhmim,
Diyari-hicrdə sənsiz ölüm həsrət, xudahafiz!

Rəqibi-məhrəmi-bəzmi-vüsal etdin, məni məhrum,
Olurmuş böyle rəsmi-yarlıq, əlbət, xudahafiz!

Alıb irsal qıllam nəqdi-can ilə nə əmr etsən,
Buyur, hər xidmətin vardır bizə nisbət, xudahafiz!

Bu fəslə-novbahar içrə mənim tək varmola¹ yarəb,
Ənisi möhnətü qəm, mənzili qürbət xudahafiz!

Mürüvvətdirmi, ey zalım, dərindən Zakiri-çəkər,
Gedə bu növ ilə bimüzdü biücrət, xudahafiz!

* * *

Əgərçi dönmədi, ey dil, fələk mədarın ilə,
Özü həm olmadı asudə ahü zarın ilə.

O yandıdı¹ səni hier atəşinə, yandırdın,
Həzar bar anı ahi-pürşərarın ilə

Müyəssər olmadı vəslin, dönə-dönə aldın
Qərarım, ey güli-tər, əhdi-biqərarın ilə.

Bəsani-mari-gəzide sızıldaram ta sübh,
Şəbi-fəraq qəmi-zülfi-tabdarın ilə.

O gün həyatdən ümid kəsdim, əbrulər
Ki, oldu həmsər iki nərgisi-xumarın ilə.

Özündən oldu meyə bəzindən kənar olmaq,
Qələtdi bəhs ləbi-ləli-abdarın ilə.

Diyari-yarə yolun düşsə, ey səbə, söylə
Ki, öldü Zakiri-biqərə intizarın ilə.

* * *

Zərdü zəif etsə qəmin hər zaman məni,
Filfövr əşki-al qılır ərğəvan məni.

Təhqiq üzəri-yar çəkər rənc zülfdən
Kim, gecə munca xabdə sancar ilan məni.

Təndən oxun, o yarə deyın, bari çəkməsin,
Hicri qılır onun dəxi də natəvan məni.

Bir nəxli-pürşərərdi qəmin, mürği-can, saqın!
Məcnun səri sahib eləmə aşıyan məni.

Ləli-ləbinə badə dedim, tökdü qanımı,
Xuni degil o məh, yeridir, tutdu qan məni.

Şami-vüsal xali gərək xanə qeyrdən,
Şəmi keçir ki, sayən edər bedgüman məni.

Zakir, usanmadın o qədər eşqdən ki, ta
Candan usandıdı² sitəmi-bigəran məni.

¹ Varmı ola

¹ Yandırdı

² Usandırdı

* * *

Zur etdi dəhr möhnəti canə yavaş-yavaş,
Cəsm oldu tiri-çərxə nişanə yavaş-yavaş,

Kibrü qürurdən,-dedi,-en, əvvəl enmədim,
Dediyin etdi dövri-zəmanə yavaş-yavaş.

Qovğa günü bəgənmez idim hərbi-Rüstəmi,
Zali-fələk gotirdi əmanə yavaş-yavaş.

Xoş gəlməz indi səmimə, bilməm səbəb nədir,
Avazü-nayü çəngü tərənə, yavaş-yavaş.

Eyşü nişatdən soyuyub meylü xatirim,
Olmuş füzun ahü fəğanə yavaş-yavaş.

Diş düşdü, ağızım oldu uçuq xanədən betər,
Dağıldı dürri-cəncü xəzanə yavaş-yavaş.

Hər qanda bir məh olsa mənə mehriban idi,
Məhr etməz indi sahib-i-xanə yavaş-yavaş.

Tutub üzümə gedər idim dust kuyinə
Bir töhfə əldə olsa bəhanə, yavaş-yavaş.

Zakir, kəs iltifatını bu dəhri-fanidən,
Təslim eylə cani cananə yavaş-yavaş.

* * *

Zülfündümü dövri-rüxü-zibayə dağılmış?
Ya Çinü Xətə ləşkəri yeğmayə dağılmış?

Ətrafi-ləbi-ləldə xəttindimi,yoxsa,
Hind əhli yəmən mülkünə sövdayə dağılmış?

Təni-dəhənin müşt ilə özmiş sədəf ağızım,
Dəndanı sərəsər təhi-dəryayə dağılmış.

Rəhzənliyi qəmzən götürüb çıxmış aradan,
Maqabi məlahət sərü simayə dağılmış.

Məzmuni-müəmma dəhəninçün füqəhalər,
Məcnun-kütübxaneyi-mənayə dağılmış.

Dərda ki, xiridari-qəmin içrə yerim yox,
Sövdayi-səri-zülfədə sərmayə dağılmış.

Sərdən gedəli sayəsi ol sərv-i-rəvanın,
– Biqədr oluban həmərhü həmsayə dağılmış.

Hər yerdə qaragünlü xətdən uzaq olmaz,
Gör zülf-i-siyəh necə düşüb payə, dağılmış.

Eyb eyləməsin əhli-hünər fikrimə, Zakir,
Heyran olalı nərgisi–şəhlayə, dağılmış.

* * *

Yox bu cahanda dilbəri-zibə sənin kimi,
Firdövsidə məgər ola hura sənin kimi.

Aşubi-dəhr, fitneyi-dövrən, bəlayi-əsr,
Çəşmi-zəmanə görməyib əsla sənin kimi.

Şamü səhər dərinde fəğan eylər əhli-dərd,
Ey şux, varmı talibi-qovğa sənin kimi?

Yüz nəqdi-canı bir oxa alsan əcəb degil,
Aləmdə kimdi mahiri-sövda sənin kimi.

Abi-həyat çəşməyi-ləli-ləbindədir,
Olmaz bəqayi-Xizrü Məsiha sənin kimi.

Başdan əyağə pərtövi-ənvarsən, Kəlim!¹
Haşa ki, göstərə yədi-beyza, sənin kimi.

¹ Musaya işarədir

Bir Yusif adlı Misirdə, derlər ki, sabıqa
Xəlq eyləyibdi xaliqül-əşya sənin kimi.

Bangi-dəhol gəlir xoş iraqdan, inanmazam,
Növi-bəşərdə hüsn ola haşa sənin kimi.

Kuyində xəstə Zakirə bir yer binası qıl,
Yoxdur behiştə mənzilü məva sənin kimi.

* * *

Yoxdu bu bəzmdə gərçi sitəmi-yarı görən,
Eylə bilsin ki, görüb didəyi-xunbarı görən.

Munca kim zülm edər, insafü mürüvvət axır
Salacaqdırımı onun könlünə bir tarı, görən?

Xəstədillər nə çəkir bəstəri-möhnətdə, bilir
Nərgisi-məstə baxan, qəmzeyi-xunxarı görən.

Aşiqin halı pərişanü təbah olduğunu
Fəhm edər zülfi-pərişanü siyəhkarı görən.

Tuta gər Yusifi-gumgəştə nebati-Misri,
Eyləməz meyl ləbi-ləli-şəkərbarı görən.

Yanar əhvalına pərvanəsifət şənələrin,
Piç-tabü girehi-türreyi-tərrarı görən.

Mütləqa ol məhi-bimehrə dəxi meyl etməz
Künci-qürbətə gəlib Zakiri bimarı-görən.

* * *

Yox məndə bəs ki, tabü təvan hicr dağına,
Çarə budur: yıxam özümü xüm ayağına.

Bir ləhzə, kafirəm, çıxıx meyxanədən əgər,
Zöhd əhlinin dögə meyi-gülün dodağına.

Hər kim dilərsə rahatı-dünyavü axirət,
Versin özün o piri-müğanın bucağına.

Yüz fərqi var badə ilə abi-kövsərin,
Su içsin, ol kəsin dögə bu söz damağına.

Can sədqə olmasın ki, əbrulərə, edər
Peyvəstə şərh-i-halımı yarı qulağına.

Pürpiç zülfi qaməti-sərv üzrə, der görən,
Məri siyəhlərdir çıxar gül budağına.

Can qılsa pişvazi-xədəngin əcəb degil,
Lazımdı mizobanə təvazö qonağına.

Ey didə, əşki gedə kuyi-dilbərə,
Mərdüm gərəkdir ögrədə adab uşağına.

Kəs şəm başını, uzadır dil üzərinə,
Zahirdə baxma hiylə ilə ağlamağına.

Xari-müjəmdən etməsə əndişə, Zakira,
Sərvi-səhi basardı qədəm göz bulağına.

* * *

Kəmalı-hüsn ki, sanə o sərvi-nazə verə,
Dəxi nə hacət ona bir də zibi-qazə verə?

Hədisi-ləli-ləbin görse hər kitabdə dil,
Gərək ki, rıştəyi-candan ona şirazə verə.

Təkəllümün, dedilər, yar nəqdi-canə verir,
İnanmazam, bu giranmayə dürrü azə verə.

Nə dildə tabü tavan var ki, şərh-i-raz qıla,
Nə əl qələm tutar əhvalı yarə yazə, verə.

Sirişki-af ilə kilki-müjə bəyaz rüxə,
Bu iki fərdi yazıb ol dəni nəvazə verə.

Rəqib-məhremi-bəzmi-vüsal, mən-məhrum,
Rəvadürmə bu qüssə məni güdazə verə?

Bu Zakiri edə hicran fozayi-qəmdə həlak,
Həyat ləli-ləbin qeyrə tazə-tazə ver?

* * *

Kim varıb kuyinə ol qaməti-rənayə baxar,
Elə bilsin ki, girib cənnətə, tubayə baxar.

Mərdümi-didələrin əksi, gözümdə guya,
Şahi-hindu oturub gəştidə, dəryayə baxar.

Dəhənin rəmzini bilmək bizə, bənzər ona kim,
Tifl əbcəd oxuyur, elmi-müəmmayə baxar.

Ateşi-rəşk məni yandırdı¹, şəmi keçirin
Ki, məbada rüxi-gülrənginə həmsayə baxar.

Yay qışı altına² mərdümləri çeşmi-siyəhin,
İki tərsə-becə san taqi-kəlisayə baxar.

Bitəmənnə baxar ol arizə çeşmim, əmma
Dilruba öylə bilir özgə təmənnayə baxar.

Olma məğrur, gözüm zülfədən öyrən ədəbi,
Nə qədər olsa işi üzde anın, payə baxar.

Nola nəzzareyi-rüxsarına el cəm olsa,
Eydi-novruz gələndə dəmdə kişi ayə baxar.

Təlxkam etmə bizi, saqi, çəkil bir tərəfə,
Ləbi-meygunu görən sağəri-səhbayə baxar?

Dəftəri-bərgi-gülü almış ələ badi-səba,
Bülbülün bacisi var, hasili-sövdavə baxar.

Dedilər, var fələkdə sənə manənd, Məsih,
Yoxdu, bihudə çıxıb ərşi-müəllayə baxar.

Vamiqü Qeys dəm urmaz dəxi aşıqlıkdən,
Rəvəşi-eşqdə gər Zakiri-şeydayə baxar.

* * *

Könlüm quşu seyd oldu gözü qaş arasında,
Qanlar düşəcəkdir iki yoldaş arasında.

Sədpərə dilin hər itinə pərəsi düşdü,
Təqsim ola yağma necə ovbaş arasında.

Bak eyləməzəm səngi-cofadən eşigində,
İncirmi vətəndən, kəs ola daş arasında?

Sərçəşməyi-çəşmimdə ləbin əksidi bilməm,
Ya xuni-cigərdirmi gəlib yaş arasında?

Bir aydı qaşın tərhinə qoymuşlar əl, əmma
Var külli kəşəkəş hələ nəqqaş arasında.

Köksün çıxarıb gül pırəhəndən o nigarın,
Əmib-əməb, ondan qoyasan baş arasında.

Zakir, belə avarəvü heyran qalınca,
Ölüb qala idin onların kaş arasında.

* * *

Könül mürğü səri-zülfündə, ey gül, aşıyan tutmuş,
Əcəb nəəmn mənzildə məkan ol natəvan tutmuş.

Edərlər əhli-dərdi qanda görsə rəhm mərdümlər,
Gözün mərdümləri tək kimdir ox çəkmiş, kəman tutmuş.

Olub huşyar bəzmi-badədən ol gün əyağ çəkdim
Ki, gördüm ləli-nabınla qılır dəva o qan tutmuş.

¹ Yandırdı

² Altında

Dəhən sîrrin eşitdim xürdədandır, qönçədən sordum,
Dedilər: bilməzik, bu sîrri həq bizdən nihan tutumuş.

Nə qəflətdir bu sonda, ey sitəmgər, cövrü zülmündən
Sərasər yer üzün sövtü sədayi-ələman tutumuş.

Dolanır dövri-rüxsarında gerçi müflisi-eşqin,
Nə sud, ol gəncdən kim çevrəsin əfi ilan tutmuş.

Qəmü möhnət yükün yoxdur cahanda çökməyən, əmma
Şikəstə Zakirin çərxi-fələk barın giran tutmuş.

* * *

Geyib gülgün qəba sərvin durub gülzar arasında,
Sanasan şaxsarı-güldürür gülzar arasında.

Gözümdən, ey kəmənbəru, sərasər keçdi peykanın,
Bir əndək saxladım bu didəyi-xunbar arasında.

Siyəhpuşu pərişan olduğumdan məqsəd oldur kim,
Gəzəm bu rəng ilə ol türreyi-tərrar arasında.

Nə vəch ilə tutub xəstə səhəyi-rüxsarın ol şuxun,
Olur, qanuni-xəstə, bir əlif rüxsar arasında¹

Səhər pərvaz edəndə zülfü-mişkin dövri-ruyində,
Görən der: zağlərdir gülşənin oynar arasında.

Gözü qəmzən gəlib can qəsdinə, əmma budur vəhmim,
Düşə nahaq yere qanlar iki sərdar arasında.

Səgi-kuyində tutsam cəng, tut məzur, sultanım,
Eşikdə qilü-qal olmazmı xidmətkar arasında?

Qaçıbdır tənədən Fərhad kuhe, Qeys səhraya,
Mənim tək daşlanan kimdir dəri divar arasında?

Hərimi-məhrəmi-bəzmi-səri-kuyin olan Zakir
Rəvadımı gəzə biganəvar əğyar arasında.

* * *

Gecə ta sübhədək fəryad edər könlüm cərəslər tək,
Nola fəryadə yetsən sən də bir fəryadəslər tək.

Səri-kuyində görsən neşmi, qəhr etmə, ey zalım,
Aparır hər yer olsa seyli-əşkim xarü xəslər tək.

Dolanıb başına, zülfün öpər ol taqi-əbrudən,
Süçud cəylər üzəri-əlina pəşporəstlər tək.

O gündən mən dili-divanədən əl çəkmişəm, dilbər,
Səgi-guyinlə həmrəz olmaq istər bülhəvəslər tək.

Bəhəmdilləh ki, düzdi-qəmdən eyməndir könlü şəhri,
Dolanır qanlı peykan onda məşəddar əsəslər tək.

Nigari-bimürüvvət çəkdi tənədən oxların bir-bir,
Dağılmış xaneyi-dil sərbəsər pozğun qəfəslər tək.

Dedim pərran keçə tənədən oxun, biçərə bənd oldu,
Cigər pərkələsində qanə qərq olmuş məğəslər tək.

Gözün mərəgümləri müjgan oxun hər yanə gündörsə,
Duayi-xeyr edər ol mürşidi-sahibnəfəslər tək.

Giribanın tutub məşhər günü Zakir fəğan eylər.
Saqınma yetməyə qövrə, xuda, bu qeyri kəslər tək.

* * *

Gerçi edib çoxların qəmzədəvi zar eşq.
Yoxdu vəli mən kimi hiç giriftari-eşq.

¹ Ərəb əlifbası ilə yazıldıqda kəlmənin arasında "T" hərfi durur.

Çəkmə cəfa, ey təbib, zayə olur zohmətin,
Ləli-ləbi-yardır çareyi-bimari-eşq.

Seyli-sisəm aləmi qərqə verər, olmasa,
Zövrəqi birlə əgər xəlqə nigahdır eşq.

Mən necə meyxanədən əl götürürəm, ondadır
Şamü səhər məcməi-həmdəmü həmkari-eşq.

Kövser ilə badədə fərq budur: nisyəni
Sud hesab eyləməz taciri-bazari-eşq.

Müğbəcəyi-gülüzar, saqi-yi-siminbədən,
Mütribi-kakilşikən çəngü dəfü tarü eşq.

Vamiqü Fərhadü Qeys getdi hamı nimməst,
Yox bu kühən deyrdə mən kimi sərşari eşq.

Hər biri bir canibə etdi fərar əqlü huş,
Mülki-dili paytəxt edəli sərdari-eşq.

Duş gəzərkən yolum düşdü dəri-məscidə,
Gördüm oturmuş neçə münkiri-əsrari-eşq.

Əl götürüb dərgəhi-hacətə övrad oxur,
Zöhdü riyadən nə sud, olmasa asari-eşq.

Hər biri bir divdir surəti-insandə,
Yoxsa olarda hanı həqqə səzavər eşq.

Talibi-canan gerək canü cahandan keçə,
Sudü ziyan gözləməz mərđi-xiridari-eşq.

Sanma ki, qürbi-həqqə yol bulasan bitəəb,
Eyləməmiş imtəhan ta səni səd bar eşq.

Payi rəhi-səydə abiləriz olmamış,
Dəsti-Kəlim olmadı məzhəri-ənvari-eşq.

Atəşi-duzəx sənə gülşən olur, qəlbini
Buteyi-ixlasdə yandıra gər nari eşq.

Səhvü şəkin aləmi əmri-əlahiddədir,
Şəkk var ol əmrdə, qeyrdir ətvəri-eşq.

Xüm dibinə dürdvəş yatmayasan salha,
Piri-müğan eyləməz məhrəmi-əsrari-eşq.

Məsiyəte qərkdir, ah, əgər yetməyə
Dadına bu Zakirin qafiləsalari-eşq.

* * *

Gərçi tutub aləmi şurişü qövğayi-eşq,
Yoxdu cahanda vəli mən kimi rüsvayi-eşq.

Canü dilü əqlü huş cümlə müsəlləm ona,
İndi nədir bilməzəm daxi təmənnayi-eşq.

Xuni-dili dişrəyə mərđümü-çəşmim təkər
Kim, gərək ari ola məzilü məvayi-eşq.

Dur yola düş, ey təbib, çarə mənim dərdimə
Ləli-ləbi-dilbəri yazmış ətibbayi-eşq.

Vaizi-əfsanəgu dün məni neyrəng ilə
İstər indi döndərib eyləyə tərsayi-eşq.

İş mənə qalsaydı gör, keçmiş idim badədən,
Tale edib yarlıq, qoymadı danayi-eşq.

Dərgəhi-piri-muğan-mələceyi-əmnü əman,
Xanəgəhi-meyfiruş-bəzmi-dilarayi-eşq.

Zahidi-sahilnişin, bəhri-bələdən sağın,
Kamə çəkər Yunisi mahiyi-dəryayi-eşq.

Sal tənə-napakinə xirqeyi-sədpəroni,
Hər qədə layiq döğül xələti-zibayi-eşq.

Qeyslə həmdərs idim, qaldı o “Völleyl”də,
Naqis imiş, olmadı vaqifi-mənayi-eşq.

Badiyeyi-hicrdə Zakiri-gümgöştəyə,
Oldu əcəb rahbər mürşidü mövlayi-eşq.

* * *

Gözüm qaldı eşikdə, yar dövlətxanədən çıxmaz,
Kəsibdir şəfqətin aya mənə-divanədən, çıxmaz.

Tələb qıldım təbibimdən dəva, döndərdi üz məndən,
Bu iş kim, aşınadən çıxdı yüz biganədən çıxmaz.

Mədəd qıl, ey əcəl, al canı, təndən çıxmada ta can,
Yəqinimdir, onun dərdi dili-viranədən çıxmaz,

Xətədir zülfi-pürçinin, nigarım, şüstü şu etmək,
Otursa sübhədən təşt üzrə ta şəb, şanədən çıxmaz.

Necə mən olmayım avareyi-qürbət, rəqib indi
Deyər ki, çün filanidir gələn, astanədən çıxmaz.

Gözün xunrizdir əlhəq, degil qəmzən kimi muzi,
Töküb qan, xəlqdən gəzmək nihan, mərdanədən çıxmaz.

İnanma arizin fikri çıxsa Zakir xəyalından,
Öfünce atəşin zövqü dili-pərvanədən çıxmaz.

* * *

Görənlər nərgisi-məstin, nigarım, öylə məst olmuş,
Çəkib səf dövri-çəşmində müjən tək paybəst olmuş.

O gündən ki, qaşın taqi olub taətgehi-mərdüm,
Pozulmuş taqi-məscid, rövnəqi-minbər şikəst olmuş.

Nə xoş ülfət tutub zülfi-siyəh rüxsari-al ilə,
Təəccüb eylərəm əfi gedib atəşpərəst olmuş.

Olubdur xanəyek əbrulər ilə mərdümi-çəşmin,
Nə mərdümlük, dəxi öyrilə ol kim, həmişəst olmuş.

Səba şorh eyləmiş guya bu gün hüsnü qədi vəsfin
Ki, gül pəjmürdələnməmiş, qaməti-şümşad pəst olmuş.

Saqınma ki, çıxsa sövdayi-eşqin ta əbəd sərdən,
Dilü can valchü heyran sənə ruzi-ələst olmuş.

Nisari məqdəminçin can kimi nəqdi-rəvacım var,
İnanma gər desə əğyar Zakir təngdəst olmuş.

* * *

Ləbi-ləlin həvəsilə cigərim xun olmuş,
Rəngi-zərdim onunçun¹ əşk ilə gülgün olmuş.

Əlifi-qamətim ol sərvə qədindən ayrı,
Qaşların taqına qurban olayım, “nun” olmuş.

Talei gör ki, soni yer götürüb, mehri fələk,
Aldadıb göz görə, yerdən göyə məğbun olmuş.

Aşiqi-sadiq odur ki, verə can yarın kuyində,
Nə ki, Məcnun kimi sərmənzili hamun olmuş.

Var bir nəhr, suyu çəşməyi-çəşmindəndir,
Xəlq arasında, vəli, şöhrəti Ceyhun olmuş.

Demə, qasid, şöhi-xubanə pəyamım, saxla
Ki, bu gün qəhri tutub, halı digərgün olmuş.

Aşiqə nəkhəti-zülfün gətirib badi-səba,
Dağılıb cümlə pərişanlığı, məmmun olmuş.

Zakirin təbi deyildi belə mövzun əvvəl,
Qədinə valeh olandan bəri mövzun olmuş.

¹ Onun üçün

* * *

Məni bir zülfi-mişkinin qəmi aşuftəhal eylər,
Gətirsə nəkhətin badi-səba dəfi-mələl eylər.

Qalıbdır bəstəri-möhnetdə dil, vəslin dilər yarın,
Görün bu zəfi-talelə necə fikri-məhəl eylər.

Sərasər xəlqi-aləm cümlə müştəqi-cəmalındır,
Göz açmaz kimsə, gün hərçənd izhari-cəmal eylər.

Mən öldüm həsrətindən bir büti-çəşmi-çəpəndazın,
Qətli-tiri-müjgandır deyin, hər kim sual eylər.

Qılır əğyar ilə seyri-çəmən sərvə-sərəfzarım,
Şikəstə Zakiri hər yerdə, görsə, payımal eylər.

* * *

Möcüzi-ləli-ləbin həzreti-İsa nə bilir?
Nazi-əndazəni Şirinü Züleyxa nə bilir?

Desələr kim, bilir əndazeyi-zülfün şənə,
Bavər etmə, elə pür-piçi sərpa nə bilir?

Qönçədən sorma dəhan sirrini, yoxdur xəbəri,
Kuhü səhra çiçəyi elmi-müəmma nə bilir?

Bənzər ahuyi-Xətayə baxışı filcümlə,
Yoxsa təzi-nigəhi nərgisi-şəhla nə bilir?

Zülfünün hər teli bir mari-siyah olsa əgər
Tutaram, aşiqi-sövdazədə pərva nə bilir?

Mülki dil fəthinə, derlər ki, gəlir ləşkəri-hicr,
Gəlsə də qəmzeyi-qatil kimi yəğma nə bilir?

Zahiron Zakiri-dilxəstədən öyrənmiş ola,
Yoxsa ahəngi-nəva bülbülü şeydə nə bilir?

* * *

Müştəqi-ləbin sağərü səhbayə baxarmı?
Bir göz ki, səni görməyə, dünyayə baxarmı?

Aludeyi-qəddü ruxü çeşmin olan aşiq,
Sərvü səmənə, nərgisi-şəhlayə baxarmı?

Yüz mövsimi-gülzar ola, dilgiri-cəmalın
Suyi-çəmənə, canibi-səhrayə baxarmı?

Bir kimsəyə xürşid cəmalın ola mənzur,
Mehri-fələyə məyl qılıb, ayə, baxarmı?

Həmrahi-rüxiündür edərəm zülmə təəccüb.
Ha böylə işi üzde olan payə baxarmı?

Ya dust!- deyib, dad eləsem yar eşigində,
Yarəb, görsən bir məni-rüsvayə baxarmı?

Məktubunu mən xəstənin, ey qasidi-həmraz,
Ver sürət ilə, gör bütü-tərsayə, baxarmı?

Gər desə: sabah mən dəxi gələm, hələ sən get
Ərz eylə: əcəl zabiti fərdayə baxarmı?

Zakir, kəs ümidi-nəzəri-mərhəmət ondan,
Kim padşahi hüsn olan ədnayə baxarmı?

* * *

Nə qədər cövrü cofa eyləyə dildar mənə,
Eyləməz cələdigin didəyi-xunxar mənə.

Gah-bigah baxıb xalü xəti-mişkinə,
Eylədi ruzi-cahantabı şəbi-tar mənə.

Dün gecə xəbdə çox mari-siyəh tutmuş idim,
Odur əl verdi bu gün türreyi-tərrar mənə.

Gözlərindən məni-bədbəxt bir asayış yox,
Uddurur qan gecələr ol iki bimar mənə.

Çarə yoxdur, bilirəm, ləli-ləbin xəstəsinə,
İçirir badeyi-gülün genə naçar mənə.

Bir zaman tendən oxun tarı üçün çəkne, təbib,
Görsün əğyar ki, yarın nəzəri var mənə.

Dedilər qönçə bilir sirri-dəhannın, amma,
Nə qədər sordum isə qımadı izhar mənə.

Şükr-lillah ki, görəndən bəri ol sərməsti,
Etməyib tənü təərrüz gülən ağlar mənə.

Tiğinə qıymadı, mən ölməyimə şakir idim,
Həqqə baxsın, deməsin kimsənə biar mənə.

Üzünə pərdə salıb ol məhi-bimehr demoz,
Mahilə mehr olub aşıqi-didar mənə.

Qalmışam badiyeyi-qəmdə, kimim var, Zakir,
Didəvü dldi həmin munisü qəmzar mənə.

* * *

Nə müddətdir mənə ol sərvqamətdən xəbər gəlməz,
Qiyamətdir məgər, bir qasidi-nikusiyər gəlməz?

Rəhi-vəslində, ey göz mərdümü, bihudə seyr etmə
Ki, mən çox görmüşəm peymanşikən, gəlləm, – deyər,
gəlməz.

Mətai-hüsnə istərdim verəm canı, dedi zülfü:
Xətə ger dəyməyə bizdən, bu sövdadən zərər gəlməz.

Bilib, qürbi-gədə mümkün degil sərdar bəzminde,
Budur vechi ki, mütləq kuyuna şəmsü qəmər gəlməz.

Bəsani-şəmi-məhfıl gecələr ta sübhədən yannam,
Məni dildadəyə səngindilin rəhmi məgər gəlməz?

Xədəngi bari-əvvəl köksümə bir göz dəgib keçdi,
Nədəndir, bilməzəm, lütf eyləyib bari-digər gəlməz.

Edər düşdükcə vaiz vəsf abi-Kövsəri, amma
Mükərrər ləbi-nabın tək hədisi-mötəbər gəlməz.

Ayağın basa saqi başım üzrə canə minnətdir,
Neçin zöhd əhldən bir dərmdəndə xeyrü şər gəlməz.

Nə bir namə, nə bir qasid, nə bir peyki-səba, Zakir,
Tutuşdu atəşi-hicrə dilü canü cigər, gəlməz.

* * *

Nə üzdür bu ki, kəsb eylər ziya şəmsü qəmər ondan,
Nə rüxdür bu ki, abü rəng alır külbərgi-tər ondan.

Həzər qıl, ey könül, ol zülfü-pürçinin xətasından,
Açılmış neçə-neçə sən kimi aşıftələr ondan.

Dəhən sirrini, eşitdim xürdədandır, qönçədən sordum,
Dedilər: bilməzik, gülşəndə yoxdur bir xəbər ondan.

Cəfayi-zülfünün yüzdən birin şəhr edə bilməz dil,
Uzun illər şikayət eyləyo şəb ta səhər ondan.

Yüzündən göz götürməm eyləsen yüz min səyasətlər,
Nigara, səxt müşküldür mənə qəti-nəzər ondan.

Həvayi-kakilin ömri-cəvani verdi yağmaya,
Əlilü pürəm, ancaq var sərimdə bir əsər ondan.

Ayaq çək, Zakira, bəsdir, bəqasız dəhr bağından,
Drib kim dərdu möhətdən sivayi bir səmər ondan?

* * *

Nola gör saxlar isəm təndə dilü cani əziz,
Bir pərinindir, onunçun tutaram ani əziz.

Qılmışam nəzr onu mən ol səri-ku itlərinə,
Rəsmü ayindir, əzizin olu qurbani əziz.

Əşkimi, çöhreyi-zərdimi görüb qədr etməz,
Mən eşitmişdim edər simü zər insani əziz.

Atəşi-eşqi-dərun ilə ərindi axır,
Saxlar idim neçə oyyam idi peykani əziz.

Naqisəm, alsam əgər bir kələfi-rismanə,
Misri-dildə sata ol Yusifi-Kənanı əziz.

Mənə nisbətədi siyəhbəxtü pərişanlıqda,
Vəchi oldur tutaram zülfü-pərişanı əziz.

Zakiri-xəstədilə rəhm qıl, ey sərv-i-rəvan,
Hövcəvanlar tutar, adətədi ki, pirani əziz.

* * *

Ol gün ki, bu xakidanə düşdüm,
Tiri-fələyə nişanə düşdüm.

Bildim sitəmü qəmü ələmdir
Çərxin rəvişi, fəğanə düşdüm.

Eşq aldı əlimdən ixtiyarım,
Rüsvay oluban cahanə düşdüm.

Bir Leylimisal yan gördüm,
Məcnun kimi xanə-xanə düşdüm,

Əqlimi verib mətai-eşqə,
Sud eyləmədim – ziyanə düşdüm.

Oxşar ləbini dedim, şərabə,
Qan eyləmədim ki, qanə düşdüm?!

Zakir, nə yamanlıq eyləmişdim
Bilməm ki, bele yamanə düşdüm.

* * *

O gün ki, atəşinlik arizi-canənə yazmışlar,
Məni-sərgəştəni ol atəşə pərvanə yazmışlar.

Sənəmlər fikri çıxmaz xətirimdən bir zaman, guya,
Yazan dəmdə bu viran olmuşu bütخانə yazmışlar.

Ayağın kəsmə məndən, saqiya, pəşminəpuşəm deyn,
Məni lovhi-əzəldə sərsəfi-məstanə yazmışlar.

Nə vəch ilə, dedim, qaşın düşüb kəc müşəfi-rudə,
Dedi: qanuni-xətdir, səhv imiş, ünvanə yazmışlar.

Sərü simayi-canamı çəkiblər bir-birindən xoş,
O ki çeşmi-siyəhməsti, bəsi şahənə yazmışlar.

Nədir həddi ola həmta mənə günnam aşaiqlər,
Məni-divanəninin adın neçə divanə yazmışlar.

Həram olsun görüm nanü nəmək, derlər, meyü bade,
Dəhən sirrini məxfi qönçeyi-xəndanə yazmışlar.

İki meygün ləbin vəsfin sənin, ey şuxi-şirinkar,
Datırmış kilki-Xızrı çeşməyi-heyvanə, yazmışlar.

Könül cəmiyyətinə namümidəm, Zakira, qismət
Onun hər parəsin bir navəki-müjganə yazmışlar.

* * *

Olubdu məclis-ara sağəri-mina çəmənlərdə,
Salıb sothi-zəminə nəqşi-pürzibə çəmənlərdə.

Nəsimi-canfəzayi-novbaharı zərrəcə, ey dil,
Bir asarı-küdurət qoymayıb qəta çəmənlərdə.

Məzaqi-təlx olur şirin bu fəslin xani-vəsində,
Mühəyyədir sorasər neməti-üzma çəmənlərdə.

Dəmi-nitqi-Məsiha tək müəssirdir dəmi sübhün
Ki, feyzindən olur əmvatlar əhya çəmənlərdə.

Əyağinə düşüb eylər təvazö hər kimi görse,
Götürmüş lələ başə sağərü səhba çəmənlərdə.

Şəqaiq-daməni-kuhsardə, gül-bağ arasında,
Tutubdur hər biri bir mənzilü məva çəmənlərdə.

Qorənfil, nəstərən,nərgiz, bənövşə, ağüvan, lələ
Zəbani-hal ilə şövqün qılır peyda çəmənlərdə.

Urarlar qumrilər cəh-cəh, gülərlər kəbkələr qəh-qəh,
Tutubdur aləmi yeksər əcəb qovğa çəmənlərdə.

Yetən tək şəmə porvanə, verib can müft kim aldı,
Düçar olmuş ona gör kim, nə xoş sövdə çəmənlərdə.

Salıb bazari-eşq içrə hərami qənzələr talan,
Mətai-dinü dil olmuş genə yəğma çəmənlərdə.

Veribdir özlərinə ziybü zinet nazənin bütələr,
Gəzərlər hər tərəf sərməstü bəpərvə çəmənlərdə.

Nə vəqti-xabdır, dur, məsti-nazım, seyri-səhra qıl,
Təmamen aşinəvü həmdə mü həmtə çəmənlərdə.

Ruxi-alı xəyalilə sızıldar bu dili-şeydə
Gecə ta sübh olunca əndəlib əsa çəmənlərdə.

Yanında hər kəsin yarı, kəsilmiş nəlavü zarı,
Mürüvvətdir, sizi tarı, qalam tənha çəmənlərdə?!

Olub Məcnunsifət bir Leylivəş dildərdən ötrü,
Ədəb tərkin qılıb Zakir, gəzər rüvsa çəmənlərdə.

* * *

Olur gəh-gəh nüməyan sinədə narinc püstani,
Təəccüb eylərəm, aya, bu sərvini kimdi dehqanı?

Dələr bağrım, tökər qanım, görəndə qadiri-biçün,
Əsiri beylə kafir etməsin heç bir müsəlmanı.

Eşitmiş özmi-seyrin, bilməzəm, əhli-çəməni kimdən,
Bu gün şimşadü sərvini yox ayağa durmaq imkanı.

Tənimdə qalmadı bir xali qəmzən xədəngindən,
Olur abad hər mülkün ədalət olsa sultanı.

Həyatı cümlə əşyayə səbəb feyzi-vücutundur,
Rəvan olma, çıxar ayinəvü abi-rəvan canı.

Müjəm mənzuməsi zəbt edo bilməz əşk seyləbün,
Xəsü xaşak ilə tutmaq olurmu bəhri-Ümmanımı?!

Bu çərxi-pürəcəfadən, Zakira, kəs rahat ümmidin,
Muradınca dolanmaz kimsənin bu dövr dövrünü.

* * *

Ol cəfakar nəzərdən bizi atmış kimidir,
Qeyr ilə həmdəm olub, ülfəti qatmış kimidir.

Gəc gedib qaşlarını mahi-növə bənzətmə,
Ustad iki yayı baş-başə çatmış kimidir.

Arizi-alını, derdim, əsəri-meydəndir,
Bəxdim əmma nigəhi-çəşm qanatmış kimidir.

Çəşmi-məstanələri güşeyi-əbrulərdə
Tağ arasında Xütən ceyranı yatmış kimidir.

Xəti-novxizi ləbi-ləlinin ətrafında
Əngəbin şəhdi ara murçə batmış kimidir.

Şom başın gecələr tiği-cəza kəsməkdən,
Bədəb ərizi-yarə dil uzatmış kimidir.

Əql ilə huş qaçar meydən ayaq tutunca,
Nisyə mərdümi-şəhr əqmişə satmış kimidir.

Tabi-sinəm oxunu, heyfdi, tez çök, əridər,
Haliya kürrəyi-həddad qızartmış kimidir.

Yar hali-dili-viranı xəbər alsa, deyin:
Xaneyi-mücrimi sultan talatmış kimidir.

Qönçənin başını hər sübhü məsa yarmaqdan,
Ol möhin ağzına məxfi dil uzatmış kimidir.

Demə yoxdur əsəri ahü fəğanın, Zakir,
Xabdən ol möhi-bimehri oyatmış kimidir.

* * *

Rəqibi görməyə mümkün olaydı yarım ilə,
Gedərdim ol seri-kuyə öz ixtiyarım ilə.

Gəzərdim itləri içrə dərdində bipevra,
Ziyadə tapmış idim rütbə etibarım ilə.

Hər ay başında bir ox növki-qəmzədən ücret
Gərək mənə yetişə-şərt budur nigarım ilə.

Qoyanda qəbrə məni örtməyin, gəlib dilbər,
No göftgu edəcək ta görüm məzarım ilə.

Töküb sirişk gözündən, deyərmi: ah, əfsus,
Ki, həsrət öldü bu biçərə intizarım ilə.

Təğafül eyləsə birdəm o səngdil, deyərəm,
Fəğan ilə tutuban damtənin qubarım ilə.

Bağışla cürmümü, ey şux kim, həyatmda
Çox etmişəm səni azürdə ahü zarım ilə.

Gəlib xuramə göz indən belə boyun uzununu,
Gil olmuş idi dərin çeşmi-əşkarım ilə.

Rəqibi məhrəmi-bəzmi-visal eylamə kim,
Cahana od salıram ahi-pürşərarım ilə.

Şükür xudayə ki, basdın məzarım üzrə qədəm,
Şikəstə Zakirəm, əhdim, bu idi tarım ilə.

* * *

Saldı məni ayaqdan qəm, ver piyalə saqi,
Yoxdur bir ondan özgə üftədələr dayağı.

Ol gülüzar məndən ayrıldı nisfi şəbdə,
Sübh açılınca yanmaz heç kimsənin çirağı.

Qoymaz düşə nigarım payinə dürrü-əşkim,
İnsafdırmı salmaq gözden yetim uşağı.

Şahnazımı müxalif dövrən gətirmədi rast,
Gəzdim dügəh Hicazi, Azərbaycan, İraqı.

Məndən degil toxunmaq bir-birinə xadəngin,
Ayinü rəsmidir bu-sevməz qonaq qonağı

Mili-müjənmi bilməm əbrulərə çatıb sər,
Memari-sün yoxsa tutmuş sütünə tağı?

Sövdəyi-xalü xəttin əymiş qədim nihalın,
Zağü zəğən hücumu eylər düta budağı.

Zülfi-siyah içində sərgəştə könlüm itdi,
Hindü həbəş gizildi, tapılmadı sorağı.

Zülfün zəbani-şanə ayırdı bir-birindən,
Dildir edən pərişan məcmui-ittifağı.

Çeşminlə məstlikdə sağər dəm urdu, billah,
Almış haramzadə başına qan çanağı.

Əsdi nəsimi-nüsrət, Zakir, behəmd-lilləh,
Fəth etdi sərvəri-vəsl cəmiyyəti-fəraqı.

* * *

Sənə hər mətləbi məxfi dedim, ey gül, əyan tutdun,
Rəqibi-ziştəkarın aşikar, eybin nəhan tutdun.

Oğurlar dövri-ruyində səri-zülfün ərəq nəqdin,
Nə pakizə əmin tapdın, nə yaxşı pasiban tutdun.

Kilidi-məxzəni-hüsni sipahi-cinno tapşırdın,
Hər iş kim tutdun aləmdə, onu biimtəhan tutdun.

Keçirdin bitəkəllüm şənədən geysuyi-pür-piçi,
Sənə ənam lazımdır ki, əfsunsuz ilan tutdun.

Məbadə eyləyə gəndən nəzərə mərdümi-çəşmim,
İki hindu kamandarın həmişə didəban tutdun.

Rəqib etdi xəyanət rubəru, keçdin rəvan ondan,
Mənim həqqimdə hər böhtan dedilərsə, rəvan tutdun,

Danışdın qaşü gözlə hər yetən nəhl ilə, zalım,
Şikəstə Zakri gördükdə ox çəkdi, kəman tutdun.

* * *

Sən onda eylə zövqü səfa bağ arasında,
Mən munda yanıf piltə kimi yağ arasında.

Peykanlarını sineyi-çakimdə görəf der:
Bir qönçeyi tərdir ki, bitib bağ arasında.

Könlüm quşunu seyd elədi qəmzövü çeşmin,
Qorxum budu qanlar düşə ortağ arasında.

Getmişdi saçı seyrinə, dil gəlmədi, bişək,
Güm oldu şəbi-tarda sığnaq araisında.

Ol guşeyi-əbruydə çeşminmidi, yoxsa,
Yatmış iki Xütən geyiki tağ arasında.

Nəşlər edir mən məni mütrübi meydən,
Əfsus ki, qaldım nəçə sarsaq arasında.

Zakir, rəhi-eşqində diriğ eyləmə canı,
Ta nami-nikuyin qala üşşaq arasında.

* * *

Səri kuyində məzari-məni-məhzuni görəf
Tutar ol dilbəri-peymaşikəni xuni, görəf?

Mütələqa əzmi-təməşayi-gülü sərv etməz
Arizi-ələ baxan, qəməti-mövzuni görəf.

Gənc əfi yatağı olmağına bəsdi güvəh,
Dövri-hüsniündə onun həlqeyi-göysuni görəf.

Küfri-zülfinə uyub bir sənəmə təət edəf,
Danışıb badi-səbəyə dili-məluni görəf.

“Rəhm qıl canına, əbruyi-xəmə meyl etmə!” –
Qan ayağında sənə çox dedi ol “nün”i görəf.

Tutmadım pəndi-xirədmənd, özümdən düşdü,
Daşlar indi məni-ohvali-digərguni görəf.

Tökülüb nəqdi-sirişkim çölə xərmən-xərmən,
Birə yüz fərq tutar məxzəni-Qaruni görəf.

Qalmışam fərd, tapılmaz mana həmdərd, durub,
Taparammı arasam Vamiqü Məcnuni görəf?

Rövnəqi-eşq pozuldu, bilirəm xublərə
Bağlamaz bel dəxi bu Zakiri-məğbuni görəf.

* * *

Sufi saf olduğunu sağərü səhba nə bilir?
Düşməyibdir yolu meyxanəyə əsla nə bilir?

Tutmayıb deyri-xərabətdə xoş cayü məqam,
Rənci-bihudə çəkib, zəhməti-bica, nə bilir?

Gün bu gündür, içəlim badeyi-gülün, zahid,
Etibar eyləmə, keyfiyyəti-fəda nə bilir?.

Söylər əhvali-qiyamət, öz evindən qeyri
Görməyib bir yeri, mən bilməzəm aya nə bilir?

Abi-Kövsər həvəsilə çəkib əl sağərdən,
Özünü aqilü dana tutar, amma nə bilir?

Nəşəyi-mey kişini vaqifi-əsrar eylər,
Çəkməyə başına peydərpey anı ta, nə bilir?

Qəsdı taotdən əgər cənnət isə, eyni-xəta,
Bilməyən kimdi o ev sahibi sövdə nə bilir?

Eylə olsa nə tərəhhüm, nə şəfaət, nə güzəşt,
Küfrdür söylədiyın məhz sərəpa, nə bilir?

Eybinin kəşfinə bəhs eyləsə meyxanələrin,
Söle Səttarıl-əyub anı bilir, ya nə bilir?

Ya gərək nadim ola, tərək edo cəngü cədəli,
Ya deyə həq deyil isminə müsəmma nə bilir?

Mücrümün cürmünü əfv eyləməsə rəbbi-qəfur,
Qalı rizvanda həmin firqeyi-hura, nə bilir?

Cəhəti-qəhrinə yox kimsədə imkani-sual,
Vəchi-amürzişini xalıqın əşya nə bilir?

Hər kəs öz səyi təlaşilə tapa rahi-nicat,
Hörməti-ali-əbani dəxi qəta nə bilir?

Rəqəmi-əfv çəkər qaziyi-ruzi-ərəsat,
Günəhi-hibbi-Əlinin ola dərya, nə bilir?

Zakirin bir əməli yox, ona ümid tuta,
Ta məgər inki tutub daməni-mövla, nə bilir?

* * *

Sübhədem badi-səba türreyi-xubanə dəyər,
Götürüb nəkhətin ondan sonra yüz yanə gəyər.

Od salır xirməni-məhsuli-dilə bərqəsa,
Bu tənə-zardə peykani ki, peykənə dəyər.

Gah bivəchü cəhət xatirim eylər dərhem,
Gah bicürmü günəh bu dili-nalanə dəyər.

Odlara düşmüş ilan tək oluram piçində
Ki, neçin zülfü-siyəh arizi-canənə dəyər.

Qərəzin can isə, bir tünd nigahın bəsdir,
Heyfdir,atma oxun, hər biri min canə dəyər.

Könlümü qanda urub həbsə ki, tapmaz şənə,
Nə qədər zülfi gəzər, çahi-zənəxdanə dəyər.

Zakira, səbr elə kim, vəslə dəyən afətdən,
Ay ötor, il dolanar, vəqt olu¹ hicranə dəyər.

* * *

Tökülmüş hər tərəf zülfi-siyahın mişkülənmiş,
Pərişanlıq görüb badi-səbadən tündxulənmiş.

Əzəldən rütbeyi-məhrab degildi böylə xəlq içrə.
Qaşın taqinə ikram etmək ilə abrulənmiş.

¹ Olar

Nə möcüzdür bu kim, bir kəs təkəllüm görməmiş
ondan,
Düşüb dildən dilə vəsfi-dəhanın göftgülenmiş.

Fəzayi-hicrdə xari-sitəmdən parələnmiş dil,
Behəmdillə kim, indi tari-zülfilə rüfələnməmiş.

Edib bədməstlik bəzm əhlinə qan udduran badə,
Ləbi-ləlin görüb axır xəcalətdən səbulənmiş.

Gətir təşrif, əziza, həsrətindən xəstəhal oldum,
Şikəstə Zakirəm, könlüm sənə yen¹ arizulənmiş.

* * *

Üzvi-əzayi-xublərə padişah zülf,
Xəncər-güzari-çəşmi-əmiri-sipah zülf,

Çinü Xətavü Hindü Həbəş, Zəngbartü Rum
Tutmuş təmam yer üzünü dadxah zülf.

Şəbxun edən sənə dile, kimdir, dedim,- dedi:
Gördənsüvar kakilü mişkinküləh zülf.

Gəncineyi-comalı keçiribdi yarıdan,
Həddən füzundu axtaran olsa güvəh, zülf.

Mən çox dedim sənə, az eşitdin, könül, künun
Çıxsın canın, de: ah xətü xal, ah zülf!

Əhvali-şamı rövşən edər sübh arizə,
Oldur ki, şənəvar edər təyyi-rah zülf.

Munca kəşəkəşi-kəmərə bəlkə mu mijan,
Tab eyləməzdi, olmasa püştü pənəh zülf.

Müşküldü tab türreyi-tərrar qəhrinə,
Rəhm eylər əhli-dərdə genə gah-gah zülf.

Etdin qara mənim günümü şamı-tirə tək,
Ey aləmin evini yaxan rusiyah zülf.

Təhrik etməsəydi səba sübhü şam ögər,
Etməzdi həli-Zakiri böylə təbah zülf.

* * *

Üzünü görsə əgər gərblər imanə gəlir,
Küfrdən əl götürüb, rahi-müsəlmanə gəlir.

Baxmasınmı sənə ayinəvü həm abi-rəvan,
Aparır feyzi-bədən, hər ikisi canə gəlir.

Gün sərasimə səri-kuyuna ilğar gecədən,
Necə bir qul duruban xidməti-sultanə gəlir.

Düşmək istər şəmi-rüxsarına zülfü-siyəhin,
Bəxtinin qarəliyin gör, oda pərvanə gəlir.

Xət bu məzmun ilədir dövri-ləbində, guya,
Ləşkəri-hind tutub Rumi, Bədəxşanə gəlir.

Zindəganlıq mənə düşvardır ondan sonra,
Bar-ilaha, mənə gəlsin, nə ki, cananə gəlir!

Qorxuram Zakiri hicrin qəmi bir hələ sala,
Görən adəm deyə “vay-vay!.. budu divanə gəlir”.

* * *

Fəslü bahar gəldi, könül, künci-bağ tut,
Möhnət bizi ayaqladı, bir dəm əyağ tut.

Təsbih tarini nəçə gün alma dəstinə,
Dəsti-lətifi-saqiyi-simin-saq tut.

Çək yanına sürəhını təqvavü taəti,
Bilmərrə ta əvaxiri-şəban qırağ tut.

¹ Çox

Tök cami-zərnigarə şəvəqgun badəni,
Yəni fəraq şamına rövşən çiraq tut.

Zar eylemişdi xəlqi fəğanü nəvalərin,
Bir göz özün də nayü neyayə qulaq tut.

Hər kimsəyə öz adətincə ver şərabi-nab,
Növbət mənə yetəndə, özizim, çanaq tut.

Zakir, köç eylə, mənzili-məqsudə varid ol,
Dünyanı bir ribat, özünü bir qonaq tut.

* * *

Fəslə bahar gəldi, könül, şad kam bul,
Yox etibar gərđişi-əyyamə, cam bul.

Nasəh haram deyərsə meyi, söylə sən ona;
Mən püxtə olmuşam, get özün kimi xam bul.

Bir neçə yarü həmdəm ilə künci-bağdə,
Vəqti keçirmə, badeyi-gülnar-fam bul.

Eylə sücud sidq ilə əbruyi-saqiyə,
Ol sərıqamətin nəzərində qiyam bul.

Yoxdur davamı zahidi-xuddar lütfünün,
Tap bir pərivü rahəti-eyşi-müdam bul.

Vaiz kəlamə baxmasa bilməz nədir cəvab,
Oldur cəvabı: mürşidi-hafizkolam bul.

Zinhar girmə məscidə, bihörmət olmagil,
Var¹, paytəxti-meykədəyə, ehtiarı bul.

Həq söz budur ki, mədrəsədir dari-qalü qil,
Qovğaya salma kəndini, Darüsselam bul.

Eşq əhli getdi hər biri bir ismü rəsmə,
Zakir, oturma sən dəxi bir nıknam bul.

* * *

Xəlqə şərh etmək qəmi-hicrin nə hacətdir mənə!
Laləvəş sinəmdə dağların şahadətdir mənə.

Xar olur, güli-həmrayə baxsam, çeşmimə,
Sərv qəddin görməsəm, ol gün qiyamətdir mənə.

Məqsədim oldur səgi-kuyinlə həməvaz olam,
Bu təmənnə versə ol, eyni-səadətdir mənə.

Giryəvü zarım visalınçın degil şamü səhər,
Biğərəz sevdayi-eşqində bir adətdir mənə.

Çünki vəslə ol möhin mümkün degildir, ey əcəl
Öldürüb azad qılsan, külli minnətdir mənə.

Əhd qıldı padşahım qətlinə fərda mənim,
Xeyli dilşadəm bu gün, hərçənd zəhmətdir mənə.

Zakirəm, ol vəchdən zülfü xətin müştəqiyəm
Kim, siyahbəxtü pərişanlıqda nisbətdir mənə.

* * *

Hər yana kim, seyr üçün ol şəhi-xuban düşər,
Sayə kimi yanana əqlü dilü can düşər.

Bəxtiqəralər işi olmasa surətpəzir,
Bəs nuçin ol arizə zülfü-pərişan düşər?

Yadı müjən bağırumı parələsə yox əcəb,
Rəsmdə, məcruh olur, hor yerə pəykan düşər.

Rast düşüb bağ ara görse qədü çeşmini,
Sərv sınıqlıq tapar, nərgisə talan düşər.

Cameyi-əhmər geyib, yaxdın oda aşiqi,
Necəki, xarü xəse atəşi-suzan düşər.

¹ Get

Çakər olur, rəsmdir, bəndeyi-fərmani-xan,
Vəh, bu nə çakərdir kim, payına yüz xan düşər,

Zakirə ver sədqeyi-hüsnüni kim, var yeri,
Müstəhəqindir, ona, həq bilir, ehsan düşər.

* * *

Hər kimin ki, nəzəri arizi-pürxalə düşər,
Dami-geysulərə pabəstə olub, qalə düşər.

Vəsmə çək qaşlarının tağına peyvəst olsun,
Bu kəşakeş deyil, ay başına bir halə düşər.

Aşiqi-xam-təməbusə dilər ləlindən,
Bir deməz ki, nigəhindən ona təbxalə düşər.

Vamiqü Qeys mənimlə rəhi-rüsvalıqda
Nə qədər səxt təkə-pu eləyə, dalə düşər.

Qoy tökülsün güli-rüxsarına zülfi-siyəhin,
Rəsmdir nəqşi-nigaridə siyəh alə düşər.

Çeşmi bəddən səni hifz edə amanında xuda,
Tabi meydən ki, güli-arizinə jalə düşər.

Zakira, dərdi-dərümi üzə saldı əşkim,
Bir deyən yox, belə qammazlıq ötfalə düşər.

* * *

Hüsni-nigar əhli-nəzər afitabıdır,
Qoymaz, nə sud görməyə, geysu səhabıdır.

Təbxi-qəza üçün müjəmi yandırın, dedim,
Təbbaxi-yar tulladı kim, çubi-abıdır.

Badi-səhərle, nəkhəti zülf üstə, şanənin
Ömri-dirazdır arada inqilabıdır.

Pamal olursan, enmə sərəzir, çox dedim,
Tutmadı zülf pəndimi, çəksin, əzabıdır.

Qəmzə xədənginə taxar üşşaq bağırını,
Guya həlal mürği-şikarı kəbabıdır.

Ləb – şəhdi-əngəbin, xəti-növdür – şəhibi-mur,
Qəd – səvi-bağ, kakili-miskin – qürabıdır.

Püstani-yardır görünən çaki-sinədən,
Ya cənət içrə çeşmeyi-Kövsər hübabıdır?

Bir vəqt şənə səxt deyib tari-zülfünə,
Dildə hənuz şol əsərin piç-tabıdır.

Buyi-vəfa verir, necə mən ondan əl çəkim?
Gülün sirişk eyni möhəbbət güləbıdır.

Qətl əzmin eyləsə əgə¹ müjgani-çeşmi-məst,
Qövsü-qüzeh qaşın həmə tiri-şəhabıdır.

Ovraqi-ləlin açmağa etdim həvəs, dedi:
Bilməzsən, açma, elmi-müəmma kitabıdır.

Gül dəftərin tökübdü səba, zahirən bu gün,
Biçarə bülbülün genə baqi hesabıdır.

Saqi, şərabi-nabını get qeyrə vəsf qıl,
Zakir o şux nərgisi-məstin xərabıdır.

* * *

Çeşmi-məstin rovişi-nərgisi-sirab aparır,
Taqi-əbruyələrin rövneqi-mehrab aparır.

Qanlı göz yaşını qət etsə üzün şövqü, nola,
Bərgi-gül şəbnəmini mehri-cahantab aparır.

¹ Ögər

Mana derlor, çəkərək get səri-kuyinə onun,
Heç deməzlər ki, salıb qoynuma qüllab aparır.

Mərdümi-didələrim hicr günü Nuh-asa
O qədər eşk tökər, aləmi seylab aparır.

Şamlar tişeyi-Fərhad sahr dağə səda,
Bəstəri-nazdə Şirini şəkərxab aparır.

Dil tutuldu, rəhm- meyxanə tut, ey zahid kim,
Qəmi sağər dağıdır, dərdi meyi-nab aparır.

Yarı derlər ki, gedir Zakirinə çarə edə,
Nuşdarunu öləndən sora Söhrab, aparır.

* * *

Can cilvələnin qaməti-mövzunu görəndə,
Dil tazələnin arizi-dilcunu görəndə.

Zənciri-cünunə birə yüz rəğbətım artır,
Rüxsari üzə zülfi-pürəfsunu görəndə,

Pür-piç oluram hərdəm oda düşmüş ilan tək,
Ol arizi-gülnardə geysuni görəndə.

Dağıldı xiridari-qəmi-eşqin olanlar,
Bu mərdümi-çəşmim tökən altunu görəndə.

Gəlmişdim edəm mərdümi-çəşminlə müdara,
Dildim ki, düzəlməz bu iş əbrunu görəndə.

Xunxarəligi eyb degil nərgisi-məstin,
Hər kim ola qaynar qanı gülgunu görəndə.

Ey əhli-hünər, cəm degil Zakir həvası,
Eyb eyləmə şerindəki məzmunu görəndə.

* * *

Cahan içrə mənim bir dilbəri-namehribanım var,
Nə cövrinə şəkibim, nə cəfasına təvanım var.

İtibdir nəqdi-can qaşu gözü qəmzə arasında,
Hər üçü bassın əl ol müşəfi-hüsne, gümanım var.

Həzər qıl qaməti-xəm birle ahi-cangüdazımdan,
Mühəqqər sanma, ey çərx, adəməm tirü kəmanım var.

Səri-kuyin səfadə rövzeyi-rizvandan artıqdır,
Nəcə həqdən keçim mən göz görə, dinim, imanım var.

Cəfavü rənc çəkdim genci-hüsündən olam faiz,
Tutub ətrafını əfi, bu sövdədə ziyanım var.

Nolar ahu gözün fikri mənim çəşmim vətən tutsa,
Gədayəm, həqdi, yaxşı otləğım, abi-rəvanım var.

Bu dağ ilə qəmim yox, qanda varsam aliqədrəm mən,
Əgərçi urəm, amma bir şöhəşəhdən nişanım var.

Nə müddətdir qara günlü könül zülfilə xu tutmuş,
Qayıtmaz bir deməz axır dağılmış xanımınım var.

Diyari-hicrində sənəz nə qalar udmuşam, gör kim,
Dəmi, dilbər, ayaq saxla sana şərhu beyanım var.

Sizi tarı, mürüvvətdirmi ol birəhmü səngindil
Edər əğyar ilə işrət, deməz bir natəvanım var.

Sərasər əhli-ələm şikvə etsin cövrü zülmündən,
O xatircəmdi kim, Zakir kimi övsafxanım var.

* * *

Cahan içrə mənim bir səngdil, bimehr mahım var,
Büti-peymənşikən, şuxçəşmi-gəcnigarım var.

Yolunda dürrlər sərf eyləyibdir mərdümi-çəşmim,
Olurmu göz-gözə danmaq, iki adil güvahım var.

Nigarım zülfü tək qoymaz düşəm pabusuna bir dəm,
Pərişan halım ondandır, acəb bəxti siyahım var.

Mənə mehrabü mənber vəsfini təkrar edən vaiz
Utanmazmı, baxıb görso bu surət qibləgahım var?

Könül şəhrin çapıb yağmalədi qəm ləşkəri, Zakir,
Neçin imdad qılmaz, bəs deyirdin padişahım var?

* * *

Cövrü cəfavü dördü qəmi-yarə qaniəm,
Taği sitəmlə gər cigorım yarə, qaniəm.

Təqsim edəndə itlərinə süfrə-süfrə nan,
Hər ruz bəxş edə mənə bir parə, qaniəm.

Gün kimi simtən¹ degiləm kuyinə düşəm,
Gəndən nəzareyi-dəru divarə qaniəm.

Üşşaq yardən nəzəri-mərhəmət dilər,
Mən növki-çeşmi-möstü cigərxarə qaniəm.

Eşqi onun ola mənə gər mucibi-səğər,
Zülfü sanınca yandırılar narə, qaniəm.

Özbəs ki, var nisbətə geysuyi-dilbərə,
Qəbr içrə nişi-əqrəbü şəhmərə qaniəm.

Rövşəndi ol nigarə ki, cismi-fikarımı
Pərvanəvər salsalar odlarə, qaniəm.

Həqqi budur ki, tənəyi-əğyardən siva,
Hər cövrü zülm yetmə dili-zarə, qaniəm.

Eşq əhli dəğşirür qərəzin dombədəm, vəli,
Mən Zakirəm, həmin elə didarə qaniəm.

¹ Sırtıq

Müxəmməslər

* * *

Ah, yüz min ah, dərvişü qəni, mirü gəday,
Mütləqa bilməz nədir şəri-Nəbi, əmri-xuday,
Dillərində yox sifətin, gizbü böhtandan sivay,
Bir-birilə batini düşməndir, amma aşınay,
Şafei-ruzi-cəzadən olmaya bir çarə, vay!
Məsiyyət əmrazına onlarda daruyi-şəfay.
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Həqqə layiq heç birində görmədim felü əməl,
Dedilər ki, var, yoxdur, hər yana mən vurdum əl,
Zahiri xəlqin tiladır, batini simi-dəğəl,
Sövti-nayə tundrov, banki-nəməzə kəmməhəl,
Mən kimi məcmuəsi şayisteyi-qüllabü qəl,
Bu mətə ilə hüzurə getmək olmaz mahəsəl,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Abi-ənguri məcalisdə oxur naseh həram,
Etməyin rəğbət ona kim, böylədir həkmi-kəlam,
Olmuşuq bu əmrinə tabe yekayek, bittəməm,
Xuni-məzlumi-cahandır şürbümüz əmma müdam,
Etməzik ikrah ondan xah xasü, xah am,
Bu nə dindir, bu nə məzhəb, ey şəhi-aliməqam,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Boylərin rəyətlərə cövrü cəfadır sənəti,
Rəyətin ağasına həm bəd duadır sənəti
Ol təbibin xəstəyə mühlük dəvadır sənəti,
Bəzmdə layəstəvi xanın ğınadır sənəti,
Alimin şamü səhər reybü riyadır sənəti,
Sərbəsər bu əhli-əyyamın xətdir sənəti,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Dərbədər düşmüş qələndər, dəmbədəm yahu çəkər,
Döndərib üz xəlqə vaiz mənbərə pəhlu çəkər,
Xüdnümalıqdandır ol kim, göz süzər, əbru çəkər,
Qazinin tutumuş giribanın təmə hər su çəkər,
Çavuşun ta kuyi-Məşhod ildə bir yol zu çəkər,
Mübtələdir hər biri min dərdə kim, qayğu çəkər,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Fırqeyi-tüllabə, sanma, dərsi-qürandır qərəz,
Sərfü nəhfə sərf edər ovqatın, iymandır qərəz,
Şökkü səhvi öyrənir, şərti-müsəlmandır qərəz,
Həftə-həftə ac qalır, gulgəşti-rizvandır qərəz,
Həq bilir ki, nanü həlva, şali-Kirmandır qərəz,
Can üzər, zillət çəkər, fərmani-canandır qərəz,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Ağlaya mahi-məhərrəmdə gərək vəhşü tüyür,
Hiç dildə olmaya zövqü sefa, eşü sürür,
Qoşulur bir-birinə əlvati-bioqlü şürür,
Əldə payə, bəldə xəncər, dildə heydər, sərdə şur,
Çeşmi şəhvət birlə hər kəs öz uşağın axtarur,
Əhli-şəhri-lut tək həddən aşıb fisqü fücür,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Rəsmdir xəyyat miqraz işlədə, suzən tuta,
Mərddir hərçənd, amma kari-şügli-zən tuta,
Əldə hər dəllak hünərvər tiği müstəhsən tuta,
Çərməgi ta qollada sərrac, işin pürfən tuta,
Dəbi baqqalın tarazuyi-əsəl rüğən tuta,
Nə ki elm əhliylə hüccət hər yetən gövdən tuta,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Cöv satar göndüm yerinə parə biinsaflər,
Müctəhidəm deb¹ vurur xəlqin yanında laflər,
Dörd kənarın parçanın möhkəm toxur zərbaflər,
Göstərir xəlqə qənəm surət özün əclafilər,

Əl aparsan sureti-peydir miyani-kafilər,
Bunda yoxdur olsa da özgə viladə saflər,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Alilər ədlü-ədələtdən beridir müxtəsər,
Dadixahın əcri latiyildi gəh, gahi xətər,
Sər çəkiblər ovci-əflakə nəhayət bəsəmə,
Gecə-gündüz başının üstündə tutsan çətri-zər,
Qədr, qiymətdə yenə səndən füzundur bəxyəgər,
Saxlaya şərrindən onların bizi xaliq məgər,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Yox ünəs əhlində bir zərrə həya, şərmü ədəb,
Xah ədnazədə, xahi məhvəşi-alinəsəb,
İşləri cəngü cədəldir bir-birilə ruzi şəb,
Göftgusi dərdü sər, nəzzarəsi rəncü təəb,
Şövhərin rüsva edər ələmdə bivəçhü səbəb,
Eyləsin bu növ biismətlərə tanrı qəzəb,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Düxtəri pakizələr biperdə gəşti-dəşt edər,
Nə peyğəmbərdən həya, nə taridən xovfı xətər,
Saxlamaz namusi-madə, gözləməz nəngi-pədə,
Qanda görse bir səhiqəd qoşulub çöldən gedər,
Qalmayıbdır dəhrdə əsla səyaqi-xeyrü şə,
Əlhəzər ha böylə dövrədən, həzarən əlhəzər!
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Sərvqamətlər verir yüz ziybü ziynət hüsnünə,
Zülfi pürçinin təkər hər ləhzə afət hüsnünə,
Cami-meydən artırır tabü təravət hüsnünə,
Mətləb oldur, növcavanlar ede rəğbət hüsnünə,
Qəddinə, əndamına, səd bar lənət hüsnünə!
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Cifeyi-dünyayi-fani bir ərusi-dilfirib,
Göstərir ta hüsnü surət, kimsədə qalmaz şəki,
Vay o gündən ki, qalam qəbr içrə tənəhavü qərib,

¹ Deyib

Mözrəi-əməl zayə, rusiyeh, zabit mühib,
Neməti-vəslin mənə gər olmaya ol dem nəsb,
Zehreçak eylər mənə xovfi-xətər, ammən-qərib,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Zərbi-təyin şöləvər qılmış nübüvvət məşəlin
Eyləyib mənə ol həftad millət məşəlin,
Sənsən ancaq qaldıran fəlakə nüsret məşəlin,
Ruzevü həccü cəhadü fərzi-sünnət məşəlin.
Qoyma ki, əldən düşə yeksər təriqət məşəlin,
Qəsdi dövrənin keçirməkdir şəriət məşəlin,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Mənəoi-cudü kərəmsən, mədəni-fözlü əta,
Qütbi-ələm, nöqtəyi pərgar, həm ərzus-səma,
İbni-əmmi-Müstəfa, damadi-xətmi-ənbiya,
Rovzəyi-cənnət misalın, mələci-şahü goda,
Olmasa səndən mədəd, əhvalıma səd ahü va,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Varmola¹ ya rəb, mənim tək hiç yerdə naxələf,
Tifl ikən ləhvü ləəblə eylodim ömrü tələf,
Düşdü axır başıma şuri-həvayi-çəngü dəf,
Xubrulər navüki-mujganına oldum hədəf,
Nəfsi-zalim bir tərəf, şeytani-mələm bir tərəf,
Olmuşam indi peşiman, ey şəhi-xaki-Nəcəf,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

Sud verməz, Zakira, bu hərzəvü hədyan sənə,
Taət üçün xələf edib ol kim, veribdir can sənə,
Göndərib təhdid ilə quran kimi fərman sənə,
Gəlməsin əmri-xuda, şəri-Nəbi asan sənə,
İçdirərlər ruzi-məhşər kasə-kasə qan sənə,
Malü dövlətdən nolur, iyman gərək, iyman sənə,
Ya Əli, səndən mədəd, ya bülhəsən, səndən həray!

* * *

Bu gün bir məhvəşi-sadə bizə gəlmiş qonaq, oynar,
Onun zövqi-vüsalından gəlib rəqsə otaq oynar,
Çalar mütrib, içər saqi, gülər mina, əyağ oynar,
Nə xoşdur, iki həmdəm bir-birilə ittifaq oynar,
Öpüb gahi, qucub gahi, edib gahi məzaq, oynar,

Gözü dil qəti-gənci-hüsne əvvəl oldular yoldaş,
Bu çıxmış göz, nə sud, axırda qıldı nəqd sərfin faş.
Məsəldir ki, deyrlər: sirr batmaz, olsa üç ovbaş,
Bahari-hüsnünə qarşı gözümdə səyrişir qan-yaş,
Yetəndə eydi-novruzə geyr gülün uşaq oynar.

Cəfadən çıxdı canım, nazənimim, bir vəfa göstər,
Camalın güzgüsün tut, ağzıma gər etməsən bəvər,
Qəmindən mu tək incəldi vücudum, ey pəripeykər!
Nihali-zəfi-qəddim kakilin sövdasidən¹ titrər,
Düşəndə başına zağ, olsan nazik hər budaq, oynar.

Dolanır başına bir ömrdür, bu çərxi-sərgərdan,
Egib ta yarlıq bəxti, yetə pabusuna asan,
Nə bilsin ki, bu sövdədə tapıb çox müştəri nöqsan,
Günəş lövhə deyil səqfi-səmadə, ey şəhi-xuban,
Mələklər zövqi-vəslinlə döyər sudə tabaq, oynar.

Siyoh zülfünmü, bilmən, pər açıb gülzar dövrində
Ki, yoxsa zağlardır gülşenin oynar dövrində?
Verib baş-başə yatmış gənci-hüsnün mar dövrində;
İki keysulərindir atəşin rüxsar dövrində,
Və ya rəqqas hindulərmişdir oddan qıraq oynar?

Dəmadəm cami-meydan eyləyən ikrahlər könlüm,
Rumuzü-zöhdü təqvadən olan nageh könlüm,
Salıb meyxanəyə eşqində indi rahlar könlüm,
Rüxi-alm xəyalilə çəkəndə əhlər könlüm,
Dərünüm butəsində atəşi-hicrü fəraq oynar.

¹ Varmı ola

¹ Sövdasından

Deyildi böylə əvvəl, adəm idi aqilü dana,
Müənbər kakilindən düşdü nagh başına sövda,
Vurub zənciri-zülfə, qoyma olsun aləmə rüsva,
Düşüb səhralara manəndi-Məcnun Zakiri-şeyda,
Yetişsə hər kimə Leyla köçün eylər soraq, oynar.

* * *

Bu gün yüz naz ilə sərvim çıxıb seyrə həvas ilə,
Mübarək məqdəmin basmış gül üzrə iltimas ilə,
Qaçıb bir küncdən nərgis baxar xovfū heras ilə,
Əyib qəddin bənövşə səcdəyə həmdü sipas ilə,
Deyər: kimdir, xudavənda, gələn bu asü bas ilə!

Dəmadəm bir nigarın zülfi ruyin yad edər könlüm,
Gecə ta sübh olunca naləvü fəryad edər könlüm,
Yıxıb bünyadi-səbri ah ilə bərbad edər könlüm,
Cigər qanilə hər dəm əşkimə imdad edər könlüm,
Necə kim, tifli madər aldadır gülgün libas ilə.

Gözüm ta görməyə balinim üzrə çeşmi-şəhlanı,
Əlim ta tutmaya dəsti-lətfi-şuxü rənanı,
Ona ta etməyəm təqirir cövri zülmi-hicranı,
Yəqin bil, ey əcəl, yoxdur sənə can vermək imkanı,
Çəkib təblü ələm gəlsən əgər yüz min əsas ilə.

Nə müddətdir dili-şeyda səri-kuyində sakindir,
Əlindən qəmzeyi-məstin bəsi naşadü qəmgindir,
Qaşından söyləmə, hər yerdə əyri olsa pürkindir,
Gözü mərdümlərlə cüləmək rəftar mümkündür,
Olur asan dolanmaq mərdümi-mərdümşinas ilə.

Pərişan eyləmiş badi-səba zülfi-siyahkanı,
Pərişan görmüşəm hər qanda olsa qovmi-tərrarı,
Ağarmaz gecə-gündüz, gər çalışsa mərdümazarı,
Əhatə eyləyib zülfi-siyəh ətrafi-rüxsarı,
Təmənnaşı budur, bərqi tuta köhnə pələs ilə.

Bulunmaz, nuri-çəşmim, səndən ayrı xab çeşmimdə,
Töküldü, qalmaq bir qətrə su bitab çeşmimdə,
Olubdur qərq aləm sərbəsər girdabi-çəşmimdə,
Sanır göz mərdümün hər kim görə seylabi-çəşmimdə,
Keçib bəhri iki hindu, çıxıb Rumə kolas¹ ilə.

Yolun düşsə səba, öz başın üçün, sərvə-azadə,
De kim, biçərə Zakir künci-qəmdə qalmış üftadə,
Nəçin yad eyləməzsən kəmtərinin, ey mələkzadə?!
Kimi tünqi-şəkər der ağzına, kim qönçə kim badə,
Bilən yoxdur, xülasə danışır hər kəs qiyas ilə.

* * *

Bu gün ol şuxi-sitəmkərə rəqibdən yanı
Qıldım izhar qəmə dərdi-dili pünhani,
Nalə çəkdim, dedim: ey xublərin sultani,
Alıb aramımı ol ləli-ləbin hicrani,
Axar oldu gözümün şamü səhər al qani.

Rəsmidir aşıqi-miskini edər şad səba,
Günbəgün dərdü qəmi-hicrədən azad səba,
Mən də umdum ki, qılır dərdimə imdad səba,
Bəs dedim müjdeyi-canan gətirib badi-səba.
Demə gətirmiş imiş qətlimizə fərmani.

Kim ki, güldü üzümə, mən onu canan bildim,
Əqlimi gör ki mənim, can alanı can bildim,
Bivəfadır dedilər, onları böhtan bildim,
Mehrsiz mahlərin eşqini asan bildim,
Bilmədim tənə-rəqib öldürümüş² insani.

Bir tərəf mütribi-xoşxan oxuyur, çəng tutub,
Bir tərəf nayü dəfü bərbət ilə həng tutub,
Bir tərəf vaiz onu mən eləyir, cəng tutub,
İçerəm, saqi bu gün badeyi-gülreng tutub,
Səhldir hər kişinin qalsa dana divanı.

¹ Kolas

² Öldürmüş

Ey, könül sörvəri-din Əhmədi-Muxtar keçib,
Babi-Xeybər dağıdan heydəri-kərrar keçib,
Sərbəsər ali-Əli, rövnaqi-bazar keçib,
Yıg mətain ki, gözüm, əhli-xiridar keçib,
Yoxdu dünyayə vəfa, fərş eləmə dükkani.

Zakir, aldanma cahanə ki, səni vayə salır,
Göstərib hüsnü cəmal başını qovğayə salır,
Görsə hər yerdə dənitəb ona sayə salır,
Xar edir, əhli-dili mehrini ədnayə salır,
İmtəhan eyləmişəm dönə-dönə dünyani.

* * *

Vay, yüz min vay kim, qoydu fələk tənha məni,
Künci-qəmdə axtara bir kimsə yox qəta, məni,
Düşmüşəm bir dərdə kim, eylər görün haşa, məni,
Saldı getdi, bivəfa ol şahidi-əla, məni,
Eylədi rüsvayi-aləm aqibət sevda moni.

Ruzigarım qoymadı beş gün keçə bir tövr ilə,
Hər görəndə vurdu zəxmi zəxmin üstə cövr ilə,
Təzələndi günbəgün rişi-dərunum qovr ilə,
Eylə bədhalü pərişanəm cəfayi-dövr ilə,
Rəhm edib əhvalıma ağlar görə tərsa, məni.

Ləşkəri-dərdü bəla almış könül pıramənin,
Sındırıb səngi-sitəmlə xaçeyi-dil rövzənin,
Ateşi-hirmanə yandırdı nəşatım xərmənin,
Sərsəri-əyyam tarac etdi ömrüm gülşənin,
Çaldı, çapdı dönə-dönə, eylədi yağma məni.

Seydi-şahbazi-qəza oldum, özüm şəhbaz ikən,
Qalmışam makisifət bibalü pər, pərvaz ikən,
Simbər novrəslər ilə həmdəmi həmrəz ikən,
Mütribü saqi, müğənnilər belə dəmsaz ikən,
Dərdü qəm tapdağı etdi dəhri-dun, dərda məni.

Şad könlüm oldu axır dərdü möhnət mənzili,
Səbz ikən dağıtdı bərgi-eyşimi ahım yeli,
Qərqi-dəryayi-bəlayom, hiç yoxdur sahili,
Badə verdim qətreyi əşkimlə bünyadi-dili,
Eylədi barani-qəm göz-göz, hübabasa, məni.

Netmişəm, bilməm ki, munca zülm edir dövrən mənə,
Yağdırır tiri-mələmət hər tərəf, hər yan mənə,
Öylə nəşadəm ki, olmuş ruzü şəb yeksan mənə,
Süd yerinə madəri-giyti içirdir qan mənə,
Zalimi-namehriban çöldən tapıb guya məni.

Zakira, ləhvü ləəblə keçdi övqati-şərəf,
Bivəfa həmdəm yolunda eylədin ömrü tələf,
Neylədin, netdin, nədir nəfin, görək, ey naxələf,
Gəl tutaq ixlas əlilə damoni-şahi-Nəcəf,
Qartara rəncü inadən bəlkə ol mövla məni.

* * *

Ver müjdəmi, ey dil ki, nigarın gələcəkdir,
Qönçədəhanü lələzarın gələcəkdir,
Təskin tapacaq naləvü zarın, gələcəkdir,
Təhqiq, sabah sevgili yarın gələcəkdir,
Ol kim, gələcək – səbrü qərarın gələcəkdir.

Təndə çşidib tabi-təbi-əxkəri-hicri,
Dil mülkünə cövrü sitəmi-ləşkəri-hicri,
Rəncü, təəbbü, möhnəti şuri şəri-hicri,
İxrac-bələd eyləməyə sörvəri-hicri,
Gülgün geyinib şahsüvarın, gələcəkdir.

Geysuyi-girehgir qəmindən gecələr sən
Əfi kimi pürpiç olurdun, bilirəm mən,
Hər muyi-sərin başını sancardı çü suzən,
Rəsmü rəvişi-aşiqi pərvanədən öyrən,
Yox atəşi-rüxsarına varın, gələcəkdir.

Ta sübh edib şəmə gilə badi-səbadən,
Derdin ki, yetirməz şəhə peyğam gödadən;
İndi öz əyağılə gəlir lütfi-xudadən,
Dön başına, əfsun ilə tut zülfi-dütadən,
Qorxma, ələ sərrişteyi-karın gələcəkdir.

Pişi-nəzərindən gedəli ləbləri meygun,
Peyvəstə gəzirdin əli qoynunda cigorxun;
Həm aciz idi çareyi-dərdində Fəlatun,
Şükr eylə xudavəndi-təalayə ki, əknun
Məddi-nəzəri-leylü naharın gələcəkdir.

Bivədə sənin bari-giranü ələmə qəm
Etmışdi “əlif” qamətini “nun” sifət xəm,
Əhvalına qan ağlar idi hər görən adəm,
Sərsəbz olacaq nəxlü-ümidin, genə dər-qəm.
Gül-gül açılıb, tazə baharın gələcəkdir.

Düşmə bu təmənnalərə, ey Zakiri-gümrah,
Haşa ol əhvali-gədadən xəbəri-şah.
Bir vəqt məgər türbəti-qəbrin edə agah,
Səndən sora onsuz deyil, əlbəttə ki, ol mah
Seyr eyləməyə xaki-məzarın gələcəkdir.

* * *

Etdi Məcnun kimi şeyda məni bir Leylicəmal,
Türki-xəncərkeşü aşiqküşü pürşurişü qal,
Saldı səhralərə heyranü pərişanəhval,
Qəmi-hicrində dili-zarə yox ümmidi-vüsal,
Səxt müşküldü günüm keçsə oğər bu minval.

Bərq urar zülfi ara mahi-münəvvər təkə ru,
Haləvəş dairəsin sərbəsər almış geysu,
Çəkilib lövhi-cəbinində dü taqi-əbrü,
Nə əcayib, nə qərayib, nə təməşadır bu,
Kim görübdür ola ayda iki tazə hilal?

Çəkməyib kitabı-qüdrət belə bir hüsni-həsən,
Lalə rux, kipriği ox, qəmzəsi şux, qönçədəhən,
Hər səri-muyi könül qeydine bir dami-rəsən,
Müttəsəl xaneyi-zənbur kimi çahi-zəğən
Dili nalan ilə yeksər doludur mala-mal.

Gözləri türki-siyəh-məst, yaman gözdən iraq,
Əyilib yay qaşı, peyvəstə veri guşə qulaq,
Bədəni balişi-pərqu kimi nazik, yumşaq,
Qoynudur Kəbə – ziyarətgahi-xeyli-üşşaq,
Asılıbdır iki püstən ona qəndil misal.

Qəd səhi, zülf siyəh, sinə fərax, incə miyan,
Naf bir təxtəyi-ac yzrə bilurin fincan,
İki zanuləri bişübhə sütuni-iyman,
Bir əcəb qönçeyi-nəşükürtə dü şax içrə əyan,
Yetdi nazik yerə iş zikri bəsi əmri-məhal.

Bərf üzrə peyi-ahuyi-xütəndir, bilmən,
Ya sədəf içrə əyan dürri-ədəndir, bilmən,
Gənci-simindir..., ləli-yəməndir, bilmən,
Yoxsa minqari-həzarani-çəməndir, bilmən,
Vardır ovsafi-sifatında onun çox əşkal.

Misli-şərayi-yəmani ... pür ənvar,
Yəni aramgəhi-canü dili-əhli-nəzər,
Topuğu beyzeyi-nimpüxtə kimi tazəvü tər,
Zakira, nazik əyaq üzrə bəyaz əngüştər
Gör olub rəngi-hənadan nə gözəl rəngin, all!

* * *

Məni bir şux bu gün xanə-xərab etdi yənə,
Aldı aramımı, bitaqətü tab etdi yənə,
Bürqə üzdən götürüb, kəşfi-niqab etdi yənə,
Dili-məcrühü pərişanı kəbab etdi yənə,
Didəmi əşki-dərun ilə pürab etdi yənə.

Gün kimi şölə verib sinədə əbyaz bədəni,
Tazədən eşqə salıb məstü cünun etdi məni,

Saçı canlar yatağı, telləri dillər vətəni,
Küfr zülfü talayib Çinü Xətavü Xütəni,
Ləşkəri-xalü xəti Hində cəvab etdi yənə.

Keçdi əyyami-zimistan, yetişib fəsli-bahar,
Eyləyib seyri-çəmən naz ilə ol türfə nigar,
Dalışınca dəfə ney, saçıyu sağər – nə ki var,
İçibən cami-məhəbbətdən, olub məstü xumar,
Açıban bəndi-qəba, tərki-hicab etdi yənə.

Yar hicr ilə “əlif” qəddimi “nun” etmiş idi,
Arizusunda qara bağırımı xun etmiş idi,
Ruzigarımı siyəh xalı zəbun etmiş idi,
Gərçi əvvəl məni sorməstü cünun etmiş idi,
Öldürüb, qoymadı, axırda səvab etdi yənə.

Müjəvü qəmzəvü göz, bir də kaman əbrulər,
Hamı bir yanə və bir yanə haman əbrulər,
Bir qatı yaydürür danənişan əbrulər,
Zakiri-xəstədilən, gör, nə yaman əbrulər
Cismi-zarın hədəfi-tiri-şəhab etdi yənə.

* * *

Nə xoşdur bir nigarın müddət olmaq intizarında,
Qoyub baş xakə, yatmaq həsrət ilə rəhgüzarında,
Axıtmaq əşki-xunin yadı-ləli abdarında,
Uyub ahulərə, gəzmək qəmi-çəşmi-xumarında,
Düşüb axırdı rahu, ola mehman kuyi-yarında.

Ənisi-dərdü qəm aşiq olub məşuqinə vasil,
Səri-zülfün tutub, almaq üzündən buseyi-kamil,
Arada pırəhəndən qeyri əsla olmaya hail,
Bəqədri-qüdrətü qüvvət edib məqsudi-dil hasil.
Xüləsə, qoymaya bir kəsrü kəm itmami-karında.

Gecə əsnayi-söhbətdə binayi məkr edib xəlvet,
Səhər vəqti qonum-qonşu arasında sala şöhrət,
Filani xəstəhal olmuş, yox onda getməyə qüdrət,

Genə o gecə, ol gün gərm ola həngameyi işrət,
Bu şərt ilə ki, bədxah olmaya qürbü civarında.

Tuta aram dil mürği şikənci-dami-geysudə,
Nişimən eyləyə misli-kəbutər taqi-əbrudə,
Kəmani-tonədon eymə, xədəngi-qəmdən asudə,
Qoyub bir ləhzə baş pərqu mütəkkavar zanudə,
Tamaşa eyləmək zülfi-səmənsayə üzərində.

Oturub dizbədiz almaq hənalı dəstini dəstə,
Gəh öpmək, gahi də qoymaq iki həsrət gözün üstə,
Danışmaq macarəyi-hicrdən ahəstə-ahəstə,
Hekayət eyləmək bir-bir o şuxi-çəşmi-sərməstə
Bələlər kim, gəlildir başına firqət diyarında.

Qələtdir, dişləyib şəkər ləbin əhli-günah olmaq,
Nə lazım çəkərə artıq müzahim-hali-şah olmaq,
Götürmək boynuna öz cürmünü özü güvah olmaq,
Düşüb yalvarə-yalvarə yanınca üzrxah olmaq,
Çıxıb birdən fərar etsə məzaqın girü darında.

Şəbi-axırda mütloq bir zaman fəvt etməmək firsət.
Məbadə, qoymaya dövrən, verə üz bir də bu dövlet,
Deyib dincəlməmək ol gecəni əlbət, həzər əlbət,
Üz üzdə, qol boyunda, əl zənəxdə, yəni bir saət,
Təğafül etməyə ta sübhədən busi kənarında.

Səhər tezdən durub, bidarü huşyar olmamış aləm,
Qoyub ortaya ol sorvi dolanmaq başına bir dəm,
Yenidən and içib, həm əhdü miysaq eyləmək möhkəm.
O ahuyi-Xətadən ayrılıb naşad, naxürrəm,
Genə Zakir tək olmaq hər zaman fikri-şikarında.

* * *

Nə xoşdur dövrü-ruyində müsəlsəl ol qəra zülfün,
Sərəsər hər tükü üşşaqə bir dami bəla zülfün,
İki şəhmarə bənzər gənci-hüsnündə düta zülfün,
Bulanır hər tərəf, qovlar məni əfinüma zülfün,
Nədəndir, bilməzəm, əfsunə gəlməz mütloqa zülfün.

Tutubdur səhni-kətfində arasın həm solü sağın,
Enib payində ovsafın edər təqirir yaylağın,
Pərişan etməsin dövrü-fələk cəmin bu yığnağın,
Əcəbdirmi çəkəndə povşan eylər çeşmin üşşaqın,
Dəmadem xaki-payindən götürmüş tutiya zülfün.

Minadır gərdənin, əmma miyanın özgə babətdir,
Qiyamətdir qədin, nə fayidə, – biistiqamətdir,
Həzər qıl bədnəzərdən gəzmə biperə, əmanətdir,
Soruşdum şənədən: zülfə pərişanlıq nə adətdir,
Dedi: yaxşı bilir məndən işin badi-səba zülfün.

Qürürü kibrdəndir alişanlar kəmtərin olmaq,
Həyavü hilməndir rütbeyi-cahə qərin olmaq,
Səbəb xoşxuyuluqdur nazəninə nazənin olmaq.
Bilib üftadəlikdəndir cahanda sərnəşin olmaq,
Budur vəchi, düşər pabusuna misli-gədə zülfün.

Nəsimi-sübhdən rüxsari-al üzrə siyəh tellər,
Sanasan pər açıb, zağü zəğən gülşəndə seyr eylər;
Özü pür-piç, ucları dümi-əqrəb kimi çənbər,
Uzandıqca uzanır ömrü, yoxsa, ey pəri peykər,
İçib ləli-ləbindən Xizrvəş abi-bəqa zülfün.

Dolannam başına şamü səhər manəndi-pərvanə,
Deməzsən bir görün necə keçir əhvali-divanə,
Bu qədri cövrü zülm insan edərmi, insan, insanə?
Nə müddətdir düşübdür dəlvü-dil çahi-zənəxdanə,
Nola çəngal ilə bir dəm çəkə müşgülgüşa zülfün.

Kəmalı-hüsndür geysuyi-mişkin səfheyi-rudə,
Ziyası əncümün əfzun olur şami-qaranqudə,
Su içrə bir siyəhrəng marə bənzər əksi güzgudə,
Cəfasından deyil Hindu Həbəş bir ləhzə asudə,
Xətasından deyil eyman dəmi Çinü Xəta zülfün.

Cahan içrə sənin tək dilbəri-xoş xəttü xal olmaz,
Səmənbu, mahru, şəkərkəşikən şirinməqal olmaz,
Süxənçin olmayan aləmdə, mütləq, payimal olmaz,

Arasında belin mucə kəmərlə qilü qal olmaz,
Miyanzənlik təriqin salmaya ortaya ta zülfün.

Şikəstə Zakirəm, nəsrü bildirdim cümlədən əfzun,
Düşəndə rışteyi-nəzmə çəkərdim yüz dūri-məknun,
Künun sövdayi-eşqi bir məhin etmiş məni məğbun,
Təmənna etmiş, ey yaran, məndən şəri xoşməzmun.
Edər əhvalımı dərhəm qəmi sübhi məsa zülfün.

* * *

Nigari xürdəsalım, şükr-lilləh kim, kəbir olmuş,
Xuda hifz etsin afətdən ki, bir mahi-münur olmuş,
Rümüzi-eşqdə sahibvüqufü nüktəgir olmuş,
Dili-üşşaqi seyd etməkdə, billəh, nərrəşir olmuş,
İraq olsun yaman gözdən, pəsəndidə əmir olmuş,

Rəhü rəsmi-məhəbbət bilməz idi zərəcə ol mah,
Deyildi əhli-dərdin çəkdiyi fəryaddən agah;
Nə bilsin aşiqin suzū güdazın novrəstü gümrah?
Kimin var isə böylə nazənin imdi, bismillah,
Yetib fəzlü kəmalə, əhli-hali-binəzir olmuş.

Gəzirkən zarü nalan dün irişdim bəzmi-dildarə,
Oturmuş ol büti gödüm yanında neçə möhparə,
Dedim mən saqiye-bimürvətə yalvarvə-yalvarə,
Şərabi-nabə qat qanımı, ver içsin o xunxarə.
Dedi: içməz dəxi, əzbəski bihəd məstü sir olmuş.

Pərişanxatirəm zülfün ucundan, ey kamanəbru!
Əyilib yayə dönmüş həsrətindən qaməti-dilcu.
Xəm etmiş bidi-Məcnun tək qədim bari-qəmi-geysu,
Tərəhhüm eyləyib bir göz, deməzsən növcəvandır bu,
Mənim sevdəyi-eşqimlə belə biçərə pir olmuş.

Saltb Senansifət dil boynuna zünnar zülfündən,
Nə mümkündür xilas olmaq kəməndi-tari-zülfündən,
Qaçardı bundan əqdəm qanda görsə yar zülfündən,
Künun istər tuta, əndişə etməz mar zülfündən,
Belə məlum əfsun öyrənib, munca dilir olmuş.

Dəmi cövrü cəfadən çək əlin, ey sərveri-xuban!
Qırarsan əhli-dərdi, eşqdən keçmək deyil asan.
İqamət mənzili mütləq deyil bu mənzili-viran.
Bəsa siminbədənlər asiyayi-çərxi-göcgərdan
Dolandıqca əzib gəndümsifət xurdü xəmir olmuş.

Zamani eyş-işrot bəzmi püravaz edən könlüm,
Rübabü cəngü nayı bir-birinə saz edən könlüm,
Qüruri-hüsn ilə yüz nazəninə naz edən könlüm,
Dəmadəm ovci-istiğnadə xoş pərvaz edən könlüm,
Künun səyyadi-biünsaf əlində dəstgir olmuş.

Səba, öz başın üçün, əzmi-kuyi-sərvi-azad et!
Məni-məhzunü zarı, düşsə, bir təqrib ilə yad et!
Gətir bir xoş xəbər andan, bizi məmnunü dilşad et!
Tərəhhüm çağıdır bir-bir gözib, ey şənə, imdad et,
Nə müddətdir dili-şeyda səri-zülfə əsir olmuş.

Bir Allahı sevən yoxdur deyə dərdi-dilim yarə, –
Qəmi-hicrində iqbali mübəddəl olmuş idbarə,
Qədimi çəkərindir, baxma, zalim, tənə-əğyarə,
Yeridir, ver zəkati-hüsnünü bu Zakiri-zarə,
Deyil ol sən görəni tək indü, möhtacü fəqir olmuş.

* * *

Saqiya, badeyi-gülgüni getir mala-mal!
Etmə təxir, zərurətdə xətdir ehmal!
Ta ki, sərgər oluban, eyləyim izhari-kamal,
Mən deyildim belə ləbbəstə, pərişanəhval,
Eyləmiş nitqimi bir tutiməqalın qəmi lal.

Neçə müddətdi gözüm görməz o siməndamı,
Eyləyib xəstə qəmi-hicri dili-nakamı,
Eşq sövdasının, əlbəttə, budur əncamı,
Ol cəfakar nigar ilə keçən əyyamı
Əsəri-badə ilə, barı, bu gün yadıma sal.

Qərəzin gər budu – xoşnüd ola səndən əhbab,
Nə qədər var həyatın ələ al cami-şorab,

Hər iki aləm ara bil ki, odur fəthülbab,
Sanma kim, əcrini həq verməyə, ey, xanəxərab!
Baxma zahid sözüne, eyləmə bihudə xəyal.

Ömrülördür çəkərəm bir sənəmin bari-qəmin,
Ruzü şəb dəğdəğeyi-möhnetü-cövrü sitəmin,
Üzümü fərşi-rəh etdim bu təmannayə həmin.
İşləyib kövkəbi-talə, basa bəlkə qədəmin,
Ruşinas edə məni ol məhi zərrin neal¹.

Dün səhər gördüm o sərməst edir meyli-şərab,
Artırıb hüsnü ziyasını dəxi də badeyi-nab,
Dedim: əhbab ilə qəsdin nədir, ey xanəxərab!
Əl-ayağın bu sifət rəngi-hənədəndi xizab,
Öldürüb aşiqi, ya nəşin edibsən pamal?

Xah əfv eylə mənim cürmümü, xah, eylə qəzəb,
Nə bilir aşiqi-şuridə nədir rəncü təəb,
Mən sənənin valehü heyranınam ey şirinləb!
Üzünə qarşı axa qanlı sirişkim nə əcəb,
Eydi-Novruz geyər cameyi-gülün ətəfal.

Ah, səd ah, məni aldı qəmi suzü güdaz,
Çıxdı can həsrət ilə, gəlmədi ol mədəni-naz,
Eşq məqtuluna, ey şeyx, nə hacətdi nəmaz,
Qəbrimin daşına bu misrəi xoş xətti ilə yaz:
“Bigünah² bu Zakiri bir çeşmi-qəzal”.

* * *

Çıx xanədən, ey sərveri-səhi, can sənə qurban!
Əzm eylə gülüstane, gülüstan sənə qurban!
Nərgislər açıb didəyi-giryan, sənə qurban!
Fərşi-rəhin olmuş güli-xəndan, sənə qurban!
Düzmüş yoluna köləi-mərcan, sənə qurban!

¹ Neal - başmaq

² Öldürdü

Yadı-rüxü zülfünlə olub leyl naharım,
Nə səbru sükunum, nə səbatım, nə qərarım,
Məndən sora gör cəyləyəsen seyr nəzarım,
Basma qədəmin od tutar, ey tazə nigarım,
Atəşgədədir sineyi-suzən, sənə qurban!

Eşq əhlinə ölmək səri-kyində deyil qəm,
Məqsudum olur hasil əgər mən dəxi görsem,
Nəfi budur aşıqlıyın ey qibleyi-ələm!
Çox rənc, müşəxxəsdi, çəkər can verən adəm,
Olmaqdı nəhayət sudan asan sənə qurban!

Sən işvədə qarətğəri-əqlü dilü cansan,
Sən nazdə iqlimi-tənə hökmü rəvansan,
Sən hüsndə şahənşəhi-xubani-cahansan,
Məcmu gər ələm ola viran, hamansan,
Yüz qeysərü, yüz xosrovü xaqan sənə qurban!

Kim derki, sənə aşıqinə sərf zər eylə?
Biçarədi, gahgah düşəndə güzər eylə,
Görsən ki, yamandır halı gahi nəzər eylə,
Ümmid əlin üzmə ətoyindən, həzər eylə,
Getməz belə bu gərdişi-dövrən, sənə qurban!

Əl çək, dolanım başına, bu tərzi-ədədən,
Tut mehr tərqiğini, usan cövrü-cəfadən,
Qorxum budu, yeksər qalasan xeyrü duadən,
Ağızım qurusun, ahi-səhərgahi-gədədən,
Nakəh yetişmə hüsününə nöqsan, sənə qurban!

Layıqdimi hər bisərü pa kuyinə dolsun?
Çöldə yolacaq bir-birinin yalını, yolsun;
Çıxsın canı, ha getsinü gəlsin ki, yorulsun,
Çək tiğini, vur boynunu, ey şux, qoy olsun,
Bu Zakiri –xoş-tobü süxəndən sənə qurban!

Müstəzadlar

Ey qaşı kaman, kipriyi ox, qəmzosi xəncər,
Rüxsari gülğün.
Rəna qədinə zülfü-girehgiri bərabər,
Hər ikisi mövzun.
Tüngi-dəhəni içrə dodağı, dili şəkər,
Dişlər düri-məknun.
Bu hüsünü sənə bəxş qılıb xalığı-əkbor,
Ol qadiri biçün;
Ondan biir mali-füqəradır, bizə göndər,
Yox sizdə bu qanun?
Şəri-nəbəvi oldu şeyin xümsü zəkətın
Rədd eyloməsən ta.
Özün öz əlinlə qaçırıbsan bərəkatın,
Xeyr isətəmə əsla.
Bir parəsinə çək qələm, ol bəd hərəkətın
Eylər mənə yəğma.
Ol misrəi-salisdəkiüç həbbi-nəbatın
Lütf et birm, amma
Tiryakmizacəm, ola hər qansı şirintər,
Qıl könlümü məmnun!

Sacı, həvəsilə nə deyim, çeşmi-xumarın
Sancar mənə hər şəb,
Ta sübh gəlincə gecələr sevgili yarı,
Hər tük olub ağrəb.
Bunca çəkərəm bari-qəmin leylü nəharın,
Oldur mənə mətləb.

Sərkeşliyə mötəd olub zülfi nigarın,
Gəlməz ələ yarəb!
Əfi yaradıbsan bunu, ya mürtədü kafər?
Kar eyləməz əfsun.

Göndərdi, qoşub bir-birinə çərx qəmini,
Qılsın məni pəmal.
Sərəsgər edib onlara hicr adlımı, yəni
Pürməkrü bədəfal.
Yox mu qədəri, tarı bilir, məzhəbü dini,
Bir zalimü qəttal.
Qaldım təkü tonha, məni biyarü həzini
Etdi ələ bihal,
Ümmidi bəqadən keçib iş, gor gələ yeksər,
Loğmanü Fəlatun.

Ey dil fələki-süflə qomaz kimsəni dilşad,
Gah-gah vurur niş.
Tədric ilə vuran olacaqdır hamı bünyad,
Əlbəttə pəsü piş.
Cəmiyyətü-Cəmsidü, Firidunu ələ yad,
Ol aqibatəndiş.
Bir lohzədə bicürmü günah cülədi bərbad,
Bədməzhəbü bədkiş;
Zakir kimi dilgirü pərişanü mükəddər
Yox dəhrdə əknun.

* * *

Ey dil, yapış ol Əhmədi-Muxtar ətəyindən
Ta kim, nəfəsin var.
Səflər dağıdan Heydəri-Kərrar ətəyindən,
Qəmdən bizi qurtar.
Tut silsileyi-seyyidi-əbrar ətəyindən,
Onlardı dəhü çar.
Həftad dü tən yavərü qəmzar ətəyindən,
Xoşxülq, xoşotvar.
Hər xeyr tökülsə, tökülür var ətəyindən,
Bil vazehü aşkar.

Ta onbeşədək bilmədin əsla nədir ehkam,
“Tifləm”, – dedin, ey dun.
Müddət də dolandı arada sərxoşü sərsəm,
Öz-özünə məmun.
Əlbəttə, dedin:püxtə olar əllidə bu xam, -
Keçdi o da əknun.
Həştad yaxınlaşdı, görək hansı bəs əncam,
Etdin məni məğbun.
Harda tökəcəksən daşı idbar, ətəyindən,
Yox səndə məgor ar?!

Ovqati-əzizi keçidin¹ ləhvü ləəblə,
Çəkdi bəsi zəhmət.
Tərtib verib məclisə biesl nəsəblə,
İçdin meyi-qəflət.
Bir dəm oturub-durmadın ərkanü ədəblə,
Bahörməti-taət.
İnsaf ələ ol qədri-biçün nə səbəblə
Versin sənə cənnət?!
Dünyədə tutan bədəyi-gülzar ətəyindən
Üqbədə tapar nar.
Hər qanda ki, dilbəri-tənnaz eşitdin,
Xoş şöklü şəmayil.
Çox verdi sənə pond xirəd, sən az eşitdin,
Oldun ona mayil.
Daim süxəni-mərdümi-nasaz eşitdin,
Yox sən kimi zail.
Məsciddəvü mənberdə qışü yaz eşitdin,
Yüz vözü dəlayil.
Cümlə dedilər: əl götü bədkar ətəyindən,
Lənət sənə səd bar!

Bir kimsənə ki, naqis ola ruzi-əzəldən,
Gər yali ağarə;
Bir lohzo monim kimi usanmaz bəd əməldən,
Artar vara-varə.

¹ Keçirdin

Daim danışır badəvü məhbubü gözələdən
 Bişügl, bikarə.
Yox daneyi-ərzən qədəri şeri qezəldən,
 Zakir, sənə çarə.
Tut Ali-Əlinin genə naçar ətəyindən,
 Fəryad elə, yalvar.

* * *

Ey dil rəvişi-aşiqi pərvanədən öyrən,
 Yax atəşə cani.
Ahəngi-nəva bülbüli-məstanədən öyrən,
 Çək övcə sədani.
Ayini-vəfa sakini-meyxanədən öyrən,
 Tap piri-muğani,
Kim desə sənə zahidi-biganədən öyrən,
 Batildi güməni.
Aldanma ona, şaribi-peymanədən öyrən,
 Sür eyşi-cəvani.

Əl çəkmə ölüncə meyi-gülünar ətəyindən,
 Kim dafəi-qəmdir.
Olma tutasan vaizi bədkar ətəyindən,
 Ənduhü ələmdir.
Hər xeyr tökülse, tökülür var ətəyindən,
 Xüm əhli-kərəmdir.
Əlqisso, yapış badeyi-sərşar ətəyindən,
 Keyfiyyəti-Cəmdir.
Helmü ədəbü məclisi-şahanədən öyrən
 Al dərsi-məani.

Ta var həyatım dilərəm nəkəti-zülfü
 Ol badi-səbadən.
Bir kərə qəbul eyləmişəm beyəti-zülfü
 Dönməm bu binadən.
Yağma götürür, hökm eyləsə, rəyəti-zülfü
 Çin ilə Xətadən.

Tuli-əməli-kakili, cəmiyyəti-zülfü
 Ya badi-səbadan,
Ya şamü səhər məhrəmidir, şənədən öyrən,
 Onlar bilir ani.

Fərhad özün dağə çəkib bimi-bələdən,
 Aşiq demək olmaz.
Məcnun düşüb dəştü biyabanə cəfadən,
 Biar, utanmaz.
Sənən dəlidir, əl götürüb virdü senadən,
 Məbudə inanmaz.
Bu yolları axtarma yetən bisəri padən,
 Hərgiz özü qanmaz.
Gəl tövrü təriqi məni-divanədən öyrən,
 Get həqqini tani.
Ləli-ləbi-yarə desələr çeşmeyi-heyvan,
 İnsaf deyil bu.
Bu qəndi-mükərrədi bəsi faideyi-can,
 Olur bir içim su.
Pəh-pəh, məmələr səfheyi-sədrində nüməyan,
 Çün balişi-pərqu.
Nadan nə bilir ki, nədi innabü sepüstan,
 Ya şərbətü-limu.
Bu nüsxəni sən Zakiri-piranədən öyrən,
 Əttar dükani.

* * *

Ey həmdəm olan ariyəti-hüsnünə məğrur,
 Bəsdir, dəxi bidad.
Qalmaz belə bu surəti-pürseyqəlü pürnür,
 Olma ona dilşad.
Tədric ilə bir-bir dağılır aləti-məmur,
 Viran olu bünyad.
Ta sübh çəkər aşiqi-dilxəstəvü rəncur
 Səndən bu qəder dad,
Bir kərə demzsən ki, görəni qandadı bu şur,
 Həm naləvü fəryad.

Hər sübh səbadən dilərəm nəkhəti-zülfün,
 Əhvalı pərişan;
 Əzbəski, qəbul eyləmişəm biyəti-zülfün,
 Çün bəndeyi-fərman.
 Dağıtsa əgər şənə o cəmiyyəti-zülfün,
 Müşkül olur asan.
 İstər bu qəddər şamü səhər nüsrəti-zülfün,
 Bicarə dilü can,
 Şayəd ki, çəkib darə xilas edə çü Mənsur,
 Qəmdən olam azad.
 Saqi, tükənibdir meyi-nabi o nigarin,
 Qəmgindi ziyadə.
 Düşməkdə xəta səmtinə ol laləüzürün,
 Durma bu aradə.
 Al başını get, əzməni qıl özgə diyarın,
 Sən payi-piyadə.
 Qanını tutar şişələrə aşiqi-zarın,
 Gər olmasa badə.
 Mey içməyə daim ol iki norgis-məxmur,
 Olmuş elə mötəd.
 Hər kim ki, qara zülfünə söylər şəbi-yəcidə,
 Olsun ona pabənd.
 Bica yerə haşa ki, tuta höccəti-bica,
 Danayi-xirədmənd.
 Ol Yusifi-gülpirəhənə meyli-Züleyxa
 Əfzun idi hərçənd;
 Amma yaradıbdı səni ol vahidi-yekta
 Binisbətü manənd.
 Məxluqi-cahan içrə deyil kimsoyo məqdur,
 Bu hüsnü-xudadad.
 Avərə deyil, Kuhkənin vardı məqamı,
 Sakindi vətəndə.
 Qeyse yetirir Zeydi-vəfadar pəyamı
 Gah-gah düşəndə.
 Şərhi-qəmi-həcran edərlərdi təmamı
 Dildarı görəndə.

Ol növ keçən aşiqin olmazmı davamı,
 Yox heç biri mündə.
 Ovqat keçirmişlər ocağ xoşdilü məsrur,
 Məcnun ilə Fərhad.
 Eşqin sipəhü üz qoya, Bəhmən dayanarmı?
 Çıxmazmı şəhərdən?
 Söhrab, Fəramərz, Təhəmtən dayanarmı?
 Çalırsa cigərdən?
 Tiri-nəzərə qələyi-ahən dayanarmı?
 Etməzmi çü rövzən?
 Yay qaşlarının oxuna cövşən dayanarmı?
 Keçməzmi sipərdən?
 Bir navəki-xunriz ki, çeşmindən ala zur,
 Qəmzən ola ustad.
 Dərda ki, bu bərbadde bir dərdd bilən yox.
 Halım deyə yarə.
 Ondan gətirib doğru xəbər, çarə qılan yox,
 Bu dərddə nə çarə.
 Tənha qalibam badiyyəyi qəmdə, olan yox,
 Həmdəm məni-zarə.
 Dost yolları olmuş elə məsdud, gələn yox,
 Hərgiz bu diyarə.
 Didarına həsrətdi bəsi Zakiri-məhcür,
 Nə rah, nə irşad.
 * * *
 Ey ruhi-rəvan, sən gələli tazotər olmuş.
 Dil güləşəni yeksər.
 Nəxli-kuhəni-zəfi-bədən barvər olmuş,
 Qıl bu sözə bəvər.
 Xərmöhreyi-təbim neçə gündür gühər olmuş,
 Simi-dəğəlim zər.
 Əfsürdə vücudum yenə məddi-nəzər olmuş,
 Çün mahi-münəvvər.
 Dərdü qəmə möhnət qaçıban dərbədət olmuş,
 İşdən necə çəkər.

Kəsmişdi təmənnayi-rüxün tabü təvanım,
Ehmal nə layiq?
Dostluqda gərək düst ola munisi-canım,
Mərdanəvü sadıq.
Bir mən deyiləm hüsnünə heyran, din-imanım!
Aləm sənə aşiq.
Müştaqdı didarına çeşmi-nigəranım,
Ey yari-müvafiq!
Əlminnətü-lillah, şəbi-hicran səhər olmuş,
Vəsl oldu müyəssər.

Səd şükr, zəxminə pakizə mərahim,
Bəxş eylədi gərdun.
Əhvali-pərişanıma xoşnud olan adəm,
Oldu özü məhzun.
Bişübho tərəqqi edəcək şimdi dəmadəm
Bu talei-meymun.
Tutmuşdu könül şəhrini çoxdan sipəhi-qəm,
Yox bir nəfər əknun.

Guya olara fəthi-Əlidən xəbər olmuş,
Çün mərdümi-Xeybər.
Həmərah sizə bir alinəsəb ərşədi-dövrən,
Sərdəftəri-əyyam,
Haşa ola həmtası onun Rüstəmi-dəstan.
İbni xələfi-Sam.
Peyvəstə gəzər səhmi-xədəngilə hərasan,
Mırrix ilə Bəhram.
Ətvanı niku, xülqü gözəl, sahibi-əhsan,
Təskindəhi-islam.
Odur səbəb ovsafi-kəmalı səmər olmuş,
Hər kim görə, istər.

Şamildi tamam aləmə ətəfi-şəhənşəh,
Yox feyzinə işkal.
Heyhat, ola mənzuri-nəzər hər yetən əbləh,
Bədkar, bədəfal.

Kim görsə, səzavər deyər, dövlətə billah,
Polkovniki əlhal.
Zakir nə ədalət, nə şücaətdi bu, pəh-pəh!
Məhd eylə, məhü sal.
Şəhr əhli onun maili növi-digər olmuş,
Ey piri-süxənvər.

* * *

Əzm etdi səhər naz ilə ol sərvə-dilərə
Seyr etməyə bağı.
Ta yetdi xəbər, əhli-çəmən oldu mühəyyə
Yeksər bu sorağı.
Şəbnəmbirlə yüz göz açıb hər çiçək əmdə,
Keçdi solü sağə.
Rüxsarına öncən edim deyər tamaşa,
Gül çıxdı budağı.
Payinə nisar etmək üçün ləleyi-həmra
Dürr götdü¹ tabağı.
Serməst gözün görəcək özün nərgisi-şöhlə,
Bənzətədi naşağı²
Pişvazına şimşadü sənubər, dəxi tuba
Dik durudu ayağı.
Tutdular o şahı-şərəfin cümlə sərəpa
Yolunu çirağı.
Hər birisi bir töhvə ilə yeksəri yekca
Daşlandı qabağı.
Kimdir ki, nisar eyləməyə varını, aya,
Ha böylə qonağı?

Xacə, belə sövda, belə bazar ələ düşməz
Fərş eylə dükanı.
Bu saqiyyi-sadə, meyi-gülnar ələ düşməz
Tut rast, nəvanı.
Həm mütribü hey, çəngü dəfü tar ələ düşməz
Tut rast, nəvanı.

¹ Götürdü

² Naçağa

Dünyədə həyatın nə qədər var ələ düşməz,
Sür eyşi-cəvanı.
Çün dövr müxalifdi digərbar ələ düşməz,
Çaldır aşuramı.
Ver şüglünü şəhnazə ki, zinhar ələ düşməz,
Çək övcə sədanı.
Dügah, segah iç meyi, təkrar ələ düşməz,
Germ eylə həvanı.
Hicazü-səfabəxş, xoşətvər ələ düşməz,
Çün əhli-Aranı.
Axtarmaq ilə mövsümi-gülzar ələ düşməz,
Azarbecanı¹
Hicazü Nişaburo onu eyləmə həmta,
Həm mülki-İraqə.

Dil dəfi üçün tiğ çəkib qaş iki yandan,
Canım ona qurban.
Hind əhlidən uymuş ona ovbaş iki yandan,
Qarətgəri-iyman.
Minnət çəkirəm doğrayalar qaş iki yandan,
Qətlim ola asan.
Ey dil, səfər et kuyinə, tök yaş iki yandan,
Gözdən ələ tufan.
Şayəd ki, nihan sirrin ola faş iki yandan,
Həm giryə, həm əfğan.
Düşsün roqibin başına qoy daş iki yandan,
Ol dilbərə mehman.
Aç bəndi-qəbasın, ələ pərxaş iki yandan,
Qıl cismini üryan.
Gör səfheyi-sədrndə verib baş iki yandan,
Yəni iki püstan.
Quc incə miyanın belə, sarmaş iki yandan,
Al kami-dilü can.
Küstaxlıq oldu, mənə düşməzdi bu əsla,
Endim çox aşaqə.

¹ "Azərbaycan" nəğməsi

Dön başına, yalvar, gileyi var isə səndən,
Al dərdü bələsın.
Düş payinə, üzr istə, qerəz, sədri-səməndən
Qoy sülh binasın.
Bir qat oturban ona şərh et hələ gəndən,
Firqət macərəsın,
Səriştəyi-təqriro gotir nəqli-kühəndən.
Gör meylü həvasın.
De söylo, xülasə, o qədor könli sevəndən,
Saz eylə arasn.
Ofsun ilə naghah əl atıb hüsnü-həsəndən,
Tut zülfi-dütasın.
Al kami-dilin ləli-ləli-qonçədəhəndən,
Sor şohdi-səfasın.
Ondan sora köksünü çıxart gül pırəhəndən,
Çak eylə yaxasın.
Bir hiyləyi-heyrəng ilə nəsrin bədəndən,
Soy cümlə libasın,
Üryan özünü bağına bas onları amma
At əndək iraqə.

Zakir, tələvi rüfət ilə olma didərgun,
Ver halına təğyir.
Hər vəqt qəmi-dəhr səni etsə cigərxun
Aşüftəvü dilgir.
İç saqiye gülçöhrə-əlindən meyi-gülğun,
Heç eyləmə təqsir.
Bir vasitədir dəfi-qəmi-dəhrə bu məcun,
Hacət döğü təqdir.
Ol vəhdən eylərlər ona rəğbətə-əfzun,
Həm növrəsü həm pır
Kim, birdir onun bəzmi ara müflisü Qarun,
Nə fərğ, nə tovfir.
Gördüm yazılıbdır qədəh üstündə bu məzmun
Kim, bədədir iksir.
Feyzindən olur zar goda, sahibi-milyon,
Həm şahı-cahangir.

Gər cəm oluban eyləyə Loğmanü Fəlatun
Yüz fikr ilə tədbir,
Bir çarə meyi-nabdən özgə dəxi qəta
Yox dərdi-fəraqə

* * *

Ol sərvi bu gün seyri-gülüstən edəcəkdi,
Şi müşkülə düşdü.
Cəmiyyəti-gülzarı pərişan edəcəkdi,
Fürsət ələ düşdü.
Ta bidli gəlib xak ilə yeksən edəcəkdi,
Rəxnə gülə düşdü.
Müğri-çəməne zülm nüməyan edəcəkdi,
Va bülbülə düşdü.
Hər birinə bir tərzlə divan edəcəkdi,
Yüz qülqülə düşdü.
Bəzm içrə nişat əhlinin ol mehri-münəvvər
Söndürdü çirağın.
Ərbabi-tərəb yasə batıb oldu mükəddər,
Yandırdı dəmağın.
Mütrib itirib hənq nəvasın dəxi bədtər,
Çaldı əl-ayağın.
Xəm oldu sürəhi, təkülüb məclisə sağər,
Tərpətdi dodağın.
Gördü ki, ləbi-ləlin meyi qan edəcəkdi,
Saqi yola düşdü.
Sərgəşteyi-dövrən oluram, zülfü-girəhgir
Hər canib əsəndə.
Bir həqqi sevən yoxdu, salıb boynuma zəncir,
Çəksin mənə bəndə.
Məcnunsifət avare olur danışı tədbir
Dildarı görəndə.
Siri-dəhəninin badi-səba eylədi təqrir,
Düm sübh çəməndə.
Bu söhbəti qönçə necə pünhan edəcəkdi?
Dildən dilə düşdü.

Məşuqə gərəkdir çəkə üşşaq qəmini,
Dostluq ola baqi.
Nə inki çala qətli üçün xəncəri-kini,
Sürçəndö¹ ayağı.
Yox xublərin, tarı bilir, məzhəbü dini,
Saf yağdı, yağtı!
Geysuyi-müsəlsəl götürüb leşkəri-Çini,
Şəbxun səyağı.
Hindü həbəşi qarətü talan edəcəkdi,
Sərmənzilə düşdü.
Dərdü ələmi-hicri günəş üzli nigarın
Aldı mənə axır.
Dağ oldu cigər, həsrətindən² lələ üzərən,
Ölmək mənə zahir.
Bari-qəmini çəkməyə ol çeşmi-xumarın
Yox mən kimi mahir.
Üzüldü əlimdən ətəyi sevgili yarın,
Mundan sora Zakir.
Fəryad çəkib naləvü əfğan edəcəkdi,
Neylim, belə düşdü!

* * *

Hüsnün çəməni-xubdən, ey sərvi sənubər!
Ta aldadı³ beydəq,
Bu möhnətə tab eyləməyib mehri-münəvvər,
Asıldı müəlləq.
Mehrabə tutub ruyi edər səcdə ki, zahid,
Taət deyil əzmi.
Əbruyələrin yadı ilə başını, dilbər,
Dögər yerə təq-təq.
Şahbaz gözün guşeyi-əbruyi-lətifin
Sərmənzil edibdir.
Bu dəğdəğədən ayda çalar çərxi-kəbutər,
Öz köksünə dirnəq.

¹ Sürüşəndə

² Həsretindən

³ Aldırdı

Etmışmi iki nımə məhi-bodri-nıgarı
Bini, əlif-asa,
Ya möcüzeyi-tazədir əngüştı-peyəmbər
Qılmış qəməri şəqq?
Öz pəstım ilə, mucibi-balayı-Məşhi
Sordum sənəmindən.
Tünd oldu, dedı: adəti-diimdən çəkər,
Kim qəlbi¹, kim ölçəq,
Dil mürğünü bir qəmzeyi-məstin, iki çeşmin,
Hərçənd tutublar,
Qorxum burasıdır, qıracaq bir-birini onlar,
Bir seyd, üç ortəq.
Göstərmə üçün Zakirə, Allahı seversən,
Qovğayo düşərsən,
Divanelərin adətidir gördüyün istər,
Bibak olur əhməq.

¹ Qəlbi – uca

Tərcibəndlər və tərkibəndlər

Mən sənə aşiqi-giriftarəm –
Nə qədər dövri-fanidə vərəm.
Yüz gül açılsa könlüm açılmaz,
Sonsız, ey gül, ziyadə qəmdarəm.
Gecə-cüdüz mənə bərabərdir,
Mailü-xalü xəttü rüxsarəm.
Paybusin müyəssər olsa mənə,
Elə billəm cahanə sərdarəm.
Sərvi-qəddim əyib qaşın fikri,
Bidi-Məcnun kimi nigunsarəm,
İki sərməst nərgisindəndir,
Müddəti-durdir ki, bimarəm.
Həvəsi-zülfi-tabdarın ilə
Gecə ta sübh olunca bidarəm.
Vəslinə yetməyə ümidim yox,
Ol səbəbdən ki, çox giranbarəm.
Səbrdir çərəsi qəmi-hicrin,
Məndə yox səbr, səxt nəçarəm,
Çəkdiyim bəsdə hicr bidadın,
Öldü¹ kuyində gər günəhkərəm.

¹ Öldür

Bir deməzsən, görün, bu nalə nədir,
Bu qədr kim dərinə sızlarəm.

Şah olan eyləməz gədasına rəhm?
Mah olan eyləməz xudadən vəhm?

II

Ömrlər sərf edib, üzüb canlar,
Olmuş idim səninlə ancaq yar.

Fikrü-zikrim bu idi kuyində –
Günbəgün qədrü qiymətim artar.

Nə biləydim ki, mən olub məhrum,
Məhrəmi-bəzmi olacaq əğyar.

Həmdəmin osa idi bir adəm,
Xəlq içində mənə deyildi ar.

Nə ki, bir nadürüstü naqabil,
Nə ki, bədtəriqü bədkirdar.

Çəkə ağuşə cismi-yasaməni,
Eyləyə seyri-xalü xotti üzər.

Yüz əmə ləli-badə nuşindən.
Nə bilir ləzzəti-şərabı himar.

Peyrəvi-nəfsi-tiyzkam olma,
Bazgəşti olur bəsi düşvar.

Yoxdu mənlik bir iş, budur vəhmim -
Yctişə bir məqamə axiri-kar.

Üzünə baxmayıb ola səndən
Mətəəzzi təmam xişü təbar.

Pəndimi xah tutma, xahi tut,
Mən dedim getdim, ixtiyarın var.

Olusan bir zaman, gözüm, nadim,
Eyləməz qədr bil sənə heç kim.

III

Bizə ol dəm ki, yarü yavər idin,
Qədrü qiymətdə misli-gövhər idin.

Ura bilməzdi kimsə ləkə sənə,
Bürclü-ismətdə mahi-ənvər idin.

Çəşmi bədbinə atəşin bir mil,
Dili-bədxahə tiğü xəncər idin.

Tapa bilməzdi əl sənə düşmən,
Bir alınmaz rəfi səngər idin.

Hər yana su tək axmağın yox idi,
Gəştییi-namü nəngə ləngər idin.

Dami-təzvire səmt düşməz iidin,
Ahuyi-dəşt kimi ürker idin.

Harda görsən bir əhli-bədkarı,
Şərm edib ruyü muyin örtər idin.

Meyli-hər namünasib etməz idin,
Maili-aşiqi-süxənvər idin.

İltifat eyləməzdin ədnayə,
Xeyli-xuban içində sərvər idin.

Noldu oldun bu növ süfləpərəst?
Sən ki, bir xoşsəliqə düxtər idin.

Xah zahirdə, xah batində
Bizi həddən ziyadə istər idin.

Varə-varə belə kənar oldun,
Axırül-əmr qeyrə yar oldun.

IV

Vədə verdin mənə ki, öldürəsən,
Bu ümid ilə xürrəm idim mən.

İntizar ilə keçdi ömür, əfsus!
Olmadım feyziyəb tiğindən.

Sənsiz, ey gülüzarü səməndam,
Xardır çeşmimə güli-gülşən.

Əsər etməz, nədəndi, hiç sənə,
Bu qədər kim, mən eyləm şiyvən.

Oxunur lənü tən peydər-pey,
Ola bir nazənin-əhdşikən.

Rəsmü ayini-lütfü mehrü vəfa,
Şəmdən başına dönüm, ögrən!

Hali-pərvanəyə yanıb cigəri,
Gör necə əşk axıdır gözdən!

Asü kəs, qətlimə nədir ehmal,
Zülfü əbrü deyilmi tiğü rəsən?

Etməyim mən nə növ tərki-diyar,
Olmayım mən necə cəlayi-vətən?

Səni tari, bu nə mürüvvətdir,
Edəsən qeyr ilə safayi-çəmən.

Məhrəmi-bəzmi-vəslin ola rəqib,
Mən baxam özgələr kimi gündən?

Dedilər mahlar olur bimehr,
Etibar etmədim mənə-kovdən.

İlər nə oldu özümdən oldu mənə,
Qanə dönmüş gözümdən oldu mənə.

V

Gördü hər yerdə bir mələkmənzər
Qəddi-dilcuyin etdi məddi-nəzər.

Ləşkəri-möhnet dərüni-dilə
Girməyə açdı iki rahi-güzər.

Ol sərəncami-kari bilməyənə
Yalvarıb, yapışıb, dedim nə qədər.

“Sanma kim, xublar nihalından
Dərəsən dərdu qəmdən özgə səmər.

Düşmə dalinə, gəl bu sövdanın,
Çox giranmayələr tapıbdı zərər”.

Sözümə baxmadı o mənbəi-şur,
Pəndimi tutmadı o baniyi-şor,

Aqibət saldı canə bir atəş,
Əridi mum tək tənim yeksər.

Ta ki, bəd əz-xərəbiyi-Besrə,
Bir zaman əql oldu müstəhzər.

Sərvari-eşq alıb könül şəhrin,
Mülki-canı tutubdu möhkəmtər.

Gedib öldən inani-səbrü şəkib,
Qaldı biqarə acizü müztər.

Neyləsin, dəfi qeyri-mümkündür,
Gələ Xaqani-Çinü ya qeysər.

Eşq sultani güclü sultandır,
Paytəxti onun dilü candır.

VI

Var ümidim ki, iyzədi-mütəal,
Yazmaya zövqü şövqi cümrü vəbal.

Əsəri-eşqi-hüsn ondandır,
Dəxi bizdən nədir cəvabü sual?!

Hüsni-məşuqi eyləyib atəş,
Cismi-üşşaqi xüşk pənbəmisal.

Odu eşqə verən sürürü səfa,
Odu hüsne verən cəmalü kəmal.

Dil şikarınə zülf dami-bəla.
Hər birinin ucunda bir çəngal.

Qəmzə sərməst türki-xəncərkeş,
Şüglü kari müdam cəngü cidəl.

Taqi-əbru dü tiğü-xunaşam,
Çəşmi-cadü dü hindüyi-bədhal.

Tühi bir dəm deyil xətdən xət,
Xali bir dəm deyil cəfadən xal.

Təng qucmaq miyanın eyb etməz,
Olmasa gər aradə bədəfal.

Münkiri-həqdürür edə hər kəs,
Eşqdən dur əhli həqqi-xəyal.

Küfrdür məni-zövqi şövq, vəli,
Var həqiqü məcazdə işkal.

Zövqsüz tən dirəxti-bihasil.
Şursiz sər kəduyi-naqabil.

VII

Hər məkani ki, eşq tutsa məqam,
Olmaz ol mülkdə təriqi-nizam.

Padşah olsa zülmkar, olur
Mərdümi-şəhro eysü nuş hərəm.

Sitəmü cövri-mahruələdən,
Bəsi naşaddır dili-nakam.

Bir nigarın məni qəmi-hicri
Eyləyib biqərarü biaram.

Nə vüsəlinə var ümmidim,
Nə fəraqinə var səbrü devam.

Bilirəm ki, bu möhnətin yoxdur.
Çarəsi qeyri-badəyi-gülfam.

Saqiya, ver şərab peydərpey,
Mən ki, xəlq içrə olmuşam bədnam!

Tut əlim bir əyağ ilə, billah,
Qoyma əldən düşəm, behəqqi-kəlam!

Eylə bir növ məstü layeqil
Xüm ayğında ta be-ruzi-qiyam.

Bilməyim ki, nədir səfayi-səhər,
Bilməyim ki, nədir məşəqqəti-şam.

Xakdən ta ki, vəqti-rastaxiz
Götürüm baş, bixüdü sərsam.

Əhli-məşər soruşsa kimdir bu:
Məstü bibak, əldə camü səbu?!

Deyim: ey zümreyi-səğirü köbir,
Mənəm ol Zakiri-bələyə esir.

Olmadım rəğbət ilə mən şeyda,
Bir pəri saldı boynuma zəncir.

Etdi bərbad eşqi dil mümkün,
Tapmadım bir kəsi edə təmir.

Biqərarü qəmin ikən gördüm
Oturub xanəgah ara bir pır.

Hali-zarımından oldu çün ağəh,
Ol xücostexisalı saf-zəmir.

Dili-süzanıma yamb cigəri
Dedi: "biqarə, cəlmə təxir.

Al olımdən bu cürəni nuş et
Kim, zər eylər nə olsa bu iksir.

Gəzəsən bərrü bəhri tapılmaz
Mərəzi-eşq üçün belə tədbir.

Bil ki, bir qətrəsi bu əczanın
Zağı eylər hüməy, rubəhi şir.

Bu bir eylə məqamdır, munda
Şah ilə yox gədalərə tovfir".

Yadı-lələlə meypərəst oldum,
Monodə yoxdur bu bəbdə toqsir.

Ol sitəmkardır bu cürmə səbəb,
Mənə ondan yetib bu rəncü təəb!

Nə gözəl mövsümi xoş dövrandır,
Hər tərəf dəştü çəmən əlvandır.

Döşəyib fərşini fərraşi-qəza,
Guyiya bəzmi-əzimus-şandır.

Xabi qəmdən oyan, ey dil ki, bu gün
Mövsümi-seyri-baharistandır.

Olma dilgir ki, dey dəfi üçün
Tiği-cəlladi-qəza üryandır.

Zahirən yəsi-zimistan tutmuş,
Dəmbədəm çeşmi-fələk giryandır.

Marü murü mələxü vəhşi tüyür
Qüdrəti-həqqə sonaguyandır.

Qaldırıb baş təmam əczalor –
Yox ikən varlığına heyrandır.

Badəyi eşqdən olmuş sərməst.
Mən kimi cümləsi sərgərdandır.

Nə gözəl mövsümi xoş dövrandır,
Hər tərəf dəştü çəmən əlvandır!

II

Ey sənubər-qədü bala qamət!
Vey güli-gülbini-bağı-behcət!

Haliya ləşkəri-sultani-bahar
Dey sipahinə tapıbdır nüsərət.

Nazəninim, nə təğafüldür bu,
Gələ gör var ikən əldə fürsət.

Bir konarə çəkilek gülşəndə,
Eyloyib çeşmi-ədudən xəlfət.

Götürək busəvü bazidən kam,
Aparaq bir-birimizdən ləzzət.

Xəlq ola kəmrəva, görmə rəva
Mən qalam guşeyi-qəmdə həsrət.

Qalmışam künci-boladə tənha,
Kəsmişəm dəştü çəməndən rəğbət.

Müddəilər sözüne guş etmə,
Dolanım başına əlbət, əlbət.

Nə gözəl mövsümü xoş dövrəndir,
Hər tərəf dəştü çəmən əlvəndir!

III

Ey qamu xublər içrə sərhəng!
Vey olan bəisi-hər fitnəvü cəng!

Geydirib naz ilə məşşateyi-dəhr,
Novərusi, çəmənə rəngarəng;

Mehrdən gör ki, büni-əşcari
Düxtəri-rəz çəkib ağışuna təng.

Yetirir nəgməyi-yahu fələyə,
Nəhlərdə toxunub bir-birinə səng.

Kəbklər şur salıbdır dağə,
Qümrilər bağdə tutmuş ahəng.

Gözdirir məclis ara camü qədəh,
Saqiyi-sədavü şəhbazü qəşəng.

Bəzmi-işrətdə tutub bir-birini.
Nay ilə bərrəti tarü dəfü çəng.

Qaşların qurbanı, gəl nuş eylə,
Həm meze hazirü həm badəvü bəng.

Nə gözəl mövsümü xoş dövrəndir,
Hər tərəf dəştü çəmən əlvəndir!

IV

Dövrə gəlmiş fələki-minafam,
Bəzmi-dövrənə veribdir əncam.

Gəl tutaq cam ki, bişək aparır
Gərđişi-dövr qəmin gərđişi-cam.

Dürdvəş bəhri-meyə qərç olsun,
Fəslə-gül badəni kim dərşə horam.

Bir bina eyləmişəm ki, görüşək,
Sən də eylə bu binayə iqdam.

Olma məğrur ki, qalmaz səndə
Abü rəngi-əbədi, hüsnə-müdam.

Bu lətafət, bu məlahət, bu rəviş,
Ənqəribdir ki, ola seyr əqsam.

Bərgi-gül tək olar övraq dəhən,
Bidi-Məcnunə dönər qəddi-xuram.

Məni-möhnetzədədən etmə diriğ
Nəzəri-lütfünü, ey aliməqam!

Nə gözəl mövsümü xoş dövrəndir,
Hər tərəf dəştü çəmən əlvəndir!

Mən edərmi məni zahid kim, duş
Məndən əfzun olub əknun mədhuş.

Əqlü idrakımı bir işvə ilə
Aparıb müğbəcəyi-badəfüruş.

Kəndinin zöhd qəbasın çıxarıb,
Dəştü səhra tək olub əlvanpuş.

Məst nazım, gələ gör, aşiqlər,
Cümlə məşuqu ilə həmağuş.

Faş olub razi-dərüni-dili-gül,
Açılıb qönçə sərindən sərpuş.

Bu qədər Zakirini incitmə,
Mən ölüm, üzr gətirmə, xamuş!

Meyi-nab etmiş elə məstü xərab,
Var nə səbrü nə taqət və nə huş.

Biz də ellər kimi gül fəslində
Mey içib, məclis edək nuşa-nuş.

Nə gözəl mövsümi xoş dövrəndir,
Hər tərəf dəştü çəmən əlvadır!

* * *

Ey sərvqədü səmənüzarım!
Qəhri çoxü mehri az nigarım!

Çeşmi-siyəhindən ayrı olmuş
Zülfün kimi tirə ruzigarım.

Bu rəşkdən ölməyimmi, – yoxdur
Bir muca yanında etibarım.

Yanmaqdı misali-şəm hər şəb
Ta sübh olunca şüglü karım.

Gülçin kimi dolar demadəm
Gülğün sirişk ilə kənarım.

Əzmi-səri-kuyin cülərəm ki,
Edəm sənə şərh hali-zarım.

Gördükdə soni gedər əlimdən.
Nə sud, inani ixtiyarım.

Müşküldü bu hal ilə dolanmaq,
Yeksər kəsilib rəhi-mədarım.

Çək tiğini bir səvab eylə,
Öldür, bu əzabdan qurtarım.

Ey dilbəri-xoşxuramü bədxu,
Tərk eylə bu rəsmi, xoş deyil bu!

II

Bir vəqt bizimlə həmdəm oldun,
Təskindehi-möhnətü qəm oldun!

Mən zar olanda, sən dəxi zar,
Mən xürrəm olanda, xürrəm oldun!

Zəxmi-dili-biqərəro əlhəq,
Bir neçə zaman mərhəm oldun!

Bilməm, sənə sonradan nə oldu,
Kim, böyle bizimlə dərhəm oldun!

Yadlar ilə söhbət etdin ağaz,
Hər gəh mənə yetdin əbsəm oldun!

Gördükdə məni bəxilü mümsik,
Əğyarı görəndə Hatəm oldun!

Adəm ki, deyildin əvvəl, ey məh,
Ta kim, məni tapdın adəm oludun.

Yıxdın evini o gün ki, getdin,
Hər bisərü payə məhrəm oldun!

Yoxdur xəbərin hənuz özündən,
Rüsvayi-təmami-ələm oldun!

Ey dilbəri-xoşuramü bədxu,
Tərk eylə bu rəsmi, xoş deyil bu!

III

Hərçənd kəminə bir gədayəm,
Ey şah, səninlə aşınayəm.

Müddətədi dərinde pasibanəm,
Bir ömrü xadimi-sərayəm.

Hər hökm ki, eyləsən, mütiəm,
Hər zülm ki, eyləsən raziyəm.

Bicürmü günah etmişən dur,
Avareyi-vadiyi-bəlayəm.

Gəl, gör ki, diyari-qürbət içrə,
Nə növ əsirü mübtəlayəm.

Tərsayə rəva deyil bu bidad,
Lillahül-həmd parsayəm.

Sən həm dəxi bəndeyi-xudasən,
Mən həm dəxi bəndeyi-xudayəm.

Salmış məni möhnətin ayaqdan,
Tut gəl olimi ki, binəvayəm.

Bir yarı-müvafiqü qədiməm,
Bir müxlisi-xasü biriyayəm.

Ey dilbəri-xoşuramü bədxu,
Tərk eylə bu rəsmi, xoş deyil bu!

IV

Bipərdə durub oturma, ey yar,
Çək pərdəyə nəğmə kimi rüxsar.

Gün mübtəzəl olmaz idi öylə,
Gündə özün etməsəydi izhar.

Bizdən ki, usandın eybi yoxdur,
Bir aşiqü-safü sadiq axtar.

Hərcayilər ilə ülfət etmə,
Zinhar, hezar bar zinhar!

Axırda olursan öylə biqədr,
Olmaz sənə hiç kim xiridar.

Alma yüz ola ləzizü xoştəm,
Almaz zədə əli-bazar.

Nəhl ilə həmnışin olma,
Ey iki gözüm, yaman olur ar.

Dildən dilə düşməsin fəsanə,
El ağzını bağlamaqdı düşvar.

Vəhmim budu kim, keçə iş işdən,
Səndən ola qovmü xiyş bizar.

Ey dilbəri-xoşuramü bədxu,
Tərk eylə bu rəsmi, xoş deyil bu!

Hə canibə su tək axma, ey gül!
Mütləq yünül olma, qədrini bil!

Məlum əgər olmaya həqiqət,
Sövdəyi-məcəzidən nə hasil?

Cana, sənə üç əmanətim var:
Oldur biri – olma şəmi-məhfil.

Biganələrin evinə getmə.
Get sən qayıt, eyləmə təğafil!

Sani bu ki – meyli-şövhər etəsən,
Hər nakəsü dünə olma mail.

Nadan ilə həmrəh olmaq asan,
Yol getməyi leyk soxt, müşkil.

Salis bu ki – Zakiri həzindən
Madami-həyat olma qafil.

Yad eylə o bikəsi düşöndə,
Divanəsini unutmaz aqil.

Saditqədomi-rəhi-vəfadır,
Haşa verə səndən özgəyo dil.

Ey dilbəri-xoşxuramü bədxu,
Törk eylə bu rəsmi, xoş deyil bu!

Məişət şeirləri

QƏLƏTDİR QOCAYA NOVCƏVAN SEVMƏK

Qələtdir qocaya novcəvan sevmək,
Sevgi sevgisinə bərabər gərək.
Axşamdan deyö, gülö, damşa,
Arada nə kinü nə kədər gərək.

Haşa meyli ola pürə novrəsin,
Müsavi gərəkdir cüfti hər kəsin;
Cəmdəkdir töməsi qoca kərkəsin,
Nəinki laçın tək kəbki-dər gərək.

Hər kimin ki, təkülübdür dişləri,
Hərgiz yeyə bilməz kal yemişləri;
Limu məmələərə olan müştəri,
Höqqeyi-dəhamı pürgühər gərək.

Nə məsrəfi ona şərü qəzəlin,
Bir əməldən qeyri özgə əməlin,
Həvavü həvəsi olan gözəlin,
Şaxi-təmənnası barvər gərək.

Şah ola kühənsal, bil ki, gədədi,
Tağmürdə meyvənin olurmu dadi?!
Tazətər sinəmin nəxli-muradi
Rəqibin könlü tək səxttər gərək.

Tökəsən ortayə yüz nəqdü nəbat,
Dönəsən başına kərratü mərrat.
Həç birilə şirin düşməz ixtilat.
Xülasə, arada neyşəkər gərək.

... cüft edən kəsin,
Busə bazarını müft edən kəsin,
Dürrü-nasüftəni süft edən kəsin,
Əli titrəməyə, korgar gərək

İyirmidən əyfun olmaya sali,
Otuzədən yenə olur həvali.
Tutmağa, basmağa vəhşi qəzali,
Qoca tülkü bilməz, şiri-nər gərək.

Ac qurd kimi özün elə toxuya,
“Vəlfəcrini” saf tərsinə oxuya.
Qoyma ki, gözü gedə yuxuya,
Öpəməgi, qucmağı ta səhər gərək.

Çıxarıban köksün bəndü bağından,
Kamı-dil götürə gül yanağından;
Üzündən, gözündən tər buxağından
Damadəm büseyi-mükərrər gərək.

Tərəddüd olmaya axşama yovuq,
İşrət evi sevməz əngəli artuq;
Bir şəm ola, bir də aşıqü məşuq,
Kəsilə hər yandan rəhgüzər gərək.

Rəf olub aradan həyavü hicab,
Xaneyi-işrotin edəsən xərab.
Hədəfi-məqsudə o tiri-şəhab,
Nişəst ola geh-gəh ta be pər gərək.

Bu hünərlər gəlməz səksən yaşlıdan,
Əli rəşəlidən, titrək başlıdan;
Kamı-dil istəyəm qələm qaşlıdan,
Onda bu sifətlər müyəssər gərək.

Qoca səhər ertə tiryəkin atar,
Ət kökmüş quş kimi mürğülər yatar;
Gündüzlər dabanın ocağa çatar,
Ovasan sübhədən gecələr gərək.

Çölə çıxma bilməz, dar olur xuyu,
... etməgə gərək evdə bir quyu.
Ağzının, gözünün müttəsil suyu
Yediyi teamə damcılar gərək.

Yeksər işdən qalır ayağı, əli,
Danışanda çaşar, əqli azalı;
Keçən gün yadına düşər, kövrəli,
Öz-özünə ağlar, həm gülər gərək.

Sərgi kənarında, əlində qarğı,
Oturdullar desin qarğa, quşa hu;
Elə ki, yorulub tutanda uyqu,
Sövkənib çətənə mürğülər, gərək.

Öküz palanına söykər başını,
Dincələməz, dəmbədəm durar qaşını;
Dinəndə çəkərlər ocaq daşını,
Nə düxtər şərm eylər, nə pesər gərək.

Yarım saat əgər gec olsa çörək,
Ürəyi əzilib, ağlar uşaq tək;
Nə çarə, əcəlsiz olmaz öldürmək,
Ocaqda bişmiş müqərrər gərək.

Şəbçərəzi tükənəndə cibindən,
Qab-qaşığı oğurlar, satar evindən;
Bu qocalıq ya olmaya dibindən,
Olsa da kəsəsi dolu zər gərək.

Təng olur danışan demdə nofəsi,
Keçi ... tək əsər çənəsi,
Yç ay yayda yaxşı ağac kölgəsi,
Qış olanda yeri günəvər gərək.

Qonşuya ki, gedər, əlində asa,
Nabinalər kimi lap basa-basa,
Yolda ... tutar, düşər tas-basa,
Aftafa gəlincə süzələr gərək.

Müşkül deyil almaq bir gülbedəni,
Nəhayət qorxuram el qınar məni;
Paybənd eləyən cavanəzəni
Əmri-ilahidən bixəbər görək.

Tazə-təri sevmək artırır qovğa,
Eyləməz bu işi aqilü dana;
Zakir, səndə qalmayıbdır təvanə,
Bu sövdəyə düşən pürhünər görək.

KÖNÜL, BAXA-BAXA RÜXİ-ZİBAYƏ

Könül, baxa-baxa rüxi-zibayə
Gözündə qüvvəti-bəsər qalmamış.
Gözəl sevən görək dözə cəfayə,
Qocalıbsan, səndə hünər qalmamış.

Nə dizdə taqət var, nə təndə təvan,
Alıbdır sinəni rənci-xəfəqan,
Bərgi-yasəmən tək dağılıb dəndan,
Xəzanədə dürri gühər qalmamış.

“Dal”ə dönüb “əlif” qəddin bükülmüş,
Çöhreyi-alımdan ziya çəkilmüş,
Tündbadi-həvadisdən tökülmüş,
Nəxli-müddədə səmər qalmamış.

Götürülüb vəhdət, tərək olub səfa,
İfrata yetibdir cövr ilə cəfa;
Deyirlər, sabiqdə var imiş vəfa,
İndi dəxi ondan əsər qalmamış.

Bu aləm məhəlli-iqamət deyil,
Yola düş vətət ikən, etmə təğafül;
Sövdəyi-bazari-dəhrdə, ey dil,
Sivayi-nöqsanü zərər qalmamış.

Mərdümi-zəmanə yeksəri yekca,
Olub gizbü təqəllübə mübtolə;
Aşınayə yalan satar aşına,
Heç kimsədə doğru xəbər qalmamış.

Pozulub sərəsər bünyadi-ülfət,
Bağlanıb hər yandan rahi-möhəbbət;
Məşuqun hüsnündə nəşəyi-behcət,
Aşiqin ahında şərər qalmamış.

Özgə oyyam idi əyyami-dirin,
Tapmaq olmaz indi onların birin;
Hansı Əzra, hanı Leyla və Şirin,
Bir vəfalı məddi-nəzər qalmamış.

Yoxdu rahi-nicat bizlərə osla
Ənqərib olmasa zühuri-mövla.
Mehri-şəriətdə, nə deyim, aya,
Pərtövi-bəşarət məgər qalmamış?

Ömür başa yetdi bir saat, bir dəm,
Bu dövri-fanidə olmadıq xürrəm;
Girdabi-bələyə qərqrdir aləm,
Bir canibə rahi-güzər qalmamış.

Ya şofı-müznib, ya əffi-günah,
Qərqi-məsiyyətdir Zakiri-gümrah,
Əmələ ümid yox, taətə pənah,
Sizdən özgə bir çarəgər qalmamış.

VƏSFI-HAL

Yaran, mənimlə baziyi-çərxi-xərifə bax!
Mən nətəvanə eyle nəzarə, hərifə bax!

Dərdü qəmi-fəraqı töküb yeksər üstümə,
Bari-girani gör, məni pirü-zəifə bax.

Yetmiş yaşında der mənə inkari-eşq qıl,
Ol bihəyadən verən əmri-xəlifə bax!

Yandırdı cismü-canımı ol nari-qəhrinə,
Əxlaqı zift, tərzü ədası kəsifə bax!

Verdi təmam qarətə bir kəndi bigünah,
Əhlü əyalə qalmaq bir zərrə cifə, bax.

Yaxşı yerin yaman tutar-ayini-dəhrdir,
Olmuş cəmi-ali-Xəlilə xəlifə, bax!

Bir nəfəs qalmayıb ona bir niş vurmasın,
İstər sala gədəliğa fitə, qədifə, bax!

Doyrana gör yolun düşə, qeyrət gözün açıb,
Tiği-sitəmlə qanə bələnməmiş zəifə bax!

Diki-dərüni kureyi-“həl min məzid”dir,
Məndən bctər əlilü zəlilü nəhifə bax!

Qurtar üzündən əhli-Qərabəğm, ey könül!
Get sərəməni-Bakidə bir qədər keyfə bax!

Səngi-sitəmdən olmadın eymən bu Şişədə,
Eylər səfər Şamaxıyo, şəhri-lətifə bax!

Qəvvasi-təb bəhri-bəla içrə qorq ikən,
Şərhi-qəmi-dirazəvü kutəh rədifə bax!

Olsa həyat baqi, gələr dalı dəmbədəm,
Yazdım bu babdə bir əcaib lətifə, bax!

Zakir kəsib əlaqə qamu zihəyətədən,
Ol həyyü layəmutdən istə vəzifə, bax!

CANANƏ ÜÇÜN ZİNDƏGANLIQ

Cananə üçündü zindəganlıq,
Cananəsiz ömrü zıyanlıq,
Öldürdün o mehribanı, ey çərx,
Öldür mənə, eylə mehribanlıq.

FƏRZƏNDİ-ƏZİZ

Mirzə Fətəliyə

Yazıbsan ki, imperator sipahı
Dunay çayın keçib bir səhərgahı.
Həq-təala özü olur pənahı,
Şahənşah qoşunu şəhr alan gərək!

Şahbazə nə elər hücumı-kəlağ!
Tülək tərən yerin tutmaz yapalağ!
Qələt fikrə düşüb bir neçə sarsaq,
Olara tənbihi-bipayan gərək!

Qiyli qalə düşməz kim olsa aqıl,
Həq bilir-hər üçü zaildi, zail;
Durmağa leşkəri-rusə müqabil
Dəmirədən baş, poladdan da can gərək!

Düşübdür Osmanlı xəyalı-xamə,
Xahişi var işin sala nizamə.
İngilisin günü üz qoyub şamə,
Görələr qəzayi-asıman gərək!

Tez azışdı əlhəq kiçik Napolyon,
Əmisi tək şəksiz olacaq məğbun.
O nə ki, iş tutur həddindən əfzun,
Toxuna bələyi-nagəhan gərək!

Bu il neçə iqlim olubdur pərxaş,
Xiffəti-urusa cədlər təlaş,
Ayağın döşünə yıqıb qızılbaş,
Dost dostu eyləyə imtahan gərək!

Qarabağ atlası döstəbədəstə,
Top almaqdır sənətləri peyvəstə;
Döyüşdə at sahib Osmanlı üstə,
Cərgələrin cəmə pərişan gərək!

Elə dövlət devil dövləti-urus,
Hər nakəs eyləyə üstündə cülus,
Paşaları yıxa misli-Əşkəbus,
Yox cəmə, – Rüstəmi-dasitan gərək!

Hifzü himayəti-dövləti –ali
Evləmiş bizləri xətdəndən xali;
Əmni amandadır malü əyali,
Bu şükrü eyləyə müsəlman gərək!

Cəhd elə olasan düşmənə faiq,
Döyüş günü küncə girmək nə layiq?
Ağanın yolunda nökrəi-sadiq
Baş verib, baş alıb, tökə qan gərək!

Naib olub gedib damadım Əli,
Yayın axarında, inşallah, gəli;
Osmanlı qovuğu, firəng şincli
Gətirə mənimçin ərməğan gərək.

Qoşunda var bizdən yeno dilavər,
Biri Nəcəfqulu, biri İsgəndər,
Göstərib hər biri cəngdə hünər,
Lütfi-şəhənşahdan kamiran gərək.

GEDİRSƏN GET, SƏNƏ FƏTH İLƏ NÜSRƏT HƏMRİKAB OLSUN

Cəfərqulu xanı

Gedirsən get, sənə fəth ilə nüsrət həmkirab olsun,
Unutma bizləri, seyrin vəli seyri-şitab olsun.

İki gündən ziyadə Cəbrailli içrə sən qalma,
Neçin, xanom deyn kəs istəməz xəlqi xerab olsun.

O babili Vəli Məmməd deyil mütləq sənin babın,
Nə layiq şahibazın həmnişini bir qürab olsun.

Qoyucaq, Daşkəsənlidən güzər qıl badi-sorsor tək,
Əli-allahidən daim gərəkdir ictimab olsun.

Horovluda olur ovqati-şirin təlx həlvəsiz,
Üzüm vaxtı satarlar, çünki qoymazlar doşab olsun.

Hüseyn bəy, Məsum Əli oğlu Əhməd, bir də Feyzullah
Olar bir kimsəyə həmdəm olunca bir dəvab olsun.

Bu şöhri-Şişədə ger bizi şişə taxsalar xoşdur
Ki, həmsöhbət bizə ol növi qövmi-bihesab olsun.

Nə hasil əhli-səhra söhbətindən, obi əngurun
Gərəkdir neçə müddət şişədə qalsın, şərab olsun.

Əgər mollayə lüftün var bir çetvət dügi göndər,
Öləndən sonra cayı ya gülüstan, ya zirab olsun.

Bizim düxtərlərin fikrinə qalma, voxdur ol qız kim.
Üzabət qalib olsun onlara, bizə əzab olsun.

Düşər tez özgə atına minən, nə əmma, nə xalə,
Sağınma o da Doyran köhrizi kimi pürab olsun.

Gərəkdir yetişə artıqlığınca ləzginin müzdü,
Ona nə, xah su çıxsın və ya dolsun türab olsun.

Maralyanlı Pərinin ... biz keçmişik hamı,
Onun həddi nədir Ceyran xanımla tayü bab olsun.

Deyər öz-özünə mən də güləm – itburnu, həm zənbəq,
Nəhayət səxt müşküldür ki, hər güldən güləb olsun.

Qədirin qədrini bil, tutulan quşdan ona gündə
Üçün ver: ikisi yəxni, biri dəxi kəbab olsun.

Neçə vəqt ordasan, atlı buyur, yolları hifz etsin,
Vilayot getdi əldən, bəlkə dəfi-bihesab olsun.

İyirmi gündə bir şəri deyincə, “ya Əli!” dərşən,
Gərək şair bizim Zakir kimi hazır cavab olsun.

NAMƏ YAZDIM, QIL MƏNƏ, EY TACİ-SƏR, ƏRZANİ KÜRK

Cəfərqulu xana

Namə yazdım, qıl mənə, ey taci-sər, ərzani kürk,
Tiri-sərmanın sərəsər cövşənü qalxanı kürk.

Müştəbeh olma, mənim qəsdim Xorasan kürküdür,
Dövlətindən, özümün də var Dağıstani kürk.

Xan hüsurunda büründüm ariyət bir neçə gün,
Balişi-pərqudan artıq saxlar imiş canı kürk.

Qış günü yox faidə bürünməvu yapıncıdan,
Azü çox gər saxlaya saxlar yenə sərmanı kürk.

Çıxmaq olmaz sübh yorğandan, keçər vəqti-namaz,
Kişidən hər vəch ilə eylər İraq isyanı kürk.

Mədhinə baxma, qocanın çarəsin tarı kəsib,
Yoxsa ki, bir zad deyil, eylər xərəb oğlanı kürk.

Piri-biməsərəf bürünsün sərgi yanında onu,
At çaptı yortan kəsə məsrəf deyil çapanı kürk.

Olsa bir bəriş, xuda nəkərdə, Doyrandan kənar,
İçinə ayran tökülmüş eymə tək islanı kürk.

Nazəninlər növrəsi-çörkəşqəbayə meyl edər,
Pəşmini nəşminə almaz geyse yüz ruhani kürk.

Görmədinmi necə ol şirinü şökkər xəndənin
Eylədi yanında acı binəva Mollanı kürk!

Sərvqədlər içrə vay əhvalına ol kimsənin
Kim, qədi kutah ola, amma geyə tulanı kürk.

Etməsin rəm xublər olsun nə növrəm ona,
Yeridikə tazı qulağı kimi tullanı kürk.

Həqqi, səyyadi-qəzahn caməsi çəsbən gərək;
Ürküdər manəndi-ahu dilbəri-ziybani kürk.

Nə deyim, başdan oyağə sərbəsər məkrudur,
Oxşadır qılı parağa, müxtəsər, insanı kürk.

Simbər ağuşə çəkmək istəyən kürk istəməz,
Nə rəvadır incidə ol tazə-tər püstani kürk.

Cümlədən bədtər budur eybi ki, çox bədyümmüdür,
Görmədinmi eylədi viran yekə Şirvanı kürk?!

Barbər dar olmayan tusənlərə bir çul yetər,
Qocalar qəm barkeşidir, onların palanı kürk.

İki yumruq bir başa gücdür, – məsəldir xəlq ara,
Cahili zuri-təbiət saxlasın, pirani-kürk.

Deyifəm möhtac bir kürk almağa, qəsdim budur,
Kim, deisnlər bəxş edib filaniyə sultanı kürkü.

Çoxdu Məshəddən gələn, əhər evdə, üçü, dördü var,
Yzri-naməsmudur qiblə buyursa, hamı kürk.

Kəs bilib səndən təmənnə etdi Zakir, istəməz
Nakəsü namərddən, tutsa əgər dünyanı kürk.

CAR MÜQƏDDİMƏSİ

Bababəy Şakirə

Ey Bababəy, bu humayun əskərin
Seşənbədə sərmənzili Car oldu.
Məşriq tərəfində tazə qələnin
Qrulub xeymələr bərqərar oldu.

Söz müxtəsər, gələn günün fərdası
Qoyuldu sübhədən cəngin binası,
Çulğadı aləmi şurü qovğası,
Sanasan qiyamət aşikar oldu.

Miqlaçevski* olub pişcəng,
Canibi-meyxanə sürdü bidirəng,
Yeridi topxana, atıldı tüfəng,
Göy üzü tutuldu tirə-tər oldu.

Görməyib ömründə bu çərxi-əxzər
Bahadiri-dövrən buna bərabər;
Həqiqət göstərdi bir növ hünər,
Rüstəmi-dastanə bundan ar oldu.

Təhmurəs, Firidun, Fəramərz, Bürzü
Cəm oluban yüz il çalalar gürzü,
Ebələ açə bilməz kuhi-Əlbürzü,
Naçalnikin karı özgə kar oldu.

Neçə padişəhlər gəlib getmişdi,
Vilayəti-Cardan kənar etmişdi;
Bu fəthi bir dəfə Nadir etmişdi,
Bir də sahibimdən yadigar oldu.

Biz gəlincə olmuş idi qiylü qal.
Urus tapmış idi şikəstü zəval.
Eylə ki, yetişdi bu badi-şimal,
Sanasan ki, ləzgi bir qubar oldu.

Var idi nifrəti etirazları,
Qürurü sərəkəşü sərəfrazları,
Dağstan dağının şahibazları
Ərseyi-hümadə bir şikar oldu.

Afıcı quş kimi özün toxudu,
Çünki düşmən müqabildə çox idi;
Sağlığına ümidimiz yox idi,
Həq saxladı, yaradani yar oldu.

Ərusi bəxt oldu qüssədən azad,
Çıxdı aralıqdan mayeyi-fəsad;
İtaətə gəldi Şeyx ilə həmzad,
Şükr olsun Allaha, tezbazar oldu.

Hər kim baxa irəliyə, dahiya,
Öləndən özün salmaz bahiya;
Xain olan bu dövləti-aliyə
Dağılib hər yerdə tar-mar oldu.

Soruşsan, kim getdi meydana özəl,
Getdi Rüstəm bəylo Mirzə Adgözəl;
Pirbabalar etdi bu növü cədəl,
Cahıllar baxıban şərmsar oldu.

O ki, bizim atlılardan bir para
Vermiş idi özün püştü-divara,
Nə dəğdöğə çəkdi, nə düşdü dara,
Bir az yoldaşından intizar oldu.

Əgər xəbər alsan Kərim əmini.
Xəncər ilə biçir qoçaq zəmini;
Xub tapıbdı kasıblığın çəmini,
Car səfəri ona səbəbkar oldu.

Çünki görübdülər dadın, ləzzətin,
Qeyri kar onlara görünür çətin;
Hər kəs tapdı ata-baba sənətin,
Əli Mərdan oğlu gəllədar oldu.

Ərz edəndə baxa idin Şirine,
Yüz ilidir babası gəlibdir dine;
Yanılış danışar düşəndə yenə,
Bir kəs ki, binadən Vartazar oldu.

Məəttələm cinli Səfərəli bəg
Hərçənd qıssadı, əmma pesərək;
Bu oğlu İsmayıl nədəndi görək,
Həmi cələb düşdü, həm zağar oldu.

Dızaq xəlqindədir kisibin bolu,
Bu işdə onların uzundu qolu;
Gədə-gədə basdı meşəni, kolu,
Kimi yoxa çıxdı, kimi var oldu.

Mən özüm də bir gün çıxdım cövlana,
Görmüyübsən, yolum düşdü bu yanə;
Bir tüfəngli ləzgi, mərdü mərdana
Tutulub əlimdə giriftar oldu.

Yer-yemiş babında misali-cənnət,
Eşidibsən gəndən özün də əlbət;
Alma şahbalıtı yeyənə minnət,
Hər çadıra girsən bir tağar oldu.

Dımıq qoyun əti manəndi-şəkər,
Basdırma, qovurma hər şamü səhər;
Bala barmaq batırmayır gədələr –
İnek ayrınmıdan bimiqdar oldu.

Sərasər əhvalı şərh etdim sizə,
Qənimətü yəğmə çıxıbdır dizə;
Tarının bir lütfü budur ki bizə,
Nə bir yağış yağdı, nə də qar oldu.

Feyzə yetmək olmaz, olmasa irşad,
Həmrahi-birahın dad əlindən, dad.
Ümidvarəm ola bu səfər bir zad,
Qumuq səfərimiz lap bikar oldu.

GÖVHƏR AĞAYA

Ey gövhəri-pakizeyi-dəryayi-lətafət,
Vey kani-həqayiq!
Övsafi sifatin məni-məddahə nə hacət,
Aləm sənə aşiq.
Şəkkər ləbinə kuhən ər* dursa müqabil,
Şirini olur təlx.
Ruyin görə, haşa ana ta ruzi-qiyamət,
Əzrasını Vamiq.
İyzəd ki, çəkib yer üzünə pərdəyi-ətlaş,
Bivəch deyil bu;
Tutmuş sənə, ey mehrü məhi-bür-ci-səadət,
Gərduni sürədiq.
Ləli-ləbinə badeyi-gülgün desə hər kəs,
Vur boynunu dərdom.
Qan eyləyənin qətlinə əhkami-şəriət,
Yeksanü müvafiq,
Fərq etməyə sübhün kişi ta sidq ilə kizbin
Vacib dögi səcdə,
Vacibdir əyilsin sənə hər dem səri-taət,
Nə gizb, nə sadıq?
Ol günbədi-dəvvarə yetir kəlləmi, ey mah!
Sal sayəni başə.
Yəni elə bu bəndəyə inamü inayət,
Bir türfə yaxahq.

Bosdir bir işarə, dəxi küstaxlıq etmə,
Ey Zakiri-təmna;
Bir kimsəyə bir kimsə edən vəqt şəfəqqət
Öz adına layıq.

QOCALIQ

Ah kim, aldı mənim əqlü kəmalım qocalıq,
Eylədi misli xəzan çöhrəyi-ahım qocalıq,
Bidi-Məcnun tək əyib sərv nihalım qocalıq,
Günbəgün etdi füzun dördü məlalım qocalıq,
Doladı, dəstinə, əfsus ki, yalım qocalıq!

Əlliye yetənədək bilməz idim quru, yaşı,
Həll edərdi ənəgim mum kimi qarə daşı,
Gördüm atımda qatı löqmələrə yoxdu xaşı,
İndi it yalı kimi gündə görək qaşığı aşı,
Zindaganlıqdımı bu, ağrımı alım qocalıq?

Azılarımda qalıb bir neçə övraq dəndan,
Gargər düşməz o da soxt təmə çəndən,
Dolaşa dəməginə oxsar edəndə xəndan.
Abi-guş ilə görək müttəsil acıtmalı nan,
Kimə məqdurdu bu orduna ... qocalıq?

Dolanırdı nə qədər var idi, təndə qüvvət,
Gündə pərvanə kimi başına vüz göz övrət,
Hər evdə duşso yolum əhli çəkərdi minnət,
İndi öz sahibi-xanəm mənə etməz rəğbət,
Nə ümid ilə gedim özgedə qalım, qocalıq?

Duş gördüm neçə məhparə edər seyri-çəmən,
Ayağım öpmək üçün səntlərinə düşdüm mən,
Gəldi göftarə biri, söylədi key piri-kuhən,
Nə gozirosən burada, yoxsa azıbsan köçdən?
Rişəxənd mənzili etdi məni zalım qocalıq!

Hər sənəm görse deyərdi əcəb oğlandır bu,
Ya Fəramərz və ya Rüstəmi-dastandır bu,
Xoş onun halına ki, bir gecə mehmandar bu,
Gülüşüb indiyə deyirlər necə vartandır bu,
Çünki etdin belə tiz ilə zəvalım, qocalıq.

Hanı ol sərv, görürdün gecələr ayə baxar,
Sübhlər təsəni-sərxoş kimi səhrayə baxar,
Gəh zəni-dəlləkə, gəh düxtəri-mollayə baxar,
İndi san xəstə, qoyub baş mütəkkayə baxar,
Kəsdi eşqü həvəsim, zövqi-vüsalım qocalıq.

Tüf sana kim, məni sən zövqü səfadən saldın,
Nəzəri-mərhəməti-mahiliqadən saldın,
Hər iki çeşmi-cahanbini ziyadədən saldın,
Şahibazi-həvəsi ovcı-həvadən saldın,
Sındırdın¹ səngi-sitəmlə pəru balım, qocalıq.

Gər mana ruyi-zəmin simü zorü dövlət ola,
Asitanəm, eşiyim rəşki-dəri-cənnət ola,
Puşışım xosrovü xaqan verən xələt ola,
Neylərəm anı kələz dalı kimi qət-qət ola,
Sifotü gərdəni-ayinəmisalım, qocalıq.

Qorxuram çərxə mana zülmi-mükərrər eləyə,
Ağqız oğlu Piri tək dillərə özəbər eləyə,
Qaralı Şəmmiyə hörmətdə bərabər eləyə,
Axım Hatəm ağadəni dəxi bədtər eləyə,
Çörü-çöp dərməyə də qalmaya halım, qocalıq.

Görək indən belə qapıda bürünüb gəbəni,
Qoymayam qarğa-quşu sərgidən apara dəni
Ki, məbada ura övrət üzümə ta siləni,
İltimasım budu kim, öldü,² xilas cəylə məni,
Oğul, uşaq olinə vermə saqqalım,³ qocalıq.

¹ Sındırdın

² Öldür

³ Saqqalım

Zakirəm, türfə xiyaban ilə bağım vardır,
Yatmağa, durmağa rəngin otağım vardır,
Nə qədər aşü plov yesə qonağım, vardır,
Yaxşı nəvvadələrim, oğul-uşağım vardır,
Yoxdu bir özgə qənim fikrü xəyalım, qocalıq.

AĞARIBDIR

Divanə könül, daxi usan yal ağarıbdır!
Pərvaz eləmə, bəsdə pəri bal ağarıbdır!
Sərdən bu həvavü həvəsi sal, ağarıbdır,
Əvvəl nə isə, indi ki, əlhəl ağarıbdır,
Layiq döğü bundan sora, saqqal ağarıbdır.

Bir neçə zaman al, yaşıl geydimü taxdım,
Hər qaşı, gözü sürməlini gördümü axdım,
Rüxsarəsinin atəşinə canımı yaxdım,
Otuzdan iki, üç keçdi, güzgüyə baxdım,
Gördüm ... dönmüş yenə, xal-xal ağarıbdır.

Sallandı surum, başıma ta qopdu qiyamət,
Ol üzükara bir neçə dem vermədi fürsət,
Öz-özümə dedim, ki, düşüb qürrəyə əlbət,
Ayda, yarım ayda çəkilib bir yerə xəlvət,
Çəkdim nə qədər hər nə ki, filhəl ağarıbdır.

Demmi¹, deməyimmi ki, bu ildən ağarıb baş,
Müşkül burasdır ki, nihan sirr olacaq faş,
Nifrət edəcək yarü rəfiq həmsərü sirdaş,
Yolmaq diləsən dəxi gərəkdir qoyasan aş,
Çökməkdən ötüb başı, bütün sal ağarıbdır.

Məhvəşlərə xoşdur, nə ki, oğlan danışsa,
Yüz fəhş edib, hərzəvü hədyan danışsa,
Ağsaqqal əgər ayeyi-Quran danışsa,
Başdan ayağa hikməti-loğman danışsa,
Axırda deyər: söyləmə naqqal, ağarıbdır.

Ol xanəxərəbim tükü bir rəng, ola barı,
Mən eyləmə, ifriti görəndə qaçar adəm.
Həmsinin olur bir-birilə ülfəti möhkəm,
Rişim xəti-canan ilə yekrəng idi bir dem,
Netsin dəxi biçərə, bu minval ağarıbdır,

Qumraldan isə yaxşıdı dum ağ olanı,
Çox yerdə deyərler ki, durun gəldi filanı,
Əlbəttə, səd əlbəttə, ona yaxma hənanı,
Guya, açılarda çənənin hər iki yanı,
Ağ toyuq alıb ağzına çaqqal, ağarıbdır.

Ol xanəxərəbim tükü bir rəng ola barı,
Nə qarədi, nə qırmızı, nə ağ, nə də sarı,
Əsli bu ki, bir ... döğü, kəssin onu tarı,
Bir hal ilə ağ olsa idi səhl idi karı,
Amma bu parax quyruğu bədhal ağarıbdır.

Bundan sora laf urma, könül, özgə hünərdən,
Əldən nə gəlir, salma qonum-qonşunu sərdən,
Qoyma apara qarğa-quşu sərgini dərdən,
Xublar duramaz, adətdir ... yerdən.
Görsə ki, gəlir yüz çənəsi çal, ağarıbdır.

Saqqalı ilə sadələrin olmaz arası,
Növxəttə məhəl qoysa da, bil, yoxdu çarası;
Onunku odur tüksüz ola gözü qarası,
Əndamə düşər rəng ilə beş gün zağarası,
Çi sud, görəsən ki, yenə dal ağarıbdır.

Keçdi o ki, zövq eylər idin gahi səfərdə,
Fvdə oturanda meyü məhbub nəzərdə,
İndi dəxi yox tabü təvan canü cigərdə,
Gah yanını ver balişə, gah çıx günəvərdə,
Çək kürkün ucun başına ... ağarıbdır.

Yalın ki, ağardı sənə müştəq zən olmaz,
Yüz təh verəsən içinə əsla ... olmaz,

¹ Deyimmi

Başdan-başa yaşılı ələ bəzən, olmaz!
Bostanda çürür rəğbət edib, bir üzən olmaz,
Hər meyvə ki, tağmürdə olub, kal ağarıbdır.

Zakır, yapış ol Əhmədi-muxtar ətəyindən,
Xeybər dağdan Heydəri-kərrar ətəyindən,
Yüz göz tutasan yarımasan yar ətəyindən,
Baxmaz üzünə, əl götü dildar ətəyindən,
Eşşək də yeməz kim, görə qanqal ağarıbdır.

ƏFSUS, GÜNÜM KEÇDİ ŞƏRÜ ŞUR İLƏ DAİM

Əfsus, günüm keçdi şərü şur ilə daim,
Gəldi dəmi-rehlot.
Tutmuş hələ dünyanı könül hirs ilə qaim,
Tədbirinə lənət!
Gətdi hamı həmdərdi-xoşəlaqü mülayim,
Qaldım mənə-həsrat.
Çöldə Əli bəy, Təhdilidir qələdə tayım,
Onlar da kəməlfət.
Yoxdur ədədi fəvt olanın, hansını savım?
Məcmuuna rəhmət!
Ağzımda uçuq qəbrə dönüb otuz iki diş,
Üç-dördü qalıbdır.
Bir-birini tutmaz dəxi onlar görə bir iş,
Kökədən boşalıbdır.
Əzbəs ki, yonar möhnəti dərdü qəmü təşviş,
Bağrım yuxalıbdır.
Lam quyruğa batmaz nə qədər cəhd eləyəm...
Çoxdan koralıbdır.
Oldur səbəb əfləkə çıxar hayü hərayım,
Baxmaz mənə övrot.
Bəzi zəni xoşbəxt sanır mərdümi-olmoq,
Der şövheri xandır.

Həmvarə geyər əyninə zərbəft ilə dibəq,
Həm hökmü rəvandır.
Sən bil ki, ünəs əhlinə xoşdur gəzə çipləq,
Ta varı cavandır.
Yoxdur qınamaq hiç bızım həmsəri mutloq.
Cün xeyli zamandır.
Düşməz yavuuq əsla hədəfti-məqsədə yayım –
Sınnıx oxa nisbət.

Müddətdi düşüb dıki-dərünüm saf əməldən,
Əfsurdə çirağəm.
Bir loqmadan əfzun yeməzəm xofvü xələldən,
Bu barədə dağəm.
Biroğbət olub xahişim itami-gözəldən,
Çuva ki, nacağəm.
Fərq etməz ıdım bir zaman ayrım əsəldən,
İndi bu səyağəm.
Vay oldu ki, bir gün tükənə qənd ilə çayım,
Alır mənə xiffət.

Batmış şikəmin aldı bizi heyvarə fikri,
Doymalı deyil bu?
Qış aş, pilov dəğdəğəsi, yaz kərə fikri,
Bağrımız edər su.
Köç vəqti ulaq kəmliyi, dağü dəre fikri,
Olmaz belə qayğu.
Ta çənd otaq dördi-səri, pəncərə fikri,
Əndişeyi-bahu.
Yegdir ki, ləhəd küncü ola köşkü sorayım,
Sormənzili xəlvət.

Çöl əhlinə bir il belə gər qış gələ çatı,
Ləğər düşə çarpa.
Yekşər qarışar bir-birinə türk ilə tatı,
Aşuradı Guya.
Hər kəs götürür destinə bir örkənü çatı,
Hiyzüm qıla peyda.

Gözlər ki, bitib ot, kökələ camışü atı,
Arxayın olub ta
Gəh-gəh deyə, ey ilxıç, qorıxıldımı dayım?
Nə eys, nə rahət.
Bir vəqt gören qamətimi sərvə-rəvan tək,
Bivasitə, biqal.
İstərdi basıb bağına, nazım çəkə can tək,
Mənəndeyi-ətfa.
Məhparə hamı tabe idi əmrinə xan tək,
Nə üzr, nə ehmal.
Atmış bucağa, ah, mənə köhnə palan tək
Baş yoldaşım əlhal.
Qorxum budu indən belə əndək də yaşayım,
Saf eyləyə niffət.

Lağlağı deyildim belə, billəh, keçən ovqat
Kəndin zənü mərđi,
Bir nəfsə əyər zərrəcə təqsir ola isbat,
Yapraq tək əsərdi.
Hərgah desəydim özünü get qayadan at,
Fəlfövr gedərdi.
Saymaz mənə əknun Tükəz oğlu kimi bədzat,
Çəkmimmi bu dərđi?
Dünyədə bu hal ilə dəxi mən nə qalayım,
Yetməzmi bu zillət?

Saqqal dönüb ağ süməgə, söyləmə, Zakir,
Qəflətdən ayıl sən!
Sövdəyi-qiyamətdə görək ər ola mahir,
Taət yolun öyrən.
Qorxum burasıdır ki, olam Pinçi tək axır.
Baqqal daşı, yek mən.
Köçmək dəmidir, yatma, kişi çapüktü şakir
Dur, düş yola, tərərən!
Bahürmət ikən çarə odur mərgi arayım,
Şayəd ola qismət.

XURŞUDBANUYA

Ey bürci-səltənət, mahi-ənvəri,
Düşməyəsen görüm ziyadəni səni!
Gecə-gündüz budur həqdən diləyim,
Hifz eyləsin yaman bələdən səni!

Sipehri-bərinin bilalı sənəni,
Şərəfətdə mələk misalı sənəni,
Güləşəni-Xəlilin nihalı sənəni,
Barvər istərəm xudadəni səni.

Məsihi çıxardan ərşi-ələyə,
Salan üstadələr başına sayə,
Yetmişdə İshaqı verən sarayə,
Qurtarsın bu rəncü inadəni səni.

Bəstəri-möhndə bixurdü bixab,
Kim razı olur ki, çəkəsən əzab,
Ol saqiye-Kövsər eyləsin siyrab,
Əzizim, daruyi-şəfadəni səni.

Çubi-çini nədir, qibləsən, nəsən,
Təəccüb eylərəm bu əhvalə mən;
Dəstgirin olsun Hüseynü Həsən,
Fərağət olasan cəfadəni səni.

Səqfi-sərayını ey güli-novrəs,
Həddi nədir elə nişimən məkəs?
Tərcih verə görək aqıl olan kəs,
İsəmətdə yüz huritqadəni səni.

Tikilən evlərə atandır səbəb,
Payəndazın olsa, canlar nə əcəb!
Cami-bəzmi-eyşin daim ləbaləb,
Qalmayasan zövqü səfadəni səni.

Bu nə keyfiyyətdir, bu nə macərə,
Rəyincə dolanmaz təqdiri-qəza?
Pədəri-mərhumun hər sübhü məsa
Günüldi badi-səbadən səni.

Şikəstə Zakirə veribsiz əmək,
Əmək bilməyəni kor etsin nəmək,
Necə ki, baqidir həyatı, görək
Unutmaya xeyir-duadən səni.

XURŞUDBANUYA

Xəbər alasan bu vilanın əhvalın,
Böylədir keyfiyyət, mənim əzizim.
İzlük ilə əgər əncam etməsən
Keçər vəqti-fürsət, mənim özizim.

Toyun todarükü cümlə mübəyyə,
Sazəndə, bazəndə bütün cəbəcə.
Məəttəl qalacaq yəqin bil, əmma
Xan verməso rüsxət, mənim özizim.

Hər nə ki, eylərəm peşkoş, pəyandaz,
Məhəlgüzar olub heç birin almaz,
Gümanım var edə ol bəndənəvaz
Gör at olsa, rəğbət, mənim özizim.

Kari-xeyrə əlac olmasa səndən,
Dəxi indən belə iş keçib məndən
Bir ərəbi-bədəy gəlib-gedəndən
Göndər, əlbət-əlbət, mənim özizim.

Bir uzun ağızlı, bir nər dodaqlı,
Bir ahu baxışlı, qarğı qulaqlı,
Bir ceyran paçalı, bir top dirnaqlı, –
Tapıla bu babət, mənim özizim.

ƏLİ BƏY FULATOVA

Nədən azürdəson, ruhi-rəvanım, bisəbəb məndən?
Biməhdilləh ki, zahir olmaııb tərki-ədəb məndən.

Süxənçilər sözüne mərđi-dana etibar etməz,
Sənə təhqiğ lazımdır, desə bir zən-cələb məndən.

Qaçar məndən Əlilər, xah oğlum, xah damadım,
Sənin həm qaçmağın cana, deyil hərgiz əcəb məndən.

Mənəm dərvəşi-nikəndiş kim, əyyami-ömrümdə
Xuda ağahdır, bir kimsəyə dəyməz təəb məndən.

Bu adətdir – qənilər mülkü cah ənam edər xəlqə,
Nə kari-büləcəbdır gör edər bunlar tələb məndən?

Əziza zərrəcə yox etibarım xiyşü əqvamə,
Ərəbdən olmazam haşa, əgər olsa ərəb məndən.

Görüb eybeyləmə bu şairin nəzmi-pərişanın,
Pərişanxatirəm, umma kəlamı-müntəxəb məndən.

Şikəstə Zakirəm, xoıv etməzəm mən şərri ədadən,
Nə qədri zud rənc olsa, keçər əhli qəzəb məndən.

İBRAHİM BƏY AZƏRƏ

Ey giramitər olan cismimdəki candan mənə,
Bəlkə əqlü hüşü dinü iymandan mənə.

Bil, açan rüxsari alındır tutulmuş könlümü,
Şadlıq üz verməz ol gülbərgi-xəndandan mənə.

Babanam axır sənin, ey tifli-bimehrü vofa,
Gah, gahi əl yetir dövlətli babandan mənə.

Şükr-lillah, vardır bihədd arpa, buğdamız,
Leyk bir qədri dügi hər ildə al xandan mənə.

Şiddəti-sərmədə bir kürk eyləsə bəzlü bərat,
Pirlikdə kargər düşməz soyuq çəndən mənə.

Dövlətindən alinin hökmü rəvaci əsrdir,
Ayda bir bağlam həna yaz gəlsin ol yandan mənə.

Payımı başdan çıxıb, ayağa tapşır,saxlasın,
Sibi-şirin şahbalud gər gəlsə Şirvandan, mənə.

Müxtəsər, bir neçə dəm gözlə mənə sən bişü kəm,
Ənqərib olmuş köç etmək mülki-dövrədən mənə.

Nəsl-i-İbrahim xan etmiş səni çün sərbülənd,
Qalib olmuş zövqü şövqün hər iki yandan mənə.

Azərim, xoşdur yoqin şamü səhər pərvanəvəş
Ateşi-mehrinlə yanmaq yüz gülüstandan mənə.

Biz idik pərvərdeyi-nanü nəmək bir dövredə,
İndi bir əngüşt verməzlər nəməkdandan mənə.

İBRAHİM BƏY AZƏRƏ

Verməsis, bais nədir, bu pirə müddətdir dügi,
Muxlisi-dirinəyə, axır nə mürvətdir, dügi,
Çakərə bəxş eylər ağa, rəsmü adətdir, dügi,
Cismə asayiş verir, çeşmə bəsirətdir dügi,
Olmasa bir xanədə, ənduhü xiffətdir, dügi.

Sənsən ancaq bir əmiri-pakzadə canışın
Kim, onun məddabı məxluqi-səməvatü zəmin,
Ədli bimanəndü həmta, bəzlü cudi biqərin,
Baxma təhrikinə, mütləq, narə bədxahi-ləin,
Desələr filaniyə vermək nə nisbətdir dügi.

Güc verir çəltigə ildə mərdümi-Tərtərbasar,
Xoş onun əhvalına hər kim ki, onda mülki var;
Döydürüb anbara payız doldurur tağar-tağar,
Həm özü məsrəf qılır, həm Qələdə yük-yük satar.
Netmişik, yarəb, bizim yerlərdə bidedir dügi

Hiç kafər olmasın bu dəhrdə övqatsız,
Yemək olmaz çörəyi, zinhar, əppək qatsız,
Adəmin canın alır yoxluq sübut-isbatsız,
Əmri-müşküldür dolanmaq gerçi malsız, atsız,
Bənzəməz onlara hərgiz, özgə nemətdir dügi.

Sərdətdir, onda yox əsla yübusət maş tək,
Kef gətirsin badəvəş, ya şireyi-xaşxaş tək,
Dir həzm olsun və ya inki bədəndə daş tək,
Hər məzaci ilə süluk eylər qohum-qardaş tək,
Filməsəl pakizə həmdərdü xoş-ülfətdir dügi.

İşgənə kimdir, onun yanında basdırma nədir?!
Ya bağırsaqdan dəxi büryan qovurma nədir?!
Qolyə içi dop-dolu kişmiş, ərik, xurma nədir?!
Qatı ondan olmasa, küftə nədir, dolma nədir?!
Saxlasın tanrı hər afətdən qənimətdir dügi.

Şamə bir boşqab plov, bu şərt əndək yumuşaq,
Cani-babadır xüsusən yağı olsa tazə yağ,
Vay bir gün olmaya, gəl gör nədir qaşü qabaq,
Qoyma keçsin mənzuri-mətləb, iki çetvətdir dügi.

Əğniya, bil ki, plovsuz bir gecə şam eyləməz,
Gəlməsə kəfgir səsi səminə, aram eyləməz,
Çay, qəhvə adəmi, billah, nikunam eləməz,
Kari-xeyrə onsuz əsla kimse iqdām eyləməz,
Xəlq ara həm rövneqi-bezmi-müsibətdir dügi.

Kibriya vermiş ona bir növ xoşrəftarlıq,
Şüglü kari daima qəm əhlinə qəmzarlıq,

Hiç tøndə eyləməz azürdəlik, bizarlıq,
Eylər əmrəzi-ğonidə həm təbibə yarlıq,
Bezi rəncuro özü tənha kifayətdir dügi.

Həmnişindir daima evdə əyal-otfal ilə,
Pak edər girdü qubarın xublər gərbal ilə,
Gah-gahi bərq urar inci sifot, dəsmal ilə,
“Qül-hüvvəllahü əhəd” söylər zəbani-hal ilə,
Sufiyi-pəşminəpuşu saftiyənədir dügi.

Şilə, şorba xostoyə məsrəf düşər şamü səhər,
Ol səbəbdən ki, ona yağlı pulov eylər zərər,
Sağ üçün hər siləsi bir silə altınə dəyər.
Xah pirü, gah bürna, xah övrət, xah ər,
Müflişi bayü qəni, hər nəfsə hacətdir dügi.

Düşso hər bəzmə güzəri, şəm tək pürnur edər.
Xaneyi-eyşü nişatı vəsilə məmur edər,
Dövr cövrindən mükəddər xatiri məsrur edər.
Leşkəri-cui çıxardıb mülki-dildən dur edər,
Bir dilavər pəhləvanü əhli-cürətdir dügi.

Pirlikdə nanü həlvayi-doşabı neylirəm.
Otuz ikidən biri yoxdur, kəbabı neylirəm.
Bəsdə bir bişmiş, iyirmi dörd əzabı neylirəm.
Mədəyə hər şey ki, salsə inqilabı, neylirəm.
Qoy qazanı üstə, övrət, bimezərretdir dügi.

Yoxdur aləmdə belə bir qatili-səfravü xun,
Xilti-sövdanı qılır bilmərrə məğlubü zəbun,
Cəreyi-əmrəzi-bəlgəmdə təbibə rəhnümün,
Ruzi-şəb təfrihi-qəlbü mərhəmi-rəşi-dərun,
Nayeyi-suzi-ətəş, dəfi-hərərətdir dügi.

Adəmi cənnətdən ixrac etdi gəndüm danəsi,
Arpanın kimdir cahanda valehü divanəsi,
Olmasın ərzən yatağı heç kimin kaşanəsi!
Gərçi məmlüvdür sərəsər həqq mehmanxanəsi,
Cümlə ətamə vələkin ziybü ziyneətdir dügi.

Əhmədi-Muxtar, Xətmi-Ənbiya səlli-cəmal,
Şafeyi-ruzi-qiyamət, mədəni-fəzlü kəmal,
Eylədi həft asimanə seyr, dərdəm, çün xəyal,
Ondan əfzun qədrdə olsaydı bir şey, Zülcəlal –
Bəs neçün ol sərvəri-nasə ziyafətdir dügi?!

Dəstinə alma Müqimin məhz biyca nüsxəsin,
Əkbər oğlu Hacımın bihudə əşya nüsxəsin;
Özlərin dana sanır, bilməz müdava nüsxəsin,
Görmüəşəm mən güllübüm haziq ətibba nüsxəsin,
Eyləmişlər təcrübə, məqruni-sihhətdir dügi.

Qoyma qalsın Zakiri dami-bələdə, qayğuda,
Nə rəva pıranəsərlikdə ki, xuni-dil uda;
Yağı vursa yeydi, bir karvan qılınca busquda,
Verə bildikcə verib Hındarxında, Hacılıda.
Qadiri-biçün deyirlər kim, qiyamətdir dügi.

KNYAZ İLİKOYA

Əla, ey atıtabi-bürəi-müştaqi-vəfa knyaz!
Əla, ey dürrü-bihəmtayi dəryayi-səxa knyaz!

Məni hfz eylədin asibi-üdvandan, görüb, yarəb,
Səni hfz eyləsin asibi-dövrəndan xuda, knyaz!

Mənim bu müşkülümü sən ki, qıldın lütf üzilə həll,
Səni heç müşkül işdə qoymasın müşkülğüşa, knyaz!

Səni qeydi-qəmi-afaqdən qılsın rəha tari,
O iki nocəvanı qeyddən qıldın rəha, knyaz!

Bu piri-natəvanə ömr verdin tazədən əlhəq,
Nə qədri var ömrüm, ömrünə qıllam dua, knyaz!

Mənə tutdun bir iş ta var dünya qalacaq baqi,
Eşidənlər hamı kim, deyəcəklər, mərhəbə, knyaz!

Qarabağ içrə bu karin salıbdır nur gün nisbət,
Həmişə bəxtin olsun gün kimi, ey məbliqa knyaz!

Kişi tutsun gərəkdir bir iş ki, qalsın yadı-xeyr ondan,
Bu dünya fanidir, heç kimsəyə qalmaz vəfa, knyaz!

Seni heç nakəsü namərdə möhtac etməsin tari,
Şikəstə Zakirəm, zikrim budur sübhü səma, knyaz!

MƏHƏMMƏD BƏYƏ

Əziza, mən sənə bir cilqiyi-şəhanə göndərdim,
Əcayib töhfədir, mən həm əcəb oğlana göndərdim.

Bəyazi-çəşmi-məhbuban kimi şəffaf, seyqəlli,
İçində mərdüməkvəş mən onun bir danə göndərdim.

Və ya inki fərar olmuş qulami-hind kuyindən
Tutub saldım, qolu bağlı çəhi-zindanə göndərdim.

Həqarət çəşmi ilə baxma cana, üstüxan sanma,
Çıxardıb, nəqdi-canımdır, mən ol cananə göndərdim.

Saluban getmədi, çün baz gəldi yaz ol şəhbaz,
Bu bir tövqi-iradətdir, ona nişanə göndərdim.

Tək indi şəhri-dildə tab qıl, ey ləşkəri-möhnət,
Cəfavü cövrünü yazdım, bu gün sultanə göndərdim.

Şikəstə Zakirin mən etmə səvqatın görüb biqədr,
Xüturi-xatirinçün tapmadım bəhanə, göndərdim.

MƏHƏMMƏD BƏYƏ

Eşitdim nameyi-mehrü məhəbbət
Yetişir daima Pəridən sənə.
Aşiqin məşuqi gərəkdir çağ olsun,
Nə hasil o quru deridən sənə?!

Əzəl sevdin Fatma ilə Məryəmi,
Onların dalınca Şahi-Sənəmi.
Belə sevda xərab eylər adəmi,
Özün bil deyirəm bəridən sənə.

Biri piri-kamil, ikisi sadə,
Oynaş olmaz üçdən, dördən ziyadə,
Tapşırıb ... Şirin Fərhadə,
Belkə fürsət ola ... sənə

MƏHƏMMƏD BƏYƏ

Nəzmi-şəkərbarrın gəldi yetişdi,
Ay Qasımın püştü pənahlı Məmməd!
Əcəb tanıyıbsan çərxi-bədkarı,
Pir olasan görüm, vallahı, Məmməd!

Onun kimi bir əcuze hiyləgər,
Tapılmaz, gəzəsən cəhanı yeksər;
Bir dənizadəni tacvər eylər,
Göz ucilə qılsa nigahı, Məmməd!

Çün özü dişidir, sözü dişini,
Sizdən yaxşı mən bilirəm işini,
Nəzər salıb bir ... kişini
İranın eylədi padşahı, Məmməd!

Bəslədi Teymuri-Ləngi bir müddət,
Geydirdi əyninə qəbəyi-heşmət;

Kor Səlīmə verdi nə növ dövlət,
Müşküldü eyləmək siyahı, Məmməd!

Mədəni-xətadır, nəfindən əl çək,
Ayaqlar hər yerdə fəqiri görcək;
Yastıpaq eylər kimini mən tək,
Kimi başa qoyar küllahı, Məmməd!

Cahanə, bişübhə, gedəcək gələn,
Bu yer deyil, bizə ayrıdır vətən;
Başa yetib ömür, indi sən və mən
Oruc tutaq görək se mahı, Məmməd!

Bəy ikən adımız olub mülkədar,
Rəiyyət indidən bizə ... atar,
Ellik ilə bu hələtə nə ki, var –
Gorokdir ki, çökək yüz ahı, Məmməd!

Bundan isə yeydir diyari-qürbət,
Al başını, dur get, əlbət, səd əlbət!
Var isə məhrəmin, bir soruş xəlvət,
Nə idi bu xəlqin günahı, Məmməd?

Bu dövri-fainədə bulmadıq vayə,
Ömrü verdik əbəs-əbəs fənayə;
Gəl Məhşədə gedək, ya Kərbəlayə,
Budur kələmimin kütahı, Məmməd!

RUS VƏLİƏHDİNƏ

Qafqaz canişininə

Ev vəliəhd, sənə lütfi-xuda yar olsun,
Dəstgirin əbədən qədri-muxtar olsun!

Güləşəni-dəhrdə sərsəbz nihali-bəxtin,
Ey sərəfrazi-cahan, ta ki, cahan var, olsun!

Çeşmi-bəddən səni hiفز cylesin oy həyyü qofur,
Baxsa hər kim, sənə gəc, dərdə giriftar olsun!

Sayəbani-sipəhin ətləsi-çərxi-əxzər,
Pasiban dərğəhinə əncümü səyyar olsun!

Cami-eyşin meyi-gülrəng ilə daim ləbriz,
Qədəhi-bəzmi-nəşatın dəxi sorşar olsun!

Əmrinə bəndeyi-fərman Buxara, Xarəzm,
Hökmünə Çinü Xəta tabeyi-iqrar olsun!

Düşsə hər cayə yolun şamü səhər fəthü zəfər,
Ol biri pişrovun, biri qəfadar olsun!

Dustun xoşdilü xürsənd ola, bədxahlərin
Bidi-Məcnun kimi həmvərə nigunsar olsun!

Pərtövi-mehri-rüxun etsin üfüqdən tale,
Çeşmi-bədbini-ədu şəbpərəvəş tar olsun!

Nə əcəb, sümmi-səməndi-sipəhinlə yeksər
Kühi-Əlburz biyaban kimi həmvar olsun!

Çoxdur ümmid bu dəm qovmi-Çeçen, əhli-Avar
Dağlıb hər tərəf avarəvü idbar olsun!

Şahbazi-dəri-dövlət nə bilir ovci-həziz,
Götürər çənginə yüz tayiri-gühsar olsun!

Eylədi xuldi-bərin Tiflisi feyzi-nəzərin,
Bas Qarabağə qədəm, məskəni-gültzar olsun!

Qələt etdim bu sözü, hamı o sər bizlərdə
Kim, vəliəhdi-şəhə layiqi-iysar olsun!

Yoxdu bu əsrdə ol şairi-pürzur, əfsus,
Deyə bir mədh ki, şənində səzavər olsun!

Şairə eyb deyil, zabitədir təbi səlim.
Dərk edər anı ki, güncayışi-göftar olsun!

Baisi-fəxri-vücutat ola bir paknijad,
Vəsfü övsafi-kəmalatı nə miqdar olsun!

Nəzmi-mən, – pişi-Süleymanə necə muri-heqir
Gətədi ta payi-mələx, – həcati izhar olsun.

Pirəzən dəstinə almış kələfi-rismani
Yusif-Misrə həmana ki, xiridar olsun.

MEHDİ BƏYƏ

Bəyi görmək mənə deyil müyəssər,
Mənim əvəzimdə, filani, sən gör,
De kim, bu nə işdir, ey mərdi-məqul,
O əhdi, iqrarı yalanı sən gör.

Xəlvə içində özün zahid göstərən,
Fasiqə, faciə nəsihət verən.
Naxunundan qeyri ... iki görə
Zöhreyə müştəri olanı sən gör.

Həq bilir ki, ustadıdır bəd kərim,
... zürrətin namusun, arın.
Əgər xan bağına düşsə gūzarın,
Məryəmi ... talanı sən gör

Kəmmali-kamiləm deyib özünə,
Bir əbləhi inandırır sözünə.
O xəlvət xanədə Fatma gözünə
Səhər ertə milçə salanı sən gör.

İldə birin doğub, örtüb, çuluyan,
... yeksər-zolluyan,
Hər atı görəndə ... tulluyan,
Bir özü mil, qaşqa qulanı sən gör.

Rəviyyəşinas həm iş bilən olmuş,
Xanımlara, xatmlara tən olmuş,
Abırlı, həyalı mağil zən olmuş,
Ərinin saqqalın yolunu sən gör.

Tərk edib vacibi fərzi-sünneti,
Almayıb peşminə heç məzəmməti,
Tanrı bilir, bu işlədən bütəti
Nə kürd eylər nə, də kolanı sən gör.

Üçoğlanlı Səfər getsin dərinə,
Mən dolanım qoç iyidin sərinə;
Yolun düşsə Şəkərbəyli yerinə,
Həzərat saldığı bulanı sən gör.

Əmisinə eyləməyə nəsihət,
Qasimi incitmək sənə nə nisbət,
Dövlətlidən dövlət, gordan bəsirət,
Çalar hər tərəfi ilanı sən gör,

Xan qızının bizə lütfü, nəzəri,
Sanırdı özünün canı, cigəri.
Bu yaz bəyə münsif olandan bəri
Özümü saldığım belanı sən gör.

MİRZƏ MEHDIYƏ

Dedim fuladını nərm eyləyəsen,
Sən eylədin səngi-xarə, əzizim.
İnşallah olur ləhaf müsəlləm –
Belə keçsə varə-varə, əzizim.

Asi rəyət bəyi yada salırmı,
Ağa sözün ... alırmı,
Fuladi-bədgühər yumuşalırmı
Ta düşməyə yalavlarə, əzizim.

Bir ahəngər soyuq döyə dəmiri,
Çıxmaz çəkişindən səsi-səmiri.
Mühəssilin uzun olsun ömürü,
Xub sahib onları darə, əzizim.

Yetişən tək alıb qulluq da yegin,
Bizim mülazimə göstərib...
Eşşək ki, xamladı götürməz yükün,
Gətiriblər bizi zarə, əzizim.

Canə yetdim dördü qəmü möhnətdən,
Qurtarmadım əndişədən, xiffətdən;
Başımı götürüb bu vilaiyətdən
Getməlivəm bir diyarə, əzizim.

Bundan əvvəlkilər çalışıb hərçənd
Bir cv tikməyiblər ola dilpəsənd;
Sarcalı xəlqini başdan xudavənd
Yaradıbdır günüqarə, əzizim.

Bizlər kimi bir-birinin bədxahı
Tapılmaz, gözəsen aləmi dahı.
Onun üçün qəzəb edib ilahi,
Xayınik aşnaya, yarə, əzizim.

Gözəl köhlənləri gecə sübhədən
Münib, çapıb qulun tökdürür Həsən.
Nəsihət eyləyib hərgiz deməsən
Çəkib onu bir kənarə, əzizim:

Ey bihəya, həzər eylə xudadən,
Usan təqəllübədən, cövrü cəfadən.
Peşiman olursan bu macərədən.
Yetirirlər sahibkarə, əzizim.

Yenə tazə oğurlanıb bir yabım,
Dəxi ziyanlığa qalmayıb tabım;
Budur sizə əvvəl-axır cavabım:
– Bu işə cəyləyin çarə, əzizim!

Qarabaldır xəlqi oğru yatağı,
Tapılmaz gözəsen doğrusu, sağı
Hamıdan bir kənar, o it uşağı
Talan salıb aşkarə, əzizim.

Fəqir-füqəranın qoyunu, malı
Yarım saat deyil xotadən xali.
Sakit etmişdiniz bu qiylü qalı,
Yenə qarışbdır arə, əzizim.

Baxşıdan görmüşəm mehrü vofalər,
Bizdən yetir ona hədsiz dualər,
Xeyrxahəm ona sübhü məsalər,
Cahangirü cahandarə, əzizim.

ƏTA XANA

Mirzə Mehdi, bizim bəndəxanənin
Keçəsi dağlıb, keçən gərəkdir.
On dörd qalıb olsa kifayət eylər –
Əgər xəbər alsan neçə “gərəkdir?”

Əta xandan əta deyil ki, uzaq,
Əmma bizə düşməyibdir ittifaq.
Alınosəb adam yüz olsa uşaq,
Yaxşını, yamanı seçə gərəkdir.

Nisfin qaraağacı, nisfin xəsili
Versələr bilmərrə dəva kəsili.
Törəmodi qoyunların əsili –
İldə iki yol gələ qoça gərəkdir.

İyirmi istildən salına möhkəm,
Yüz il yağış yağsa verməyə bir nəm,
Elə mərəğub ola kim, görəndə
Bekrəsin içinə ... gərəkdir.

O üzü, bü üzü sərəsər həmvar,
Təpikçisi qoçaq həllacı pərgar;
Ev sahibi ətdən, aşdan nə ki, var,
Tökə onlar yeyə, içə gərəkdir.

Səmərqəndi kağız kimi ağ ola,
Güzəmi pərqu tək yumuşaq ola,
Tikiləndə hazır bir otaq ola,
Şöhrəti fələkdən keçə gərəkdir.

Külfət çox olanda dərdisər artar,
Görərsən, hər biri bir yana dartar;
Qışda oturmağa, həqdi, damı var,
Sabah yaz olanda köçə gərəkdir.

Övrəti ölən tək tez almaqda zən
Əmin Salif bəydən keçərmişəm mən.
Üç-dörd oğul qayırmışam təzədən,
Öluncə kişiyə beçə gərəkdir.

Keçən ildə çox müfsidü bədbinə
Abuğun nəqlini eylədi bərpa;
Şükür həqqə, bu söz olmadı borca,
El xayını çıxı puça gərəkdir.

Özü düşər, qaza hər kim ki, qarı,
Bələlərə eylər müsəllet tarı.
Mən belə bilməzəm neçin aqarı,
Hər kəs öz əkdinin biçə gərəkdir.

Hamıdan ziyadə zülm oldu mənə,
Dövrən bər-əksinə dolandı yenə;
Vəliyül-nəəmi ölən kimsənə
Ruhu bədənindən uça gərəkdir!

SALARƏ

Mirzə Hüseyn, bir kəs ola vərşikəst,
Çox adamlar alır ayaq üstünə.
O ki, Kərbəlayi bu binevanın
Çökübdü diz üstə səyaq üstünə.

Xındırstan beş-on evdi kosbkar,
Yerli tayifəsi ağacdən qorxar;
Bəyin tatü türkü; tamam nə ki, var
Çəkər fəqirlərin çomaq, üstünə.

Fəthü nəsrot deyil müşəxxəs hələ,
İt uşağı qoyub bərkünü dələ;
Hərə bir dəyənek götürüb ələ,
Sanasan sağ gəlir naçaq üstünə.

Bəy hər nə danışsa, danışır döşdən,
Koroglu tək beşdən, ondan, on beşdən;
Xatircəm olubdu küllühüm işdən,
Gəlir neçə gündü dəmağ üstünə.

Dağın o yüzündə bir kəndi Rəbən,
Qaqarza, Üçoğlan mülki-müstəhsən.
Bir ovuc torpağa göz tikmişəm mən
Necə ki, quş qonar budağ üstünə.

Bu dünyanın malı dünyada qalı,
Dövrü zaman deyil fitnədən xalı.
Həştadə yetəndə kişinin sali
Gərək qoya dodaq-dodaq üstünə.

Azar düşüb camıştma, malıma,
Qan-yaş tükər gören kəslər halıma;
Fələk qəm yükünü yığb dalıma,
Bir zad qalmayıb ki, qoyaq üstünə.

Moruğdur hər yerdə dəvası dördin,
Daruyi-şəfası ruxsari-zərdin,
Müşkülün həll olmaz, əgər namərdin
Tutasan sübhətən çiraq, üstünə.

Böyüklük yetənin ağzına gəndi,
Tut damənin, o ki, qədir biləndi.
Deyirlər Nəzrağa qövrə yetəndi,
Düşmüşəm tazədən sorağ üstünə.

BAHARLI MİRZƏ İSMAİLƏ

Eşitdim ki, tazəliklə satıbsan
Kəndini bir çuval gəndümə Mirza!
Bu misrəi özün yaxşı bilirsən,
Sənin ... mənim zəndimə, Mirza!

O sənə düşməndir aləm-aşikar,
Hələ indi bu dem ehtiyatı var;
Bir əndək ki, başı açıldı, salar
Yenə səni yandım-yanıdım, Mirza!

Əlin çıxacaqdı dava-dərmandan,
Müntəfe olursan, amma nə çəndan.
Həsret aparısan Xındırından
Yolun hər düşəndə kəndimə, Mirza!

Eyib deyil olmaq kişiye kasıb,
Qulluğun var buyur bizə münasib;
Əmanət-əmanət, oğlan qar basıb,
Bayramxan ocağın söndürmə, Mirza!

Nə tez barışırsan, bildir dalaşdın?
Hər nə ki, eybi var aləmə aşdın.
Noxtanı başından sıyrıb qaşdın,
Yaxşı düşmüş idin fəndimə, Mirza!

Rişxənd eyleyib güldüklərini,
Çay içib ağzını sildiklərini,
Bəy babana vermə bildiklərini,
Demənəm ki, bir zad çəndimə, Mirza!

Keçən ildə hərçənd olub qiylü qal,
Öhtəsinə götürməz¹, gözüm, əhli-hal;
Yolundu-yolundu ... saqqal,
Oğlanı hüccətə mindimə², Mirza!

Sözbəzlərdə çünki yədi-beyzan var,
Hər kim olsa səni axtarıb tapar;
Yeyərsən, içərsən qorxma, a yassar,
Qayım dur, özünü sındım, Mirza!

Məsəli-məşhurdur eldə, obada,
Sən özün də eşiidibsen ziyada;
Mərd ətəyin tutan yetər murada,
Namərdə başını endimə, Mirza!

Kəlamımdır dürüst, özüm hesabı,
Müşkülüdü bu əmrə gətirmək tabı;
Mən bilərəm-yazacaqsan cavabı,
Keyrin deyil, məni didimə³, Mirza!

BÖYÜK BƏYƏ

Ey böyük bəy, bizə sən verdiyin xətt
Mənim dişlərim tək ovraq olubdu.
Çürüyübdür payələri sərbəsər,
Bir tutumdan hələ alçaq olubdu.

Pozulubdu, dağılıbdı dörd yanı;
Əgər gönəderəsən usta Sehranı,

¹ Götürməz

² Mindirmə

³ Dindirmə

Yəqin bil ki, yoxdur qurmaq imkanı –
Bir növ ilə gərdən-bucaq olubdu.

Bir payəsin mix çalınmışm danaya,
Birisi gəlmədi heç ovsanaya,
Birin övrət paz yondrub hanaya,
Birindən bir əcəb toxmaq olubdu.

Dağılıb iqlimi–Iranə dönüb,
Yıxılıb sərayi–viranə dönüb,
Əyilib qaməti–piranə dönüb,
Taməm paçələri çoynaq olubdu.

Neyləsin, işlonir müddətdən bəri,
Qalmayıbdı hərgiz şənlik əsəri;
Sındıqca yonulub döşəmələri,
Ən uzununu iki barmaq olubdu.

İp ilə baş-başa çatmalı deyil,
Götürüb ocağa atmalı deyil,
O qədər güdəlib–yatmalı deyil.
Uşaq beşiyindən qıvraq olubdu.

Lazımdı qocadan eyləmək həzər,
Ölməyi övladır, bihudə gezər,
Hər zaman uzansam böyrümü özər,
Sanasan ki, quru qatlaq olubdu,

Natəvanəm birə mənə güc eylər,
Heç bilməzəm yerdə yatan neceylər!¹
Ta sübhədən qaşınmaqdan gecələr
Var əndamım dırnaq–dırnaq olubdu

Rəncü təəb əsər etməz qalına,
Axşamadən yük götürə dalına.
Mən zərdü zəifəm, xoşa halına
Hər kim ki, sənin tək topçaq olubdu.

Bərabər gərəkdir uzununu, eni,
Qorxuram təng ola, incidə məni,
Çünki il yarımır bizim keyvəni
Yatmaqda mənimlə ortağ olubdu.

Ey mədəni–səxa, ey kani–kərəm,
Gərəkdir gözlüyə adəmi adəm;
Bəxş eylə Zakirə bir təxti–məhkəm,
Qoyma, xabgahım çardağ olubdu.

BƏYLƏR BƏYƏ

Bəylər, nə layiqli Xan qulluğuna
Bir kəs atlı gedə, piyadə gələ?
İldə bir yol düşür mənəm güzarım,
Vay onun halına ziyadə gələ.

Böyüyün dərinədə lazımdır dərbən,
Axşamdan ola bəndeyi–fərman;
Təmənəsiz gələn olur–peşiman,
Gələ gör bir adam muradə gələ!

Oğurluğa əcəb olubsuz mötəd,
Həmrahi–birahım dad əlindən, dad!
Gələndə şad gələr, gedəndə naşad,
Hər kimsə ki, sizin bərbədə gələ.

Gəlməyən adama deyirsiniz: gəlin!
Müşküldür qayıtmaq ayağı yalın.
Mən yenə qıvraqam, Adıgözəlin
Gərək dalısınca ərredə gələ.

Məsəli–məşhurdu: “quş dənə gələr”,
Sizdə bir nəf yox səvayi–zərər
Gəlməz o qapıya heç kimsə mægər,
Horadiz, Quyucaq fərdayə gələ.

¹ Neco eylər

Bundan sonra girən xanın evinə,
Gərək başmaqların soxa cibinə,
Ya keçirə saf otağın dibinə,
Nə işə mühəyya, amadə gələ.

Lazımdır tərəddüd xeyirdə, şərdə,
Ydalet üzünə çəkibsiz pərdə,
Bir təziyə olsa, xudanəkərdə,
Gümanım yoxdur ki, molla də gələ.

Bir adam təyin et asitanəyə,
Yaxşını, yamanı görcək tanıya;
Nə eşiyə, nə də qəhvəxanəyə,
Qoymaya hər yetən ... dadə gələ.

MÜŞAIRƏ

Mustafa bəy:

Qasima, həqqə ibadət elə, bu cam nədir?
Kimdü məşhuri-cahan ol, belə bədnam nədir?
Qalmışam mat, mənə tez de, cəvabını görüm,
Həfteyi-mahi-möhərrəmdə bu bayram nədir?

Qasım bəy:

Müstəfa bəy, bizə yazmaq belə eyham nədir?
Mən nəyəm, saqi nədir, badeyi gülfam-nədir?
Hörməti-mahi-möhərrəm sənə gər lazım işə,
Naqara, dəf vuruban oynamaq axşam nədir?

MÜNDƏRİCAT

Ön söz 4

TƏNQIDI-SATIRİK ŞEİRLƏR

Vilayətin məğşuşluğu haqqında	21
Piranəsərlikdə çərxi-kəcrəftar	28
Gözüm yolda qaldı, könül intizar	30
Nə xabi-qəflətdi, divanə könül	33
Səni aləmdə, ey arami-can, hər kim zəlil istər	37
Bu əhldən mehribanlıq görmədim	39
Səndən sonra, ey tagi-sər, başıma	40
Çıxmadı, qurtulaq dördü beladan	43
Zəmanənin tənqidi	45
Qarabağ qazisi	49
Təbibləri həcv	51
Şuşa mollaları haqqında	53
Üsulü və şeyxi təriqət mollaların həcvi	55
Divanbəyiləri həcv	61
Var özgə vilayətdə də tək-tək köpək oğlu	63
Var mülki-Qrabağda çox dun köpək oğlu	65
Vücuti-lətifin, ey taci sərim	67
Nəzminin cavabım, ey taci sərim	69
Nuşirəvanü Hatəmi Qanuni dəhrdə	75
Knyaz Xasay Usmiyev haqqında həcv	76
Görün bu çərxi-dunpərvər nə növü ruzigar eylər	78
Gözləyən kimse, gözüm, həqqi deməz ay sənə	80
Saqi, dolanım başına, Allahı sevsən	82
Baba bəyin vəfatına	89
Maddeyi-tarix	89
Üç ildən əfsundur iki fərzəndim	90
Bərdə xərəbələri	90
Mirzə Mehdiyə	93
Nazimi – Ümurati-Məmalik	96

TƏMSİLLƏR

Aslan, Qurd və Çaqqal	98
Dəvə və Eşşək	100
Sədaqətli dostlar haqqında	104

Tülkü və Qurd	108
Tülkü və Şir	110
Xain yoldaşlar haqqında	118

MƏNZUM HEKAYƏLƏR

Aşiq və məşuq haqqında	122
Devəsi itən kəs	124
Əmirzadəyi-məşuq və cavan aşiq	125
Zövcü-axer	129
Məlikzadə və Şahsənəm	142
Tərhanlar və elçilər	151
Həyasız dərviş və ismətli qadın	156
Həyasız dərvişlər haqqında	158

QOŞMALAR

Adətdir xublara başdan, binadan	162
A ləbləri badə, ağzı piyalə	162
Aralıqda meyü məhbub olmasa	163
Badi-səba, mənim dərdi-dilimi	164
Badi-səba, söylə mənim yarım	165
Bağrım şan-şan olur zombur evi tək	165
Bil ki, bədəsildən yoxdu faydə	166
Bir laçın gözlünün sultanı-eşqi	167
Bir saat havada qanad saxlayın	167
Bu bahar fəslində mürəvvətdirmi	168
Bu bahar fəslində gül mövsümündə	169
Bu dövrü-fanidə beş gün kişinin	169
Bu gün bayram günü səhni-çəməndə	170
Qadir Allah bir də səbəb salaydı	171
Qadir Allah səbəb sala araya	171
Qadir alah səbəb salıb araya	172
Dərdilməzlər qımar məni, heç deməz	173
Dilbər, neyləmişəm, nədir günahım	174
Dilbər, sən gedəndən bəri könlümün	174
Dilbər, sən gedəli xəstə düşmüşəm	175
Dibər, seni tanı, günəş cəmalın	176
Dilbər, tər sinədən götür çarqatı	176
Dostu kuyindən bir gələn yox soruşaq	177

Dost yolu bağlandı, ümid kəsildi	178
Dost yolunda cəfa çəkdim, can üzdüm	178
Dur sallan, dur sallan, boyun qurbanı	179
Dün düşdü güzarım yarın kuyinə	180
Düşmüşəm çöllərə, ey Leylicəmal	181
Ey bimirvət, məni cana yetirdin	181
Ey qönçədəhanım, təzə-tərlikdə	182
Ey əndəlib, səndə bu nə qanundu	183
Ey yığılan canlar, minnət eyləyin	183
Ey yığılan canlar, siz olun tarı	184
Ey sevdiyim ləli-ləbinə nisbət	185
Ey sevdiyim, səndən cüda düşəli	186
Ey sevdiyim, səndən cüda düşəli	186
Ey cismimin canı, gözümün nuru	187
Eşitdim gözəllər seyrə çıxıbdır	188
Əyyami-zimistan keçdi, sevdiyim	188
Əsib badi-səba, gül pırəhənin	189
Əsib badi-səba, nüməyan oldu	190
İllər ayrısıyam gəl qucaqlaşaq	191
İstərəm ki, varım yarın kuyinə	191
Yalvardım səbəyə: sərh et halımı	192
Yar demişdi gələn bayrama gəlləm	193
Yenə bizdən kəsüb bivəfa dilbər	193
Yeri, ey bivəfa, heç varsın işin	194
Kəman əbrulərin, ox kipriklərin	195
Könül, əbəs yerə üzmə camını	195
Kilki-qüdrət ilə katibi-qəza	196
Kilki-qüdrət ilə katibi-qəza	197
Gecə-gündüz həsrət çəkən gözlərim!	198
Gecə-gündüz canan deyib ağlaram	198
Gəzmişəm cahant mən, görməmişəm	199
Gözüm yolda qaldı, könül intizar	200
Gül üzün həmdəmdi müəttər zülfə	200
Günəş rüxsarına töküb züflərim	201
Ləbin şərabından məst olan aşiq	202
Ləli-ləbin kimi sağəri-səhba	203
Lövni-cəbinində katibi-qəza	203
Mən öləndən sonra, deyin dildara	204
Məşşatə gözüne sürmə çəkəndə	205
Müddətdir həsrətam, bir göz bəri bax	205

Müəttər zülfünün həsrətin çəkən	206
Nə zülmər qaldı mənim həqqimdə	207
Nə yaradır sana, divanə könül	208
Nə müddətdi iştiaqın çəkirdim	209
O qədər gəlmədi intizar öldüm	209
Ömür keçdi, insaf elə, sevdiyim	210
Pirənəsərlikdə bir növcavanın	211
Pirənəsərlikdə bir növcavanın	211
Pirənəsərlikdə hərcayi könül	212
Pirənəsərlikdə hərcayi könül	213
Sevdiyim, bir yerə cəm eyləsələr	214
Sevdiyim, didəmdən sellər açılar	214
Sevdiyim, gələ-gör bahar fəslidir	215
Sən gedəndən bəri, ey üzü dönmüş	216
Sən gedəndən bəri, ey çeşmi xumar	216
Sən sadə gözəlsən, qoyma, sevdiyim	217
Səri-zülfün kimi titrər ürəyim	218
Sifariş eyləsəm badi-səbadan	219
Soruşdum dilbərdən: yoxsa bərgi-gül	219
Təğafül eyləmə, ey badi-səba	220
Təğafül eyləmə, ey badi-səba	221
Tökər səndən ayrı, ey çeşmi xumar	221
Xuraman-xuraman seyri-gülşənə	222
Heç bilirsən nə cəfalar çəkmişəm	223
Həqdi, gözəl çoxdu cahan içində	224
Həqdi, gözəl çoxdu cahan içində	224

TƏCNİSLƏR

Qalmadı bir ovuc qəllə biz acıq	226
Dəli könül, nə düşübsən çöllərə	227
Dilbər, həsrətdən xəstə düşmüşəm	228
Əlləri qurumuş məşətə sənin	229
Gün cəmalın göz yaşımı qurutdu	230
Laçın gözlüm, səndən cüda düşəli	231
Nazlı dilbər, bu gün gülşən seyriyə	232
Omürlər səf edib, canlar üzmemiş	233
Ha deyişsən gələcəyəm, gəlməzsən	234
Heyf ki, bilmədim çay kənarında	235
Heç bilməzəm nəəqt vəqtədən sevdiyim	236

GƏRAYLILAR

Bənzər meyxanədə sərxoş	237
Bəhri-bəlayə qərğ oldum	238
Bilməm nəçin ölməyirəm	238
Bu növü qaşu göz olmaz	239
Bu növü ki, çərxi-fələk	240
Dedim dilbərə: ey zalım	240
Keçdi növbəti-zimistan	241
Könül, uyma bivəfayə	242
Gecə-gündüz gözüm, könlüm	243
Gözəl, çox olur sevdiyim	243
Günəş pərtövəfkənliyi	244
Neyləmişəm, incimisen	245
Nəçin ol, səngdil, bu mən	245
Nə müddətdir dost yollar	246
Nə faidə, ildə bir yol	247
Sənin günəş cəmalına	248
Uçur görə məzarımı	248
Fələk, səndə nə adətdir	249
Hər aşiqin bir yarı var	250
Hüsnün sultanı gözlərə	250
Cəfa çəkdim, bağ yetirdim	251
Bayatılar	252

QƏZƏLLƏR

Bayram günüdür, zövqü səfa xanələr içrə	254
Basdı qədəm başıma sorvi-səhiqəmətin	254
Bunca kim, vardır ol qəmzeyi-cadudə belə	255
Vurub dün bərgü-gül həmrənglik lafın dodağılə	256
Qatdım əsir zülfü-pərişanə könlümü	256
Qeyr üşşaqə edən rəhmi nigar etməz imiş	257
Qəsdin budu gər xətiri-biçərə dağılsın	257
Dəmadəm bəhs edir bülbül mənimlə xurdədanlar tək	258
Dəftərin yum, ey münəccim, gizbinə oldur dəlil	259
Dəhənin ləlinə var həddən əfsun aşiq	259
Dili üşşaqə gərqi qeyri-zülfündən fərar olmaz	260
Dün eylədim nəzarə bəsi lələ dağma	261
Dün hökm qaldı qətlimə ol şəh itab ilə	261

Əla, ey sorvi-xoşrəftar, xoş qamət, xudahafiz	262
Əgərçi dönmədi, ey dil, fələk mədarən ilə	262
Zərdü zəif etsə qəmin hər zaman mənə	263
Zur etdi dəhr möhnəti canə yavaş-yavaş	264
Zülfündümü dövrü-rüxi-zibayə dağılmış	264
Yox bu cahanda dilbəri-zibə sənin kimi	265
Yoxdu bu bezmədə gərçi sitəmi-yarı görün	266
Yox mənə də bəs ki, tabü təvan hier dağına	266
Kəməli-hüsn ki, sanə o, sərvinəzə verə	267
Kim varib kuyinə ol qaməti-rənayə baxar	268
Könlüm quşu seyd oldu gözü qaş arasında	269
Könül mürğü səri-zülfündə, ey gül aşıyan tutmuş	269
Geyib gülgün qəbə sərvim durub gülsar arasında	270
Gecə ta sübhədok fərvad eder, edər könlüm cərəslər tək	271
Gərçi edib çoxların qəmzədəvü zar eşq	271
Gərçi tutub aləmi şərişü qovqayı-eşq	273
Gözüm qaldı eşikdə, yar dövlətxanədən çıxmaz	274
Görənlər nərgisi-məstin, nigarın, eylə məst olmuş	274
Ləbi-ləlin həvəsile cigərim xun olmuş	275
Mənə bir zülf-mişkinin qəmi aşüftə hal eylər	276
Möcüzi ləli-ləbin həzrəti-İsa nə bilir	276
Müştaqi-ləbin sağəri səhbayə baxarmı	277
Nə qədər cövrü cəfa cəlyəyə dildar mənə	277
Nə müddətdir mənə ol sərvqamətdən xəbər gələməz	278
Nə üzdür bu ki, kəsb eylər ziya şəmsü qəməndən	279
Nola gər saxlar isəm tənə dilü cani əziz	280
Ol gün ki, bu xakidən düşdüm	280
O gün ki, atəşinlik arizi-canənə yazmışlar	281
Olubdu məclis-ara sağəri-minə çəmənlərdə	281
Olur gəh-gəh nüməyan sinədə narinc püstəni	283
Ol cəfakar nəzərdən bizi atmış kimidir	283
Rəqibi görməyə mümkün olaydı yarım ilə	284
Saldı mənə ayqdan qəm, ver piyalə saqi	285
Sənə hər mətləbi məxfi dedim, ey gül, əyan tutdun	286
Sən onda elə zövqü səfa bağ arasında	286
Səri-kuyində məzari-məni-məhzuni görün	287
Sufi saf olduğunu sağəri-səhbə nə bilir	288
Sübhədem badi-bəbə türreyi xubana dəyər	289
Tökülmüş hər tərəf zülfi-siyahın mişkbulənmiş	289
Üzvi-əzayi-xublərə padişah zülf	290

Uzünü görəsə əgər kəbrlər imanə gəlir	291
Fəslə bahar gəldi könlü, küncü-bağ tut	291
Fəslə bahar gəldi könlü, şad kam bul	292
Xəlqə şərh etmək qəmi-hicran nə həcətdir mənə	293
Hor yana kim seyr üçün ol şəhi-xuban düşər	293
Hor kimin ki, nəzəri arizi-pürxalə düşər	294
Hüsnü-nigar əhli-nəzər afitəbidir	294
Çeşmə-məstin rəvişi-nərgisi sırab aparır	295
Can cilvelənin qaməti-mövzunu görəndə	296
Cahan içrə mənim bil dilbəri-namehribanım var	297
Cahan içrə mənim bir səngdil, bimehr mahım var	297
Cövrü cəfavü dərdi qəmi-yarə qaniəm	298

MÜXƏMMƏSLƏR

Ah, yüz min ah, dərvişü qəni, mirü gəday	299
Bu gün bir məhvəşi-sadə bizə gəlmiş qonaq, oynar	303
Bu gün yüz naz ilə sərvim çıxıb seyrə həvəs ilə	304
Bu gün ol şuxi-sitəmkarə rəqibdən yanı	305
Vay, yüz min vay kim, qoydu fələk tənha mənə	306
Vər müjdəmi ey dil ki, nigarın gələcəkdir	307
Etdi Məcnun kimi şeyda mənə bir Leylicəmal	308
Mənə bir şux bu gün xanə-xərab etdi yenə	309
Nə xosdur bir nigarın müddət olmaq intizarında	310
Nə xoşdur dövrü-ruyində müsəlsəl ol qarə zülfün	311
Nigari-xürdəsalım şükr lilləh kim, kəbir olmuş	313
Saqiya, badəyi-gülgünə gətir mala-mal	314
Çıx xanədən, ey sorvi-səhi, can əsən qurban	315

MÜSTƏZADLAR

Ey qaşı kaman, kipriyi ox, qəmzəsi xəncər	317
Ey dil, yapış ol Əhmədi-Muxtar atəyindən	318
Ey dil, rəvişi-aşiqi pərvanədən öyrən	320
Ey həmdəm olan ariyəti-hüsnünə möğrur	321
Ey ruhi-rəvan, sən gələli tazətər olmuş	323
Əzm etdi səhər naz ilə ol sorvi-dilərə	325
Ol sorv bu gün seyri-gülüstən edəcəkdə	328
Hüsnün çəmənə-xubdən ay sərvü-sənuber	329

TƏRCİBƏNDLƏR VƏ TƏRKİBBƏNDLƏR

Mən sənə, aşiqi giriftarəm	331
Nə gözəl mövsümü xoş dövrəndir	339
Ey sərvəqədu səmənüzarım	342

MƏİŞƏT ŞEİRLƏRİ

Qələtdir qocaya növcavan sevmək	347
Könül, baxa-baxa ruxi-zibayə	350
Vəsfı-hal	351
Cananə üçün zindəganlıq	353
Fərzəndi əziz	353
Gedirsən get, sənə fəthi ilə nüsret həmrəkab olsun	355
Namə yazdım, qıl mənə, ey taci-sər, ərzani kürk	356
Car müqəddiməsi	358
Gövhər ağaya	361
Qocalıq	362
Ağarıbdır	364
Əfsus, günüm keçdi şərü şur ilə daim	366
Xurşidbanuya	369
Xurşidbanuya	370
Əli bəy Fuladova	371
İbrahimbəy Azərə	371
İbarhimbəy Azərə	372
Knyaz İlikoya	375
Məhəmməd bəyə	376
Məhəmməd bəyə	377
Məhəmməd bəyə	377
Rus vəliəhdinə	378
Mehdi bəyə	380
Mirzə Mehdiyə	381
Əta xana	383
Salərə	385
Baharlı Mirzə İsmailə	386
Böyük bəyə	387
Bəylər bəyə	389
Müşairə	390

QASIM BƏY ZAKİR
SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“AVRASİYA PRESS”

BAKİ-2005

Buraxılışa məsul: *Umud Rəhimoğlu*
Texniki redaktor: *Mübariz Piriyyəv*
Kompüter səhifələyicisi: *Allahverdi Kərimov*
Korrektor: *Rəhilə Quliyeva*

Yığılmağa verilmişdir 07.08.2004. Çapa imzalanmışdır 21.02.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 25. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 34.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.